P II. 361
1909. ANUL IV. FEBRUARIE No. 2

Viaţa Romînească

Directori: C. STERE şi Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

C. Hogaş	*În munţii Neamţului.*
D. Nanu	*Durerea (Poezie).*
I. Agîrbiceanu	*Gruia (Schiţă).*
D. Anghel	*Himera (Poezie).*
Z. Bârsan	*Jurămîntul (Dramă).*
St. O. Iosif	*Trudituł (Poezie).*
Const. Hoiseseu	*Statul romîn şi industria petrolului.*
Victor Eftimiu	*Mai treci şi azi... (Poezie).*
Jean Bart	*Acasă şi în războiu.*
M. Sadoveanu	*Cuza-Vodă.*
Izabela Sadoveanu	*Cronica Literară (Profiluri femenine: Grazia Deledda).*
Spiridon Antoneseu	*Cronica Artistică (Expoziţia Müntzner. „Buletinul Monumentelor Istorice").*
A. Mirea	*Cronica Veselă (Caleidoscop: Poetul şi Primăvara).*
C. S.	*Cronica Internă (Lecţii practice: Organizaţia bisericii în Ardeal).*
I. G. Duca	*Cronica Externă (Relaţiunile Anglo-germane).*
Un Bucovinean	*Scrisori din Bucovina (Chestiuni politice şi economice).*
I. Russu-Şirianu	*Scrisori din Ardeal (Moartea deputatului Brediceanu; Candidatura lui George Pop de Băseşti; Adunarea Asociaţiunii aradane; Condamnări; Justiţia şi Maniu).*
P. Nicanor & Co.	*Miscellanea (Cuvîntarea d-lui Iuliu Maniu; Mirăo; Jean Richepin la Academia franceză; Catulle Mendès).*

Recenzii: Constanţa Hodoş: „Departe de lume"; Natalia Iosif-Negru: „O primăvară". — I. S. — Costică Clobanu-Pleniţă: „Cuvinţări ad nat. Cîntece din vechime, culese dintr'un colţ al Olteniei"; Pompiliu Pîrveseu: „Hora din Cartal, cu arii notate de C. V. Cordonsanu". — G. P. — Constantin Litzica: „Catalogul manuscriptelor greceşti". — M. J. — Dr. Dionisie Stoica şi Ioan P. Lazăr: „Schiţa monografică a Sălăgiului"; C. G. Costa-Foru: „Industria aurului în ţările romîne". — A. A. — Vicomte G. d'Avenel: „Aux États-Unis". — M. C. — „Dürer. Nouvelle. Collection de Classiques d'art". — A. B.

Revista Revistelor: Convorbiri Literare, Luceafărul, Convorbiri Critice, Revista Generală a Învăţămîntului, Unirea Femeilor Romîne, La Nouvelle Revue, Mercure de France, La Revue des Idées, La Revue du Mois, La Revue de métaphisique et de morale, Le Mouvement socialiste, Nuova Antologia, Riviste d'Italia, Deutsche Rundschau, Sozialistische Monatshefte, The Contemporary Review, The North American Review.

Mişcarea intelectuală în străinătate.

Bibliografie.

IAŞI

Redacţia şi Administraţia: Str. Golia 52

1909

Viaţa Romînească apare lunar cu aproximativ 150 de pagini. — Abonamentul în ţară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei — Pentru învăţători, preoţi de sat şi studenţi: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei Numărul 2 lei 50 b. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viaţa Romînească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcţia d-lor Prof. Univ. C. STERE şi Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor: *I. Agîrbiceanu, C. Alimăneştianu, D. Anghel, A. Baltazar, Jean Bart, N. Bataria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voineşti, Vintilă I. Brătianu, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocîrlan, N. D. Cocea, G. Coşbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaş, C. Hoisescu, G. Ibrăileanu, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiţă, E. Lovinescu, dr. I. Lupaş, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatide, Constanţa Marino, I. Mironescu, S. Mândrescu, Gh. din Moldova, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morţun, D. Munteanu-Rîmnic, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrăşcanu, Horia Petra-Petrescu, prof. univ. A. Philippide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Ranetti, Radu Rosetti, I. Russu-Şirianu, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, major Alex. Sturdza, dr. D. Tatuşescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tofan, Iorga Toma, Al. Tzigara-Samurcaş, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhuţă, N. Volenti şi alţii.*

Condiţiile de abonare

IN ŢARA:

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 „
Un număr	2 „

Abonaţii care nu-şi vor achita abonamentul în mod direct vor trebui să plătească în plus 4 lei pe an şi 2 lei pe ½ an, ca indemnizare pentru încasatori.

Pentru învăţători, preoţi de sat, primari şi funcţionari sătesti, studenţi şi elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceştia pot plăti în trei rate a cîte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA:

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 b.
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de cîte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA:

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rublă

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni cîte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE:

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

(vezi urmare pag. 3-a coperţii)

CURA

Cea mai raţională de

Unt de Peşte

Pentru COPII şi ADULŢI

e constatat, numai aceea cu:

Unt de Peşte iodoferat simplu şi Unt de Peşte iodoferat cu fosfor WERNER

Aprobate de Consiliul sanitar superior şi premiate la mai multe expoziţiuni din ţară şi din străinătate, cu cele mai mari distincţiuni, ca: *Titlu de membru al Academiei fisico-chimice din Palermo cu Medalia de prima Clasă şi altele.*

Unt de Peşte Iodoferat simplu e recomandat cu cel mai deplin succes contra: *Anemiei, inflamaţiunilor osoase, scrofulozei, ghinduri, inclinaţiuni spre tuberculoză, gută, reumatism.* E un puternic nutritiv pentru persoane *slăbite,* precum şi un excelent tonic la *reconvalescenţi sifilitici.* Pentru copii de şcoală slăbiţi prin munca intelectuală este un neîntrecut reconfortant. **Costul unui flacon de 1 kg. 6 lei,** la care se adaugă porto.

Unt de Peşte Iodoferat cu fosfor, e un medicament special pentru *copii rachitici,* spre a le întări *oasele* şi un *tonic prin excelenţă* în perioada creşterii copiilor, în *stările limfatice* şi a *stadiului pubertăţei.*

Costul unui flacon de ½ kg. 3 lei 75 bani, la care se adaogă porto.

Depositul general *la farmacia* **I. WERNER**
Furnisorul Curţii Regale, **Iaşi.**

Pentru Bucureşti: la Drogueria I. ZAHARIA, Str. Lipscani No. 35;
Craiova: C. B. ILIESCU, Drogueria medicinală.

Cererile din provincie se execută prompt contra ramburs.

Berindei

CIOCOLATĂ CU LAPTE (LACTA)
CIOCOLATĂ CU ALUNE
CIOCOLATA TURIŞTILOR
CIOCOLATE PENTRU GĂTIT
CACAO
BOMBOANE

De vinzare la principalele magazine de Coloniale din ţară

SOCIETATE GENERALĂ ROMÎNĂ

DE

ELECTRICITATE

PE ACȚIUNI

REPREZENTANȚA PENTRU ROMÎNIA A SOCIETAȚEI

ALLGEMEINE

ELECTRICITÄTS-GESELLSCHAFT

BERLIN

A stabilit în Piatra-Neamțu, strada „Petru-Rareș" Nr. 10, cu ocaziunea construcțiunei Usinei centrale electrice pentru iluminatul orașului, un biurou technic special, un mare și bogat deposit de materiale electrice pentru instalațiuni în case particulare, fabrici, ateliere etc. precum și candelabre, lămpi electrice de orice gen.

Pentru orice alte lucrări electrice de lumină, sau transmiteri de energie prin electricitate, de executat în țară, a se adresa la: BIUROUL CENTRAL DIN BUCUREȘTI PIAȚA REGELE CAROL I.

Maşinele de Cusut „Singer“ sunt indispensabile în orice familie precum şi în industria casnică.

Maşinele de Cusut „Singer“ servă ca model în construcţiune şi înfăţişare.

Maşinele de Cusut „Singer“ sunt cele mai răspîndite prin toate sferele industriale.

Maşinele de Cusut „Singer“ sunt cele mai propice pentru broderia artistică modernă.

Maşinele de Cusut „Singer“ cu renume universal, datoresc aceasta excelentei calităţi şi forţei productive, prin car produsele noastre s'au distins întotdeauna. Desfacerea lor, care creşte în mod vizibil, medaliile remarcabile la toate expoziţiile din lume, precum şi existenţa de aproape 50 de ani a fabricei, prezintă cea mai completă garanţie pentru soliditatea maşinelor noastre.

○ ○ ○ ○ ○

Numai după

această emblemă

se cunosc

magazinele

○ ○ ○ ○

○ ○ ○ ○ ○

în care

se vînd Maşini

de cusut

„SINGER“

○ ○ ○ ○

CURSURI DE INSTRUCŢIUNE GRATUITĂ

la cusut pe maşină, broderie artistică şi à-jour-uri

Furnizare de motoare electrice pentru deservirea singuratică a maşinelor de cusut pentru familii

ATELIERE DE REPARAŢIUNI

cu personal specializat

Vînzare de accesorii pentru maşini de cusut, ace, aţă, ibrişin şi ulei, în calităţile cele mai bune

Societatea pentru comerciul cu maşini de cusut „SINGER“

BOURNE & C-nie

BUCUREŞTI şi IAŞI

SUCURSALE în toate oraşele principale din ţară

CURA

CU UNTURA DE PEŞTE

CEA MAI RAŢIONALĂ, SE FACE NUMAI CU:

PHYTASELLIN — **DOCTOR KONYA IAŞI**

Emulsiunea cea mai bogată în untură de peşte în combinaţiune cu FOSFAT VEGETAL.
Un excelent fortifiant recomandat de celebrităţile medicale contra slăbirei generale. Afecţiunilor pulmonare, Scrofulosei şi Rachitismului

LESNE DE LUAT DE ADULŢI CÎT ŞI DE COPII. Preţul unui flacon lei 3.50

IODASELLIN — **DOCTOR KONYA IAŞI**

Untura de peşte din Norvegia în combinaţiune cu Iodură de fer. Un excelent purificator şi regenerator al singelui. Remediu neintrecut contra Anemiei şi Chlorozei, boalelor de femei şi copii, suveran consecinţelor boalelor sifilitice.

DEPOZITE LA FARMACII SI DROGUERII Preţul flaconului Lei 3

Cumpăraţi numai maşina de scris

Cele mai noui distincţiuni la toate Expoziţiunele din lume!

YOST

Adoptată de CASA REGALĂ
Toate autorităţile şi casele mari de comerţ

Singura care scrie fără panglici!

Cereţi maşini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate maşinele de scris

BUCUREŞTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54 Telefon.

• Ciocolata •
• Zamfirescu •

SPECIALITAŢI: **SYLVA—ALUNETA—CREMANT**

COLECTURA „VICTORIA“

BOTOŞANI — STRADA MARE — Telefon

Vesteşte pe clienţii săi, că onorata Direcţiune a loteriei prin certificatul eliberat, atestă în baza adevărului că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamaţiune din partea jucătorilor.

Această constatare oficială o îndreptăţeşte dar, de a se bizui şi pe viitor pe concursul onor. public.

Preţurile oficiale pentru toate clasele rămîn neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI. JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI

Comandele din ţară, însoţite de contra-valoare se execută fără întîrziere

Onor. public este rugat a nota adresa:
COLECTURA „VICTORIA“, BOTOŞANI

○○○ FABRICA DE TESĂTURI ○○○

FOASTA LEO GELLER & Co.

SOCIETATE ANONIMA, IAŞI

Capital deplin vărsat 800.000 Lei

Instalaţie modernă cu 400 războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie şi apretură. Furnizează tot soiul de ţesături de bumbac, in şi cînepă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme şcolare. Barcheturi. Flanelă de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pînze pentru cizmari. Etc.

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**

DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

Eternit

Fabricată de Societate după brevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin

Rezistență absolută contra focului, vîntului și intemperiilor

ÎNFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ. — DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum:

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL

CARELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmălțuite, Sobe de Teracotă

FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM. CARTON ASFALTAT

Cereți Prețurile-Corente speciale

Cumpărați numai dela:

Prima Franzolărie Națională de Lux

I. FORȘT

IAȘI, STRADA PĂCURARI, 3

DIN

LABORATORUL DE PARFUMERIE „BARNAR“

Se recomandă:

APĂ DE PĂR „PANAMA“

Compoziţiune higienică ce curăţă de minune mătreaţa, împiedică căderea părului şi-i înlesneşte creşterea.

APA DE COLONIE Extra concentrată.

CREME, POUDRE ŞI SAVON **NELLY**

„Kalodol“: Apă de Gură. Pastă de Dinţi.

DEPOZIT GENERAL: IAŞI: Magazin Universal, Str. Lăpuşneanu.
BUCUREŞTI: Old. Scotland, Calea Victoriei.

OFICIUL DE VÎNZARE DE HÎRTIE PRODUSA IN ŢARĂ

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găsesc spre vînzare, predabile imediat sau după condiţiunile din comande, următoarele hîrtii:

«Hîrtia specială pentru documente, acţiuni şi titluri; hîrtie specială de mînă cu plicuri, cu şi fără filigrane, în cutii speciale; hîrtie cu arabescuri şi imitaţie de pînză cu plicurile lor în cutii speciale şi în pachete; hîrtie specială pentru scrisori format „cabinet“ şi de poştă simple, liniate şi cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hîrtie ministerială şi velină cu «Marca Ţarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple şi vărgate, liniate sau cadrilate.

«Hîrtie sugătoare albă şi colorată, groasă şi subţire; hîrtie sugătoare gris pentru omorît muşte, hîrtie sugătoare pentru stereotipie.

«Hîrtie specială de desemn şi registre; hîrtie galbenă pentru cărţi didactice şi reviste ilustrate.

«Hîrtii fine colorate; hîrtie colorată zisă «natur».

«Carton alb pentru cărţi de vizită, carton pentru cărţi poştale; carton fin colorat, carton de iută, şi carton colorat pentru dosare.

«Hîrtie de tipar şi de afişe.

«Hîrtie pergamentată albă şi colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de droguerie şi comestibile.

«Hîrtie albă de împachetat; hîrtie brună, încleită şi neîncleită, satinată şi nesatinată de împachetat.

„Hîrtie resistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thauen) gris-fer, parchemint şi hîrtie de celulosă.

«Mucavale: gris, brune şi albe; mucava de pae.

„Primeşte comande de orice fel de hîrtie.

«Modele şi catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCURESTI

PT. 361

22.05.2009

In munții Neamțului *)

— Singur —

— Domnule, îmi zisese părintele Ghermănuță la plecare, nu era rău, să mai fi zăbovit d-voastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii și vremea poate să se schimbe; și de v'a apuca ploaea 'n pădure, apoi o să vă fie greu de tot; și, mai ales, cum nu cunoașteți d-voastră drumul, se poate întîmpla să rătăciți, că potecile se tae și se încrucișează între ele, de nu le mai dai de capăt.

— Cu-atît mai bine, părinte Ghermănuță, îi răspunsesem eu, încălecînd, că, doar, n'am plecat de-acasă cu gîndul să merg pe drum bătut și nici n'am făcut învoială cu stîhiile, să-și iee căciula dinnaintea mea; treaba potecilor, să se tae și să se încrucișeze între ele cît or poftì, și treaba luminii, să se primenească, dac'o gîdile 'ntre spete.

— C'apoi drept ți-oiu spune, domnule, că chisnovat om mai ești.

De eram sau nu eram chisnovat, treaba părintelui Ghermănuță; iar de nu-mi păsă de încrucișatul potecilor și de primenitul luminii, aceasta era treaba mea. Și cum să nu fi fost treaba mea, cînd, mai ales, desagii mei se lecuiseră pe deplin de oftiga, de care zăcuseră, și-și recăpătaseră din nou vechea și îmbelșugata lor rotunzime... Pentru leafa pe cîteva luni înnainte, părintele Ghermănuță îngrămădise, pe fundul unuia dintr'înșii, foi late de podbal rotund, pe care stăteau așternute și mumificate, după cum pe fiecare le apucase vremea și le încremenise ferbințeala vetrii, popoare întregi de zglăvoace căpățînoase și de boisteni cu ochii holbați. O legătură cu felii de pere și de mere zvîntate la soare, mai pînticoasă decît un egumen, ținea cumpănă, în celalalt desag, zglăvoacelor și boistenilor din potrivă; și, tot pentru cumpăneală, împărțise părintele Ghermănuță, de o parte și de alta, ouăle răscoapte dela găinile unui sat întreg; iar golurile dintre calabalîcul meu de tot soiul erau îndeplinite cu nuci

*) Vezi „Viața Românească", Anul III, No. 4.

35642
BIBLIOTECA INST. PED.
Univ. "Petru Maior" Tg. Mureș
0868732613

guralive, care, frecîndu-se între ele, tușiau în cor și în cadență, bătînd, parcă, tactul gebelei legănate a Pisicuții mele. Pisicuța, de altă parte, nedumerită asupra gălăgiei, ce se făcea îndărătul său, întorcea capul din cînd în cînd și împungea cu botul în desagi, cași cum ar fi voit să pună nucile la ascultare; nucile, însă, cași cum i-ar fi făcut în ciudă, tușiau mai tare și țipau mai ascuțit. Iar de cumva se oprea în loc și se scutura, voind să arunce cît colo acel bocluc de pe spetele sale, nucile țipau și mai ascuțit și făceau o gălăgie infernală; și astfel Pisicuța, neputincioasă și desnădăjduită, după ce stătea un minut pe gînduri, își relua, indignată, gebeaua întreruptă, iar nucile, scoborînd glasul, tușiau în cor și în cadență și băteau înnainte, vesele parcă, tactul gebelei legănate a Pisicuții mele. Vr'o trei pîini cu gingini aspre și un șip de rachiu călugăresc, cu îngrijire astupat și pus la loc mai de fereală, alcătuiau cu îndestulare și prisosință proviantul de drum al pribegiei mele.

— Iaca, domnule, mai zisese părintele Ghermănuță, virîndu-mi și o secure în desagi, iaca, poate să aveți nevoe de tăet vr'un lemn pentru foc, ori pentru altăceva... nu știi cum vine vremea în pădure; cînd pleci la drum, nu-i rău să te îngrijești de toate....

Bietul părintele Ghermănuță!... Ar fi fost în stare să-mi dea și rasa din spete... Atîta dragoste prinsese el pentru mine într'un timp așa de scurt!...

— Foarte mulțămesc, părinte Ghermănuță, foarte mulțămesc; mai rămîi sănătos și să ne vedem cu bine, ziseserm eu, cînd călcăe Pisicuții.

— Să mergeți sănătoși și Domnul să vă aibă în paza sa, încheese părintele Ghermănuță, închinîndu-se pînă la pămînt și ridicînd mecanicește dreapta spre comanac, cași cum ar fi voit să-și iee căciula din cap.

Și legănat de eterna gebea a Pisicuții, mă îndreptam, odată cu zorile, spre tăriile din potrivă ale munților din miazăzi.

Iar cînd, din depărtare ca de-o fugă de cal, întorsei capul și mă uităi îndărăt, zării pe părintele Ghermănuță, în poarta schitului, stînd încă neclintit și uitîndu-se cu jind în urma mea; apoi, cenușiu și mărunt cum era, se topi în zarea cenușie a depărtării....

„Tacito, solo e senza compagnia"....

....Iar trecătorii rari, pe care-i întîlniam în singurătatea drumului meu, după ce-mi dădeau „bună-dimineața" și-mi doriau „cale bună", se opriau o clipă pe loc, pentru a se uita, nu ca părintele Ghermănuță, cu jind în urma mea, ci pentru a mă privi mirați, oarecum, și nedumeriți.... Apoi, clătinînd din cap cu neîncredere și zîmbind poate cu înțeles, își căutau, înnainte, de drum, cu sapa sau cu coasa pe umăr, ducîndu-se fiecare în treaba lui.... Și eu, parcă, nu mă duceam în treaba mea?... decît, vezi, e treabă și treabă.... Cît prinzi cu ochiul și cu gîndul peste acest furnicar de jivine omenești, care mișună pe pămînt ca viermii într'o rană

uriașă, n'ai să întîmpini decît goană aprigă, hămesită și nebună după traiu, sau, cel puțin, o grea și veșnică trudă pentru desfacerea încurcată a problemelor unei vieți de multe ori netrebnice.

. . . . . .

Oricum... dar respirația aburoasă și nemărginită a nopții aruncase un lințoliu subțire și străveziu de neguri albe peste pîrâul, care, tremurînd, parcă, de frig pe petrele-i răci, luneca cu murmur grăbit și, ca o îngustă năframă, întinsă pe lungul nesfîrșit al văii largi, își perdea cursul în taina depărtată a răsăritului....

Noianul de lumină trandafirie al zorilor cuprinsese tot cerul din calea soarelui, ce se vestea, iar peste adîncurile albastre ale văzduhului, cași niște iuți și trecătoare gînduri amare, care ar fi umbrit, în răstimpuri, ochiul nemărginit și limpede al lui Dumnezeu, fulgi singurateci de nouri albi și tiviți cu lumină pe margini lunecau molatic și tăcut pe depărtate și nesimțite adieri de vînturi.... Firea toată părea cuprinsă de o solemnă încremenire și florile răzlețe, care însuflețeau, parcă, întinderea cu multe fețe a prundișului mort, sfioase și nemișcate, își înclinau spre pămînt fruntea lor strălucită, sub greutatea scîntectoare a picăturilor de rouă.... Ai fi zis că fecioarele, stăpînite de simțiri nevinovate și cucernice, își plecau cu evlavie, în templul sfînt al Naturii, capul lor virginal în fața Celui a tot Puternic....

Iar spre tăriile cerului înnalt, cași atîtea făclii, aprinse de Făptură în cinstea ziditorului său, se ridicau, drepte și neclintite, vîrfurile ascuțite ale brazilor, poleite de întîiele raze ale soarelui curat și rece....

Și glasul de pretutindeni al tăcerii sfinte și neturburate, cași o cîntare umilită de laudă, isvorîtă din adîncul inimii neprihănit al Firii, se îndreaptă, în accente mistcrioase, către îndurarea fără de hotare a Celui prea-înalt . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Lăsasem de mult îndărătul meu orice urmă de viață omenească și, răzămat pe cunoștințele geografice ale Pisicuții, urcam, în pas de voe și fără grijă, suișul, cînd mai repede, cînd mai trăgănat al cîte unei poteci, ce-și furișa șerpuitul umbros sub taina neturburată a pădurilor.... N'am fost nici odată grozav de tare în știința gromoinicelor și nici în a mînii lui Damaschin, și putea, prin urmare, lumina să se primenească, fără știrea mea, ori cît ar fi poftit, și, tot fără știrea mea, să-și încrunte cerurile sprînceană și să-și verse urgia lor asupra capului meu.... Ceia ce, însă, începea să se adeverească, erau potecile, care, după spusa părintelui Ghermănuță se încrucișau și se tăiau între ele, de nu le mai dădeai de capăt.....

Și, deși în împrejurări grele filozofia nu m'a părăsit, cu alte cuvinte, deși eram încredințat că și potecile, ca orice lucru în lumea aceasta, trebuiau să aibă mai la urmă un capăt și un sfîrșit, totuși o nemărginită și neputincioasă ciudă mă cuprindea,

cînd vre-una din ele, cu apucăturile ei de femeie vicleană, mă purta după voe și de nas pînă la hotarele murelor sau ale ciupercelor, ș'apoi, deodată, cași cum cineva i-ar fi tăiat capul, se curma, își dădea sufletul și muria la marginea vre-unui desiș încîlcit și întunecos al pădurilor... Ce să faci în asemenea împrejurare ?...

Cerci să-ți urmezi drumul înnainte, dar în zadar !... Stai pe loc... te uiți împrejur... te frămînți cu mintea fel și chip... ciuda și indignarea te cuprinde din creștet pînă în tălpi... și... și, în cele din urmă, faci Pisicuții chip din friu să cîrnească îndărăt, și Pisicuța cîrnește îndărăt... Iar tu te mărginești, cel mult, să-ți verși mînia ta neputincioasă asupra țigancelor, care, neavînd presimțirea viitoare a vre-unui Anaharsis pe meleagurile lor, n-au croit potecile mai lungi, decît pînă în țara sălbatecă a murelor sau a ciupercilor... Iar de cumva ești plecat spre cugetări mai înnalte, apoi, dela înnălțimea spetelor Pisicuții tale, te poți mîngîia cu gîndul, că cine se ține după poteci și după femei, tot la ciuperci ajunge... Foarte bine !... Dar ce te faci, cînd ți se întîmplă de zece ori și pe rînd același lucru ? Și cînd soarele, mai cu samă, cași un salahor tocmit cu ziua la D-zeu, grăbindu-se, parcă, să-și mîntue învoeala mai curînd, urcă într'un suflet, aprins la față și gîfîind, treptele de răsărit ale cerului, ajunge în răscrucile lui și, iarăși grăbit, începe a se rostogoli, ca un harbuz înflăcarat, pe povîrnișurile din potrivă ale apusului, spre prăpăstiile lumii celeilalte ?... Ce să faci ? N'ai ce face !... Stai nedumerit și, cel mult, dacă-ți este îngăduit să dorești de a te afla și tu sub pelea biblică a vre-unui profet, spre a-ți fi și ție dat să pui soarelui mîna în piept, să-l țintuești în loc pe ceruri și să-l îndatorești de a nu mișca un pas mai mult pînă ce nu vei fi găsit o potecă cinstită și fără vicleșie în suflet, care să te scoată cu lumină la vr'un limpeziș.

Astfel mă socotii foarte jignit de părtinirea dreptății cerești, care hărăzește darurile atotputerniciei numai cît aleșilor săi.... Dar, însfîrșit, ceva trebuia să fac ; și făcui : mă lăsai la pronia întîmplării, un fel de zeitate oarbă, dar care vede mult mai bine decît zeitățile cu ochi și cu care totdeauna m-am înțeles ca și cu un vechiu și credincios prieten...

Mulțămită, deci, acestei zeități prielnice mie, mă trezii, la un moment dat, cu Pisicuță, cu tot, în inima unor codri de două ori seculari, de unde orice urmă de potecă, aproape, dispăruse de sub copitele Pisicuții... Descălecai să odihnesc...

Și de unde m-aș fi așteptat ca fiorii reglementari de groază, ai pustiului și ai singurătății să-mi străpungă inima ca un fier aprins, din potrivă, o liniște, sănină, un soiu de cerească beatitudine îmi cuprise ființa mea întreagă... O pătură groasă de întunerec greu îmi păru că se desprinde și că mi se ridică de pe suflet și inima mea, care, ușurată ca de sub lanțurile zgomotoase ale unei grele închisori, începu să bată în voe, cuprinsă de simțiri străine de dînsa pînă atunci... Și de ce n'ar fi fost așa ? Oare-

nu scuturasem eu de pe suflet și de pe inimă grijile cicălitoare și ridicule ale vieții de toate zilele? Oare din ochii mei nu se ștersese, ca prin descîntec, priveliștea deșanțată și vrednică de milă a nemerniciei și stricăciunii omenești? Nu eram cu slobod să cuget, să simt, să rîd, să plîng, să țip, să mă mișc sau să mă dau de-a tumba în toate chipurile și după toate îmboldirile nestrunite ale propriei mele firi? Cine avea mai nemăsurată putere decît mine asupra nemărginirii mute și solemne a singurătății și a pustiului? Mi se părea că Firea întreagă, dela țînțar și pînă la urs, datoare era să cinstească în mine pe regele său a tot puternic; căci singurul stăpînitor, de obîrșie divină, eram numai eu, în ceasul acela! . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Încălecai și începui a urca la deal pe drum aproape fără de urmă... Pisicuța se opintea din greu și răsufla des... De odată se opri ca trăsnită din mers și cu trăsării ca deșteptat fără de veste din somn. O stîncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete, căzuse, parcă, năprasnic din cer și tăiase capul drumului pe care urcam la deal... Iar în timp ce eu mă scărpinam, de ciudă, în creștetul capului și peste pălărie, Pisicuța, fiindcă nu se putea scărpina și ea, ca mine, cu copita, apoi, cu potcoava și tot de ciudă, scărpina și ea pămîntul, din care pietrele mărunte, măcinndu-se și ciuruind, curgeau de-a răstogolul la vale.

Dar, cum nu poți, cu ciuda și cu scărpinatul, să îndupleci pe o stîncă fără de inimă și fără de suflet, să ți se dea din drum în lături și să-ți deschidă calea mai departe, de aceia și Pisicuța și eu, după o scurtă dar matură chibzuință, ne hotărîrăm să lăsăm încolo și ciudă și scărpinat și să așteptăm cu răbdare voile mai blînde ale întîmplării... Ș'apoi era și timpul. Soarele mai că păsise peste răscrucile cerului și foamea, care se învîrtește—se vede—în jurul omului, ca și soarele în jurul pămîntului, sosise și ea, drept răscrucile stomacului meu, și, fără îndoeală, că și drept răscrucile stomacului Pisicuții..... N'aveam dinții Zgripțoroaicei din poveste și prin urmare nu puteam sfredeli stînca răsărită în calea mea din curtea sfintei Vineri, spre a trece mai departe; de aceia hotărîi să mă opresc și să-mi fac aici zilnicul și obișnuitul meu popas. Descălecai, dădui jos toată povoara din spetele Pisicuții, îi luai frîul din cap ș'o lăsai slobodă spre a-și căuta de suflet, ceia ce, de altmintrelea, mă hotărîi să fac și eu..... Și cum mă uitam în toate părțile, ca să fac mai de aproape cunoștința cu locul hărăzit mie de întîmplare pentru vremelnicul meu popas, mă încredințai încă odată, că tot înțelepciunea întîmplării cîrmuește și regulează rostul întreg al tuturor lucrurilor... Dreaptă, cum era stînca, de parcă era așezată la cumpănă, avea, totuși, jos și cam la mijloc, o scobitură destul de adîncă, în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg, pentru orice împrejurare. Pe cît de sus se pierdea creștetul ei acoperit de păduri în adîncul cerului, pe atît, de la fața potecii, în jos, se deschideau, pe dreapta

și pe stînga, spre fundul pămîntului, două prăpăstii cu adîncimi fioroase, pleșuve, aspre, și cu povîrnișuri stîncoase, unde smeurișul lui Dumnezeu creștea în deplina și neturburata lui voe; cu alte cuvinte, pe lîngă proviantul meu de ouă, de zglăvoace și de nuci, înlesnit mie de părintele Ghermănuță cu atîta dărnicie, întîmplarea îmi mai punea la îndămînă și zmeura răcoritoare și îmbălsămată a munților săi.... Foarte bine!....—Dar, mă gîndiam eu, unde se află zmeură și stînci, acolo se țin și urșii; și, drept vorbind, eroismul meu se simția cam la strîmtoare, cînd îmi închipuiam, că vre-un morocănos sihastru al pustiului putea veni la mine foarte grav și pe patru labe, ca să mă întrebe de sănătate, pe mine, care n-aveam decît două!.... Și, într'un punct anumit, mi se părea, chiar, că zmeurișul e vînzolit de o vietate puternică, ba... mi se mai părea, că și un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările pînă la mine... Era vîntul care clătina întinderea trandafirie și plină de soare a smidului de zmeură și, poate că vre-un brad sau paltin, cu încheeturile slăbite de bătrînețe, se legăna scîrțîind la suflarea aceluiaș vînt... Din închipuire se naște frica, din judecată bărbăția... Cea întîi veșnic era cu mine, cea de a doua... mai pe apucate.—Totuși, pînă ce să-mi iau măsurile pentru ce era să fie mai tîrziu, găsii cu cale să-mi așez în scobitura stîncii tarhatul meu întreg și să priponesc pe Pisicuța într'o așezătură mai largă și plină cu iarbă înnaltă de pe povîrnișul uneia din prăpăstii; căci de-aș fi lăsat-o slobodă, fantastică, cum era, și iubitoare, cași mine, de pribegie, s-ar fi luat după florile, ce scînteiau pe nemărginirea prăpăstiei, la lumina soarelui de amează, și s-ar fi prăbușit la vale, de pe vre una din nenumăratele muchi de stîncă, ce stăteau ascunse cu vicleșie, sub adăpostul de umbră neturburată al erburilor înnalte...

...Și să fi îndrăznit cineva, să tăgăducască, că toate cele nouă fericiri nu dăduseră peste mine... Dezlegăi desagii, scosei dintrînșii vestitul meu prosop și, așternîndu-l pe iarbă, la întrarea vremelnicei mele locuințî, „in propatulo“ cum ar zice anticitatea, îl ridicăi sau, mai degrabă, îl scoborîi la treapta de față de masă... Am, cîte odată, și eu toanele mele de lux; decît mi-se întîmplă aceasta tocmai atunci, cînd lucrul se potrivește mai puțin... Iar cînd mă găsii așezat turcește dinaintea îmbelșugatului meu ospăț cu tot soiul de merinde, mă simțiî foarte nenorocit, că nu am prilejul de a poftî la masa mea pe vre-un nevoeș de rege sau împărat, care, odată măcar în viața lor nu s-a învrednicit să mînînce o singură frunză de podbal, cu zglănoace cu tot, să guste rachiu călugăresc cu mirodenii de înipere și izmă creață, și să se fi lungit cel puțin într'un cot, fără de grijă, pe iarba verde și înflorită de pe răscrucile pămîntului!... Sfîrșii ospățul meu cu mere zvîntate și cu nuci, adică cu fructe și, deci, după toate regulele înalte ale celei mai rafinate gastronomii; strînsei rămășițile prînzului în desagi și vîrîi desagii în fundul scobiturii... Nu știu cum, dar mă simțiam, parcă „la mine acasă“; și fiindcă ori cine, la casa lui, trebue să facă și ceva gospodărie, apoi, în lipsă

de covoare de Persia, așternui pe jos poclada de sub șea, răzămai șeaua, în chip de pernă, lîngă unul din pereții lăturalnici ai scobiturii, aninai frîul la intrare într'o aschie mai răsărită de stîncă, în alta, și tot la intrare, acățai mantaua, ba, mi se pare, că, cu un tirș de brad în loc de mătură, făcui și ceva curățenie pe dinaintea ușii... Și dacă stăpîna ar fi fost acasă, aș fi crezut că întîmplarea îndreptase pașii mei spre peștera zeiței Calipso... Setea mă cuprinse; scoborîi în zmeurișul, din care Pisicuța nu-și arăta pe deasupra, decît numai vîrful urechilor și, cu zmeură, îmbălsămată și răcoritoare o astîmpărai și pe dînsa.

Tăiat în față de trufașa și imensa stîncă aeriană, încins pe laturi de cele două prăpăstii, ar fi trebuit, ca să pot merge mai departe, sau să mă înalț la ceruri zburînd, sau să mă scobor în Tartar de-a răstogolul; dar, fiindcă nu eram gata, încă, pentru nici unul din aceste două soiuri de călătorie, aminai pentru mai tîrziu și pe una și pe alta. Rămăsei, deci, locului; cu alte cuvinte, deși aș fi putut ești din încurcătură într'un chip oarecare, mă hotărîi, totuși, să mă folosesc de adăpostul hărăzit mie de pronia Întîmplării și să aștept aice voile mai blînde ale ei.—Și aceasta cu atît mai mult, cu cît, dacă jumătate din proorociile părintelui Ghermănuță, cea cu potecile, se adeverise, de ce, adică, nu s-ar fi adeverit și ceelaltă jumătate, cu primenitul luminii? Căci Luna, măcar că e Lună, dar, mai la urmă e tot femee; și să te ferească Dumnezeu de primenitul femeilor!... Cu ce mai de nouri groși și nestrăbătuți ochiului iscoditor nu era să astupe și să zăvorască ea ușile cerești ale sanctuarului său de misterioasă primeneală!... Cîtă apă din văzduhuri nu era să-i toarne sf. Ilie din cap, spre a se lăsa și a se curăți de rugina groasă lăsată de negurile nopților, pe fața ei bălaie și în părul ei blond!... Cîtă hodorogeală de tunete, ce mai vînzoleală și trăncăneală de pretutindeni nu era să zgudue, din temelie, gospodăria cerească!... Cîte lumini nu trebuiau să-i aprindă fulgerele înaintea oglinzilor ei de senin, spre a-și cerceta, mai cu deamănuntul, în ele, greșurile chipului său grăsuliu și sprîncenat!... Și cînd te gîndești că eu întru nimica nu eram vinovat să duc în spete urmările acestei cochetării cerești!... Ce-mi pasă mie, mai la urmă, că, dela începutul lumilor, „reginei palide a nopților“ i s-au aprins călcăile după mutra roșcovană a „regelui zilei“? Și dacă, de milioane de veacuri, împopoțonată și gătită, îl alungă pe căile fără de capăt ale cerului și nu-l mai poate prinde, apoi eram tot eu de vină?... Putea, deci, să-și amîne primenitul pentru mai tîrziu: dar fiindcă nu poți sta cu femeile de vorbă în această privință, apoi mă hotărîi să aștept în scobitura stîncii hotărîrile mai omenoase ale Întîmplării... Și de unde eram gata să mă ridic în toată lungimea persoanei mele și, cu aer teatral, să strig către Cronos din toate puterile plămînilor mei:

O! temps suspend ton vol!...

numai și numai ca să pot lungi ziua măcar de-o șchioapă, lăsăi

pe Cronos în pace, și mă lungii într'un cot, pe iarba moale și înflorită de dinaintea singuraticei mele sihăstrii...

În golul înalt de sub picioarele mele, se întindea spre răsărit noianul fără hotar al munților pitici, ce-și ridicau cu sfială, parcă, piscurile lor viorii în văpaea de aur a soarelui înflăcărat; aburi ușori și străvezii, ca o rețea alburie și subțire de ață de paingăn, împînzeau imensitatea nemărginirii deșerte... Albastrul șters al văzduhului topit apăsa greu peste pămînt, iar sub arșița covîrșitoare a miezului zilei, vîntul adormise obosit; frunza codrilor nu se clătina și tăcerea neturburată își întinsese pretutindeni nețărmurita ei stăpînire... Inima lucrurilor încetase de a mai bate și o sincopă colosală ai fi zis că taiase suflarea în pieptul uriaș al Naturii... Moartea păsise, par'că, peste hotarele vieții și viața se tupilase în adîncurile cele mai din lăuntru ale Firii încremenite... Și cine știe cîtă filosofie nesărată și cîtă poezie sfo-răitoare n-aș mai fi făptuit eu în fața amorțitei vieți universale, dacă pronia cerească nu m-ar fi dăruit cu o neprețuită însușire: ori de cîte ori mă găsesc în fața priveliștilor mari ale Naturii liniștite, mă cuprinde, numai decît, sau melancolia sau... somnul, două stări ale persoanei mele, între care, nici odată, n-am făcut deosebire; căci după cum melancolia e somnul sufletului, tot așa somnul e melancolia trupului; și, fiindcă nu-mi era somn, mă hotărîi să rămîn melancolic...

Umbra stîncii mele de adăpost înmormîntase împrejurimile depărtate într'un soiu de amurg prea timpuriu, care 'și întindea liniștea sa neturburată și tainică pînă la hotarele luminoase ale zilei, ce ardea, încă, în toată puterea caniculară a razelor soarelui... O suflare de vînt răzleață și molatecă, furișîndu-se din ascunzătoarea-i răcoroasă din frunziș întunecos și des, se abătu fără de veste și nevăzută peste întinderea înflorită din fața mea, iar sub mîngîerea-i ușoară și trecătoare, florile își plecară spre pămînt fruntea lor drăgălașă, ca sub farmecul unei sărutări cu dor așteptate, și, poate că ceia ce strălucea între foile albastre ale uneia din ele, era o picătură de rouă sau... poate chiar o lacrimă de bucurie sau de durere... Oare ziditorul a toată făptura n-a așezat cîte-o scîntee de viață și de simțire în fiece lucru, dela om și pînă la firul de năsip ?... De ce, dar, n'ar plînge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tîngui cu glasuri de vînt ? Și de ce, încă, n-ar geme rîurile cu eterne suspinuri de ape ?... Și era în ceruri atîta splendoare, pe pămînt atîta liniște sfîntă !... Și în sufletul meu atîtea neînțelese și tainice doruri !... Iar dintre flori...

O floare-albastră, cu ochi plinși la mine cată
Ș'ar vra, parcă, să mă 'ntrebe de ce țin fruntea plecată...
Cu ochi plinși, și eu la dînsa mă uit trist și gînditor,
Ș'o întreb ce taină-i spuse vîntul sării călător...
— Ah !... îmi zice mica floare,—de necaz îmi vine-a plînge,
Veșnic vîntul mă înșală; mă sărută ș'apoi fuge....
— Și eu plîng, albastră floare, nu, ca tine, de trădare,
Dar... fiindcă n-am, ca vîntul, cui să fur o sărutare...

Un sforăit puternic și un nechezat ascuțit al Pisicuții rupse firul melancolic al cugetărilor mele și mă făcu să sar grăbit și drept în picioare și să alerg iute lîngă dînsa; poate că simțise ceva.... Cercetai cu deamăruntul împrejurimile.... nu era nimic... Cine știe, poate că suferea și biata Pisicuță de boala amintirilor și că, prin urmare, o cuprinsese și pe dînsa aleanul și melancolia, de necheza așa de duios... Mai știi?.... poate că această gingașă Dulcinee cu patru picioare își trimetea, în limba ei de cal, inima sa peste pustiuri, vre-unui depărtat și anonim Cigisbeu, tot cu patru picioare, bine înțeles! Mai știi?.... Dar, fiindcă indiscrețiunea nu e însușirea de căpetenie a persoanei mele, nu căutai să intru mai departe în amănuntele sentimentale ale Pisicuții; ș'apoi, iarăși, fiindcă, ba cu una, ba cu alta, soarele se plecase simțitor înspre apus și întunericul peste curînd avea să sosească, mă pusei în cale să-mi iau măsurile pentru siguranța deplină a popasului meu de noapte, lucru, pentru care, dealtmintrelea, aveam încă destulă vreme înnaintea mea.... Securea părintelui Ghermănuță, ajutată de puterea sălbatică a brațelor mele, făcu minuni... și, în mai puțin decît s'ar crede, pădurile împrejmuitoare zăceau doborîte la pămînt!.... Și, iarăși, în mai puțin decît i-ar trece cuiva prin minte, în fața peșterii mele și pe întinderea trebuitoare, pădurile desființate se prefăcură într'un val înnalt și nestrăbătut de trunchiuri de copaci, încîlcite, la un loc, cu crengile lor. Pari lungi și deși bătuți pînă la pămînt, în mijlocul valului, străjuiau drepți și neclintiți, cu vîrfurile lor ascuțite, creasta zburlită a întăriturilor mele; iar între păretele stîncii și unul din capetele arcuite ale valului meu, lăsai o strîmtă deschizătură, ca loc de intrare și de eșire. Apoi tîrîi în lăuntru un munte întreg de vreascuri și de uscături, care ar fi fost în de ajuns să întrețină, pentru veșnicie, focul nestins pe altarele Vestei....

N'aveam chip... n'aveam cu ce, dar într'un par mai înnalt ași fi aninat și clasica înștiințare, pe care Romulus cu atîtea mii de ani o înfipsese, înnainte de mine, pe zidurile cetății sale: *morietur quicumque transiliet moenia mea*.... Și iată-mă, deci, în stare să stau de vorbă, peste gard bine înțeles, cu orice sihastru morocănos și cu patru labe al pustiului munților, ba chiar la nevoe să am destulă vreme de a-i frige și ochii cu tăciuni, de cumva s-ar fi încumetat la vre-o călcare de domiciliu.... Și dacă mai pui la socoteală securea, adică toporul părintelui Ghermănuță, și cele șase focuri ale revolverului meu cazon, apoi înțelege ori cine că mă găsii în dreptul meu, după ce-mi sfîrșii treaba, să mă primblu, șuerînd, cu mînile la spete, pe dinnaintea iscusitelor mele isprăvi, și să gust în pace deplină fericirile neturburate ale singurătății.... Iar cînd cele de pe urmă raze roșietice ale soarelui de apus poleiau încă hotarele de răsărit ale depărtărilor neguroase, deslegăi pe Pisicuța din pripon ș-o vîrîi între întăriturî, îi smulsei din smeuriș și-i adusei, pentru noapte, un braț zdravăn de iarbă fragedă și înflorită, astupăi intrarea cu trunchiuri de copaci bine înțepenite și pusei, cu chipul acesta,

între mine și pustiu, o stavilă nestrăbătută.... Eram acasă la mine.

Curînd scăpătă și soarele după cele mai de pe urmă trepte ale apusului, iar Dumnezeu umplu, în urma lui, cu întuneric, cupa imensă a haosului său, dela cele mai de jos adîncuri ale pămîntului pînă la marginile cele mai de deasupra ale cerurilor... Și formele schimbătoare ale lucrurilor se topiră și se mistuiră în noapte, ca într'o mare întunecoasă și fără de margini.... Ceasul de pace și de liniște sună tăcut de pretutindeni, și Firea amorțită își plecă spre odihnă capul său.... Tăcerea își întinse adîncul tainei sale pînă la hotarele cele mai de pe urmă ale nesfîrșitului, iar, din înaltul cerurilor, mîna îndurătoare a Celui prea puternic aprinse milioanele sale de stele și, cu lumina lor strălucitoare, călăuzea, pe drumul fatal al veșnicei sale pribegii, calea oarbă a pămîntului.... Susurul domol, prelung și nehotărît al tăcerii mute se ridica peste abisuri, ca o cîntare fermecată de leagăn, și lumile dormeau duse pe brațe imense de adîncuri întunecoase.... Iar peste tot și peste toate, se aprinse la răsărit, ca o candelă de strălucire, luna plină a sfîrșitului de Iuliu, și, prin rariștea neagră a pădurilor, își trimise, pînă la mine, întăile luciri fantastice și mișcătoare ale razelor sale argintii, piezișe și răci..... Imi descoperii capul, și, plecîndu-mi fruntea înnaintea Celui ce vede toate, îmi făcui semnul crucii....

Era tîrziu.... Cu foi uscate, cu vreascuri, cu crengi, cu trunchiuri de copaci, înjghebai, într'o clipă, un foc uriaș, ale cărui flacări luminoase și vii împinse întunericul departe de mine; iar dela hotarele străvezii ale luminii mele împrejmuitoare, noaptea încremenită se uita la mine cu ochi negri și orbi.... Scosei din desagi ceva merinde, și fără nici o ceremonie, de astădată, îmi stîmpărăi foamea dinnaintea prietenoasă a focului; și noi tustrei, Pisicuța, focul și eu, făceam același lucru: Pisicuța rodea iarbă, focul mistuia vreascuri, iar eu mîncam zglăvoace și nuci.... Nu luasem cu mine ceasornic, de oarece știam c'o să am la îndămînă orologiul fără greș al bolților cerești, în care de mult mă deprinsesem a ceti... Pe stînga, găinușa scăpătase în sus și deplin pe cerurile noastre, iar din mijlocul tăriilor, luceafărul de sară cumpenea peste adîncuri: erau zece ceasuri omenești; mă pusei, deci, în cale să mă culc. Aruncăi poclada pe spetele Pisicuții ș-o închingăi cu tafturul, îmi așternui în peșteră o saltea groasă de cetină mai dinnainte pregătită,—șeaua îmi slujea drept pernă,—aruncăi în deajuns lemne pe foc, mă înfășurăi în manta, îndesai pălăria peste ochi și peste urechi, îmi pusei revolverul la îndămînă, ba și un par ascuțit, iarăși mai dinnainte pregătit, ca armă de apărare și.... mă culcăi. Somnul veni repede.....

Cînd mă deșteptăi a doua zi, numai după o clipă, parcă, de somn, băgăi de samă că soarele fusese cu mult mai harnic decît mine, căci se părea că se înălțase, pe ceruri în vîrful degetelor și, de peste întărituri, se uita furiș la mine, tocmai în fundul peșterii; focul, somnoros, mistuia fumegînd, cel de pe urmă tăciune; Pisicuța, cu cîteva fire de iarbă afară din bot, dormita

pe toate cele patru picioare ale sale..... Dădui în lături stavila de la intrare și eșii afară din.... vizunic. Liniște neturburată în cer și pretutindeni și nici un vînt din cele patru nu-și părăsise încă culcușul său, spre a învia codrii adormiți: peste deșertul înnalt și plin de lumină al văilor adînci, numai Gaia, cu țipet flămînd și ascuțit, spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute. Și deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuptor; în zădar cercetai cu privirea întinderea cerurilor pînă la cele mai depărtate margeni ale sale, nici o pată de nor nu plutea peste seninu-i albastru și limpede: numai soarele părea învăluit într'un zăbranic de aburi străvezii și roșietici.... Ai fi zis că 'și acoperise chipul, sau că-și pusese fățarnic peste ochi degetele resfirate ale amînduror mînilor sale, spre a se prefăce că nu vede din răsărit primenitul tainic al Lunei din apus..... și părintele Ghermănuță se înfățișa închipuirii mele cu barba, cu mustățile, cu antereul, cu comanacul, dar mai ales cu toate pronosticurile sale.... Ș'apoi, altfa știam și eu, că, adică soarele cînd se îmbrobode și cînd stihiile stau prea liniștite, apoi atunci sfătuesc între ele ceva și pun vr'o ispravă la cale. Oricum, dar lucru curat nu prea părea să fie... Să mă ridic și s'o plec încotrova?... Dar unde?.... Înainte?... cu neputință! Înapoi?... Dar nici în ruptul capului n-aș fi bătut de două ori același drum. Ș'apoi de unde știam eu că nu m'ar fi apucat vr'o vreme tocmai în inima fără de adăpost a pădurilor?... Ei? Ș'atunci?... Atunci, mai bine te astîmperi frumușel locului și aștepți liniștit în fundul vizunicei tale, ca orice jivină cuminte și înțeleaptă, să-și răverse cerurile pe capul cui știe urgia lor, iar tu, precum îți este și felul: ori mănînci nuci și bei tutun, ori de ești o fire mai înnaltă, apoi mai holbezi ochii, din cînd în cînd, la cîte-o cioară răzleață și, cu capul plecat pe mînă, cu privirile pierdute în nesfîrșit, te pierzi în... profunde cugetări...

Luai, deci, hotărîrea de a mă astîmpăra locuiui, și potrivit, așa dar, acestei hotăriri, urma să împlinesc, pe ici pe colea, unele lipsuri ale vremelnicii mele gospodării. Priponii pe Pisicuța într'o așezătoare cu iarbă înnaltă, mai largă și pe îndelete aleasă; doborîi, din nou, la pămînt alte păduri seculare și, cu trunchiuri, pe care nu mă pricep cum de le mai putea pămîntul geui pe spetele sale, lărgii și înnălțai întăriturile mele, pînă la punctul de a nu-i mai da mîna sfîntului soare, să mi se oglindească în lăuntru, decît, doar, la amează. Vînturile trebuiau să-și sfărîme furia lor vijelioasă de neclintirea zidurilor de lemn ale Genuclei mele, și fie că Ciclopii vor fi lăsat sau nu vor fi lăsat urme de trecerea lor pe pămînt, știu, însă, că cerurile și pămînturile vor trece, dar... întăriturile mele vor rămînea!.... Oricum, dar mă simțiam mîndru, și încă cu drept cuvînt: de aceia pășii mai departe spre îndeplinirea altor lipsuri deopotrivă strigătoare la cer. Știeam eu cîtă vreme era să stau locului? Ș'apoi proviantul, pe care-l aveam la îndămînă, era să-mi fie de ajuns?.... Atîtea probleme, care se cereau numaidecît rezolvite.... Înarmat,

deci, pănă'n dinți, și cu parul cel ascuțit în dreapta, plecai în pădure după ciuperci... Peste puțin, mă întorsei cu desagii plini de hribi, de rișcovi și de nicoreți ; cit despre zmeură, dacă mi-ar fi fost sete, n'aș fi avut decît să întind mina și s-o culeg chiar de sub labele ursului. Dar ceia ce băgam de samă în toiul tuturor acestor îndeletniciri ale mele, era dragostea ce prindeam, văzînd cu ochii, pentru viața de sălbatec... Ba, fu chiar un moment, cînd n-aș fi putut spune cu siguranță, dacă vreodată fusesem în altă stare, decît în cea de față și, dovadă despre aceasta e, că uitasem cu desăvîrșire deosebitele forme ale nasului deosebiților mei prieteni din lumea cealaltă. Și mi se părea mie că tot ce trăise altădată sub ochii mei nu putuse fi decît fantasmagoria bolnavă a unui vis, sau, cel mult, amintirea neguroasă despre lumea fosilelor vre-unei depărtate perioade geologice, despre care sau cetisem undeva, sau îmi povestise cînd-va vre-un funebru iscoditor de oseminte vechi și antedeluviane!...

Dimineața trecuse călduroasă și sosi deameaza ucigător de arzătoare. Soarele își ridicase de pe față zăbranicul său de aburi roșietici și, ajuns în răscrucile cerurilor, își cumpănea, parcă, neclintit, în albastrul șters al adîncurilor nemărginite și goale, discul său alb de lumină topită ; iar din ceruri peste pămînt, ca din o sită imensă, mii colosale și nevăzute cerneau o ploae de foc mistuitor.... și pămîntul părea cufundat într'o genune de flacări... De prin adîncul văilor, de peste înălțimea coamelor codrului, de pe întinderea scînteetoare a smidurilor înflorite, valuri străvezii de aburi sclipitori se ridicau în unde creț și, tremurînd în zare, se topeau în văpaia înnaltă a cerului aprins... În turbarea ei caniculară, arșița miezului înflăcărat al zilelor de Iuliu mușca cu dinți de foc de pretutindeni, și își ostoia setea sa covîrșitoare cu cele de pe urmă picături de viață, umede și vii, sorbite din vinele adînci ale lucrurilor.... Și, de pretutindeni, toate, într'un susur nedeslușit, sfîrîiau a uscăciune !... Codrii uriași, ca o mînă de vreascuri netrebnice, se zvîrcoleau neputincioși și țipau de usturime înnădușită, sub văpaea incendiului universal. Grecrul, cîntăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise, istovit, sub umbra înnălțimii ocrotitoare a erburilor ; veverița pusese friu neobositei sale zburdălnicii și, cuprinsă, parcă, de neclintirea prefăcută a morții, își mistuise ființa sa în încheetura umbroasă a unei crengi aeriene. Gaea nu mai spinteca văzduhurile cu țipet flămînd și ascuțit, vîntul nu mai clătina frunza pădurilor, și nici un fulg de nor nu mai îndrăznea să brăzdeze cu umbra-i subțire înnălțimile aprinse ale împărăției focului... Cit despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai din adînc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală, cum să împărtășesc posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, cînd e aruncat, fără păcate, în gurile de flacări ale Tartarului! Și fiindcă Pisicuța, din iarba înnaltă, în care stătea înmormîntată pănă la gît, sforăia desnădăjduit, mă dusei s-o desleg din pripon și s-o aduc între întărituri ; nu mă putui, totuși, opri de a nu mă

desfăta o clipă, privind la lupta uriașă, ce se încinsese între ea și o muscă mare cu spetele lucitoare și verzii, care năzuia, numai de cît, să se adăpostească de arșița dogoritoare a soarelui, în umbra umedă a uneia din nările ei; și cu greu ai fi putut hotărî, care dintre amîndouă erau mai iscusite în strategie, musca sau Pisicuța? Căci, dacă Pisicuța își apăra nasul, scuturînd din cap în toate părțile, musca, nu mai puțin, cu o preciziune-vrednică de cea mai desăvîrșită balistică, ochia și prindea nasul Pisicuții din zbor și se înfunda, cu iuțala unei săgeți, în adîncul uneia din nările ei; atunci Pisicuța sorbea și își umfla peptul său puternic cu jumătate din atmosfera pămîntească; iar cînd aerul, astfel sorbit, era înnapoiat cerului sub forma ruptă și zguduitoare a unei furtunoase note de trombon, musca țișnea zăpăcită din narea Pisicuții, și îi trebuea vreme pînă să se desmeticească și să se descurce din erburile încîlcite, în care fusese aruncată, spre a-și găsi din nou echilibrul de luptă... Dela o vreme musca își schimbă planul de atac și începu să bată părțile slabe ale citadelei, ca și cum, adică, Pisicuța n'ar fi avut nici picioare, nici coadă, nici dinți și, mai cu samă, darul neprețuit de a-și scutura cu atîta putere pelea spetelor sale, în cît geniul strategic al tuturor mușteloi universului, la un loc, ar fi rămas neputincios, fată de cutremurul prăpăditor al spinării și al coastelor ei... Și, deși eram încredințat, că, în cele din urmă, biruința va cumpăni spre partea Pisicuții, totuși mă hotării să intru la mijloc, în această epopee măreață și crîncenă ce se desfășura ochilor mei, și, deslegînd, deci, pe Pisicuța din pripon, o condusei, ca o altă zeitate antică, sub egida-mi ocrotitoare, în lăuntrul sacrosant al întăriturilor mele!... Iar pornirile războinice și singeroase ale muștei cu spetele lucitoare și verzii se ostoiră la hotarele umbroase ale pădurii.

Soarele păsise demult, acum, peste creștetul stîncii mele de adăpost, și înnălțimile din apus își prelungeau repede chipurile lor de umbră deasupra văilor din potrivă; noaptea se vestea grăbită din adîncuri și Luna nu păsise, încă, dincoace de hotarele răsăritului său. In schimb, însă, de sub marginile depărtete ale văzduhului de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nouri posomoriți, cu frunți îndrăznețe și amenințătoare, se iviră fără de veste și împînziră într'o clipă, de jur împrejur, linia de împreunare a cerurilor cu pămîntul... Ai fi zis, că imense și negre urdii de fantome uriașe urcau, în rînduri strînse, pe înnalte trepte de haos, spre asaltul cel mai de deasupra al tăriilor cerești..... Un tunet răzleț, răsărit din mează-noapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde, și un ropot fără întrerupere și nedeslușit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești... O puternică suflare de vînt trecătoare și iute, ca un glas de pieire, strecurîndu-se printre frunzișuri, se stinse, tînguios și jalnic, în nesfîrșitul umbros al depărtărilor... Vijelia își trimisese înnainte pe cel mai ager dintre vestitorii săi înnaripați... Și, de peste firea întreagă, pînă la hotarăle auzului, într'o clipă se ri-

dică, pe mii de note discordante și, totuși, armonice, simfonia înfricoșată a frămîntării și a zbuciumului universal !... Puterile adîncului se treziseră de pretutindeni și, sub ocrotirea oarbă a nopții, își deslănțuiră asupra pămîntului îngrozit furia lor prăpăditoare... Uraganele umplură jghiaburile largi ale munților și, ca niște imense puhoae vijelioase, se rostogoleau prăpăstios la vale; viforul șuera, gemea și urla în răstimpuri cu glas, acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumați, acum de munți cu furie zguduiți pe temeliile lor de cremene eternă... Sclipirile neîntrerupte și orbitoare de lumină frîntă ale fulgerelor spintecau, pe linii fantastice și nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopții înalte... Și, între cele patru hotare ale nesfîrșitului, întinderile oarbe tremurau cu răstimpuri scurte de întuneric și lumină albăstrie, sub licăririle fugătoare și iuți ale focului ceresc... Fierbeau văzduhurile și cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor, și pămîntul înfricoșat se cutremura nemernic, pînă în cele mai din adînc ale temeliilor sale, sub ropotul de trăsnete, care căzeau asurzitoare prin întunerec, ca niște imense bombe de flacări, și spulberau, cași cum ai sufla într'un strop de țărînă, frunțile de stînci îndrăznețe ale celor mai sumeți dintre munții săi... Și sub zvircolirea fără de margini a frămîntării și sub urgia întregului zbucium al Făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jgheaburile adîncului se desfundară și, din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pămîntului, cu șuer de aer sfîșiat, potopul greu al apelor cerești... Și gemetul vijăiei pustiitoare își amesteca simfonia sa de nimicire cu urletul răstogolirii clocotitoare a șivoaelor pămîntului... Iar sub urgia vijelioasă a apelor, stîncile, zguduite din înălțime și zmulse de pe temeliile lor de veacuri, se rostogoleau prăpăstios în genunile adînci ale văilor... și sub izbirea lor neîndurată, brazii trufași ai codrilor se frîngeau cu glasuri de trăsnet, și umpleau depărtările întunecoase și goale cu cel mai de pe urmă răsunet prelung al prăpăstuirii lor de veci !...

Cine știe, dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremilor de-apoi nu sunase acum, și dacă nu era scris în cărțile oarbe ale ursitei, ca să se aprindă și să ardă osia nemăsurată a lumilor, dela un capăt pînă la celalalt? Iar temeiurile firii să se prăbușască și să umple, cu pulberea lor mărunță, întunecimile goale și fără de sfîrșit ale haosului negru, din care puterea cuvîntului dumnezeesc le scoase spre ființă?

Se poate.... Toate se puteau; un singur lucru nu se putea: acela, anume, ca, odată cu desființarea țăriilor Făpturii, să se desființeze și țăriile mele... În zadar viforul, vijelia și uraganele se izbiseră oarbe în clădirea zburlită de crengi uriașe a întăriturilor mele, căci nu izbutiră, decît să se sfîșie și să urle de durere și de ciudă... Și parii de sprijin ai îngrăditurii mele de păduri peste păduri, înfipți pînă'n inima pămîntului și înalți pînă la ceruri, cu vîrfuri albe de dinți ascuțiți, rîdeau prin întunerec de opintirile desnădăjduite ale neputinții lor; iar pe povîrnișurile

de epică amintire, calde încă de eroismul Pisicuții și de pornirile războinice și sîngeroase ale mușteI celei mari cu spetele lucitoare și verzii, pînza deasă a apelor cerești era sfîșiată în două de grebănul lung și îngust al muntelui meu de adăpost și, cu iuțală de vifor și cu clocotiri de tunete, se rostogolea pe două părți spre genunile adînci ale văilor... Și se rostogolea cu stînci, cu iarbă, cu flori, cu zmeuriș, cu toate idilele și iluziile Pisicuții mele, dar, mai ales, cu hribii, cu nicorețîi, cu ciupercile, cu rîșcovii și cu bureții de tot felul, pe care-mi 'ntemeiasem nădejdea viitoare a întîmplătoarei mele schivnicii de mai tîrziu... .

Cum însă sufletul meu niciodată n-a fost în stare să ducă prea multă vreme, în spete, povoara ucigătoare a sublimului, și cum puterile întunecrecului, în urgia răzvrătirii lor, izbise, pe toate glasurile, clapele imense ale claviaturilor făptuirii, aș fi ajuns, în cele din urmă, să găsesc banală și monotonă această rodomondată a stihiilor, dacă ele nu și-ar fi tras măsurile tocmai la timp... Poate să fi fost pe la cîntători, cînd urletele vijeliei începură a-și scobori glasul, și zbuciumul codrilor a se mai potoli; un tunet răzleț încercă, din meazăzi, să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase, dar, iute, își stinse neputincios, în tăcerea nopții adînci, duruitu-i depărtat... Artileria cerească scoborise treptele văzduhului spre lumea cealaltă... Cine-va trase, parcă, în lături perdeaua neguroasă a norilor și, în întunerecul cel mai de deasupra al cerurilor, o poartă de senin limpede se deschise spre adîncimile umbrelor albastre, și o stea cu lumină tremurătoare își cumpăni, sfioasă, parcă, chipul său peste adînciuri... Numai șivoaele apelor, nepotolite încă, își mai trimeteau de prin văi, pînă'n depărtare, vuetul lor nedeslușit și surd... Fiori iuți de vînturi ușoare însuflețiau, în răstimpuri, neclintirea frunzișului negru și picături de apă mari cădeau grele pe pămînt...

Cu vreascuri uscate, puse mai dinainte la adăpost, aținai un foc uriaș, și întunecimile îngrozite fugiră să-și adăpostească frica lor la marginile cele mai depărtate ale pămîntului. Iar în bătaca luminoasă a focului, Pisicuța, înfiptă neclintit pe toate cele patru picioare ale sale, cu capul în jos și cu urechile plecate, stătea nemișcată cu încremenirea unei statui de bronz, tăiată pe fund de întunerec; de pe vîrful prelins al moțului său din frunte, cele de pe urmă picături de apă ale potopului ceresc se strecurau domol și rar și, lunecînd pe jghiabul strîmt dintre amîndouă nările ei, cădeau grele pe pămînt... Dormia și visa!... „Dormi în pace"! îi dorii eu în gînd, aruncîndu-i poclada pe spete și închingînd-o cu talfurul... „Dormi în pace"!... Și tot în pace mă hotărîi să dorm și eu în fundul ticnit al vizuniei mele, după ce, mai întîi, aruncăi pe foc, cu trunchiuri cu tot, crengile unui întreg codru de brazi, atîta, adică, cît să poată el mistui pînă 'n ziuă; și în pace, prin urmare, dormirăm pînă 'n ziuă și eu și Pisicuța...

Iar a doua zi, cînd mă deșteptăi și mi'aruncăi privirile peste împrejurimi, Firea întreagă mi se păru ca răsărită atunci, pen-

tru întâiași dată, din sînul adînc al apelor creațiunii. Atîta era de fragedă, atîta era de virginală! Soarele însufleția, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picăturile mari și grele de rouă curată, care atîrnau pe vîrful negru-verde al fiecărei frunze mici și ascuțite de brad; erburile subțiri și mlădioase, sub greutatea acelorași picături de rouă, își plecau molatec fruntea lor înspre pămînt; iar sub căldura soarelui dătător de viață, florile galbene, albastre și roșii, ca trezite din somn, își ridicau încet spre ceruri, potirul lor strălucitor; un văl străveziu, țesut din fire limpezi de lumină trandafirie și cer albastru, acoperea imensitatea solemnă a nesfîrșitului, și imnul tăcerii neturburate se înnălța de pretutindeni, ca o rugă de mulțămire, către ziditorul puternic a toată făptura... Numai grecrul păgîn turbura în răstimpuri, cu șuer pătrunzător ceasul măreț de rugăciune, și gaea, ca o sageată neagră și iute, spinteca văzduhurile largi cu țipet flămînd și ascuțit...

Deschingai tafturul Pisicuții, îi luai poclada din spete și, scoțind-o din întărituri, o priponii în smeurișul pologit încă de ploile nopții, dar care începuse a se ridica pe picioare sub razele acum fierbinți ale soarelui înnalt pe ceruri.

Ziua trecu; trecu și noaptea și altă zi lumină iarăși cu strălucirea ei liniștea singurătății mele, și altă noapte înginâ, încă, cu cîntecul de leagăn al susurului său căpătăiul somnului meu adînc și fără de visuri.... Dar vine o vreme cînd Natura te soarbe cu atîta putere neîndurată în adîncul sălbătăciei sale, încît ți s'ar părea, că sîngele tău stricat și păcătos a fost înlocuit în vinele tale cu sînge de vioaie și ageră jivină a codrilor.... Și eu, care, mi se părea, că plutisem patruzeci de zile și patruzeci de nopți peste toate valurile fără de țărm ale tuturor potopurilor, aveam dreptul să mă uit ca spre o zare depărtată, la timpurile de altă dată, și să privesc, ca prin sită, la chipurile șterse ale unei lumi pentru veșnicie înmormîntate, sau, cel puțin, să-mi cercetez barba, spre a mă încredința, că nu e nici albă nici pînă la brîu și că, prin urmare, nu mă ridicasem nici la treapta vreunui Patriarh, ferit prin îndurarea pronici cerești din peirea a toată suflarea....

Cum, însă, lucrurile toate au un sfîrșit în lumea aceasta, tot așa avură sfîrșit și merindele mele: ouăle, nucile, pîinea, zgăvoacele, merele perele și boiștenii fuseseră de mult desființate; șipul cu rachiu își dăduse, și el, suflarea cea mai de pe urmă, și numai cîte un hrib sau nicoreț se mai arăta răzleț, pe ici pe colea, prin vălmășagul imens al calabalicului meu de tot soiul... și.....

Si licet exemplis in parvo grandibus uti

apoi tot așa trebue să se fi ivit, ici și colo, Troenii lui Aeneas împrăștieți de naufragiu pe întinderile sărate ale mărilor răscolite de valuri.... Iată pentrucc, privind cu jale la cei cîți-va bureți, ce mai rămăseseră, mi se părea că mă aflu înnaintea unor

Rari nantes in gurgite vasto

din clasica anticitate.... Atîta numai, că, după ce, la prînz, îmi mîncai fripți pe cei din urmă Trocni ai mei, nu mai avui, măcar în gînd, putința de a mai glumi pe socoteala vre-unei depărtate anticități, oricît de clasică ar fi fost ea....

Cînd soarele scăpătă după amează, mă hotărîi, ca un alt Robinson, să cercetez împrejurimile, spre a mă încredința, de nu cumva vre-o potecă, oricît de îngustă, ar fi tăiată pe coasta prăpăstioasă a muntelui, sau, cel puțin, dacă așezarea locurilor n'ar fi priincioasă urmării mai departe, cu oricîtă greutate, a drumului meu întrerupt. Și, fiindcă Pisicuța ar fi fost în stare să smulgă priponul și să se ia după mine, apoi mă dusei și, desrădăcinînd din munte o stîncă uriașă, ce-mi căzu la îndămînă, o răsturnai peste capătul priponului eșit afară din pămînt. Apoi, înarmat pănă 'n dinți și cu parul cel ascuțit ca unealtă de sprijin, plecai să dau ocol muntelui meu de adăpost.... N'aș putea spune cum și cît am mers; fu, însă, un moment, cînd, spre cea mai mare glorie a mea, băgai de samă, că Natura, pe lîngă alte multe, mari și foarte înalte însușiri, mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiniști.... Altfel nu m'aș fi putut lămuri, cum, fără să-mi pierd cumpăneala o singură clipă, mă trezii de odată, acățat pe o aschie de stîncă între cer și pămînt, de unde, sub picioarele mele, prăpastia se deschidea neagră, fioroasă și fără fund, iar deasupra capului, părețele drept de stîncă își pierdea creștetul aerian în înnălțimile albastre ale văzduhului.... Totuși, fiindcă, cu oarecare chibzuială, se putea, încă, pășt înnainte, pășii; și, iarăși, fiindcă, cu oarecare îndrăzneală s'ar fi putut sări peste crăpătura adîncă dintre două stînci, sării; și pășind acum cu chibzuială, acum sărind cu îndrăzneală, mă trezii pe muchea unei opcini pleșuve și largi, la picioarele cărcia munții se tupilau smeriți ca niște umilite și sfioase straturi de verdeață.

Mă lungii într'un cot pe iarba moale și, spre sărbătorirea deplinei mele biruințî împotriva stavilelor de tot felul, pe care codrul și muntele mi le ridicase în cale, aprinsei o țigară, al cărei fum se înnălța, prin depărtările albastre, pănă sub temeliile înnalte ale stelelor lui Dumnezeu.... Și, iarăși, fiindcă, de-a puterea fi, trecusem, cu toată alcătuirea ființii mele, spre tagma isteață a jivinelor, apoi, cu instinct ager și fără de greș, neabătîndu-mă, adică, din cale cu un palmac măcar, la dreapta sau la stînga, mă întorsei, pe acelaș drum, la întăriturile mele, unde Pisicuța mă aștepta nemișcată și cu ochii țintă în desișul, în care mă văzuse mistuindu-mă... Un nechezat de duioasă mulțămire întîmpină, din parte-i cu tremolo de bas profund, sosirea mea cu nerăbdare așteptată....

Întunericul sosi repede și, mai mult din obișnuință decît de nevoe, aprinsei focul reglementar de noapte; iar cînd dădui să scot din desagi sărăcăcioasa mea cină de sară, mă încredințai cu desnădejde că încetaseră, sărmanii, de a mai fi urechea de îmbelșugare a calului năzdrăvan din poveste.... Dar, fiindcă flă-

mînd, iarăși, nu mă puteam culca, apoi așa turcește, cum stăteam dinaintea focului și cu nasul în tăciuni, mă ospătăi și eu, după putință, cu nu știu a citea dumnezeească „fericire", care glăsuește că „cei flămînzi se vor sătura", și potrivit, așa dar, menirii mele de dascăl de gramatică, mîncăi și mă săturai la timpul viitor.... Cît despre timpul prezent, grozav de tragică mutră trebue să mai fi avut în ceasul acela !!... Mutra mea tragică !!.... Ce ușor ar fi putut un zugrav deveni nemuritor!...

A doua zi, în revărsatul zorilor, după o scurtă sfătuire cu Pisicuța, în care îi dădui toate învățăturile trebuitoare, de cum, adică, urma să calce și să se cumpănească printre stîncile prăpăstioase ale coastelor muntelui și, după ce, mai ales, căpătăi încredințarea că m'a înțeles și că va fi următoare sfaturilor mele, îi aruncăi pe spete șeaua și peste șea vremelnica mea gospodărie; apoi, om și cal, omul înnainte și calul în urmă de dîrlogi, înnaintarăm, pe căi neumblate, spre cele mai deasupra ale tăriilor cerești.

Și mare lucru, să nu fi avut Pisicuța principiile sale de echilibristică, cu totul străine înțelegerii mele; altfel, pentru ce, cînd locul de păsit era mai îngust și golul adîncurilor de sub picioare mai amețitor, călca ea pe muchea de cuțit a prăpăstiei și se feria, parcă înadins, de părețele de stîncă, ce-i putea sluji de razim la nevoe?... Iar, cînd pustiul larg al opcinii pleșuve, la care ajunsei întreg și nevătămat, mă împresură de pretutindeni cu cercuri roșurat de verdeață scînteetoare, un dor fără de margini îmi cuprinse sufletul și gîndul meu se întoarse și căță cu jind înapoi, spre întăriturile mele părăsite, văduve și pustii... Simțul duios al paternității pentru lucrul mînilor mele se răzvrăti în mine și mă găsiam vinovat, că, de frica lipsei ciupercilor măturate de potop, schimbasem o viață patriarhală și ticnită pe o pribegie fără de țintă, către care păsiam pe nestatornice și oarbe trepte de necunoscut... Și multă vreme aș fi întonat în gînd jalnice eremiade pe ruinele trecutelor mele fericiri, dacă Pisicuța nu s-ar fi însărcinat să mă trezească din toropeala sentimentală, în care mă cufundasem... Smunci frîul fără veste, ridică capul în sus, privi țintă spre zarea depărtată a opcinii, stătu o clipă nemișcată, apoi necheză ușor; și iarăși rămase neclintită și iarăși privi țintă în depărtare... Mă sculai în picioare, de cum stăteam lungit, și mă uităi cercetător spre unde-și îndrepta Pisicuța privirile... Nu zării nimic; erau însă lucruri, asupra cărora Pisicuța nu se înșela nici odată și mă deprinsesem, prin urmare, a crede orbește în prevestirile ei... Trebuia, deci, să fie ceva sau cineva. Din adîncul tăcerii, răsăriră, de odată, mai multe lătrături și, cînd întorsei capul spre partea aceia, doi cîini, cît doi zăvozi de mari, se ivirâ în fugă de după muchea depărtată a zării și veneau în goană turbată spre locul, unde mă aflam eu... Iute sării pe spetele Pisicuții și-mi pregătii, spre apărare, parul ascuțit.—Aproape în același timp, de după geana aceleiași zări, o imensă căciulă neagră, teșită la o parte și curmată la

mijloc, se arătă săltînd în cadență și suind, parcă greoiu, pe trepte de aer, înclinarea apusană a opcinii... apoi două picioare nemăsurat de lungi și arcuite spre afară, prin a căror deschizătură se vedea, larg, privelișlea depărtată a munților din potrivă, se iviră numai decît sub căciulă și, înfingindu-se pe rînd și la deopotrivă răstimpuri, cu gigantice mișcări de compas, în iarba moale a opcinii, spintecau a lene aerul, pe urma cinilor, îndreptîndu-se spre mine; o ghioagă, groasă și lungă fără sfîrșit, cumpănită slobod în mîna dreaptă, întregea cele cîteva linii puternice ale chipului uriaș, ce se desprindea pe zare.—N'apucasem încă bine să ma așez pe spetele Pisicuții, cînd cinii sosiră și lupta se începu crîncenă între cele două tabere dușmane.... Eu, nu-i vorbă, izbeam cu parul în dreaptă și în stînga, dar asta, numai așa, de mîntuială, sau, cel mult, spre a mă mîngîia cu închipuirea, că săvîrșesc cine știe ce mare ispravă de cavalerism medieval, că parul meu nu e mai prejos decît lancea vre-unui Rinaldo, că Pisicuța e, cel puțin, strănepoată în linie dreaptă a vre-unui Bajardo și că, eu însumi, prețuiam, măcar de două ori, cît orice Orlando furioso!... lucruri pentru care, întotdeauna, am avut o grozav de mare slăbăciune!.. De altfel, singură Pisicuța era de ajuns să țină piept biruitor tuturor cinilor universului... Copitele potcovite ale tuspatru picioarelor sale cu așa iuțală de fulger scăpărau în toate părțile, trupul ei de șopîrlă mlădioasă cu așa iscusită strategie își punea, pe fiece clipă, la adăpost părțile slabe, încît înverșunarea crîncenă a dușmanului cu colții de fier murea neputincioasă la marginea de potcoave oțelite și de dinții ascuțiți a cercului ei de apărare... Iar cînd, pe tromboanele largi ale amîndoror nărilor sale își revărsa, în sforăit de vifor, răsuflarea vîjîioasă a pieptului său puternic, opcina întreagă se cutremura și zăvoii o rupeau de fugă îngroziți și.... iar se întorceau la luptă...

— Hi!... potae!... Auzii pe cineva strigînd de departe.

Era un cioban tăiat pe linii de uriaș, care venea spre mine în fugă greoae și care, cu gînd de a ostoi cinii, ținea, drept ghioagă, ridicat în aer, deasupra imensei sale căciuli, un întreg arbore strujit de coajă și de crengi, dar cu rădăcina neatinsă.

— Hi!... potae!... Și pe fiecare silabă din cele patru ale strigătului său de tunet, o însemnase împungînd de patru ori în sus cu ghioga în văzduhuri!... Dar nu mai era nevoe, căci una din potăi, îndîrjită de sosirea stăpînului său, se răpezi în pornire turbată și năzui să apuce pe Pisicuța de bot: dar Pisicuța, care, în mișcări, avea agerimea gîndului și în faptă iuțeala fulgerului, o și înșfăcă, din fugă, cu dinții de după ceafă, o ridică în aer și începu a o scutura cu furie: iar cînd crezu ea că destul a scuturat-o, îi dădu drumul de sus și cînele se simți foarte mulțămit s-o poată împunge de fugă și să se ascundă, schiolălăind, după picioarele lungi ale stăpînului său; celălalt cine, mai înțelept, socotise de cuviință să-și facă datoria, lătrînd furios din depărtare.

— Da' bine, măi omule, zisei eu, cînd ciobanul fu lîngă mine,—ce dracu, voi păziți oile cu lupchi, ori cu cîni? Aiștia's curat lupchi, bre!...

— Da, bată-i pustia să-i bată, cucoane, că nu-s lupchi; da, iaca așa se răpăd ei, ori de-i om, ori de-i dihanie; d'apoi că și neata, drept ț'oiu spune, c'amarnică vită de cal mai ai!...

— Da nu-i nici un cal, măi omule... că-i curat capă; numai cît îi capă de cele din țara Harapului și-i amarnică, ce-i drept.

— Amarnică, zău!...

— D'apoi și cînii tăi, dacă se leagă de dînsa, așa, nitamnisam.

— Apoi, dă... cîni nu-s?... Da drept ț'oiu spune, cucoane, că n'am mai văzut, de cînd sînt, cal să apuce cînele în dinți și să-l scuture pe sus; și de-ar hi măcar vr'un păcătos de cîne... da Chiperiu, aista, pune lupu la pămînt, nu altă.

— A hi punînd lupu, bre, da nu pe capa mea; ia, vezi tu capa asta? Într'o iarnă trei lupchi o rupt cu dinții; și tustrei lupchii nu i-o putut face nici măcar o zgîriitură...

— Aiiiraaa... Cucoane... Da, dă... a hi, zău, că-i amarnică tare...

— Da, ia să lăsăm vorba asta, măi omule, stîna voastră-i departe de-aici?...

— Uite, colo'n vale, zise el arătînd cu ghioaga spre apus, deacurmezișul opcinii.

— Ei, și tu un' te duceai acu? Nu te poți întoarce cu mine, să mă duci pînă la voi la stînă?

— D'apoi, dă, mă duceam pînă colea'n Goșman după niște oi; ghivornița de-alaltăeri noapte ne-o cam răscolit turma și ne-o răzlețit cîteva meoare... Da' m'oiu întoarce, că, doar, mai este vreme pînă'n sară.

Plecarăm, eu călare, ciobanul pe jos, și cînii cît colea, la cuvenita depărtare de Pisicuța.

— Da, cum să cheamă locurile pe-aici, bre? întrebai cu, într'un tîrziu, pe cioban.

— Plaiul Jițoanii, cucoane; da, ce? n-ați mai fost niciodată pe-aici?

— Nu; n-am mai fost... și nici acu n-așî fi venit; da m-a prins pîrdalnica cea de ghivorniță'n pădure, ș'am rătăcit poteca, și, uite, horhăesc așa de cîteva zile, fără să știu unde mă aflu.

— Da'ți hi umblînd cu v'o treabă pe locurile-aistea?

— Da nici c'o treabă, măi omule... ba... adică cu treabă; sînt, chipurile, revizor peste păduri ș'am plecat cu revizia pi'n pădurari.

— Așa... da?... mormăi el mai mult în chip de reflexiune îndoelnică.

Sosisem pe muchea povîrnișului de apus al opcinii și stîna se zăria devale, într'o poiană, ca la o batae de pușcă, depărtare.

Cum începurăm a scobori, cînii ne și simțiră și începură a se înșira pe deal în sus, îndreptîndu-se spre noi, schiolălăind și

lătrînd furioși; ciobanul le ațîne calea cu ghioaga, nu atît pentru a mă apăra pe mine de ei, pe cît spre a-i apăra pe dînșii de Pisicuța.

— Buna ziua și bun găsit, oameni buni, zisei eu, descălecînd lîngă stînă și adresîndu-mă celor cîțiva ciobani tineri, care trebăluiau care încotro, dar, mai cu samă, unui baciu bătrîn, care, ajutat de un flăcăuan zdravăn, cu plete unsuroase, turna, într'o zăgîrnă pîntecoasă, jîntița caldă dintr'un ceaun negru și larg.

— Mulțămim d-voastră, răspunseră ei toți, cu glas greoiu și gros; — bine-ați venit.

Și fiecare-și urmă, fără să se stînghirească, treaba începută: care turna zăr pentru cîini, într'un fel de chersin larg și unsuros; care potrivea scoarța întreagă a unui brad despoet, pe acoperemîntul tupilat al stînii zdruncinate de furtună; care arunca de mămăligă un ceaun uriaș, pe niște lespezi înnalte, orînduite, ca niște pirostii, în jurul unui foc viu de crengi uscate; care așăza pe comarnic, ca să se zvînteze, un caș rotund și mare, cît un pîntece de patriarh...

— Da venit-ai, mă Văsuiu, întrebă baciul cel bătrîn, turnînd jîntița în zăgîrnă, pe ciobanul, care se întorsese din drum cu mine: — găsit-ai meoarele, mă?

— D'apoi, c'am apucat să mă duc numa pănă colea'n opcină, și m'am întors cu d-lui să-i arăt stîna; da m'oiu duce-amù, că, doar, mai este vreme pănă'n sară.

— Apoi du-te, mă, și vezi de nu li-i da, cumva, de urmă; să nu le hi spircuit vr'o dihanie, dare-ar gîlbaza'n ele; du-te și vezi prin poenile Gosmanului, ori a răchitișului; de nu-i da acolo peste ele, urcă pănî'n dealul Negru, că pe-acolo ați umblat cu oile înnainte de ghivorniță; ieа cu tine pe Chiperiu și pe Tătaru, și vezi de vină pănî desară.

Și peste cîteva minute, și picioarele nemăsurat de lungi și imensa căciulă neagră, teșită la o parte și curmată la mijloc, și ghioaga dintr'un arbore, cumpănită slobod în dreapta lui Văsuiu, și cozile flocoase și țanțoșe în aer ale lui Tataru și Chiperiu, se mistuiră după sprînceana înnaltă și verde a opcinii din răsărit...

Iar baciul cel bătrîn, pănă ce nu-și mîntui de turnat jîntița prin zăgîrne, pănă ce nu le atîrnă pe fiecare de cîte un cuiu de lemn, ca să se scurgă fiecare în cîte un budăiu deosebit, pănă ce nu-și clăti mînile cu apă și și-le șterse de poala unsuroasă a cămeșii, încinse peste mijloc cu un chimir lat bătut cu ținte de alamă galbănă, aproape nici nu se uită la mine.

Cînd, însă, își mîntui treaba de-un capăt, băgă toată mîna dreaptă aproape pănă în cot, tocmai în fundul chimirului și, gheboșîndu-se oarecum, scoase o lulea de lut odată roș, dar înnegrit acum de fumul cît suferise; și, tot din chimir, scoase afară un boț de hîrtie unsuroasă, în care avea tutun; desfăcu hîrtia cu sfințenie, înfipse în ea două degete, luă tutun și puse în lulea; strînse hîrtia cu îngrijire și-o puse la loc, în chimir; apoi veni lîngă foc, unde stăteam eu și, luînd, cu aceleași două degete,

un cărbune, fără teamă de mușcătura arsurii, îl așează metodic în lulea, deasupra prafului negru de tutun.

— Da-ți hi viind de departe, domnișorule, mă întrebă el, cu luleaua între dinți; — umblați cu treabă pe la noi? încheie el întrebarea, apăsînd cu unghia policarului cărbunele peste tutun și scuipînd cu măestrie pintre dinți, deasupra focului.

— Și de departe și cam cu treabă; numai cît nu-mi era treaba pe-aici; ia ghivornița cea de-alaltaeri noapte m-o apucat în pădure, ș'am rătăcit poteca; de nu dădeam peste Văsuiu al d-tale în opcină, cine știe pe unde mi-ar fi sticlit ochii acu t...

— Și de-aicea, unde chitiți să mereți?

— D'apoi, dă, moșule, știu eu? Ia, încotro se poate merge; cînd rătăcești, rămîi în voea drumului, nu drumul în voea d-tale.

— De asta, așa-i domnișorule.

— Da'n sfîrșit, ași vrea să es undeva, la lumină, moșule; p e unde s'ar putea merge la Tazlău?

— D'apoi, dă, domnișorule, drumuri or hi ele multe, numai cît is toate cu depărtare și-s locuri tari; ș'apoi, după oara de-alaltăeri noapte, s'or hi desfundat potecile și nu s'or hi liniștit apele; da apele, ca apele; da' n-ai să poți trece Tazlăul la vremea asta, că toate apele dau în el, ș-a hi viind de vale cu schinare, ca un balaur...

— Și-i departe Tazlăul de-aici?

— D'apoi că pe-aicea nu-i Tazlău; numai cracii lui is pe-acolea pe-aproape; iaca, urmă el arătînd cu mîna spre răsărit, în două părți deosebite, iaca, un crac eșă de colea, de sub poeana rotundă și unul de dincolo, de sub poenile Gosmanului; da nu-i vorba de cracii lui, că doar n-ai să treci peste ei; ca s'ajungi la sat trebue să treci peste Tazlăul cel mare, și socot că nu l-ăi putea trece, că nu se ostoește el așa de repede, cînd vine mare.

— Da-l trec călare, moșule.

— Da te mătură Tazlăul, domnișorule, ca pe-o așchie, cu cal cu tot, răspunse moșneagul cu oarecare mîndrie, atins, parcă, în amorul lui propriu; și, pufăind odată din lulea, scuipă pintre dinți mai cu măestrie și mai departe peste foc.

— Bine, moșule asta o s'o vedem noi; da, cînd a fi să plec mîni dimineață, o să te rog să-mi dai doi flăcăuani de-ai d-tale, care-or fi mai voinici, să mă ducă păn'în sat; o să le fac cinste și lor și d-tale.

— Auzi, mă Hutane, te-i prinde tu cu Sgribincea să-l duci pe d-lui păn' în sat de vale? zise el, adresîndu-se la un soiu de doi atleți, care stăteau cinchiți și tăcuți pe lîngă foc, în așteptarea mămăligii.

— Da om merc, că doar i-o palmă de loc, răspunseră ei, fără, măcar, să întoarcă capul.

— Ei, vezi, moșule, că ei nu se tem de Tazlău ca d-ta?....

— D'apoi, dă, ei nu s-or hi temînd, c'aiștia, doar, is de cei care umflă șivoiu 'n brațe și urcă cu el la deal, înnapoi.

— Da, d-ta crezi, că eapa mea nu umflă șivoiu 'n brațe?

— D'apoi, dă, domnișorule, știm noi ce-a hi putînd eapa d-tale? zise el sculîndu-se de jos; și, scuturîndu-și de unghia policarului lulcaua de scrum, o viri la loc în chimir.

— Mă, Cîrță, urmă el, strigînd cătră un flăcăuan lung, care de-abia se cinchise și el pe lîngă foc;—Mă, Cîrță, da' ce te-ai lăsat pe vine, ca 'n ziua de Paști? la vezi de-o ți' de mojdeiu, că, ia, Bedreag îi gata cu mămăliga.

In adevăr, Bedreag, un flăcăuan chipeș, cu pieptul puternic și desfăcut, cu fața dogorită de ferbințala focului, ridicase de pe lespezi ceaunul uriaș și, cumpănindu-l de toartă cu stînga, iar de fund sprijinindu-l cu dreapta, îl răsturna spre o petică unsuroasă și groasă, și din tiparul lui negru și fierbinte, se răstogoli, ca o stîncă ruptă din munte, o gigantică mămăligă, care-și 'ntinse imensitatea sa rotundă pînă sub gurguiul opincilor lui Cîrță: Cîrță se feri în lături și ridicîndu-se, nu atîta după indemnul moșneagului, pe cît ca să facă loc mămăligii în poceană, intră și se mistui în fundul stînii.

— Da unde, păcatele, a mai hi și cel usturoiu, moș Căpățînă? unde, naiba, l-îndosiși, de nu dau peste el? se auzi Cîrță din fundul stînii, strigînd cu glas trăgănat și gros cătră moșneag.

— Ia vezi, mă Cîrță, să nu te apuce de nas de sub cel chesîn crăpat; ori, vezi, că l'or hi mîncat pișii as' noapte și te-or hi lăsat cu dinții la stele. Și vezi, de mai închipue și ceva pentru musafiri, că doar nu ți-or hi mas numai ție șoarecii în pintece.

Peste puțin, Cîrță se arată cu două scafe mari de lemn, una aproape plină cu mojdeiu, alcătuit din apă și usturoiu ucis cu toajă cu tot, alta cu felii mari de urdă și de caș, într'o bae, pînă la mijloc, de zăr cald.

— Da' unde-i lingura, mă uititule, băgă de samă moșneagul, cînd puse Cîrță scafele lîngă mămăligă.—Ori crezi că-i toată lumea, ca tine, cal, să-și moae botu 'n zăr și să bee?

— Ce nu dai pace băetanului, moșule, zisei eu, adresîndumă moșneagului.

— He! Hei!... C'apoi, doar, unui Cîrța Abrudeanu, sereacu. Cînd își primenește opincile, din Paști în Crăciun, ori s'alege c'un picior desculț ori cu tîrsînile bălălăind, da de 'nfulicat, nu mai are pereche pe fața pămîntului.

Și Cîrță iar se mistui în fundul stînii.

— Da' unde puseși lingura, moș Căpățînă? Se auzi Cîrță strigînd din nou cătră moșneag.

— Ia vezi, mă, c'a hi pe comarnic, pintre cei cași.

Și Cîrță se întoarse cu o lingură lipovenească, scurtă'n coadă și lustruită cu roș, în formă de lingura zînei, pe care o viri în zăr pintre fălîile de urdă și de caș.

Bedreag scoase din brecinar o ață lungă și groasă, și, c'o destoinicie de matematic, apăsă meridiane și paralele pe hemisferul cald al mămăligii și mămăliga se desfăcu, risipindu-se în fierbinți... corpuri geometrice.

Și făcindu-se toți roată împrejurul mămăligii, își trase fiecare, înspre dînsul, partea sa; iar moș Căpățînă așează la mijloc scafa cu mojdeiu.

— Da-ți ospăta o ți' și d-voastră, domnișorule, zise el, îndreptîndu-se spre mine, care stăteam mai deoparte, și aducîndu-mi într'o mînă o bucată de mămăligă, iar în ceealaltă scafa cu făliile de urdă și de caș.

— Bucuros, moș Căpățînă, oiu ospăta; numai cît se vede, că d-ta mă iei drept Chiperiu, ori Tătaru, de mi-aduci mîncare de-oparte; ia pune, te rog, scafa și mămăliga mea colo, la rînd cu d-ta; se vede că mie nu vrai să-mi dai mojdeiu?

— Da ne rugăm de ertare, domnișorule, noi chiteam că..... că.....

— Rău chiteai, moș Căpățînă, zisei eu tăindu-i reticența,— rău de tot; și, drept pedeapsă că ai chilit așa de rău, o să mînînci d-ta partea mea de caș și eu partea D-tale de mojdeiu.

Și mă și așezăi turcește între Cîrță și Bedreag.

— Da poftim, domnișorule, zise moșneagul, scărpinîndu-se peste căciulă în creștetul capului și așezîndu-se și el la rînd, bucuros, poftim, numai..... dă.....

— Dă, ne-dă, ia să te văd, cum mînînci d-ta, moș Căpățînă, mămăligă cu urdă, că, uite eu cum mînînc mămăligă cu mojdeiu.

Și după toate regulele celui mai deplin comunism începui a mînca..... Multă vreme însă, după aceia, n'am mai mîncat mojdeiu cu mămăligă...

Și moș Căpățînă, cunoscîndu-se greșit, mușca tăcut din mămăligă și din caș, sorbind zăr cu lingura cea roșie și scurtă 'n coadă.

— Ei, hai, moș Căpățînă, gustă și d-ta din mojdeiu, că doar eu am glumit, mai lasă cea urdă, că-i fi sătul de frupt de oae.

— Da poftim, domnișorule, poftim, că noi mîncăm de toate; dă.... chiteam și noi să-ți dăm bucate mai subțiri.

— D'apoi mai subțiri decît mojdeiul, moș Căpățînă, ce bucate mai vrai; uite, apă goală cu mămăligă caldă.....

Și moș Căpățînă începu a întinge în mojdeiul pe sfîrșite.

Cînd ne lungirăm, ca după masă, care 'n cotro, pe unde găsirăm o leacă de umbră, moșneagul veni lîngă mine, care mă așezasem între Huțan și Bedreag; aprinsesem o țigară. Moș Căpățînă își scoase și el, cu ceremonialul obișnuit, luleaua și hîrtia cu tutun din chimir.

— Ia fă 'ncoace cea hîrtie, moș Căpățînă, zisei eu, întinzînd mîna spre moșneag.

Imi dădu hîrtia; scosei un pachet de tutun, căci aveam în deajuns, îl desfăcui și i-l pusei în hîrtie.

— D'apoi aista a hi de cel bun, domnișorule, observă moșneagul uitîndu-se cercetător la tutunul ce-i dădusem.

— Bun, rău, pune și d-ta 'n lulea și trage-i, că, doar, tot fum o să iasă.

Ceia ce moșneagul făcu, fără să-l mai îndemn de două ori.

— Dacă nu v'ar hi cu supărare, zise moșneagul, lungindu-se într'un cot și uitîndu-se țintă la mine, v'aș întreba de ceva.

— Cu nici o supărare, moșule, de ce să mă supăr?

— Parcă v'aș hi văzut undeva; nu sînteți de la Cheatră?

— Ba drept de-acolo, moșule; da cum se face de mă cunoști d-ta de la Peatra?

— D'apoi n'ați apărat d-voastră cu Enescu, la giurați, amù un an, pe niște hoți care-o fost prădat o stînă?

Lucrul era adevărat.

— Ba da, moșule, da ce-i cu hoții aceia și cu stîna?

— D'apoi că, doar, stîna noastră era cu paguba, și tot cu paguba o și rămas; că, doar, hoții o scăpat basma curată, ca niște fețe mari; și tot noi și cu vina și cu paguba.

— Așa-i moșule, mi-aduc aminte; numai cît eu nu-s advocat; ia, mă luase și pe mine, așa, lude pintre călărași, că, doar, la giurați, și d-ta poți fi advocat. Da blăstămatul cel de Enescu, acela o 'ntors capul giuraților, de i-o făcut scăpați pe tîlhari, c'acela știe toate șurubăriile și-ți face din alb negru și din negru alb.

D'apoi că și d-tale, cum îți mai melița gura! de parcă-ți sufla aghiuță la ureche, nu alta, zise moșneagul, clătinînd într'o parte și 'n alta, capul, cu căciulă cu tot, în semn de mustrare; și, pufăind odată din lulea, scuipă, pintre dinți, pînă peste opincile lui Bedreag.

— Ei, și nu cumva, pentru asta o să-mi porți ponos? Ce vrai, moșule? Așa-i legea: orice vinovat trebue să aibă un apărător, și, dacă scapă, norocul lui.

— D'apoi, vezi, că legea-i proastă; cine-o făcut-o, n-o avut cap, domnișorule; eu chitesc, că giurații aceia îs puși acolo, numai ca să dee drumu hoților.

Și fiindcă, de-aș fi discutat cu moșneagul în contradictoriu, mă temeam să nu mă rămînă, schimbai cu meșteșug firul vorbei, fără să schimb și tema.

— Și hoții erau de pe-aici de pe-aproape? I-ați cunoscut?

— Da cum nu, domnișorule; niște potlogari din Calu-lapa, feciori, chipurile, de gospodari... ne-o golit stîna de urdă și de caș, ba ne-o luat și cîteva meoare, de le-o fript mai încolo, hăt, în pădure.

— Dă, moșule, unde-s bucate, și pagubă, încheei eu sentențios;—da, mă rog, apă de unde beți, cînd vi-i sete? întrebai eu spre a schimba vorba.

— Apoi, ia de-acolea, din vale; este-un șipot sub o rădăcină de brad; mă, Huțane, ia răpezi, că ești mai sprinten.

— Apoi că mă duc și eu cu Huțan, moșule.

— Poftim, voea la d-voastră, domnișorule. Și sculîndu-ne de jos plecarăm împreună; dar pînă să facă Huțan un pas, eu

făceam trei, și totuși mergeam alăturea; cu regula aceasta ajunserăm într'un desiș de brazi mărunți, în mijlocul cărora se ridica unul de două ori secular, de sub ale cărui rădăcini, un fir subțire de apă limpede și răce se scurgea pe un jgheab așezat acolo de ciobani; băui până simții că am ucis setea, pe care mi-o deșteptase arșița sărată a usturoiului, și, întremați, ne întoarserăm la stină, și eu și Huțan.

Schimbai priponul Pisicuții mai la umbră, sub poala pădurii și tot la umbră, mă lungii și eu, cu capul pe șea și, beat de usturoiu, adormii într'o clipă, ca un fericit.

Și cine știe cît aș fi dormit, dacă un strănutat neobicinuit nu m-ar fi izbit drept în ureche. Cînd deschisei ochii și întorsei capul, un țap c'o barbă de patriarh și cu niște ochi holbați, în floarea frunzei de varză, mă mirosea cu deamăruntul și sub emanațiunile nevăzute, dar puternice, ale mirosului meu de usturoiu, scutura din cap și strănuta desperat. Turma sosise de la pășune, și odată cu ea sosi curînd și noaptea. Focuri se aprinseră în pocană și, peste puțin, liniștea se întinse pretutindeni.... Adormirăm cu toții. A doua zi, în revărsatul zorilor, însoțit de Sgribincea și Huțan, apucam, peste munții din răsărit, drumul Tazlăului.

C. Hogaș.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ 19 25 GEORGE EMIL PALADE

Durerea

De ce ești trist? Au ce nădejde scumpă,
Ce fericire a murit în tine
De parcă stau întinse să se rumpă
A inimii întinse coarde?—Cine
Ți-aduse-o veste rea? Au ce te doare?

Cu pasul lin, o umbră călătoare
S'opri la pragul tău,—și te-a învins!
S'apropie încet, pe nesimțite....
Și cum te lași în vălul ei cuprins
Ți-e drag, visînd deștept, s'o semuești
C'un sol picat din lumile cerești.

E 'n dorurile tale ne 'mplinite
Tovarășa din urmă ce-ți rămîne....
Cum te privește lung, îndurerat!
Vezi?.... genele-i resfrînte-au lăcrimat,
Te 'nlănțue în brațele-i stăpîne,
Te strînge, te sărută înfocat
Cum îngerii sărută doar în vise....
Și tu o 'ntrebi nedomirit, mirat
Și tremurînd: „au ce mi s'a 'ntîmplat
O! îngere! ce doliu vii să 'mpaci?"

Dar ea pripit răspunde: „taci, oh... taci!....
Nu cerceta în propria-ți durere.
Îndur'o fără-a spune un cuvînt
E partea ta de-osîndă pe pămînt.
Mai mult nu mă 'ntreba!... Ci fă tăcere,
În gîndul tău să cadă văl de seară,
Ca 'n cetățue 'n tine te zidește,
Închide ochii lumii din afară
Că de-ai vedea-o bine,—răul crește!"

Și Umbra, iar pe frunte te sărută,
Dar gura strînsă 'n finu-i arc,—stă mută.
Simți doar prin plete mînile-i de floare
Cum lunecă încet, mîngîetoare
Ca binecuvîntări dumnezeești.
De ea tot mai aproape te lipești,
Obrajii tăi în sînu-i alb se 'ngroapă,
Te-afunzi, te pierzi în farmec ca 'ntr'o apă,
Căci ea cu drag te-acopere, te-ascunde
În mantia-i de păr ce cade 'n unde....

Și stați așa: tu poate-amenințat
De năruiri neprăbușite încă,
Ea,—singură privind cu-adevărat
Prăpastia în fund, cît e de-adîncă!
Ar plînge,—dar e mîndră și e tare,
Te știe slab, și tu nu ești în stare
Să afli tot: nimica nu-ți răspunde.
Căci tainele dureri-s prea cumplite
Din noaptea lor să-ți fie desvălite.

Si iat'o.... fără a spune un cuvînt,
În mers sfios, ca pasul unei muze,
Se depărtează 'n negrul ei vestmînt
Misterios,—cu degetul pe buze!...

Dureri ne înțelese ce ne-atingeți
Cu aripile voastre nevăzute
Și focul bucuriilor ni-l stingeți,—

Ce milostivă mînă vă ascunde
Lăsîndu-vă în veci necunoscute,
De cîteori cercăm a vă pătrunde?

D. Nanu.

Gruia.

Gruia, cînd voia, era omul lui Dumnezeu, și iarăși, cînd voia, era omul dracului. A holteit multă vreme și trecuse de-treizeci și cinci de ani, cînd s'a 'nsurat. Nici atunci chiar nu i-ar fi trăsnit lui prin cap să facă treaba aceasta, dacă nu i-ar fi tot tocat la ureche mamă-sa, Chiva, văduvă de douăzeci de ani. Fetele se fereau de el, se temeau, cînd îl vedeau mare, negru, greu cît un bivol, ciolănos și cu niște ochi ce păreau că înpung. Îl ocoleau întocmai cum ai ocoli o vită împungace. El, iarăși, era scump la vorbă. Și avea un grai gros, afund, de părea că și lui i-e silă. De jucat, cu fete, n'a jucat în viața lui. De aceia și'a luat o văduvă, adică mă-sa i-a ales-o. El a dat numai din cap către femee, înnainte de cununie, și a zis numai două cuvinte, privind-o boldiș: «Vrai tu»?

— «Vrau», răspunse femeia Vuța, și cu aceasta s'a isprăvit. Popa i-a cununat într'o Duminică, și Gruia s'a trezit că, pe lîngă mă-sa, mai are o femee în casă. Dar la ospăț făcea din mămăligă, după tiparul uriaș al palmei, niște gălățuși pe care-i înghițea, de vîra groază în Vuța. Băuse mult, se turti rău, și începu să joace. Gîndeai că se prăbușește pămîntul, așa cădea de greu, izbind cu cizmele-i uriașe. Apoi, într'un tîrziu, asudat, luă pe lăutar cum ai lua un caer de lînă subsuoară, și jucă cu el, ținîndu-l strîns sub brațul greu.

Holba țiganul din ochi, se văita, țipa în urmă.. dar Gruia juca 'nainte, de ziceai că se prăpădește. Și nimenea nu cuteza să-l smulgă pe țigan, pănă ce Gruia, muiat, nu-l izbi într'un unghet.

Dac'ar fi întrebat acum pe Vuța: «Vrai tu?», ea ar fi răspuns: «Mai bine mă spînzur». Dar' n'a mai întrebat'o nime...

Auzise ea că Gruia, dacă se 'mbată, e poamă rea. Dar Vuța n'a umblat prin crîșme să-l vadă, iar cînd era treaz, Gruia era om al lui Dumnezeu. Strînsese cîți-va crițărași, ajuta pe mamă-sa și muncea toată săptămina ca un bou. Duminica mai da cîte-odată pe la joc, dar așa numai ca să-i treacă vremea. Cîtva timp l-au năcăjit flăcăii, că dece nu joacă, dece șade ca un moș bătrîn? Gruia mormăia ceva neînțeles, apoi se scula și pleca.

Odată însă era mare petrecanie în sat. Veniseră niște voinici din satele vecine, niște lătureni. Flăcăii băură, se cinstiră ținîndu-se de după cap. Porni apoi jocul, în șura unui romîn. Gruia nici nu bea nici nu juca; sta răsturnat pe niște fîn. Veniră flăcăii, mai unul, mai altul, să-l îndemne și pe Gruia, pentru ochii străinilor. El a mormăit ce-a mormăit, apoi, întunecîndu-se, deodată îl umflă pe unul, eși cu el pe brațe, și-l zvîrli pe acoperișul șurii. De-atunci nu l'a mai îndemnat nimenea la joc.

Dar Vuța, acum femeea lui, pe atunci era femee necăjită, cu trei copii, și c'un bărbat bolnăvicios; n'avuse vreme să cerce potecile lui Gruia.

Iar acum, de-odată, a dat de dracul. Gruia nu-i zicea o vorbă legănată, o privea ca pe-o străină, și în răstimpuri se uita la dînsa cu ochii crucișî, gata să împungă. Gruia n'a zis măcar odată: muere, hai la biserică... muere, hai pe uliță... muere, na bani și adă o cupă de vin... Ferească sfîntul! Aveau făină, aveau verdețuri, aveau slănină și untură rîncedă. Facă Vuța mîncare, de aceia-i muere... Cînd se tăia în sat carne de vită, la două-trei săptămîni odată, Gruia mergea singur și cumpăra un chilo. Il învălea în hîrtie, venea acasă, căuta un vas, ș'o punea să se frigă. El ședea pe vatră și fuma, pînă se frigea carnea. Apoi, chema pe mă-sa și începeau să mînînce. La femeie se uita crucîș, îmborzoindu-și sprîncenele stufoase, și Vuța eșea ca arsă afară, în curte. Cînd a făcut întăia oară așa, Vuța a gîndit că glumește, ori că-i beat. Dar cînd a văzut că aceasta are să fie lege la ei în casă, n'a mai putut răbda să nu-i zică:

— «Ptii, ucigă-te crucea, drace, d'apoi așa om îmi erai tu.?»

Gruia n'a zis nimic. Altădată poate ar fi zis ceva. Dar cînd mînca, să-l fi tocat în cap cu maiul, și n'ar fi zis nimic.

Vuța vedea acum de unde-s criță rașii, pe care i-a strîns bărbatu-său cît a fost tînăr. Toată săptămîna, și chiar două-trei săptămîni, una după alta, trăiau cu verdețuri, și cînd cumpăra carne, de multeori Gruia nici pe mamă sa n'o chema la masă.

Dar, dela o vreme, femeia s'a obișnuit cu el. De bătut, n'a bătut'o nici-odată. Atît numai că se mai uita cîte-odată la ea crucîș, ca un bivol cînd vede roșată mare înnaintea sa.

Și, mai ales, Vuța avea pace. Celelalte vecine unde nu se sfădeau, melițind toată ziua din gură, unde nu se batjocoreau, ca țigancele. Dar ei nu-i zicea nimenea nimic. Chiar să le fi greșit cu ceva, o luau pe Vuța cu binișorul și vorbeau cu ea domol. Vezi c'odată, mai de demult, Gruia a prins vr'o șase femei în jurul Chivei, mamă-sa. O ciorăiau... curat cum încunjură ciorile pe uliu, și-i croncănesc să-l amețască. Și de-odată, iată numai că le calcă Gruia pe nesimțite. Șase au fost? Pe toate șase le-a prins în două mîni, ș'a pornit cu ele. La fiecare poartă vecină, alegea pe cîte una din grămadă și-i făcea vînt peste îngrăditură. Și cum zvîrlea cîte una, zicea: „Na căței!" Și, după ce s'a scuturat de toate, a zis: „Na cățelelor, vă place?".

De-atunci ceartă, sfadă, în jurul curții sale, nu s-a mai pomenit.

Așa Vuța a trăit în pace până odată. Odată, la vre-o doi ani după cununie, s'a întîmplat că pe jidovul satului și încă pe vr'o trei feciori din sat i-au aflat, într'o dimineață, oamenii bătuți turtă, mai să-și dee duhul, sub podul depe Valea rea. Rominașii bătuți dormiau adînc, părea că le-a făcut bine bătaea: jidanul, însă, tot deschidea, cu spaimă, ochii de mîță, și iar îi închidea, și răsufla rupt, cu scîrțîitori, cași cum i-ar fi fost încheiat pieptul din hîrburi de blide. Zicea cîteodată, șuerînd: „Oi vei, oi vei!".

S'a făcut zarvă mare. Au venit jandarmii, au eșit comisii ca să cerceteze. Din gura jidanului nu putură scoate nimic. Nu știa cine l'a schilodit. Se jura pe proorocii lui, pe lege, pe barba lui, pe balabustă, pe copii. Nu știe și nu știe.

— Bine, măi omule, zicea comisia, dar trebue să fi văzut pe acel care-a dat mai întâi în tine.

— Nu văzut, domnule.

— Cu ce te-a lovit? Cu securea, cu toporul, ori cu ce?

— Nu știi, domnule.

Ficiorii cei bătuți, păn' îl întrebau pe jidan, se înțelegeau încet ce să facă.

— Nu spunem, zicea unul.

— Ba spunem, zicea al doilea.

— Cum dracul să spui, mă? se necăjea al treilea.

In sfîrșit își luară inima 'n dinți, să spue.

— Cu ce-a dat, voinice? Cu securea?

— Cu pumnul, domnule.

— Nu se poate cu pumnul!

— Ba da, domnule, cu palma și cu pumnul... pe urmă nu știu, poate că și cu cizma.

— Și cine-i acela?

Cei trei, ținîndu-se de coaste, se mai priviră odată în ochi.

— Gruia, domnule, ziseră toți într'un glas.

Și s'au dus jandarmii să-l aducă pe Gruia. Jidanul se ghemui într'un colț, în sala primăriei, și, tremurînd, aștepta.

Gruia nu se împotrivi. Il și durea greu capul și nu putea dormi acasă. Cei din comisie se traseră încet după masă, și-l întrebară:

— D-ta ai bătut pe oamenii aceștia?

— Așa, se vede că eu.

— Și pentruce?

— Se vede c'am fost beat, zise Gruia, frecîndu-se la ochi.

Apoi privi prin sală, văzu pe cei trei feciori, văzu pe jidan, și dintr'odată își aduse aminte de toată pățania.

— Dar îs bătuți greu? întrebă el.

— Era mai să-i omori. Ce-ai avut cu ei?

— A naibii treabă!... Eu n'am vrut să-l omor... Am vrut numai să-i trag o sfîntă de bătae.

— Cui?

— Jidanului!

— D'apoi pe cei trei?

Gruia se uita la feciori și nu înțelegea.

— Pe aceia nu i-am bătut eu!

— Dar cu crîșmarul ce-ai avut?

— Asta-i altă socoteală, zise Gruia. Și n'a mai spus o vorbă legănată.

A robit șase luni de zile, ș'a venit acasă tot așa de negru, tot așa de tare.

Jidanul cînd simți că s'a întors Gruia, îndată i-a și suflat la ureche: „Bade Grui, io nu-i spus. Să mă bată pe mini Dumnizău meu, di spus. Spus feciorii".

Dar Gruia nu le-a mai purtat sîmbetele pentru aceasta. Își aducea numai aminte, că el în noaptea primejdiei, sara, s'a înțeles cu cei trei feciori să bată pe jidan, să-l scarmene de barbă ca pe un țap, pentrucă, ziceau ei, vindea băuturi otrăvite creștinilor. Știa că cei trei flăcăi plătiseră vinul în sara aceia. Mult vin!... Și-l îndemnau mereu... Și el a băut atunci ca un nebun, pînă a început să-i ardă ochii și să s'aprindă tot, ca într'un cuptor. Atunci a intrat în dugheană, l'a luat pe jidan subsuoară și a eșit afară cu cei trei feciori, în noaptea tîrzie. Nu era pui de om, și jidanul, simțindu-se în ghiarele ursului, nu zicea nici mac de frică. Au mers sub podul de pe Valea rea, și-a început să-i care lui Iți c ca cu lopata. Dar Gruia la bătut era prost rău. Că dacă se înfierbînta odată, ar fi tot dat. Jidanul însă se rostogoli grabnic ca un țap, ș'atunci Gruia s'a apucat de cei trei, și i-a îmblătit. In urmă s'a dus acasă și s'a culcat.

In vremea cît a fost Gruia la răcoare, femeia sa, Vuța, a dus'o cam rău. Nu mai avea liniște. Cînd o femeie, cînd alta, i se scula 'n cap. s'o scarmene: ba că Gruia-i așa, ba că-i tălhar. ba că-i ucigaș. Vuța nu zicea nimic, și aștepta să-i sosească bărbatul. Dar cînd l'a văzut încruntat, nu i-a mai spus nimic, ci căuta să se obișnuiască iar cu el. In cele șase luni cît nu l'a văzut, se desvățase de înfățișarea lui; îl privea ca pe un străin.

Și s'a obișnuit curînd, căci Gruia, treaz, era omul lui Dumnezeu; numai beat era omul dracului.

La lucruri grele, la rîdicături, pe Gruia îl căuta tot satul. Cînd era de pus vr'o piatră la moară, cînd, vara, se ducea mașina de treerat dela o casă la alta, toamna, cînd încărcau oamenii carele cu butoae și buți de must, pentruca să-l ducă la oraș,—Gruia era căutat de tot satul. De-un capăt prindea el, de-un capăt zece. Și i se umflau vinele pe grumazi, pe mîni, în cap, de se păreau că sînt niște șfori. Dar, dacă bea, să nu-i fi zis o vorbă împotrivă, că da cu pumnii în păreți de pica tencuiala. Și oricine ar fi fost, dacă avea ceva de isprăvit cu Gruia, mergea la el dimineața, cînd în totdeauna era treaz. Primarul, notarul și toți țineau legea aceasta.

Dar, cînd se apropia postul mare, Gruia se'mbăta des. Apoi, în ziua cea dintăi a secului, se spăla în gură, se spăla cu cenușă, și toate paresemile, nu'și mai punea piciorul în crîșmă.

Mergea la biserică regulat, se răzima de un părete, și nu se mai mișca până nu împărțea popa nafora. Atunci pleca greoiu, călcînd rar și îndesat, cu capul umilit, plecat în piept, și'și lua bucătura.

Cînd se spovedea, tremura ca un copil. Îi era grozav de frică de iad și de muncile veșnice. «Da părinte,— zicea el—nu-s om rău... Nu, de loc. Eu ce fac? Eu muncesc. Eu ce fac? Eu îmi zic rugăciunile. Eu ce fac? Eu îmi văd de casa mea...Umblu eu după mueri străine? Injur eu de lucruri sfinte? Fur averea altuia? Din partea asta dac'am făcut, să nu mă ierte Dumnezeu. Și să vezi, eu în Vinerea patimilor nu pun nimic în gura mea toată ziua. Eu ce fac în Vinerea patimilor? Eu încuiu poarta, eu încui casa. Și stau în casă toată ziua. Nu mînc, nu beau, nu vorbesc cu nimene, ci mă rog la Domnul Hristos... Eu așa cinstesc Vinerea patimilor».

Iar dacă preotul îi arunca în față beția, tăcea, tușea înnădușit și făcea: „hm, hm !..." Și clătina din cap.

N'au trecut cinci ani de cînd s'a însurat, și i-a murit și muerea și mamă-sa, Chiva. Acum i se ura de moarte. Sta mai mult în crîșmă decît acasă. Ce să facă acolo singur?

Și pe vremea aceea, la niște păduri, dintr'un sat vecin, se făceau tăeturi mari. Plecau oameni mulți și de-aici, ca să facă bani. Era însă muncă grea: ștejari groși, fagi puternici, trebuiau coborîți departe, până la drumul de fier.

S'a dus și Gruia, și făcea bani. Dar, după ce se strînse multă lume acolo, iacă numai că la poalele pădurii, aproape de drumul de fier, răsări și o crîșmă, și'n crîșmă se'nvîrtea o jidaucă, grasă ca o rață îndopată, și-o fetiță de vr'o cincisprezece ani. Fetiță-i zicea Suli. Din cînd în cînd, la sărbători, se abătea și cîte un țigan pe la crîșma aceia. Se strecura înnăuntru, își scotea cetera de subt haina ruptă, și apoi începea... Și mulți bani s'au prăpădit în iarna aceia aici, în crîșmă. Jidauca se îngrășa par'că și mai tare, îi rourase unsoarea și prin pelița obrajilor, iar Suli rîdea în totdeauna, ca o drăcoaică.

Gruia venia des să-și ude gîtul. Dar peste săptămînă nu sta mult; nici preț de-o jumătate de ceas. Altădată nici atît. Intra și eșea, ca și cînd ar fi dat numai bună ziua la cei dinnăuntru.

Duminicile însă, și la sărbători, bea mult. De multeori își bea plata de pe o săptămînă întreagă. Și cîștiga mult. Ca trei de ceilalți.

El zicea așa: mamă nu-i, muere nu-i, copii nu-s, nu-i nici biserică,—ce să faci în pustietatea asta? Și s'apuca de înghițit, de-ai fi gîndit că nu se mai satură.

Odată patru săptămîni n'a băut nimic; dar după patru săptămîni, Duminica, a intrat de dimineață în crîșmă, s'a început cu spirt. Pe la amiază, cînd a venit ceterașul, trecuse la vin. Și cum a sosit Pintea, l'a luat lîngă el, și l'a scuturat odată de-i pocniră toate oasele țiganului.

— «Să'mi zici măi, că astăzi vreau să petrec strașnic. Mi-am strîns banii de pe patru săptămîni... toți trebue să-i beau astăzi. Da' și tu să beai, că de unde nu, te ia mama dracului.» Bău țiganul și începu să cînte. Gruia, singur la masă, a tot ascultat, a tot băut, a tot tăcut. Pe la ojină s'apucă Gruia de joc. Și sare și se framîntă, și izbește podelele, de se cutremură toată crîșma jidaucei. La obraji era vînăt. Asudase puțin și începu să gîfîe. Deodată se opri, se repezi, apucă pe țigan în dinți, și jucă mai departe. Toți se îngroziră, toți se fereau, nimenea nu cuteza să meargă să scape pe țigan. Gruia se înfierbîntase rău; nimenea nu-l mai văzuse în așa hal.

Într'un tîrziu scăpă pe țigan,—remăsese 'n dinți numai c'o bucată din cămașa faraonului.

In crîșmă era liniște de moarte. Departe, se auzea vuetul trenului de marfă.

Gruia se apropiă de oameni. Abia mai vedea, și nu mai cunoștea pe nimeni.

—«Cine se prinde cu mine, mă, vine vr'unul să se bată cu mine»?

Liniștea să făcu și mai mare, și mai chinuitoare. El răcni:

—«Măi, cu mine să nu se prindă nimene, că-l zdrobesc. Măi, cu mine să nu se prindă nimene, că eu și mașina o opresc în loc. Ce vreți voi? Ce ziceți? Nu credeți? Stai, că vă arăt eu!»

Și eși ca o furtună pe ușă afară.

De multeori, cînd se 'mbăta, se lăuda că el oprește trenul. Dar niciodată n'a mers păn' acolo. Nu'l țineau picioarele.

Dar acum Gruia, afară, cu capul în piept, ca un taur înfuriat, alerga spre drumul de fier. Cînd eșiră oamenii din crîșmă, Gruia era lipit de un stîlp de telegraf, iar trenul se apropia gîfîind, holbînd ochii săi mari și roșii. Gruia pîndea după stîlp, ca și cînd ar aștepta un dușman. Nu l'au observat mașiniștii. Cei dela crîșmă alergau, făceau semne, dar cei dela cîrma locomotivei nu-i luau în samă. Îi văzuse de multe ori beți, răcnind acolo afară. Și cînd mașina veni aproape, Gruia sări iutre șine, și se aruncă asupra locomotivei, ca asupra unei dihănii. Mașina fluieră, dar cînd se opri, din Gruia nu mai rămăsese întreg decît pălăria, care-i zburase departe, într'un șanț.

I. Agîrbiceanu

Himera

Plin de desgust pentru lumea aceasta banală și tristă,
Tainic Himerii i-am spus: „Du-mă pe celalt tărim!

„Du-mă 'ntr'o lume mai bună în care să nu fie oameni,
Căci între mine și ei nu e nimica obștesc.

„Tot ce-i încîntă și-i doare pe ei mă revoltă pe mine:
Toate le vede întors ochiul meu altfel făcut.

„Spre a-i putea îndura și spre-a fi îndurat printre dînșii,
Trec ca o mască prin bal, vesel cu lacrămi în ochi...“

Iute, Himera și-a 'ntins atunci aripele-albastre:
Cerul de-asupra 'mi scădea tot mai îngust și mai mic,

Tot mai departe de cer coboram ca o piatră 'n cădere
Și ca un ochiu luminos soarele-abia-l mai zăream,

Tot mai departe apoi, scînteiă ca un fulg de jăratec:
Inima 'n piept mi s'a strîns cînd păn' și fulgul s'a stins.

Dară pe celalt tărîm cînd ochiul meu orb se deprinse
Cu întunericul său plin de fantastice lucruri,

Scumpe comori am cules din adîncuri de nimeni umblate;
Scufundător fericit nu mai știam ce s'aleg.

Nimeni pe lume n'avea bogății mai imense ca mine,
Totuși sărac mă simțeam, cui să le dau neavînd.

Și mă cuprinse atuncea o milă adîncă de oameni
Și lăcrimînd m'am gîndit: oricum să fie, 'mi sînt frați!

Fără să vreau mă învinse iar dorul de cerul albastru
Și m'am rugat în genunchi: „Du-mă, Himeră, 'napoi!"

Greu încărcat din belșugul comorii găsite acolo,
M'am avîntat către cer, nerăbdător să-l revăd.

Tot mai greoaie vîsleau aripele-albastre-a' Himerii,
Pân' ce-am văzut răsărind fulgul de jar la zenit,

Tot mai aproape de cer mă 'nălța cu aripele 'n cruce;
Fulgul de jar se schimba iarăși în ochiu luminos,

Împrejmuit de pleoapa albastră a bolții celeste;
Iar eu pluteam fericit tot mai setos de senin...

Miros de floare acum străbătea aromind pân' la mine,
Și 'n depărtare-auzeam dulcele glas omenesc.

Grele aripele însă deodată stătură inerte
Și către mine și-a 'ntors Pajura ciocul flămînd:

Astfel o clipă-am rămas plutitor între două prăpăstii,
Amenințat să recad dacă nu am ce-i jertfi:

Inima mea mi-o cerea ca să poată sbura mai departe
Fără de preget atunci, dornic de frații pierduți,

Plină de sînge i-am dat-o, zicîndu-i: „Pornește 'nainte"!..
. . . . . .

...O, de știam ce jertfesc, pentru cine-adunasem eu daruri!
Aș fi rămas fericit singur pe celalt tărîm!

Inima mea mi-am pierdut-o pe veci și 'n zădar am jertfit-o;
Spuneți de nu e păcat, prieteni, de-atîtea comori!

D. Anghel.

Jurămîntul.

Dramă într'un act.

PERSOANELE:

Dr. Radu Crîngu, director de gazetă, 33 ani.
Veturia, soţia sa, 25 ani.
Sorin, redactor, 27 ani.
Pleşa, corector, 22 ani.
Nuţu, servitor, 45—50 ani.

Un biurou de redacţie, în Ardeal.

SCENA I

PLEŞA lucrează la mescioara din fund, îmbrăcat cu un palton-pardesiu vechiu şi lung; stă cu spatele la public.

NUŢU cară teancuri de gazete şi cărţi, trecînd mereu pe lîngă el şi lovindu-l. Vine cu un teanc pe care îl trimeţte în scenă, în faţa bibliotecii deschise. Surprins de sgomotul facut. Uuu! (printre dinţi) Arză-vă focul, să vă arză! Mi-aţi rupt mînile. (lui Pleşa, sfios) Te-ai supărat?... (nici un răspuns) Aşa-i că nu?... Nu te-ai supărat. D-ta eşti omul lui D-zeu; nu te superi niciodată.

PLEŞA. Da, da, dar isprăveşte...

NUŢU. (în genunchi, aşează cărţile şi gazetele în bibliotecă) Mai am un braţ şi gata... Iartă şi d-ta... De-aşi avea pe unde să trec... dar n'am.... şi te tot lovesc.... Nu te-ai supărat, aşa-i? Om bun ca d-ta n'am văzut de cînd sînt.

PLEŞA. Bine, bine!

NUŢU. Şi-apoi nu-s eu de vină. Aşa-i că nu? Domnul, de cînd a venit din temniţă, a răscolit toată casa. Ba să mutăm asta, ba cealaltă... şi iac'aşa.... de trei zile tot cu sdreanţele astea de hîrtii.

PLEŞA. Sdreanţe?

NUŢU. Ia, vechiturile astea de gazeturi. La ce-or mai fi bune, ştie D-zeu! De doi ani de cînd sînt şi eu cu d-voastră le tot scutur, le tot mut şi le tot aşez. Anul ăsta, cît a fost domnul dus, am mai scăpat de ele, dar cum a venit, haida Nuţule.... scutură şi cară...

PLEȘA. Ia mai taci odată!

NUȚU. (desfăcînd o gazetă veche și prăfuită) Ia te uită.... uită-te.... nici nu se mai ține... și domnul le adună ca pe niște comori. (dă din umeri, pauză) Domnișorule, să-ți spui una ca o sută: de-ar fi ale mele, le-așĭ duce colo în fundul grădinii și le-așĭ da foc.

PLEȘA. Atita ți-ar trebui.

NUȚU. Știu... M'ar da domnul afară. Așa-i? Cît e el de bun, dar tot m'ar da. Știu eu, de aia tac și le-așez unde zice domnul..... (pauză) Săracu! Cît a mai pătimit.... două-spre-zece luni să stai închis... a dracului treabă!

PLEȘA. Omule, isprăvește odată, nu vezi că am de lucru?

NUȚU. Da' mai lasă-l încolo și d-ta. De cînd te știu, tot cu nasul în hîrtii te-am pomenit. Mai dă-le focului și mai stai și d-ta de vorbă...

PLEȘA. Cu cine?

NUȚU. Poi.... ia cu mine!

PLEȘA. (mai vesel, se 'ntoarce pe jumătate) Măi, măi!... și ce să vorbim noi amîndoi?

NUȚU. Poi... să 'mi mai spui și mie cum umblă țara. De trei zile, de cînd o venit domnul, nu mai știu nimic... că tot așez vechiturile astea de nu mai știu pe ce lume sînt.

PLEȘA. Haide, moșule, isprăvește-ți întâi lucrul și-apoi am să-ți spui cu multe și de toate.

NUȚU. (vesel) Așa... așa... să isprăvesc întâi, mai am un braț... da bine că nu te-ai supărat... Bine că nu... și apoi, și domnului, cînd o vedea toate așezate, are să-i pară bine, așa-i?

PLEȘA. De bună seamă.

NUȚU. Așa... așa... Să-i facem toate pe plac... să nu-l supărăm. Săracu, tare mi-e milă. Ai văzut ce slab e.... și galben.... ai văzut? Și-apoi barba cum i-a crescut de mare!

PLEȘA. Da, da... du-te acum și 'ți vezi de treabă.

NUȚU. Mă duc... (e în picioare aproape de Pleșa) Și Doamna cît o mai fi plîns....

PLEȘA. (ironic) A, da... a plîns... a plîns....

NUȚU. Eu n'am văzut-o, ce-i drept... dar mă gîndesc .... un an de zile singură, singurică... nu-i glumă... (ca și cînd ar spune un lucru mare) Domnule, asta-i o nenorocire!

PLEȘA. Ce?

NUȚU. Gîndește-te numai: luați de-un an și cînd să intre în al doilea... domnul.... în temniță.

PLEȘA. (nervos) Ia vezi-ți de treabă; credeam că cine știe ce vreai să spui.

NUȚU. .... Apoi nu-i așa?

PLEȘA. Așa e... dar lasă-mă acuma...

NUȚU. Zău, spune și d-ta dacă...

PLEȘA. (răstit) Lasă-mă omule, lasă-mă odată... Nu vreai să înțelegi? (lovind cu pumnul în masă) Ei, comedie ca asta!!

NUȚU. (intimidat) Mă duc... mă duc (pleacă și revine șiret) Nu-ți trebue țigări? Mă duc să-ți cumpăr?

PLEȘA. (se uită lung la el și zimbește)

NUȚU. Nu te-ai supărat, așa-i? Așa-i că nu? Atita vream să știu... Cînd văd omul supărat pe mine, îmi vine să intru în pămînt... Da'ți cumpăr și țigări dacă vreai... îmi dai d-ta la leală.

PLEȘA. Nu-mi trebue.... am.

NUȚU. Mă duc... mai am un braț și gata. (dispare prin fund, în stînga, în coridor,—o mică pauză).

SCENA II

SORIN. (intră prin stînga, din redacție, grăbit) Domnul doctor nu-i aici?

PLEȘA. Nu.

SORIN. A eșit undeva?

PLEȘA. Nu știu, nu l'am văzut.

SORIN. N'a venit poșta?

PLEȘA. N'am văzut nimic.

SORIN. Cum o veni să-mi aduci corespondența din provincie.

PLEȘA. Da, domnule redactor.

SORIN. Dar imediat!

PLEȘA. Da...

SORIN. (voind să iasă). Și te rog să fii cu mai multă băgare de seamă. In numărul de ieri s'au strecurat o mulțime de greșeli.

PLEȘA. Mă mir domnule redactor... Poate culegătorii...

SORIN. Nu știu! E de datoria mea să te fac atent...

PLEȘA. Mulțumesc domnule redactor (Sorin esă, Pleșa lucrează enervat).

SCENA III.

NUȚU. (cu un braț de gazete, se oprește lîngă Pleșa) Din răceală să-i fi venit?

PLEȘA. (nervos) Ce?

NUȚU. Cu piciorul... E în grădină. Se plimbă pe-acolo. M'am uitat după el cum își tîrăște piciorul și mi-a venit să plîng... (văzînd că nu i se răspunde, vine în scenă și lasă cu grijă gazetele jos, stă puțin pe gînduri și urcă încet aproape de Pleșa; apoi tainic) Numai ceva vreau să-ți spui... Să vezi. M'am uitat de colea, dela fereastră; mergea... mergea încet și-l văd că se oprește lîngă o tufă de trandafiri. Stă puțin și se uită, și-apoi... uite-așa... a luat tufa în brațe și-a sărutat toți trandafirii...

PLEȘA. Ei, și-apoi ?

NUȚU. Atît.

PLEȘA. Și ce vreai să zici ?

NUȚU. (foarte serios) Apoi ce crezi d-ta de treaba asta ?

PLEȘA. Măi, omul lui D-zeu, vezi-ți de lucru (îi întoarce spatele și lucrează) Faci ce faci și vii cu cîte-o... comedie...

NUȚU. (dă din umeri și coboară în fața bibliotecii, se lasă în genunchi și începe să așeze gazetele. După o pauză, Pleșa privește în dreapta de cîteva ori și-apoi se ridică respectuos, dîndu-se la o parte. Directorul trece pe lîngă el, în mînă cu mai multe scrisori și gazete ; una desfăcută, în care cetește. Pleșa se închină. Directorul îl mîngîe în treacăt pe obraz și coboară încet spre canapea. Pleșa în ușa din fund. Nuțu așează cu sîrguință).

SCENA IV.

PLEȘA. (se apropie respectuos, și pîndind momentul cînd Directorul întoarce gazeta) Domnule doctor... corespondența din provincie, dacă nu te superi... s'o duc în redacție ?

DIRECTORUL. (așezîndu-se pe canapea) Da, îndată... vino încoa... (Pleșa s'apropie puțin. Directorul, desfăcînd plicurile pe rînd). Azi e numărul poporal, nu-i așa ?

PLEȘA. Da, domnule doctor.

DIRECTORUL. O să trebuiască material mult ! Vino mai aproape ! (arătîndu-i canapeaua) colea, lîngă mine ! (Pleșa se mai apropie puțin. Directorul desfăcînd cîte-un plic și cetind) : „Starea noastră culturală !“ Hm ! cam pretențios ! (îi dă manuscrisul). „Sălbătăciile jandarmilor !..“ Poveste veche ! (i-l dă). Nu vreai să mă asculți, nu vreai să vii colea lîngă mine ?

PLEȘA. Mulțumesc domnule doctor.

DIRECTORUL. Ce-i cu tine ? Erai tu ursuz, dar nu așa. Te găsesc schimbat cu desăvîrșire. (neprimind nici un răspuns) Vino încoa ! (îl apucă de mînă) colea ! (îl așează). La interogator ! (Pleșa îi ocolește privirea). Ce ai, ce ți s'a întîmplat ?

PLEȘA. Te rog, domnule doctor. (vrea să se ridice).

DIRECTORUL. A ! nu ! Să faci bine să stai aici și să-mi spui. Ai ceva pe suflet. Cunosc eu oamenii. De trei zile, de cînd am venit, te tot ascunzi de mine.

PLEȘA. Domnule doctor...

DIRECTORUL. Da, da, așa e. Vecinic îmi ocolești privirea. Crezi că eu nu văd ?

PLEȘA. Domnule doctor... te rog... corespondența... Domnul Sorin mi-a spus s'o duc imediat...

DIRECTORUL Nu vreai să-mi spui ce ai ! Bine, să știi că-mi pare foarte rău...

PLEȘA. Nu te îngriji, domnule doctor, n'am nimic. Și.... uite, mă simt foarte nefericit că... sînt așa cum sînt...(se ridică).

DIRECTORUL. (îl privește lung, dă din cap și apoi desface un alt plic) „Viața noastră socială e o minciună!" Hm, hm! (stă puțin pe gînduri și-apoi afirmă) Da, da... e cam adevărat. Cine scrie? (caută la sfîrșitul manuscrisului) Bătrînul Florea Bogdan. Săracul! Omul ăsta a fost indignat toată viața lui, și toată viața lui a spus adevărul.

PLEȘA. (fără să vrea) Adevărul!...

DIRECTORUL. Cum?

PLEȘA. ...Nimic... mă gîndiam... e grozav de greu în lumea noastră să spui adevărul.

DIRECTORUL. Da... dar e frumos.

PLEȘA. Și... doare.

DIRECTORUL. Să omoare chiar și trebue spus. Tăinuirea lui rătăcește lumea și oprește progresul... în toate!

PLEȘA. Te rog, manuscrisele... domnul Sorin mi-a spus să le duc imediat.

DIRECTORUL. Da... poftim. (i le dă) Să le revadă toate! Să taie ce-i de prisos. Corespondenții noștri prea scriu mult despre lucruri mici. Să taie! Și să stilizeze tot. E de datoria noastră să dăm publicului o limbă românească curată.

PLEȘA. Da, domnule Director.

DIRECTORUL. Articolul lui moș Florea să-l lase așa. Omul ăsta vede adînc în viață. Vede mai bine decît noi toți. Să-l lase așa... Cît am fost eu în temniță a scris cîteva articole monumentale.

PLEȘA. Da, le comentam și noi aici. Eram însuflețiți de ele.

DIRECTORUL. Tu, mai cu seamă, așa-i? Mă gîndiam... tu, care iubești adevărul. Vezi? Mă gîndeam la tine... în temniță. De cîteori nu te doriam lîngă mine... un ceas!... m'ai fi înseninat cu sufletul tău drept și cinstit.

PLEȘA. (cu pornire) O, domnule doctor! Dar eu.... de cîteori nu-mi venea s'o pornesc... așa... pe jos... pînă la d-ta.

DIRECTORUL. Da... da... mă gîndiam. Știu eu ce suflet ai tu! Te cunosc... numai... te-am găsit schimbat... și... mă mîhnești.. îți spun sincer că mă mîhnești...

PLEȘA. (retrăgîndu-se) Nu știu... domnule doctor... nici eu nu înțeleg... și mă simt foarte nefericit... Dar... nu-i nimic serios... nimic...

DIRECTORUL. Uite... vezi? Uite cum vorbești... Se vede cît de colo că tăinuești ceva.

PLEȘA. Domnule doctor...

DIRECTORUL. Tu nu vorbeai cu întreruperi... nu! Adevărul țîșnea din gura ta ca apa proaspătă din stîncă . . . (Pleșa e aproape de ieșire) Nu vreai să-mi spui?

SCENA V.

(La apariția Veturiei, Pleșa esă. Directorul se uită lung în urma lui).

VETURIA. Te credeam în grădină. Ai venit de mult?
DIRECTORUL. Ce-o fi având băiatul ăsta? E de nerecunoscut.
VETURIA. Cum?
DIRECTORUL. Știu și cu! Ia-ți făcut voi ceva? L'a jignit cineva?
VETURIA. Dar lasă-l în colo. Ce te mai ocupi de el?! Unde-l văd cu haina aia veșnic, nu pot să-l sufăr.
DIRECTORUL. Nu-l judeca așa. E un suflet cinstit, cum rar găsești în zile noastre.
VETURIA. Poate să fie...
DIRECTORUL. Mi-aduc aminte cînd a venit acum doi ani la redacție; așa cum îl vezi azi, cu pardesiul lui. Dela început s'a dat pe față: „Vreau să muncesc aici la d-voastră.“ Mă privia drept în ochi și-avea un fel de mîndrie în toată înfățișarea lui săracă. „Ce-ai putea să muncești?“ l'am întrebat. „Ori-ce!“ Și cînd i-am spus că nu pot să-i dau decît 100 coroane pe lună, mi-a răspuns,—nu-l mai uit de-atunci:—„mulțumesc, domnule director, 100 è prea mult... eu pot să trăiesc cu 50.“
VETURIA. (mirată) A venit poșta? Ai luat-o tu?
DIRECTORUL. Mi-a adus-o în grădină. Mi se pare că e o ilustrată dela dragul nostru Alexandru?
VETURIA. (indiferentă) Da? mă mir că-și mai aduce aminte.... (luînd ilustrata cetește).
NUȚU. (se ridică frecîndu-și mînile).
DIRECTORUL. Ai isprăvit?
NUȚU. Da, domnule... le-am dat gata.
DIRECTORUL. Te-ai fi săturat și tu de trei zile...
NUȚU. Vai, domnule, ce stai să vorbești! Dar ași așeza toată viața la ele, zău așa... Apoi nu-s ale domnului? și eu ce treabă am... ia, s'așez lucrurile domnului.
DIRECTORUL. Bine, bine...
NUȚU. Și oricît ar fi de vechi, domnule, da... nu știu cum.. mie-mi sînt dragi parc' ar fi ale mele, zău așa...
DIRECTORUL. (Veturiei) Ce scrie?
VETURIA. Mai nimic... te îmbrățișează și te sărută...
DIRECTORUL. La Viena e?
VETURIA. Da.
NUȚU. (esă).—
DIRECTORUL. Regret că nu m'a așteptat să-l văd. Regret foarte mult.
VETURIA. Avea să se întîlnească cu cineva și-a trebuit să plece.
DIRECTORUL. Pentru o lună s'a dus?
VETURIA. Așa spunea.
DIRECTORUL. Mi-era grozav de dor să-l văd. Singurul meu

prietin pe lumea asta...

VETURIA. (încet, mîngîindu-l pe păr) Pe mine mă uiți ?

DIRECTORUL. Tu.... Tu ești deasupra tuturora.... deasupra... Vino colea.. lîngă mine... (apucîndu-i obrajii în palme) draga mea.. Cît a trebuit să suferi...

VETURIA. Nu-i nimic Radule. Bine c'ai venit tu. Te simți mai bine azi ?

DIRECTORUL. Da... Da... mă simt... foarte bine.... foarte bine. În grădină... în grădină 'mi place... Nu mă mai satur să privesc florile.. și iarba, unde-o văd așa verde, îmi vine să mă tăvălesc în ea ca un copil.

VETURIA. 'Acolo nu era grădină ?

DIRECTORUL. Nu era... nu era nimic... Un an de zile m'a chinuit dorul de-o frunză verde, de-o ramură fragedă .. Nu era... Era numai piatră și întuneric.

VETURIA. Dar ziua nu te lăsa prin curte ?

DIRECTORUL. Da... ne lăsa... un ceas înnainte de masă și unul după... Ne plimba... în rînd cu toți... Ah, cînd 'mi-aduc aminte... Nu vedeam decît ziduri și cer... un cer întotdeauna înnorat... întotdeauna...

VETURIA. Nu-mi mai spune... Mi se face frică...

DIRECTORUL. Nu știi tu ce grozavă a fost iarna asta. Se însera de vreme și trebuia să intrăm în celule. Se însera la patru, și intram în aceia noapte lungă, lungă... Mă trînteam pe pat să dorm... să dorm pînă a doua zi... De cîteori nu mi s'a întîmplat să mă trezesc vesel în sunetul trîmbiței dela o cazarmă din apropiere. „D-zeule se face ziuă !" îmi ziceam, și cînd colo sună stingerea... Un veac de noapte m'aștepta încă... un veac... Și mă plimbam ceasuri întregi prin încăperea ceia strîmtă, pînă amețiam și cădeam...

VETURIA. Și eu de cîteori nu mă rugam...

DIRECTORUL. (întrerupînd-o) Aveam și-un prietin... da, un prietin... un nenorocit... De multe ori vorbiam noaptea cu el prin zid, pe lîngă tubul dela calorifer...

VETURIA. Ce făcuse ?

DIRECTORUL. Își omorîse nevasta... îl înșela. Ia... nenorocire.

VETURIA. (îngrijită) Și... a omorît-o ?

DIRECTORUL. Spunea că i-a dat un pumn în cap și-a căzut moartă... O întreagă nenorocire .. Și așa cum îți spui... Și într'o noapte, acum vre-o trei luni, prietenul nu mi-a mai răspuns... Am strigat, am bătut în zid... de geaba.

VETURIA. Ce se întîmplase ?.

DIRECTORUL. (întunecat) Cine știe ?... (pauză) Ce nesfîrșite mi s'au părut apoi aceste trei luni din urmă... Mă mir că n'am înnebunit.

VETURIA. Ce mai făceai ?

DIRECTORUL. Mă gîndeam la voi... la tine mă gîndeam mult și la scumpul meu Alexandru. Ce rău îmi pare că a plecat... și tocmai în preziua venirii mele...

VETURIA. Și... ți-era dor tare de mine ?

DIRECTORUL. Sufletul meu scump ! De citeori nu mi se părea, că stai înnaintea mea întreagă și frumoasă... Dorul meu mi te-aducea... și te vedeam... și-ți vorbiam și tocmai într'un tîrziu mă treziam că vorbesc singur.

PLEȘA. (vine pe coridor cu corecturi și s'așează la mesciora lui, în fund. Nimeni nu-l simte).

VETURIA. (după o pauză) Radule... cît ai stat tu acolo, te-ai îndoit vre-o clipă de mine ?

PLEȘA. (vădește o atenție la conversația asta).

DIRECTORUL. (nu răspunde).

VETURIA. Spune-mi sincer !

DIRECTORUL. (după o pauză) Ai să mă ierți ?... Am să-ți spui drept... Dar întăi lasă-mă să-ți cer iertare... Da !

VETURIA. Te-ai îndoit ?...

DIRECTORUL. Iartă-mă ! Sînt om și eu și de... în nopțile acelea lungi cîte nu-mi treceau prin minte ?...

VETURIA. (cu oarecare imputare) Te-ai îndoit tu de mine, Radule ?

DIRECTORUL. (cu un aer de copil vinovat) Dar nu ținea... nu ținea... o clipă doar și... ca un fulger luminos și binefăcător îmi venea în minte jurămîntul... jurămîntul nostru... și-mi spulbera toate gîndurile urîte...

VETURIA. (înginind) Jurămîntul...

DIRECTORUL. Da... Jurămîntul nostru, făcut în noaptea aceia cu lună înnaintea crucii de ștejar de sub deal. Prin el ne-am unit noi, Veturia mea...

VETURIA. Da... da...

DIRECTORUL. În întunericul chilici de colo, îmi răsăria crucea aceia veche și săracă, cu scoarța mîncată de vreme, și retrăiam ceasuri întregi în acea noapte, în care ne-am logodit sufletele pentru veci. Mi se părea chiar c'aud și cuvintele de-atunci resunînd în pustiul întunecat al temniței... Îți mai aduci aminte cuvintele noastre ? „Dintre noi doi, *cel care va... disprețui pe celălalt... să plece fără nici o explicație*". Ți-aduci aminte ?... Și-am jurat amîndoi !

VETURIA. (încurcată) Da... a fost o noapte frumoasă... cea mai frumoasă noapte.....

DIRECTORUL. Și pentru mine tot așa... Cea mai frumoasă... precum cea mai frumoasă zi din viața mea a fost ziua cînd am scăpat din închisoare... Îmi venia să sărut pe toată lumea.

VETURIA. Și zi... tot te-ai îndoit de mine ?...

DIRECTORUL. Iartă-mă ! Omul e om... Dar cum îți spui, cînd mi-aduceam aminte... și-apoi cînd vedeam că scrisorile dela tine veniau de-aici, de-acasă... și nu din altă parte, eram... și fericit și rușinat. Fericit că te știam aici, în casa noastră, și rușinat că mi-a putut trece prin minte o așa copilărie... (pauză mare) Mă ierți, îngerul meu ?

VETURIA. Şi cu cît am suferit... şi cît am plîns şi m'am rugat la D-zeu să-ţi treacă vremea uşor şi să te întorci sănătos..

DIRECTORUL. Lasă, draga mea... Au să fie toate bune... Sînt puţin... slăbit... dar... încep să mă simt bine... tot mai bine... (schimbînd tonul) Alexandru a fost bun cu tine, nu-i aşa ? A mai venit pe-aici... te-a mai dus la plimbare... aşa-i? Ce bun e Alexandru...

VETURIA. Da... a fost... a fost atent întotdeauna...

PLEŞA. (ascultă încordat, ţinînd o carte în mînă).

DIRECTORUL. Dar n'am să-l iert.... nu ! Să plece el fără să mă aştepte, ştii că mă pune pe gînduri....

VETURIA. (repede) Ce gînduri ?

DIRECTORUL. Aşa... îmi pare ciudat...

VETURIA. I-am zis şi eu... l-am rugat destul... dar... şi... cum te-am aşteptat... Cele din urmă trei luni grele ale tale, Radule dragă, le-am trăit aici acasă. Mi se părea, că s-a oprit vremea în loc... mi se părea că mor şi, n'am s'ajung să te mai văd... şi plîngeam... plîngeam..,

PLEŞA. (scîrbit de cele auzite, fără să-şi dea seamă ce face, trînteşte cartea de podele.)

DIRECTORUL şi VETURIA (se întorc).

DIRECTORUL. Erai aici ?

PLEŞA (încurcat) ...Am venit... adineaori, vă rog, să mă iertaţi... A căzut de pe masă...

DIRECTORUL. Nu-i nimic...

PLEŞA. N'am băgat de seamă... şi...

DIRECTORUL. Ei, asta-i acum. (Veturiei) Ia te uită ce scuze.... pentru nimica toată... Il vezi?... e schimbat... Nu-l mai cunosc de loc... (glumind) S'o fi amorezat de cineva! Să ştii că asta e... s'a amorezat. (Veturia rîde cu poftă, Pleşa stă neclintit, rîde şi directorul).

VETURIA. Mă duc... poate ai de lucru... Mă duc prin grădină. (îl sărută) Ce bine-ţi stă cînd eşti vesel... să fii vesel... vesel ca un copil sburdalnic...

DIRECTORUL. Da... da... astăzi mă simt aşa de bine... aşa de (Veturia eşă) vesel... Nu ştiu ce să fie. (trece la biurou. Pleşa la masa din fund).

SCENA VI.

SORIN. (intră din redacţie cu cîteva file de hîrtie albă în mînă. Domnule director, articolul de fond dacă se poate.... să mi-l dictezi, am puţin timp liber....

DIRECTORUL. Ţi-o fi venind greu, Sorine, să scrii aşa... Te rog însă să fii îngăduitor... Mă simt slab şi nervos.... Nu pot să scriu singur. In cîteva zile cred că mă întremez.

SORIN. O, domnule director... nu mai încape nici o scuză... Scriu,

bucuros, și-mi face chiar plăcere să lucrez cu d-ta.

DIRECTORUL. Trebue numaidecît?

SORIN. Nu... S'ar mai putea amîna... o jumătate de ceas.

DIRECTORUL. Așa... așa... peste o jumătate de ceas... Tocmai bine. Nu prea mă simt dispus acum.

SORIN. Bine domnule director (ește).

SCENA VII.

DIRECTORUL. (urcă încet la Pleșa, îl ia de mînă amical, îl ridică de pe scaun și coboară cu el la brat în mijlocul scenei). Ce ai?

PLEȘA. (ezitînd) Nimic...

DIRECTORUL. Nu-i adevărat.

PLEȘA. Lasă-mă domnule doctor... am de lucru.

DIRECTORUL. Cum?

PLEȘA. Te rog să mă lași... n'am nimic.

DIRECTORUL. Te-ai supărat că ți-am zis că ești amorezat?

PLEȘA. (zîmbind indiferent) O!...

DIRECTORUL. Nu vrei să-mi spui?

PLEȘA. N'am nimic, domnule doctor.

DIRECTORUL. (dîndu-i drumul, Pleșa vrea să urce) Ascultă. (Pleșa se oprește) Tu știi că mi-ești drag, știi. Ești un băiat cinstit și sincer. Spune-mi: ți-a făcut cineva ceva?

PLEȘA. Nu...

DIRECTORUL. Ți s'a întîmplat ceva?

PLEȘA. Nu.

DIRECTORUL. Îți lipsește ceva?

PLEȘA. Nu.

DIRECTORUL. Atunci ce e?

PLEȘA. (după o pauză) Am de făcut revizia, domnule doctor (vrea să urce)

DIRECTORUL. Așa mă respecți tu pe mine?

PLEȘA. (se oprește, cu lacrimi) Domnule doctor...

DIRECTORUL. Desigur. Te iubesc ca pe-un frate și tu... mă minți.

PLEȘA. (cu nervi și cu lacrimi) Domnule doctor!

DIRECTORUL. Cine te-a jignit? Sorin?

PLEȘA. Nu.

DIRECTORUL. Te-a supărat nevastă-mea?

PLEȘA. (pornit) M-a indig... (se oprește) Nu... nu mi-a făcut nimic.

DIRECTORUL. Nevastă-mea?... Ce ți-a făcut?

PLEȘA. Nu, nimic... nimic.

DIRECTORUL. (energic) Haide... spune!

PLEȘA. Domnule doctor... lasă-mă... am treabă... în redacție. (urcă repede în fund, își ia corecturile și vrea să plece în redacție.)

DIRECTORUL. (energic) Ești un rău!

PLEȘA. (brusc întorcîndu-se) Eu?

DIRECTORUL. Un nerecunoscător!

PLEȘA. Eu ?
DIRECTORUL. D-ta !
PLEȘA. (în culmea indignării, coboară la el.) Dacă-i așa, ascultă : Ai vre-un prieten ?
DIRECTORUL. Cum ?
PLEȘA. Ai vre-un prieten bun ?
DIRECTORUL. Pe Alexandru.
PLEȘA. E un mișel.
DIRECTORUL. Minți !
PLEȘA. E un mișel... un mișel, un mișel...
DIRECTORUL. O !
PLEȘA. Ai văzut adineaori cum am venit la mescioara mea, și nu m'ați simțit, nici d-ta nici doamna... Ai văzut...
DIRECTORUL. Fi...
PLEȘA. Așa am venit eu într'o duminică dimineața, pe colo, pe din dos... am venit aici... Aveam ceva de lucru... Și colea pe canapeaua asta era doamna cu prietenul d-tale Alexandru.... Nu m'au simțit, cum nu m'ați simțit nici d-voastră. Și... fără să vreau, am auzit... ce să-ți mai spui ?.. Amîndoi sînt niște mizerabili.
DIRECTORUL. (imperios) Spune !
PLEȘA. Doamna îl ruga să mai rămîe, și el.... el a rostit aceste cuvinte : „Lasă-mă, dragă... de-aseară de cînd stau cu tine, o fi vremea !"
DIRECTORUL. (energic) Minți !
PLEȘA. (mai energic) Nu mint ! N'ai văzut adineaori ? Eram mai de mult colea (arată la masă) și n'am mai putut să rabd atîta minciună ; fără să știu am trîntit cartea de pămînt.
DIRECTORUL. (cade pe canapea și-și ia capul în palme).
PLEȘA. (cu lacrimi) În ziua aceia era să plec la d-ta... dar m'am gîndit, m'am gîndit... să tac... să tac toată viața... să tac pînă în groapă... Dar n'am putut... Mă ardea... mă ardea pe suflet... Și d-ta mai cunoscut dintr'o dată... nu-i așa ? M'ai cunoscut... că eu nu știu s'ascund, nu știu să mă prefac... eu nu știu să mint... Și d-ta mă faci rău, nerecunoscător și mincinos, pentru niște mizerabili ca ăștia... (isbucnește în plîns și ese).

Scena VIII.

VETURIA, DIRECTORUL

VETURIA. (deafară, veselă) Radule... Radule...
DIRECTORUL. (auzind'o, se ridică și strigă cu un ton sălbatic) Veturio ! (înspăimîntat de vocea lui, se cutremură și imediat caută să se liniștească.
VETURIA. (intră, după o pauză, îngrozită) Tu... ai strigat așa ?
DIRECTORUL. Da... (încercînd să zîmbească) Ce, te-ai speriat ?
VETURIA. (fricoasă și mirată). E pentru întâia oară...

DIRECTORUL. Iartă-mă... te-am auzit... și nu știu cum... nu mi-am dat scamă...

VETURIA. Mă mir...

DIRECTORUL. Știi... cum să-ți spui... mi-era dor de tine... înțelegi și tu... De cînd am venit, ași vrea să te simt vecinic lîngă mine... și adineaori, cînd te-am auzit... am sărit în sus... de bucurie...

VETURIA. Ești turburat de tot...

DIRECTORUL. Nu... n'am de ce... mă mir. (luînd-o de mînă). Vino colea... să stăm amîndoi... Mă mir... Dimpotrivă... mă simt azi... așa de bine... așa de fericit... colea... (o așează pe canapea, se așează și el). Unde-ai fost?

VETURIA. (mai liniștită). În grădină... uite ți-am adus un trandafir. (i-l dă).

DIRECTORUL. (luîndu-l încet). Un trandafir...

VETURIA. Cel mai frumos din toți. Uite, ce mare e!.. Toată vremea l'am îngrijit... ca pe-un copil... pentru tine.

DIRECTORUL. Da... da... Ce bună ești! (învăluind-o cu privirea) Ce suflet curat ai tu... știu.

VETURIA. In fiecare dimineață mergeam să-l văd cum crește și mă bucuram ca o mamă...

DIRECTORUL. Da... înțeleg... A! ce mare lucru, să ai un suflet cinstit... Uite... dacă nu ți l'ași cunoaște pe-al tău... nici n'ași mai avea credință în jurămîntul nostru.

VETURIA. Iar jurămîntul! Radule îmi pari... nu știu cum... ai devenit așa... bănuitor.

DIRECTORUL. Eu?.. Nu! Mai ales acuma de cînd am venit... A, nu! Acum sînt... foarte sigur... foarte... și sînt așa de vesel astăzi... așa de... Și apoi crezi tu... că dacă nu te-ași fi cunoscut dela început, dacă n'ași fi fost sigur de sufletul care-l ai, crezi tu... c'ași mai fi făcut cu jurămîntul acela *sfînt* în fața crucii de stejar?

VETURIA. Și cu toate astea...

DIRECTORUL. (întrerupînd-o, sentențios) Mișeii pot face mii și milioane de jurăminte! E zădarnic! E sămînță risipită într'un pămînt sterp! Dar la noi e altceva: noi eram siguri unul de altul, nu-i așa?

VETURIA. (voind să se ridice) Te las... poate ai de lucru.

DIRECTORUL. (oprind-o) Nu... Mai rămîi... N'am de lucru nimic... Destul am stat singur... Rămîi cu mine...

VETURIA. N'ași voi să te reții...

DIRECTORUL. A, nu! Nu mă reții dela nimic. (după o pauză, intim) Uite... dacă toți tinerii, înnainte de a se însoți, ar face un jurămînt ca al nostru, ar fi poate bine; tot ar fi *ceva* ce i-ar opri în fața ispitelor... Vorbesc de sufletele cinstite.

VETURIA. (bolborosind) Da... ai dreptate.

DIRECTORUL. Cît despre celelalte ar fi și mai simplu... cu totul simplu... Aluneci... iubirea s'a dus...—Nu mai poate

fi iubire din momentul ce sfărîmi jurămîntul, nu-i așa?— Și dacă s'a dus iubirea .. pleci și tu pe urma ei... încet... fără vorbă... fără ceartă... fără nimic... și în urmă liniște și... lacrimi poate, dar liniște... Așa ar scăpa lumea de multe nenorociri și mulți n'ar mai trăi toată viața în minciuna aceia grozavă, care acopere ca un nor negru multe din familiile noastre.

VETURIA. Nu știu Radule... dar... ce vreai să zici cu toate astea?

DIRECTORUL. (ridicîndu-se) N'am dreptate?

VETURIA. Ba da... dar...

DIRECTORUL. Uite... eu sînt sigur că dacă tu... ai avea nenorocirea să cazi, să mă... batjocorești, ai avea atîta tărie... să pleci... Nu-i așa, Veturia?! Spune-mi tu drept: n'ai pleca?... O, dar nici nu mai încape vorbă! Fiindcă, oricît de înoroiat să fie un suflet, așa cred eu, tot mai păstrează, într'un colț ascuns, un strop de cinste, care s'ar revolta într'o asemenea situație. (apăsat) Așa-i c'ai pleca?...

VETURIA. (încurcată) De bună seamă... Odată ce-am jurat . . . Dar... să vorbim despre altceva...

DIRECTORUL. (stăruind) Ai pleca, așa e?...

VETURIA. Lasă, Radule... zău, ce ți-a venit acuma...

DIRECTORUL. Nu... vreau să știu, s'aud din gura ta.... Ai pleca?

VETURIA. (după un moment) Ași pleca, iată... dacă ții așa de mult...Și mă mir că te mai îndoești. Ași pleca! (pauză mare).

DIRECTORUL. (O privește și așteaptă, văzînd că ea nu se clintește) Desigur... Ce mai rămîne într'o casă, după sfărmamarea unui jurămînt? Spune și tu! (iar așteaptă) Vezi, cu sînt așa de sigur de tine... așa de... (oftează adînc). Ah! ce mult te-am iubit eu pe tine de cînd te-am cunoscut!—Și... sînt sigur c'ai pleca... imediat... Nu-i așa? Imediat...

VETURIA. (înghinînd, cu ochii în jos). Radule... nu înțeleg... zău, nu știu ce ai. (ridică ochii și, îngrozită de înfățișarea lui, se ghemuește în colțul canapelei) Ai o înfățișare grozavă!...

DIRECTORUL. Da, cred... sînt așa de mîhnit, m'a apucat o melancolie grea... Ași vrea să mă cobor adînc... adînc în firea tuturor lucrurilor de pe lume. (Cade pe-un scaun dela capul canapelei. Pauză mare. Veturia cu capul în pămînt).

DIRECTORUL. (O privește zîmbind amar. Văzînd că nu se clintește, ia hotărîrea și se ridică el și, încet, coboară la ea, și-i ia mîna) Adio-t... Veturia. (grav, apăsînd pe silabe) Eu mi-am călcat jurămîntul.

VETURIA. (îngrozită) Tu!!?

DIRECTORUL. (același ton) Din noi doi, eu am fost cel mișel.

VETURIA. (tot așa) Tu!?

DIRECTORUL. Eu!

VETURIA. Cum?

DIRECTORUL. Iartă-mă.

VETURIA. Nu, Radule... nu se poate... Cum! Tu?... Tu!?!
DIRECTORUL. Adio... Căile noastre se despart. (ii lasă mîna, urcînd în sus, cu spatele). D-zeu să te ducă pe calea cea dreaptă...
VETURIA. Radule...
DIRECTORUL. (oprind-o cu un gest) Adio... (vrea să iasă).

SCENA IX

PLEȘA. Domnule doctor... Te rog vino pentru un moment în redacție...dar acum. Ceva foarte urgent...
DIRECTORUL. (stă o clipă în cumpănă, se uită la Veturia și apoi pornește. La ușă, zdrobit, se reazimă de umărul lui Pleșa și dispar amîndoi.)

SCENA X.

VETURIA. (după o clipă de îndoială, își ia un aer hotărît, se ridică brusc și cu un adînc desgust de ea însăși) Sînt o păcătoasă! (fuge în odaia ei.)
(Un moment scena goală).

SCENA XI.

DIRECTORUL revine. Veturia vine deasemenea din odaia ei, îmbrăcată de plecare. Se întîlnesc amîndoi la mijloc. (O pauză).
DIRECTORUL. (după ce o privește lung) Unde mergi?
VETURIA. (cu ochii în jos și cu lacrimi) Plec.
DIRECTORUL. Unde pleci?
VETURIA. Plec. (pauză).
DIRECTORUL. (iar sentențios) Simți tu că e datoria ta...
VETURIA. Da.
DIRECTORUL. Să pleci din casa asta?
VETURIA. Da...
DIRECTORUL. (după un moment) Du-te... (coboară puțin).
VETURIA. (pornește și se oprește în fund, o înnecă plînsul. Se uită la Radu; are o pornire de a veni să-i ceară ertare. Radu însă o oprește cu mîna în care ține trandafirul. Ea pleacă. Radu își retrage mîna, încet, frămîntînd în pumn trandafirul din care cad petalele. Un moment singur. Trece încet de tot spre canapea)

SCENA XII

SORIN. (Cu file de hîrtie albă în mînă, foarte vesel) Domnule director... toată gazeta e gata. Lipsește articolul de fond....

DIRECTORUL. Da... da... scrie!... (Sorin se așează la birou) Scrie! (o pauză) Hmm... e întuneric... aici, nu ?.., e întuneric.. Deschide ferestrele... (Sorin se supune, deschide ferestrele, intră soarele, și apoi revine la biurou) Așa... lumină... lumină multă... (se așează pe colțul extrem al canapelei, își cuprinde capul în palme, stă puțin, și apoi înnecat de lacrimi, cercînd însă să-și ascundă durerea). Scrie !... „Să ne întoarcem ochii spre poporul nostru prigonit. Să-i deschidem ferestrele minții lui, ca să intre soarele binefăcător.....“

— Cortina cade —

Z. Bârsan.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÎRGU MUREȘ
19 25
GEORGE EMIL PALADE

Truditul.

E liniște adîncă în grădină
Sub persicii cu flori trandafirii.
Nori albi, grăbiți ca niște Walkirii
Fantastic trec pe cerul de lumină.

Cu brațele sub cap, ce bine mi-i
Cum stau culcat în liniștea divină...
Pămîntu-i cald și chiamă la hodină—
Umbriți-mă, o perseci timpurii!

Pămînt, bătrînă gazdă primitoare
A tuturor truditilor din lume
Ce bun ești tu în zilele cu soare!

Tu-i odihnești, i-adormi, îi legeni lin
La sînul tău, și nu-i întrebi de nume,
Nici unde merg și nici de unde vin....

St. O. Iosif.

Statul romîn și industria petrolului.

De treizeci de ani incoace se resimte în modul de producțiune și desfacere a avuțiilor din întreaga lume un fenomen nou, care tinde să transforme cu totul viața economică a popoarelor. Este acea tendință de *coaliținne* și *centralizare* a diverselor forme de activitate industrială și comercială, care ia din ce în ce proporții mai întinse, cu toate barierile ce diferitele state au încercat să le ridice, prin legislațiuni prohibitive și prin diverse sisteme de protecționism industrial, ce de multe ori au avut un efect tocmai contrar, stimulînd această tendință.

S'ar părea că este în mersul fatal al evoluțiunii economice ca, după cum meseriașul a fost înlocuit prin industriaș și acesta la rîndul lui prin societatea anonimă, tot așa, pe viitor, industria liberă să fie înlocuită cu industria coalizată.

Astfel vedem deja că în Statele-Unite din America mai toate industriile libere, adică acele în care lupta de concurență era în joc, au fost înlocuite prin coaliținni, în care s'au anga at capitaluri de peste 50 miliarde de franci, și se socotește că un sfert din producția avuției naționale se află în mînile conducătorilor acelor coaliținni. Acestea au cuprins nu numai industriile ordinare, dar chiar serviciile publice sînt adesea sub dominația lor, și cîteva din aceste coaliținni dispun de anumite produse în lumea întreagă. În Europa, acest fenomen nu a întîrziat a apare, începînd cu țările cele mai sus puse ca civilizațiune și sfîrșind, în orient, cu țările ce deabia se nasc pentru viața industrială.

Nu este însă mai puțin adevărat că regimul liberei concurențe, în gradul de asperitate pe care-l atinsese în ultima jumătate a secolului trecut, nu mai putea să dureze.

Prin întrebuințarea și desvoltarea mașinismului s'a înzecit puterea creatoare a omului; prin sistemele diviziunii muncii și a exploatării în mare, reducîndu-se cheltuelile generale și utilizîndu-se în modul cel mai complect forțele disponibile, s'a reali-

zat o ieftinătate neînchipuită a produselor, iar prin extraordinara perfecționare a mijloacelor de transport, s'au mărit la infinit debușeurile economice și s'a permis industriașilor de a nu-și mai baza producția lor, ca altădată, pe trebuințele unui cerc restrîns, ci de a lucra, în unele cazuri speciale, pentru aprovizionarea lumii întregi. De sigur că această perfecționare a căilor de transport, care a fost în fond punctul de plecare al coaliținnilor, n'ar fi putut să fie decît în avantajul industriașilor, internaționalizînd schimburile de mărfuri și descărcînd prin aceasta supraproducțiunea care provenea din aplicarea mașinismului și a exploatării sistematice, dacă nu ar fi făcut, tot ca, imposibilă proporționarea producțiunii în marginile cerințelor consumațiunii. Căci, dacă industriașii dintr'o țară puteau încă, la rigoare, să reguleze producția după consumația acelei țări, nu puteau însă s'o reguleze conform trebuințelor întregii lumi.

Aceste două cauze: mărirea considerabilă a producțiunii, și dificultatea proporționării ei după trebuințe, au adus adesea o stare de supraproducție, la care au venit să se adaoge crizele industriale, pricinuite prin excesul speculațiilor.

Aceste perturbații economice, care nu aveau loc la început decît la intervale mari de timp, au devenit, pe măsură ce capitalurile se înmulțeau și mijloacele de transport și comunicare se perfecționau, din ce în ce mai dese și mai zguduitoare, făcînd să se urce prețurile unor anumite produse,—în timpul perioadei de prosperitate, în care capitalurile nu erau așa de abondente și brațele așa de numeroase spre a satisface trebuințele dezordonate ale consumațiunii,—la cifre considerabile (peste sută la sută), pentru a le lăsa să recadă în intervalul perioadei de depresiune, ce urma în mod natural prin restrîngerea debușeurilor,—dat fiind prețul ridicat,—la un nivel inferior chiar aceluia dinnainte de urcare, zdruncinînd astfel într'un interval adesea foarte scurt, —cîte odată de 4 sau 5 ani,—toate condițiunile producțiunii. Industriașii erau forțați, astfel, rînd pe rînd, să traverseze ani de activitate economică excesivă, în care nu puteau face față cererilor consumațiunii, și să treacă prin ani de criză, în care ei erau obligați de a diminua considerabil producția lor și de a o desface chiar cu pierderi.

Vedem deci că regimul liberei concurențe nu a satisfăcut pe deplin așteptările puse în el, cînd a fost întronat, la începutul secolului trecut, în locul regimului vechiu al corporațiunilor: el nu a adus toate binefacerile așteptate pentru producător și nici chiar pentru consumator. Într'adevăr, consumatorii se vedeau expuși din an în an la variațiuni de prețuri din ce în ce mai mari și mai dese, iar producătorii sufereau de pe urma acestor alternative de activitate febrilă și de șomaj aproape complect, iar pe de altă parte extrema concurență făcea ca șansele de beneficii să fie din ce în ce mai aleatorii.

Și astfel, în această stare grea de lucruri, apare acel feno-

meu nou, care a surprins lumea economică, prin repeziciunea cu care s'a întins şi prin proporţiile ce a luat.

Producătorii sau deţinătorii de mărfuri, care înnainte erau rivali şi se luptau pe viaţă şi pe moarte, se grupează şi se asociază între ei în urmărirea aceluiaşi scop, care scop nu putea fi altul decît suprimarea concurenţei.

Pentru aceasta ei au recurs la două mijloace:

1) Ori s'a făcut o înţelegere în mod paşnic între toţi sau aproape toţi, producătorii de aceiaşi specialitate, folosindu-se de acea practică generală a tarifelor vamale, acceptată în ultimul timp de mai toate ţările, care, izolînd din punct de vedere comercial ţara, unde coaliţiunea se forma, de celelalte naţiuni vecine, permitea coalizaţilor de a reglementa producţiunea lor totală, astfel ca să nu mai întrecă consumaţiunea interioară, şi a ridica preţurile atît de sus, cît puteau permite tarifele vamale, rămînînd ca, dacă, cu toată limitarea producţiunii, aceasta tot ar fi întrecut consumul intern, să desfacă prisosul cu un preţ mic sau chiar cu pierderi în ţările vecine, desdăunîndu-se pentru aceasta prin profitul realizat din preţul ridicat al consumului intern.

Aceste coaliţiuni, care se datoresc în fond unei cauze artificiale—tarifele vamale—şi care se exercită mai mult asupra desfacerii mărfurilor,—diferitele întreprinderi păstrîndu-şi încolo independenţa lor de lucru,—au luat numele de *carteluri*.

Ele au luat naştere în Germania, în ultimele decenii, îmbrăţişînd peste 300 de ramuri din industriile cele mai principale ale acelei ţări şi s'au propagat repede la toate ţările, pe măsură ce acestea au adoptat sistemul protecţionismului industrial. Numai Anglia pare a fi rămas încă liber-schimbistă, cu toate că în ultimii ani se remarcă şi aci o tendinţă spre sistemul protecţionismului.

2) Al 2-lea mijloc, pe care producătorii l-au utilizat pentru suprimarea concurenţei distrugătoare, s'a realizat prin o adevărată fuzionare a întreprinderilor din aceiaşi specialitate,—renunţînd de voe sau forţate la independenţa lor,—într'o mare exploatare, căreia i se imprima o unitate de direcţiune, şi care, prin forţa capitalului, prin economiile cheltuelilor generale rezultate din concentraţiunea industrială şi comercială dusă la exces, putea produce mai eftin decît cel mai favorizat rival şi avea o acţiune a tot puternică nu numai asupra pieţii interne, ci putea adesea înfrunta fără grijă orice luptă internaţională.

Aceste coaliţiuni puternice, datorite în fond unei cauze naturale—fenomenului de concentraţiune industrială, isvorît din evoluţiunea normală a muncii şi a industriei moderne,—au luat numele de *trusturi*. Ele s'au născut în America prin anul 1887, de unde au luat imediat o mare extenziune. Au dispărut apoi, sau mai bine zis şi'au restrîns acţiunea în 1893, din cauza atmosferei antipatice ce-şi creaseră în Statele-Unite, unde se înfiinţară legi speciale şi se creă o jurisprudenţă absolut defavorabilă lor, pentru a apărea peste 5 ani cu o mai mare furie. Şi de atunci

nu a trecut zi fără să nu aducă supunerea vre-unui nou domeniu al industriei naționale către vre-o puternică asociație.

Și aci este necesară o observație:

Nu trebue să se confunde fenomenul concentrațiunii industriale, care este, cum am spus, o tendință normală, ba chiar, în condițiile actuale, necesară pentru desvoltarea industriei, cu fenomenul de acaparare, care este o manoperă artificială, temporală, și cu un caracter pur comercial. Și dacă trusturile și-au creiat o atmosferă antipatică în jurul lor, aceasta se datorește faptului că ele n'au făcut uz pentru crearea și desvoltarea lor numai de concentrațiunea industrială, ci foarte adesea—și acesta a fost cazul tipic al trustului Standard Oil—ele au făcut uz de manoperele de acaparare, săvîrșite prin uzanțe comerciale ilegitime și prin obținerea de favoruri și avantaje în detrimentul celorlalte întreprinderi concurente, precum și de manoperele de speculațiune, adică de acea politică a ridicării și scoborîrii prețurilor care nu erau impuse de legea naturală a cererei și ofertei, ci de anume scopuri nepermise, pentru a ucide concurența și a cîștiga piața.

Pe lîngă coaliținnile de tipul cartelului și al trustului mai sînt o serie de coaliținni intermediare, care se reduc în principiu însă la aceste două forme, după cauza care le-a dat naștere: *tarifele vamale* ori *concentrația industrială*.

Dar ori care ar fi numele, forma sau puterea acestor coaliținni, scopul lor, după cum am văzut, este același: a suprima concurența și a obține *monopolul*, monopol care va fi colectiv sau individual, după cum întreprinderile coalizate vor conserva individualitatea lor (carteluri), sau vor fuziona (trusturi).

Față cu aceste coaliținni, diferitele state, atîta timp cît ele au considerat această tendință de concentrațiune industrială ca fenomene disparate de acaparare din partea a cîtorva interesați, în detrimentul consumatorilor și a liberei concurențe, au încercat să împiedice această tendință printr'o legislație defavorabilă și chiar prohibitivă. Cînd însă statele s'au dat seama că acele coaliținni sînt o tendință fatală către o nouă formă de industrie, care se va realiza în folosul consumatorilor și în avantajul celui mai rațional mod de producțiune; cînd au observat că pericolele de acaparare pentru articolele de prima necesitate, grație mijloacelor perfecționate de transport, nu mai pot fi așa de grave ca cu cîteva zeci de ani înainte, cînd piețele erau limitate, și cînd mai cu samă au constatat că mai toate legislațiunile contrarii coaliținnilor au rămas fără efect în fața acelor uriașe puteri de concentrațiune, ce găseau mai totdeauna o formă neprevăzută de lege spre a se realiza,—atunci statele au căutat să-și modifice încetul cu încetul legislațiunile în favoarea acestor coaliținni, sau să le tolereze în mod tacit (cum a făcut statul german față de carteluri), rezervîndu-și numai dreptul de a interveni în caz de abuzuri sau speculațiuni. Așa că astăzi putem spune că principiile, după care statele se conduc în acest domeniu, sînt dictate de aceste două sentimente:

În primul loc, de sentimentul dreptăţii, care cere de a se acorda producătorilor şi comercianţilor dreptul de asociaţie, pe care-l acordă tuturor celorlalte categorii de cetăţani, şi a nu forţa şi aţîţa la o luptă perpetuă, care face să se piardă în mod zădarnic atîtea forţe omeneşti.

Iar în al doilea loc, de sentimentul utilităţii, care cere să se permită trecerea industriei la acea formă superioară, care conduce pe o singură cale productivă toată energia, care altfel s'ar pierde în concurenţă, putîndu-se astfel ieftini preţurile consumaţiunii şi mări avantajele ce decurg dintr'o industrie înfloritoare.

Se naşte însă acum întrebarea:

Ajuns-am oare, cu acest stadiu al evoluţiunii economice, la forma cea mai desăvîrşită a industriei?

Concentraţiunea industriilor şi acumularea capitalurilor în cît mai puţine mîni, privatizarea din ce în ce mai strînsă a mijloacelor de producţiune, supunerea intereselor celor multe interesului celor puţini, acesta să fie oare idealul activităţii omeneşti?

Noi credem că nu. Nu acesta este ultimul cuvînt, pe care civilizaţiunea îl are de pus în marea chestiune a distribuţiunii bunurilor: noi credem că această formă a industriilor centralizate, formă superioară celei trecute, regimului de liberă concurenţă, este numai o tranziţie, o pregătire pentru o formă şi mai superioară, formă ce se va realiza prin trecerea puterei iresponsabile a celor puţini de azi în mînile acelei instituţiuni responsabile, care întrupează în sine numai interesele colectivităţii: *Statul*.

Industria românească, în general, şi acea a petroleului, în special, deşi într'o stare încă rudimentară, totuşi nici ea nu a putut scăpa de aceste frămîntări şi transformări, ce agită viaţa economică a popoarelor civilizate, şi de aceea o vedem rînd pe rînd traversînd, într'un interval mai scurt ca o jumătate de veac, fazele cele mai principale—bine înţeles, sub o formă mai atenuată şi mai tardivă—ale marilor mişcări economice din lume.

Astfel, vedem că în afară de monopolurile de stat, care sînt în genere rezultatul unor necesităţi superioare, avîndu-şi scopul sau scuza lor bine determinate, şi contra cărora particularii nici n'ar putea ridica vre-o obiecţiune, decît doar aceia iscată dintr'o rea administraţiune ori din insuficienta satisfacţiune a publicului, vedem, zic, că în afară de aceste monopoluri, care reprezintă şi ele în fond o concentraţiune industrială, se creiază în ţară, la umbra tarifelor vamale extrem de proteguitoare, o serie de carteluri particulare, unele cunoscute şi patronate chiar de stat, cum este acela al zaharului, altele funcţionînd numai în virtutea unor înţelegeri mai mult sau mai puţin ascunse—(căci dacă legislaţia noastră comercială nu opreşte în mod expres funcţionarea cartelului, cum sînt legislaţiile celor mai multe ţări europene, în nici un caz însă nu poate avea o jurisprudenţă favorabilă),—dar de ale căror efecte populaţiunea se resimte, mai cu samă de cîţiva

ani încoace, fiindcă ele coprind articolele de prima necesitate: hîrtia, cărbunii, petroleul, lemnul, cimentul, cărămida, etc.

Nu am avut până acum în țară, ce-i drept, trusturi în adevăratul sens al cuvîntului, fiindcă industria de până acum a țării noastre nu a prezintat condițiile favorabile desvoltării unei atare transformări. Aceasta nu înseamnă însă că sîntem scutiți și pe viitor de apariținnea vre-unei coaliținni de tipul trustului, ba chiar, după cum vom vedea în corpul acestui studiu, o transformare înrudită cu aceia a trustului este pe cale de a avea loc în cea mai reală industrie, pe care o posedă țara noastră, acea a petrolului, cu toată și până la un punct chiar prin intervenția de stat privitoare la contingentarea consumului intern de petrol. Dealtmintrelea, nici un alt produs al pămîntului—ca petrolul—nu prezintă prin natura lui acea particularitate, nici un alt produs nu manifestă în mod așa de strălucit condițiuni—în ce privește exploatarea, transportul și depozitarea—care să conducă mai repede la politica de coaliținne a celor interesați.

În adevăr, petrolul se extrage dintr'un număr restrins de regiuni de pe suprafața pămîntului;

Petrolul a devenit în scurt timp un articol comercial de prima ordine în întreaga piață a lumii;

Piețele de consumație globală sînt, în genere, depărtate de izvoarele productive, și prin urmare tot succesul concurenței între diversele regiuni producătoare este determinat de condițiile transportului;

Transportul petrolului însă, ca o marfă obicinuită, era prea costisitor pentru a putea ajunge pe aceste piețe;

Dispoziținni speciale, pentru a ieftini acest transport, au putut să fie numai atunci rentabile, cînd s'a putut dispune de cantități mari de marfă livrabilă;

Rezervoare, conducte, vagoane-cisterne, vapoare-tancuri, etc. sînt dispoziținni proprii numai petrolului și cer o investire de mari capitaluri.

Vedem, deci, că chiar numai modul transportului presupune deja o centralizare și o dependență a afacerilor de petrol.

Atîta timp cît producțiunea țării noastre nu a întrecut limita consumației interne, adică pînă la anul 1900, industriașii au putut lucra în mod izolat, găsindu-și fiecare profitul în desfacerea mărfii lor în interiorul țării, și anume în regiunile cele mai apropiate de centrele lor de activitate. Atunci însă, cînd producțiunea întrece puterea de recepțiune a consumului intern, vedem iscîndu-se acele fenomene critice de supraproducțiune, care hotărîră pe industriași a se coaliza între ei, izbutind a înființa cartelul lampantului, cu scopul de a nu se mai concura între ei pentru desfacerea acestui produs și de a profita de avantajele tarifelor vamale extrem de protegnitoare.

Acest cartel, deși înființat numai în vederea desfacerii lampantului, acțiunea lui totuși se extindea și asupra producătorilor, și anume el avea o acțiune favorabilă asupra marilor producători,

prin faptul că mai toţi aveau instalaţiuni de rafinărie; iar asupra micilor producători—care erau în genere cei naţionali—avea o acţiune defavorabilă, prin faptul că cartelul avea tot interesul de a cumpăra producţiunea celor care nu erau interesaţi în cartel pe un preţ mic, şi el fiind unicul cumpărător, îi era uşor a dicta preţurile pe care voia.

Cartelul însă nu poate avea mult timp în mînă situaţia industriei de petrol. La început el a putut să atenueze starea de lucruri critică, prin o reglementare a producţiunii şi prin o procedare comună în desfacerea internă, realizînd pe baza tarifelor vamale urcate un preţ mai mult ca remunerator. Prin aceasta el a putut înlătura numai o parte—şi aceasta în mod vremelnic a efectelor distrugătoare ale supraproducţiunii. Fenomenul de supraproducţie însă persistă, căci cartelul nu poate mări consumul intern, în proporţia creşterii bruşte a producţiunii de petrol brut.

Cartelul a putut fi un paliativ, nu însă un remediu al stării critice care începe a se manifesta în industria noastră de petrol, de la 1899—1900, încoace.

Remediul ar fi fost în organizarea exportului. Numai exportul putea să ofere industriei petrolifere margini destul de elastice pentru dezvoltarea ei liberă.

Exportul cere însă în primul loc, cum am văzut, mijloace moderne şi proprii de transport, deci o investire de mari capitaluri,—şi cea ce era mai puţin seducător pentru capitalişti—cu beneficii cam tardive.

Cine să facă acest sacrificiu pentru industria de petrol, românească?

Micile societăţi existente pe atunci nu erau în stare; încercările de cooperare ale producătorilor şi rafinorilor, în sensul organizării în comun a exportului, nu au avut succes; cartelul nu putea lucra decît în baza tarifelor vamale, încolo el nu mai avea nici-o acţiune. Statul, care ar fi fost aci în rolul lui, din motive diferite, a neglijat a se ocupa, fie că nu a avut mijloace financiare la momentul oportun, fie că nu a recunoscut importanţa capitală a acestei industrii, menită a fi propulsorul întregii activităţi industriale a ţării, fie că nu a avut încredere în bogăţia şi rentabilitatea terenurilor petrolifere. În orice caz, statul a păstrat o rezervă foarte regretabilă, şi chiar până azi,—trebue s'o mărturisim,—în afară de instalaţiunile de depozitare din Constanţa, toată activitatea statului romînesc în industria petrolului se rezumă în preocupări cu totul platonice.

Nu rămînea atunci decît ca fiecare din cei interesaţi să se salveze, aşa cum va putea.

Societăţile, care dispuneau de mijloace materiale şi de relaţiuni comerciale cu pieţile consumătoare din apus—şi acestea au fost societăţile străine—s'au înghebat fiecare, în mod disparat, mijloacele necesare exportului lor, iar celelalte societăţi—şi erau

majoritatea—care n'au avut această posibilitate, au trebuit, în mod forțat, să cadă sau să fie subordonate celor dintâi.

Și acesta din urmă a fost cazul societăților și al micilor întreprinzători naționali.

Iată deci primii pași spre lupta de concentrațiune, începînd cu cea comercială și trebuind a sfîrși cu cea industrială, în care luptă diferitele întreprinderi se prezintă cu arme nepotrivite, fiind puse în condițiuni cu totul neegale atît prin organizarea cartelului cît și prin acea a exportului de petrol.

Efectele acestei lupte sînt vizibile:

Întreprinderile mici încep a dispărea încetul cu încetul, sau se contopesc, pierzîndu-și orice caracter național, cu întreprinderile mari străine; iar între marile întreprinderi internaționale intervine, mai cu samă din momentul apariției în Romînia a sucursalei Societății anonime Standard-Oil (1904), o serie de transformări și fuziuni, care denotă tendința generală de a reduce toate întreprinderile la cît se poate mai puține unități.

Această tendință crește cu atît mai tare, cu cît exportul se dezvoltă mai mult, adică cu cît industria romînească devine mai dependentă de situația pieții mondiale de petrol.

Dacă observăm constelația economică pe piața internațională de petrol, vedem că pe nici-un alt tărîm industrial nu există o asemenea uniformitate ca în industria aceasta. Întreaga piață a lumii este împărțită și se găsește sub exclusiva dominațiune a cîtorva societăți:

Puternica societate americană Standard-Oil caută a ajunge —și în cea mai mare parte a izbutit deja—la organizația unitară a întregului comerț din lume, iar societatea Shell C-ny, care pregătise o înțelegere a intereselor engleze, indo-olandeze și germano-romîne, caută a contrabalanța acțiunea lui Standard-Oil pe piețile europene și aziatice, însă în ultimul timp această societate, slăbită de lupta cu Standard-Oil, dispare la sfîrșitul anului 1906 și atunci firmele germano-romîne în unire cu sindicatele rusești Nobel și Rotschild, formează uniunea de petrol europeană (Europäische-Petroleum-Union) spre a putea rezista puternicei organizațiuni de extindere a lui Standard-Oil.

Nu trece însă mult timp, și această uniune părăsește scopul înființării sale și intră în Martie 1907 în înțălegeri directe cu Standard-Oil în privința desfacerii produselor lor.

Iată deci întreaga piață a lumii sub exclusiva dominațiune a unei alianțe ce cuprinde toate forțele producătoare de petrol din lume.

Această transformare nu poate rămînea fără răsunet în activitatea industrială și comercială din țara romînească.

Tendința de concentrare și comunitate de interese între diversele întreprinderi angajate în industria și comerțul de petrol romînesc se accentuează tot mai mult, iar caracterul național al acestei activități se șterge din ce în ce.

Care poate fi, în astfel de împrejurări, perspectiva industriei

de petrol pentru ţara noastră şi care trebue să fie rolul statului, faţă cu directiva imprimată de condiţiunile actuale ale acestei industrii şi întărită prin repercusiunea situaţiunii pieţii mondiale de petrol ?

Căci nu mai rămîne îndoială că statul romîn trebue să aibă un rol hotărîtor în dezvoltarea acestei industrii, dintr'un întreit punct de vedere: 1) ca protector al intereselor naţionale, 2) ca arbitru între diversele elemente luptătoare în economia ţării, şi 3) ca direct interesat, el însuşi fiind proprietar de terenuri petrolifere.

Fără a stînjini dezvoltarea firească a industriei, care tinde în mod natural spre concentraţiune şi fără a fi siliţi să creăm legislaţiuni prohibitive acestei mişcări, legislaţiuni—după cum martoră ne este întreaga istorie a petrolului şi în genere a trusturilor americane—care n'au avut nici odată efect într'un astfel de domeniu şi de o aşa nestabilitate de condiţiuni comerciale ca a petrolului,—ne întrebăm: care ar trebui să fie rolul statului pentru a putea face ca ţara noastră să poată profita de avantajele acestei concentraţiuni şi pentru a putea feri tînăra noastră industrie de pericolele ce sînt adesea nedespărţite de această formă nouă a industriei, pericole de ordin economic, precum sînt acapararea şi specula, sau de ordin social, care sînt cu atît mai mari, cu cît ţara în care are loc fenomenul concentraţiunii, este mai mică ?

Avantajele capitale ale concentraţiunii industriale şi comerciale sînt:

1) Rentabilitatea maximă a capitalurilor angajate, şi

2) eftenirea produselor de consumaţiune realizate prin un cost minim de producţiune.

Dacă într'o ţară mare, ca Statele-Unite ori Germania, aceste avantaje se resfrîng în întregime asupra propriilor ţări, atît capitaliştii cît şi consumatorii fiind naţionali,—într'o ţară mică însă şi în special în condiţiunile industriei noastre de petrol, aceste avantaje cad aproape în întregime afară din ţara noastră.

Într'adevăr, capitalurile care vor beneficia de avantajele concentraţiunii, vor fi în absolută majoritate streine, căci cele naţionale vor fi descurajate şi îndepărtate prin inferioritatea condiţiunilor de luptă, înainte ca concentraţiunea să-şi dea roadele ei; iar consumatorii care vor fi tot cei străini, căci desfacerea în ţară fiind pe sama unui cartel, indiferent dacă acest cartel e privat sau patronat de stat, consumatorii naţionali vor fi excluşi dela această beneficiare. Şi ca dovadă, în tot timpul preţurile de export au fost cu mult mai mici ca cele pentru consumaţia internă.

Prin urmare, ţara noastră nu numai că nu va putea întruni asupra ei avantajele ce decurg din concentraţiune—ceiace nici nu o poate pretinde ca ţară mică cu o industrie extensivă—dar nu va putea uza de aceste avantaje în condiţiunile actuale, nici măcar în măsura ce i s'ar cuveni şi în mod egal cu ţările străine.

Să vedem acum care sînt pericolele ce ar putea decurge din concentrațiunea aceasta:

O coaliție, care va grupa în țara noastră toate exploatările de petrol—care nu trebue să uităm că astăzi deja sînt peste 80% străine—și care va reuni toate capitalurile și toate instrumentele de producțiune afectate la crearea unei avuții atît de însemnate pentru viitorul economic al țării noastre, o astfel de coaliție va putea să prezinte cele mai grave inconveniente atît pentru viața economică a națiunii prin manopere de acaparare și speculă, întreaga industrie fiind la discreția unui monopol privat străin, care va putea să îndepărteze elementul național dela o cooperare și cobeneficiare legitimă și va putea reclama, în calitatea sa de unic vînzător, prețuri foarte ridicate dela consumatorii indigeni, favorizînd pe cei străini, cît și pentru viața socială a națiunii, prin faptul că această coaliție se va putea servi de puterea iresponsabilă ce i-o dau enormele sale resurse, pentru a dirija afacerile publice și politice pe calea ce va crede ea de cuviință și care va fi desigur mai convenabilă intereselor sale private, de cît celor ale țării. Unele din aceste pericole au început deja în mod deslușit a se resimți în țara noastră de o bucată de vreme.

Vedem deci că perspectiva industriei noastre de petrol, în noua fază a concentrațiunii în care a pășit și în care în mod fatal mai de vreme sau mai tîrziu va trebui să intre în mod definitiv, nu pare a fi de loc favorabilă pentru țara noastră.

A întoarce industria la zilele grele de concurență, punînd bariere acestei tendințe de concentrație, nu mai este permis astăzi să ne gîndim la aceasta, și nici că mai este cu putință cînd am ajuns la perfecțiunea industriilor centralizate.

Statul trebue să meargă în pas cu evoluțiunea modernă a muncii și să nu încerce—o repetăm—prin legislațiuni, care adesea sînt emanațiunea pasiunilor populare, de a pune stavile acestei evoluțiuni naturale.

Ne aflăm, se pare, într'o grea dilemă pentru statul romîn.

A opri tendința de concentrațiune, înseamnă a opri evoluțiunea naturală a industriei, și aceasta va fi dacă nu imposibil pentru stat, în orice caz însă dăunător pentru industrie; a lăsa liberă această concentrațiune va fi, dacă nu dăunător țării, în orice caz însă fără nici un folos real pentru ea.

Cu toate acestea există o formă prin care statul poate interveni în mod efectiv în dezvoltarea industriei petrolului, formă care să poată corespunde tendințelor de centralizare industrială a timpului și să poată în acelaș timp elimina defectele monopolului privat, făcînd să se răsfrîngă pe cît se poate asupra propriei noastre țări avantajele concentrațiunii. Este acea formă devenită aproape tradițională pentru politica economică a țării romînești, anume: *monopolul de stat.*

Ideia monopolului de stat nu mai poate astăzi înspăimînta pe nimeni, astăzi cînd peste tot se află răspîndit un curent în fa-

voarea proprietăţii municipale, curent datorit tocmai excesului privatizării mijloacelor de producţiune şi acumulării capitalurilor în cît mai puţine mîni.

Ideia monopolului de stat a evoluat corelativ cu principiile economiei politice. Dacă înainte, sub regimul liberei concurenţe, puteau să aibă o justificare imputările grave ce se făceau monopolului de stat, că împiedică libertatea economică, acum, sub domeniul centralizării industriale şi comerciale, care suprimă libertatea economică în avantajul unui grup restrîns de privilegiaţi, aceste imputări nu mai au nici un rost şi monopolul de stat nu poate fi decît bine venit, căci el îndeplinind aceiaşi funcţiune ca şi monopolul privat, se deosebeşte de el numai prin faptul că o face în interesul binelui public.

Greutatea cea mare va fi însă modalitatea de organizare a acestui monopol.

Poate statul să-şi ia răspunderea financiară într'o industrie aşa de însemnată, aşa de variată, de vastă şi aleatorie?

Şi mai cu samă, este statul pregătit pentru aceasta?

Cadrul acestui studiu nu ne permite a studia aceste chestiuni în toată complexitatea lor. Ele vor forma obiectul unui studiu aparte. De aceea, aici vom schiţa numai în trăsături generale modul nostru de a vedea:

Desigur că monopolul de stat nu poate fi instituit de azi pe mine. Trebue multă prudenţă şi suficientă pregătire pentru această. El trebue însă să fie criteriul de conducere al statului romîn în întreaga lui activitate privitoare la industria petrolului, el trebue să fie ţelul conducător în rezolvirea chestiunii proprietăţilor sale terenuri petrolifere, chestiune care în ultimii ani a preocupat atît de mult cercurile noastre politice.

Ideia monopolului de stat trebue să predomnească de asemeni în rezolvirea chestiunii protecţiunii de stat a micei proprietăţi private.

Statul nu mai poate sta astăzi un moment la îndoială de a intra singur în miezul activităţii acestei industrii, deocamdată ca simplu întreprinzător privat, căutînd a se iniţia în toate branşele acestei industrii prin o proprie şi harnică activitate, şi a-şi rezerva în mod exclusiv pentru el (fără ca aceasta să alcătuească o împiedecare a mersului evolutiv a industriei) anumite branşe ale acestei industrii, precum sînt transportul şi depozitarea, precum şi desfacerea produselor de petrol în interiorul ţării.

Prin organizarea de către stat a transportului petroleului de la centrele de producţiune la cele de comunicaţiune într'un sistem unitar şi raţional, şi a instalaţiunilor de depozitare suficientă atît în centrele de producţiune cît şi în cele de consumaţiune, pe lîngă că statul îşi va realiza un control real şi efectiv asupra întregii industrii, punînd pe un picior egal pe toţi exploatatorii, împiedicînd încercările de acaparare—în care mijloacele de transport şi depozitarea privată joacă cel mai însemnat rol—din partea vre-unei mari întreprinderi străine şi permiţînd ca efectele

concentrațiunii să se extindă în mod egal asupra tuturor întreprinderilor, — pe lîngă acestea, zic, statul, fără a fi expus părții aleatorii a acestor întreprinderi, va putea să obțină cel mai puternic și mai legitim drept de cooperare și cobenificiare în această industrie.

Prin organizarea desfacerii în țară a produselor de petrol în baza unui monopol de stat, statul va putea realiza mărirea consumațiunii naționale, răspîndind întrebuințarea acestui produs în toate păturile populațiunii, aducînd prin aceasta o îmbunătățire socială, căci petrolul e un agent de cultură și igienă pentru masele poporului, și suprimînd acel paradox al protecționismului industrial, în virtutea căruia plătim petrolul, produs în țara noastră, mai scump decît consumatorul străin.

Numai cu aceste precauțiuni se va putea evita, cel puțin în parte, pericolele concentrațiunii industriei de petrol, pentru țara noastră.

Mai tîrziu, cînd statul se va simți destul de puternic și de pregătit în toate branșele acestei industrii, și cînd va crede momentul oportun, va putea prelua întreaga sau partea principală a activității private, care neavînd nici-o răspundere, va fi urmărit un scop străin de interesele și idealurile țării românești.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ GEORGE EMIL PALADE 19 25

Const. Hoisescu.
Inginer de mine.

Mai treci și azi...

Ningea ca 'n basme peste voi atuncea
Și voi treceați pe subt cireși alene,
Tu-ți ridicai privirea rizătoare
Și fiori de-argint ți se topeau pe gene.

Trecut-au zilele de iarnă toate...
E primăvară iar, cu flori și soare
Dar el s'a dus departe... cine știe...
Și ți-a luat privirea rizătoare.

Mai treci și azi pe drumul de-altă dată
E numai floare de cireș livada...
Ți-s ochii uzi? Ori s'a topit vr'o floare
Cum se topea pe ochii tăi zăpada?

Victor Eftimiu.

Acasă și în Război.

— Fragment —

Cînd a plecat tata în războiu eu eram mic de tot, așa de mic, încît mă săltam în vîrful picioarelor ca să-l pot apuca de urechi pe Mochi—cînele nostru cel mare și flocos adus de peste graniță, dela Nemți—și, cu degetele încleștate în blana lui aspră, cînd îmi atingeam nasul de nările lui răci strănutam cu lacrimele în ochi, iar el pufnea și se scutura, învîrtindu-și pămătuful de coadă cît un măturoi de mare.

Văd limpede și acum întreaga lume, lumea ochilor mei de pe atunci, cuprinsă în cercul urias de pămînt ce părea că înconjoară pe departe casa noastră. O casă albă, cu ferești multe, joasă și veche, pe care mușchiul crescuse ca niște pernițe verzi printre șindrilele înegrite de ploaie și de vreme.

Două uliță lungi se încrucișau tăind în patru tîrgușorul nostru, mai mult un sat mare, răspîndit până pe prund departe, unde apa Sucevei se încovoaie în cotituri șovăitoare, silită ca să facă hotarul Bucovinei.

Șoseaua dreaptă și netedă ca 'n palmă—șoseaua nemțască ce trecea dincolo peste graniță—se desfășura ca un val de pînză albă, întinsă la uscat, printre lanurile galbene de săcară coaptă.

Peste drum de noi era o casă mare și neîmprejmuită; acolo locuia compania de dorobanți, dar rămăsese goală, pustie, de cînd plecase soldații în războiu. Nu se mai auzia nici bocănitul tobelor, nici glasul metalic și ascuțit al goarnelor care sunau semnale în limba lor din zori și până seară. O liniște adîncă plutia dela o vreme ca o tristeță mută ce apăsa peste tot locul. Numai bătăile de toacă, la ore anumite, cădeau înfiorînd cuprinsul și clopotul bisericii din deal se tînguia adesea.

Departe, se zăria cumpăna barierii și crîșma lui Iosif. În

bătătură se înălțau spre cer furcile goale, între care altă dată se învîrtia scrînciobul plin de lume în sgomotul mulțimii strînse ca să petreacă acolo.

Pe nicăeri nici hori, nici jocuri, nu se făceau de mult.

Și pe la poarta noastră vedeam trecînd oameni de toată seama, și multe femei îmbrobodite care-și duceau de mînă copii desculți, pe drumul prăfuit, spre biserica cea nouă unde slujia duminica părintele Arghir.

Parcă o văd și acum pe mama Paraschiva, cu lumînărica de ceară galbănă învălită într'o gazetă veche, cum se abătea din drum să afle dela noi știri din războiu și de Culiță, nepotul cel mai mic pe care-l aștepta și-l căina cu lacrimi.

Adesea treceau pe drum, spre gară, cirezi de vite, turme de oi ridicînd în urma lor nori groși de praf, care se frămîntau prin aer până se spulberau în vînt. Și uneori care mari încărcate cu fin se cumpăneau greoae în mersul lor spre drumuri depărtate ca să împlinească nevoile armatei.

Drumul de fier trecea pe aproape. Din cerdacul nostru se vedeau șinele sclipind la soare ca două lame de cuțit prelungite în zarea depărtată.

De două ori pe zi casa noastră și tot pămîntul dimprejur se clătina și duduia de fuga năprasnică a trenului ce gîlgîia din goană rotocoale alburii de fum. Și atuncia se opriau din lucru sătenii pe ogoare și răzămați în sape, îl urmăriau în rîs și glume învîrtind căciulile în vînt până ce nu mai rămînea pe sus decît o dîră albă de încolăciri de fum, care se mistuia în liniștea văzduhului albastru.

În dosul casei noastre, erau cîțiva butuci de vie și trei nuci bătrîni și scorboroși. Vara acolo stam la masă. Și noi, copiii toți, ne așezam la locurile noastre în rînd, numai locul acela din capul mesei, unde se punea tacîmul tatei, acuma era gol.

Tîrziu, cînd totul se potolia pe afară și umbrele începeau să învălue grădina în taina asfințitului, atunci intram și noi în casă. O lampă cu glob verde ne lumina odaia în care ne adunam la lucru.

Mama și mătușa Maria brodau până noaptea tîrziu niște înfloriturî de fir și de mătasă pe-o față de atlas roș aprins—un acoperemînt pentru moaștele sfîntului Ioan făcătorul de minuni, dela Succava,—așa o sfătuise părintele Darie, pentruca să fie și tata acoperit împotriva focului de pușcă în războiu. Iar noi copiii,

jos pe covor, lucram cu hărnicie, făcînd grămezi de scamă care se trimetea pentru rîniții dela Crucea Roșă.

Lucrul ne cuminția pe toți; ultam sburdălnicia din timpul întregii zile, și sara se odihniau în pace toți caii de lemn șchiopi, soldații de plumb turtiți, păpușile stîlcite, cu capetele rupte—o lume de jucării rămasă uitată pe sub paturi.

La noi se strîngeau mai în fiecare sară vecinele la lucru. Cea dintăi care se arăta, pășind încetișor, era coana Eliza, o bătrînă mărunțică, veșnic cu un șal vărgat pe umeri. Coana Anica, naltă și uscată, vorbea gros și fuma țigări subțiri ca chibritul: venia însoțită de nepoată-sa Duduia Frosica, o brunetă mică și vioae, logodită cu Mihai, băetul coanei Eliza, plecat și el în războiu, căci era locotenent în vînători.

Uneori venea și conul Doxachi, un bătrîn nalt și drept, c'o barbă albă și mare pănă la briu.

Nu știu de ce chipul lui mi se părea că seamănă întocmai cu al lui Dumnezeu, așa cum îl văzusem zugrăvit pe cea dintăi foaie dintr'un abecedar francez, pe care începusem a cunoaște literile mari.

Scrisorile venite de departe, dela cei duși în războiu, se ceteau cu glas tare în auzul tuturor. Gazetele se comentau și fiecare știre se cîntăria cu judecată; se schimbau păreri și temeri, își spuneau griji, necazuri și calde mîngîeri.

Coana Anica nu uita să aducă în tășunca ei de catifea albastră, pe lîngă lîna, croșetul, ochelarii, tutunul, foiță, chibrituri—și cîte-o pereche de cărți pe care în fiecare zi le înșira pentru *pasians*.

Coana Eliza ofta mereu și se căina că a „rămas suflet stingher pe lume, că dacă a plecat Mihăiță ce să mai facă ea singurică pe pămîntul ista, ardă-l focu de resbel!". — Numai conu Doxachi le mai îmbărbăta cu glasul lui domol, asigurîndu-le că n'are să fie nimic, că nu s'or mai bate, că Romînii au să care numai proviantul Rușilor; a mai apucat el multe de aestea și tot n'a fost nimic, că nu-i doar întăia oară cînd vin Rușii... las că are să întrebuințăm în țară; numai cînd vin Nemții, îi rău că aduc cu ei și calicia.

Duduia Frosica mai totdeauna sta deoparte, tăcută și uitată în colțul canapelei, c'o carte deschisă pe genunchi. Uneori se așeza jos pe covor, între copii, la făcut scamă, și noi ne bucuram îngrămădindu-ne în jurul ei ca să ne înceapă lucrul, scoțînd primele fire din bucățile de Olandă, pe care ni le împărția mama pe rînd la fiecare.

De multeori cădea pe gînduri, ori rămînea cu ochii țintă

la o fotogoafie pe care o ținea totdeauna între foile cărții. Și cînd ne lua pe cîte unul de după gît și ne strîngea tare la piept, întrebîndu-ne dacă cunoaștem portretul acela, îi răspundeam repede: „nenea Mihai Viteazu". Ș'atunci, ea ne săruta, apăsat pe amîndoi obrajii și rămînea așa cîteva clipe, închizîndu-și ochii ei mari, care sclipeau negri și umezi.

Așa ne treceau sările, pe cînd se înălța grămada de scamă moale ca puful și albă ca zăpada. Tîrziu, cînd începea să ne usture vîrfurile degetelor și ochii ni se painjiniau de somn, atunci plecau copiii la culcare.

De cîteori mă ocăra mama, năcăjită de nebuniile mele, alergam peste drum, ca să mă jăluesc coanei Elizei.

Mi-aduc aminte că într'un rînd, pe cînd eram acolo și culegeam flori de romăniță, pe care bătrîna le întindea pe foi de hîrtie la uscat, am văzut intrînd pe poartă o căruță în care era o ladă și două legături.

Coana Eliza a sărit deodată speriată de la locul ei, ieșind înaintea unui vătăjel de la primărie, care aducea un plic galben cu multe peceți de ceară. „Vai de mine și de mine!.... e sipetul lui Mihăiță" —atît am auzit-o vorbind, căci o apucase un tremur, pipăindu-se cu degetele ei uscate pentru a-și căuta ochelarii. Și negăsindu-i, se repezi în neștire pe scări, cu plicul în mînă, împiedecîndu-se în șalul ei vărgat care se tîra căzut de pe umeri.

Am auzit apoi isbucnind un țipăt groaznic, sfâșiitor. Cuprins de spaimă, am plecat spre poartă, căutînd în urmă la casa cea cu ferestile deschise, din care se auzea un sgomot parcă de isbituri, sau niște gemete înăbușite.

Pe lîngă mine, fără să mă vadă, a trecut Duduia Frosica, alergînd cu pumnii încleștați, cu buzele vinete. Pe urma ei venea la fugă coana Anica, gîfîind, ca s'o ajungă: „stai!... fii cuminte, liniștește-te", dar ea nu mai auzia nimic căci se năpustise ca o furtună pe scări, în sus.

Acasă la noi se știa totul: Mihai Condrea murise la atacul Griviței și acum i se înapoiau bagajele familiei.

În fiecare după amiază trecea pe ulița noastră Domnul Andrei, curierul poștal. Un om cărunt și gros, care răsufla din greu, călcînd apăsat și bocănind pietrile cu țăpușa de fier din vîrful bastonului. Toți îl așteptau cu nerăbdare, dar numai eu îl pîndiam de departe și îi ieșiam în cale înainte de-a ajunge în dreptul porții noastre; căci mătușa Maria mă însărcinase ca să iau scri-

sorile și gazetele ce ne sosiau și pe ascuns să i le duc ei. Numai după ce le cerceta, le dădea mamei să le cetească. La toți li-era drag Domnul Andrei, numai Mochi nu-l putea suferi. Era o dușmănie veche și înverșunată. Cît am avut de luptat ca să-l fac să înțeleagă că nu trebue să latre și să se răpeadă să-l mănînce pe curierul care venea de la tata!—Eram încredințat de asta, căci Domnul Andrei, cînd era cu chef, mă asigura că a vorbit cu tata, că e *bine mersi* și că ne-a *trimes complimente*. Iar cînd nu avea nici o scrisoare, striga de departe că *are să vie, sigur, e pe drum*.

Mochi ședea și el la pîndă și îndată ce-l zărea pe drum, se repezia cu atita înverșunare, încît uita toată morala pe care i-o făcusem. Cu greu se potolia și tot nu-l răbda inima, căci multă vreme încă după ce se întindea cu botul pe labe, mai bombănea acolo în limba lui ceva.

Trecuse multe zile de cînd Domnul Andrei nu ne mai adusese nimic, cînd, într'o după amiază, îl văd că scoate tacticos din geanta lui de piele un pachet mic pecetluit: „iaca de la tata; vă trimite ceva aici, scrisori nu sînt".

Voios o iau la fugă, întins la mama; mătușa Maria lipsia atunci deacasă. Îmi scăpărau ochii de nerăbdare, pe cînd mama desfăcea pachetul.

Ce putea fi acolo? Ce ne trimetea tata într'un pachet așa de mic? Văzui că mamei deodată începu să-i tremure mînile și se opri o clipă căutînd cu ochii țintă la pachetul ce-l desfăcuse. Am recunoscut îndată ceasornicul de aur pe care tata îl purta totdeauna la el.

— Nu se poate, trebue să fie și vre-o scrisoare; spune-i Ilenei să dea fuga după factor, și mama, palidă la față, se lăsă moale pe un scaun, căutînd cu ochii în lacrimi la ceasornicul de aur care strălucia pe masă.

După cîteva minute Ileana bucătăreasa veni într'un suflet să spue că factorul nu are nici o scrisoare pentru noi. Și atunci am văzut pe mama lăsîndu-și capul între mîni și isbucnind într'un plîns desperat care-i sguduia tot corpul.

Ce jale a fost în ziua aceia în toată casa noastră! Era o liniște de gheață; noi copii umblam în vîrful picioarelor, cu ochii în lacrimi, înfiorați, fără să înțelegem bine tot ce se întîmpla. Ne înspăimînta numai grozăvia întîmplării.

E drept că pe mama o păliau lăcrimile cu mare ușurință, dar niciodată n'o văzusem plîngînd în așa fel. Mătușa Maria se

silia s'o liniștiască și s'o mîngîe în tot chipul. O auziam vorbind în camera dealaturi: „nu se poate soro!... ai să vezi că ne vine mîni, poimîni, scrisoare; de ce să te desperezi așa, gîndește-te la copiii ăștia din jurul tău!"

În seara aceia nu ne-am mai adunat la făcut scamă. Eu m'am ascuns și n'am fost nici la masă, căci auzisem pe mătușa Maria spunînd, în supărarea ei, că sînt un copil prost, că nu m'am priceput să ascund pachetul pînă la întoarcerea ei. Niciodată pînă atunci mătușa Maria nu-mi vorbise în așa chip.

O durere amară îmi chinuia simțirea mea copilărească. Mi se părea că eu am fost singurul vinovat, că eu am fost pricina acelei întregi nenorociri.

Ne-am culcat devreme și am adormit plîngînd înăbușit, cu capul îngropat în perne.

A doua zi am primit o scrisoare lungă și mama, după ce a cetit-o, cu ochii încă roși de plîns și de bucurie, ne-a dat-o la toți copiii pe rînd s'o sărutăm, după cum era obiceiul la noi în casă de cîteori se primea o scrisoare de la tata.

Breslinița, Septembrie 1877.

Smărăndel dragă!

Abia azi pot să-ți mai scriu; pînă acum mi-a fost peste putință. Începusem o scrisoare atunci cînd ți-am trimes ciasornicul, dar am intrat în avantposturi, de unde abia acum ne-am întors.

Crede-mă, dragă, că mustrările ce mi le faci că nu-ți scriu mai des și că te las în neliniște și grijă, nu sînt drepte, și asprimea lor m'a durut mult căci nu le merit nicidecum.

Adică, crezi tu oare că nu mi-ar fi drag să stau de vorbă cu tine? Doar astea sînt singurele momente de mîngîere ce le pot avea în pustietatea în care mă aflu, însă ce să fac dacă n'am nici timp, nici mijloace de corespondență? Regimentul nostru a fost totdeauna cantonat sau tăbărît departe de orașe cu stații poștale; tot mereu fracționat prin niște mizerabile sate bulgărești. Sîntem nevoiți adesea a trimete cale de poște întregi pentru predarea sau primirea unei scrisori.

În împrejurările în care mă găsesc am crezut că e mai cuminte să nu am asupra mea nici un lucru de valoare, de aceia ți-am trimes ciasornicul de aur pe care cred că l-ai primit.

Ai văzut desigur prin gazete isprăvile regimentului nostru, soarta a făcut ca al XIII-lea să intre întăi în foc.

Eu am eșit sdravăn, sănătos și propus pentru a fi decorat cu «Virtutea militară».

Ne-au dat cam mult de lucru Turcii și mă tem că au să ne dea din ce în ce mai mult. Gazetele ca întotdeauna spun tot felul de minciuni și prăpăstii; e extraordinar cît de multe minciuni se fabrică în timp de război.

Inainte de începerea atacului ce avea să-l execute Divizia a 3 și a 4, trebuia să se facă o recunoaștere cît mai apropiată de reduta No. 2, pentru a se pipăi forțele turcești și a ne încredința dacă au sau nu acolo artilerie. Compania mea și a lui Irimia au avut însărcinarea aceasta.

Să vezi, dragă, ce însamnă destinul omului:

Eram în repaus. Ședeam mai mulți ofițeri înghesuiți într'un cort, cînd apare căpitanul Ureche cu o pereche de cărți de joc—știi că pe aici se joacă la desperare—se așază o tobă în loc de masa verde, toți se îngrămădesc în jurul ei și clubul e gata. Incepuse a se tăia un stos strașnic; mă ademenește și pe mine și pontez deodată cu 20 de lei.

Abia scosesem bumașca din pungă, cînd sosește în fugă un furier și îmi spune că sînt chemat de urgență la comandamentul Diviziei și că e ordin ca să se gătiască două companii pentru a pleca în tranșee. Am înțeles îndată că trebue să fi fost ales pentru vre-o recunoaștere. Toți s'au oprit din joc, eu m'am stăpînit și cu un calm—prefăcut bine înțeles, căci simțiam cum se măresc în galop bătăile inimii - zic tare: «țin douăzeci de lei, trage cartea, îmi joc viața acuma la noroc... dacă cîștig, scăp teafăr, dacă pierd, să știți că m-am dus pe vecie». Toți s'au grămădit să vadă cartea și nimeni nu sufla.... «nouă!... bravo!.. ai cîștigat» și m-au scos cu alai din cort.

Mă prezint maiorului Makri, știi că el comandă acum regimentul în locul lui Petrovanu, care-i bolnav. Pe cînd îmi vorbia, sosește și colonelul Sergiu Voinescu, care mă cunoaște bine —ți-aduci aminte de el cînd a venit la noi în inspecția frontierei—grozav om, el duce aici tot greul războiului. M'a chemat deoparte și după ce s'a uitat țintă în ochii mei, mi-a spus că el anume m'a cerut pe mine ca să-mi încredințeze misiunea asta.

După ce am primit toate instrucțiile, am plecat mai hotărît și cu mai multă încredere. Uite, acum cînd îți scriu, sînt în repaus, a trecut focul și judec mai limpede. Nu poți să-ți închipui cît mi-a folosit afacerea ceia cu jocul de cărți, deși siguranța, încrederea mea, era la urma urmei prostească, nu se sprijinea de cît așa pe o idee că nu poate cartea să mintă.

Compania era gata sub arme. A trebuit să le explic ce aveam de făcut. Știi că în asemenea momente cea mai mare prostie e să ții discursuri țăranilor noștri. Trebue să-i spui omului numai două vorbe, dar acele trebue să-i meargă drept la inimă și pentru asta trebue să fii stăpîn pe sufletul lor întotdeauna.

Eu unul am ajuns așa că-l cunosc pe fiecare în parte ce poate și le citesc în ochi ca într'o carte deschisă.

Mai erau cîteva minute pănă la ora două cînd, după ordin, trebuia să plecăm și îmi venise o poftă strașnică de fumat; nu

mai aveam nici un fir de tutun şi simţiam că mă topesc dacă n'oiu trage măcar două fumuri.

Cer sublocotenentului Neniţescu; el avea niste praf pe fund, numai pentru o ţigară. Am împărţit-o în două.

Plecarăm pe tăcute, mai mult tiriş, toată distanţa până aproape de redută, no drum afurisit de chinuitor; n'am tras nici un foc, dar Turcii ne-au simţit şi au început deodată o ploaie groasnică; dar tot am înnaintat până la vre-o treizeci de metri de redută. Turcii credeau că e un atac general şi dinspre Bucov se vedeau venind în goană trupe de ajutor; atunci am început a ne retrage.—Dar ce să te mai turbur şi pe tine cu toate grozăviile astea ale războiului? Au căzut pe cimp în jurul meu doisprezece morţi şi patrusprezece riniţi. Neniţescu e şi el rînit, dar nu grav; eu am scăpat teafăr, neatins.

Iţi aminteşti de Ţintilă, sergentul meu major, ştii cel nalt, negricios, care venia uneori cu hîrtiile la mine. Pe cînd înnaintam, se ridică în picioare şi vrea să tragă; nici n'am avut cînd să-i strig să se culce, căci un glonţ l'a isbit în cap şi l'a culcat numaidecît. Cum ne-am întors am trimis un cornist, băet voinic şi inimos, să-l aducă pe Ţintilă de acolo de unde era căzut. I-am dat şi hîrtia de douăzeci de lei pe care o cîştigasem la cărţi. Mi l'a adus în spate, mai mult tiriş; de cîteori se opria să se odihnească, el se aşeza dedesupt şi-l punea pe Ţintilă deasupra, ca scut. Dar însfîrşit l'a adus.

Nu murise, dar era rău de tot. L'am trimes la ambulanţă însă e slabă speranţă de scăpare. Săracul băet! E logodit c'o fată din Iaşi, care a spus că nu-l ia dacă nu se face ofiţer. De aceia şi el era aşa de hotărît: ori moare, ori se face ofiţer.

Ţi-am spus însă deatîteaori că nu se pierde toată lumea care merge în războiu. Lasă, o să treacă şi furtuna asta şi soarele iar o să luciască, mai luminos încă, în cea mai frumoasă zi a vieţii mele, cînd mă voiu întoarce în cuibul nostru aşa de dorit şi aşa de departe. Tare mi-i dor de casă şi de toţi ai mei... Scrie-mi mult, mult de tot. Ce fac copiii noştri? Spune-mi cu deamănuntul despre jocurile şi ghiduşiile lor, despre ce vorbesc ei. Cum merg cu franţuzeasca? Poezii au mai învăţat? N'ai idee ce bine îmi fac toate cîte mi le spui despre dînşii.

Cît despre faptul că ei sărută scrisorile primite dela mine, mă umple de mulţumire şi mă înduioşează, căci e încă o dovadă de delicateţa sentimentelor ce tu le insufli pentru tatul lor.

Ce ştiu ei mititeii de suferinţa ta şi de chinul şi dorul meu de a-i săruta! In frămîntarea din timpul zilei, în fierbinţeala luptei, atunci cînd nu mai sînt al meu, nu am nici vreme să mă gîndesc la toate astea; doar uneori aşa cîte un gînd îmi săgetează prin minte, dar mă învîng răpede ca să fiu mereu stăpîn pe mine. In luptă nu-i îngăduit soldatului să priviască înnapoi, asta l-ar slăbi mai mult. Dar seara, seara cînd mă culc, cînd sînt iarăş al meu, şi stau cu ochii pierduţi în pînza cortului sau în ta-

vanul afumat și murdar al vre-unei cocioabe bulgărești, în cartier, mă gîndesc la tine, la copii, la toți ai noștri, la tot ce mi-i drag și scump în lumea asta. Și somnul atuncia nu vrea să mă mai prindă și stau așa pănă tîrziu, stingher, numai cu mine însumi.

Nu știu însă de ce—și tare mi-i necaz—chipul tău îmi apare totdeauna în minte trist și plîngător. Tot aceiași mîhnire și desperare citesc și printre rîndurile scrisorilor tale.

Dragă Smărăndel, deatîteaori te-am rugat să te stăpînești, să încerci a-ți mai schimba caracterul. Nu fii atît de slabă și peste măsură de simțitoare, nu îți fă așa inimă rea, primește viața și înfruntă greutățile ei mai cu îndrăzneală. Gîndește-te la viitorul copilașilor noștri; tocmai în aceste momente ei au nevoe mai mult ca oricînd de-o mamă voinică și inimoasă.

Vezi dragă să nu cumva să pierzi vre-o recipisă sau chitanță, sau să le încurci; că toate hîrtiile cele care ți le-am lăsat în saltarul din dreapta a biuroului au să-ți servească la scoaterea garanției. Cît despre vite, cred că ar fi bine să le vinzi. Să-ți oprești numai vaca cea roșă, pentru casă.

Îți mulțumesc de grija ce ai avut-o să-mi trimeți mantaua cea nouă de ploae. Îmi prinde de minune acum cînd au început ploile. Cu îmbrăcămintea stăm prost de tot pe aici; dacă o începe frigul, o să-ți scriu să-mi comanzi niște haine blănite.

Ziua și noaptea stăm cu aceleași haine, căci lada cu bagaje am lăsat-o la Măgurele; așa s'a dat ordin înainte de trecerea Dunărei. Am cu mine numai un mic geamantan de mînă; de mult am terminat schimburile care le aveam de rezervă. Și mulți dintre ofițeri se plîng că au început deja să simtă foind inamicii... nu Turci... alți vrăjmași mai mărunței...

De așternut nici vorbă: o pătură aspră de trupă mă înfășoară dela cap la picioare, deasupra mantaua, iar gluga păturită pe-o geantă de piele, servește drept pernă.

Uneori sînt așa de trudit încît seara cad ca un buștean și dorm tun ca 'ntr'un așternut de puf; numai dimineața mă scol cu gîtul țeapăn.

In avantposturi viața e încă mai chinuită și mai urîtă. Veșnic într'o continuă și nesfîrșită așteptare: alarmele din timpul nopții, grija de-a avea mereu trupa în mînă. Mai cu seamă noaptea, prin zăpăceala întunericului, la orice zgomot, fișîitură, sau foc de pușcă, sărim în sus și la arme afară. Uneori stăm în noroiu și băltoage zile și nopți întregi, hainele nu se mai usucă pe noi. Și plouă, plouă fără să se mai sfîrșiască odată, parcă s'au rupt zăgazele cerului. Și cînd nu plouă, cade cîte-o ceață deasă ca o perdea care se pune între noi și inamic. Grija și încordarea atunci e mai mare că ne temem să nu fim surprinși.

Cu mîncarea o ducem și mai greu. Proviziile se transportă tocmai din țară, dela Măgurele. Bulgaria e o țară prea calică pentru a hrăni atîta norod flămînd cît se află grămădit aci. Cu cît ne vom îndepărta de Dunăre, cu atît va fi mai greu. Închipue-ți

numai cîte mii de căruțe trebue să circule zilnic pe drumurile proaste și desfundate ale acestei sărăcăcioase țări!

Noroc că ne mai desfătăm și cu popușoiu copt, luat cam fără ordin din lanurile care au avut nenorocirea de a fi călcate de opincile curcanilor noștri. O pîne e doi franci pe aici.

Păcat că domnii de la *Intendența* noastră nu gustă și ei aceiași soartă.

Ne mingîem însă că Rușii o duc și mai rău. Ei strigă pe față și în gura mare contra Intendenții Ruse, care e numită în bătae de joc: *Intendența suferințelor de foame*. Ci-că sînt colosale cantități de tăină, pesmeți, brînză, chiar fin și orz, care au fost mistuite de stomahuri profunde și nevăzute, pe cînd soldaților li s'au lărgit tunicile iar cailor chingile.

Cît va mai ținea felul ăsta de viață oare? Ceasurile mi se par luni și zilele ani.....

De bietul Mihai, băetul coanei Eliza, cred că ai auzit. L'am văzut cu vre-o cîteva oare înainte de a se sfîrși. Nu știam nimic de el, cînd a venit un sanitar să-mi spue că mă chiamă. Era culcat într'un cărucior, tocmai atunci îl transporta la ambulanță: palid, stins, pierduse mult sînge, că era cu totul schimbat la față. E cu neputință să-ți spun ce-am simțit cînd l-am văzut așa întins. Avea o voce așa de stinsă, încît n'am înțeles ce avea să-mi spue; vroia el săracu' să-mi vorbiască ceva, dar nu putea decît să-și miște buzele. Mă făceam că-i înțeleg și îmi mușcam și eu buzele ca să nu izbucnesc în lacrimi.

Ce jale o fi pe biata coana Eliza... un singur copil.... și ce inimă de aur avea băetul ăsta.... dar Frosica.... sărmana fată, se vede că n'a avut noroc.

Dragă Smărăndel, trebue să sfîrșesc căci chiar acum se aud iar bubuituri, trebue să fie salve de artilerie de pe linia întăia...

Îți trimet două milioane de sărutări, unul împarte-l la copii și unul pentru tine, din partea lui

Pitachi al tău.

Jean Bart.

Cuza-Vodă

Peste zi fusese desgheț și drumul de sanie se stricase. Cu greŭ înaintam acuma, sania hîrșcîia aspru prin prundul șoselei. Din cînd în cînd îmbărbătam calul cu glasul, și el pornea mai repede, într'o undă de trap, spre satul care se vedea înnegrind, cu fumegările luĭ, pe lucirea asfințitului.

Cînd am intrat pe poarta țarinei, se lăsase întuneric. Luminĭ se arătaŭ icĭ, colo, pe la geamurile căsuțelor. O liniște mare plutea pretutindenĭ, nu s' auzeaŭ nicĭ lătrăturĭ de cînĭ. Mergeam la pas; trecuĭ pe lîngă biserică: se înnălța ca o uriașă fantomă mută spre cer. Apoĭ, la o cotitură, deodată parcă-mi eși înnainte o clădire maĭ răsărită; fața-ĭ era luminată toată, parcă rîdea tăcerĭĭ și singurătățiĭ. În geamurĭ ardeaŭ pe sfîrșite luminările, în tigăițele lor de lut. Calul se opri de-odată, apoĭ coti, și trecuĭ cu sania pe lîngă o grămăjuie de tăciunĭ, cari fumegaŭ pe sfîrșite.

Îmĭ aduseĭ aminte: în ziua aceia se sărbătorise pretutindenĭ, în țară, jumătate de veac de la *unire*. Dar nu vedeam pe nimenĭ. La primărie era liniște deplină; ulițile erau singuratice. Numaĭ clopotul de la cal suna lin, după pas, în tăcere.

Nicĭ crîșmă deschisă nu vedeam, și asta mi se părea o minune în satul acela.

Deodată însă se înnălță glas de om năcăjit... Un străjer cu pușca cu șpagă, trecu prin lumina zăpeziĭ; după aceia eși dintr'o hudiță și se opri în mijlocul drumuluĭ un om, care grăia într'una și părea nemulțămit. Bine c'am dat de un suflet de creștin! mă gîndeam.

Omul părea că mă așteaptă și el. Cînd mă apropiaĭ, îl văzuĭ că se cumpănește ușor și dă din mîni. De-odată slobozi un strigăt:

«Stăĭ, măĭ omule! nu mă zdrobi cu calul!...»

Strînseĭ hăţurile; calul se opri. Omul răcni iar:

«Care-ĭ acela, măĭ?»

Răspunseĭ: «Om străin, care caută gazdă pe noapte...»

Săteanul se urni din locul luĭ şi se lăsă repede-spre mine. Se opri lîngă sanie şi-şĭ plecă capul ca se mă vadă mai bine.

«Da' de unde eştĭ dumneata?

— De la Roman...

— Poate-ĭ fi profesor...

— Da. Mă duc la părinţĭ, la munte....

— Aha! zise omul, ridicînd un deget pănă 'n dreptul ochiuluĭ, bine, tare bine! şi vra să zică cauţĭ gazdă? Iaca-ĭ bun!

— Da. Nu-ĭ fi bun să-mĭ arăţĭ unde stă preotul orĭ învăţătorul?

— Hm! Iaca, n'oiŭ fi bun... cum zicĭ dumneata... Dumneata porneşte înnainte, şi eŭ oiŭ merge alăturea şi te-oiŭ duce pănă la mine acasă.... Gazda dumitale am să fiŭ eŭ... Nu te uita că-s cu chef. Vin de la o nuntă... de beat nu-s beat, da-s aşa cum vine omul de la nuntă... Şi dumneata dacă cauţĭ găzduire, apoĭ ruşine-a fi pentru gospodar ca mine să nu te găzduiască şi să nu te ospăteze... Nu te uita dumneata că vin de la nuntă, zi caluluĭ să meargă înnainte...»

M'am bucurat, firește, de așa întîlnire și am văzut îndată că am de-afface cu un gospodar de frunte, deși era într'o zi ca aceia, cînd se întorcea de închinări de pahare. Era un om nalt și voinic. Mergînd, își tot mîngîia și-și tot întindea mustățile lungĭ. Am aflat că-l chiamă Dumitru Vamanu.

Mergînd, grăia:

«Să fie cu ertăciune... Măcar că-s eŭ c'am vĭjlit, da-ĭ vorba, căciula din cap încă nu mi-a căzut...» Şi rîdea şiret spre mine.

Am întrebat:

«Dar azĭ aţĭ avut şi serbare... pentru unire....

— Am avut! am avuuut!... răspunse Dumitru Vamanu. Pentru unire! S'a unit Cuza-Vodă cu noĭ şa făcut dreptate în ţară.....

— S'aŭ unit Moldovenĭĭ cu Muntenĭĭ, adăogĭĭ eŭ cu oarecare sfială.

— Da... da... da... răspunse blajin badea Dumitru... A zis el aşa: să fie dreptate şi unire—şi gata!... Apoĭ da, a făcut primarele oleacă de luminaţie... Prrr!... stăĭ, iaca am ajuns... Să deschid poarta şi să intri...

Am intrat într'o ogradă largă de gospodar. Am deshămat, cu badea Dumitru, calul; l'am vîrît în grajd lîngă ceĭ doĭ caĭ aĭ luĭ; i-a adus gospodarul fîn; am împins într'un șopron și sania. Omul s'a abătut și prin țarcul cu nutreț și pe la cele cîteva oĭ adăpostite după perdeaua de stuh, apoĭ m'a îndemnat cu prietinie:

«Poftim în casă! Ni-ĭ erta dumneata: te-om cinsti și noĭ cu ce-om putea!»

Cînd am intrat în casă, o femee oacheșă, tînără încă, s'a ridicat de lîngă vatră. De pe alt scăunaș și-a întors capul spre mine un moșneag mărunt, cu barba albă și cu ochiĭ vioĭ.

«Aista-ĭ socru-meù! vorbi vesel gospodarul. Asta-ĭ nevastămea: am trimes'o maĭ înnainte acasă: am avut un gust, să-mĭ frigă niște costițe de porc într'un hîrb de ceaun... Dintr'acestea ĭĭ gusta și dumneata, cu noĭ.. Da' ținciĭ unde-s?

— S'aŭ culcat pe cuptor... zise zîmbind moșneagul.

— Avem numaĭ treĭ, grăĭ badea Dumitru. Da-s numaĭ cît ulcelele. Ce știŭ eĭ? Cum vine sara, le vine și moș Ene pe la gene.....»

Un răstimp tăcură... Gospodina începu a umbla prin casă. Puse ceaunul de mămăligă, și amestecă cu lingura friptura din hîrbul de ceaun. Lumina lămpiĭ lumina lin încăperea prietinească, cu culmea plină de straie, cu părețiĭ îmbrăcațiĭ în scorțurĭ.

«Eŭ is cam vijlit... zicea rîzînd omul de gazdă; da' dumneata nu te uita la asta....»

De pe scăunelul luĭ moșneagul mă privea în tăcere. Apoĭ începu se mă întrebe de unde-s, unde mă duc. În satul spre care mă duceam, avea și el cunoscuțĭ.

«Am umblat și eŭ prin țară în zilele mele...» zise el dînd din cap și privind spre foc.

Gospodina a pus ștergar alb pe măsuța cu treĭ picioare. A răsturnat pe fund curăt de lemn mămăliguța, a adus friptura sfîrîitoare într'o strachină. Gospodarul a potrivit o garafă de vin alăturea de el. Bătrînul și-a făcut cruce îndreptîndu-se spre icoane, apoĭ a zis cătră mine:

«Poftim cu noĭ la masă...»

După ce am ospătat și ne-am încălzit cu cîte un pahar de vin, am început a sfătui prietinește lîngă vatră. Nevasta umbla cu pașĭ nesimțițĭ în jurul nostru robotind.

Am întrebat într'o vreme pe bătrîn:

«Dumneata aĭ fost, moșule, la luminație?

— N'am fost, răspunse el cu glasu-ĭ ușor învăluit, da' am

auzit că s'a făcut oleacă de slujbă pentru Cuza. L'am văzut și eŭ de două orĭ....

— Pe cine, moș Grigore? Pe Vodă Cuza?

— Da. Azĭ mă gîndeam eŭ: tot e bine că-șĭ amintesc unĭĭ din ceĭ tinerĭ de dînsul...

— Apoĭ, moș Grigore, în toată țara s'a sărbătorit *unirea*...»

Moșneagul tăcu puțin, fără să mă privească. Apoĭ dădu din cap:

«Apoĭ da, Cuza-Vodă ne-a făcut nouă dreptate și ne-a dat pămînt...»

Urmă iar un răstimp de tăcere. Mă gîndiĭ deodată la serbările poruncite de stăpînire, cu luminațiĭ, cu cuvîntărĭ, pentru o faptă mare care s'a împlinit în viața unuĭ popor,—și la închinarea simplă ridicată în căsuța aceasta pentru sufletul unuĭ om de altădată....

Deodată m'am simțit mișcat. Și moș Grigore a început să povestească, ridicîndu-se parcă dintr'o amorțire,—cum a văzut el de două orĭ țpe Cuza-Vodă. Și ascultînd, mă gîndeam că mulțĭ dintre umiliții pămînteni aĭ țăreĭ au văzut odinioară pe acel domnitor al norodului, și că mulțĭ își aminteau în seara aceia de clipele din trecut, ca și moș Grigore.

În casă se întinsese o liniște de priveghiu.

«Acu într'un rînd, grăia bătrînul, veneam dela moară... și era așa într'amurg. Mergeam pe lîngă boĭ și eram pe-aproape de jîtărie. Iaca, aud în urmă zurgalăĭ, întorc capul, văd o trăsură cu doĭ caĭ... De pe capră mînă un Romîn cu suman și cu căciulă de oae... Mă gîndesc: aista nu-ĭ boer mare.... nu maĭ trag carul cu două roate în șanț... nu maĭ bat boiĭ degeaba... Cînd m'ajunge trăsura din urmă, întorc iar capul... Văd într'însa un negustor... era îmbrăcat cu strae de șieac călugăresc... Se uită el la mine. Zice: «Noroc bun, bade!—Mulțămim dumilorvoastră!—Cum îĭ zice satuluĭ istuia?—Dumbrăveni» zic. Începe el pe urmă să mă 'ntrebe cine stăpînește satul, cine-ĭ primar, și altele. Vizitiul oprise caiĭ. Dacă am văzut, m'am oprit și eŭ cu carul. Zice negustorul: «Cum o duceți cu boerul?—Dă, domnule, zic, dacă cel ce-ar întreba ar ști, n'ar maĭ întreba... Boeru-ĭ boer și noĭ sîntem țăranĭ... Ce putem noĭ face?...» El a făcut așa: «Hm!» Pe urmă s'a uitat la mine așa, parcă jalnic, și'a spus: «Bade, amară și stropită cu lacrimĭ e pînea pe care o mînîncă norodul!»—Mă uit eŭ la dînsul. Ce are negustorul ista, mă gîndesc, de stă de vorbă cu mine?—Grăește iar: «Da cu vornicul cum

o duceți?—Apoĭ, domnule, zic, vornicul e ridicat dintre-aĭ noștri... El ne arde și ne frige... Iaca, eŭ am plătit birul odată, și el mi-l cere a doua oară... Spune că dacă nu plătesc, îmĭ ia boiĭ...—Așa? —Așa-i.—Apoĭ, zice el, este o vorbă. Zice: Cine ți-a scos ochiĭ? Frate-meŭ.—Aha! de-aceia ți i-a scos așa de adinc...»—Eŭ stam și mă uitam la el. Da avea el un glas așa de blînd și se uita așa la mine, c'am început eŭ a-ĭ spune de-ale noastre, dintre multele pe care le îndurăm... Și zic eŭ: «Dreptatea noastră cea veche, domnule, de mult îĭ moartă, iar Vodă nimica nu știe...»

A zimbit atuncea negustorul. Pe urmă ne-am luat noĭ s'am intrat în sat... Era seară acuma, și vornicul eșea de-acasă să se ducă la crișmă. Zic: «Iaca vornicul». Se dă jos atuncea negustorul, din trăsură, și oprește pe vornic... «Adevărat e, zice, că dumneata, vornice, ici două birurĭ dela oameni? Nu-s eĭ de-o lege și de-un neam cu dumneata? Cum de facĭ asemenea lucru?—Da cine ești dumneata? strigă vornicul. Să-ți arăți îndreptările! Ce aĭ a mă întreba? Doar știŭ că nu ești ispravnicul, orĭ Vodă...—Ba-s Vodă!...» a zis zimbind negustorul. Și cum m'am uitat eu ochiĭ holbați la el, l'am cunoscut că-ĭ Vodă, și a cunoscut aĭ vornicul...

Moș Grigore începu a rîde încetinel, cu mulțămire, ca și cum întîmplarea aceasta veche se petrecea a doua oară înaintea ochilor luĭ...

«Apoĭ a doua oară, vorbi iar într'un tîrziŭ bătrînul, l-am văzut pe Vodă tîrziŭ, după ce s'aŭ unit boeriĭ și l-aŭ scos din domnie... Am auzit noĭ că s'a dus prin străinătățĭ, ș'acolo a murit de inimă rea. După ce-a murit l-aŭ pornit credincioșiĭ luĭ, spre țară, ca să-l ducă la Ruginoasa... S'a aflat atuncea prin sate, c'are să-l aducă pe Vodă-Cuza cu trenul, pe la Burdujenĭ... Era vară, cald și frumos, și cîmpiile eraŭ numaĭ o verdeață... Și cum s'a dat vestea prin sate, a început a porni norodul de pretutindenĭ, ca să iasă înnaintea trenuluĭ prin gărĭ... Am umblat și eŭ noaptea două poște și m'am dus să-l aștept la gară la Litenĭ... Era atuncea într'o Duminică, și lume de pe lume, norod mult, se strînsese într'o parte și'n alta a drumuluĭ de fier... Ș'am așteptat noĭ, am așteptat, și într'o vreme s'a arătat și trenul venind încet, încet, ca la înmormîntare... Și oameniĭ tăceaŭ cît vedeam cu ochiĭ în lungul linieĭ, și toțĭ stăteaŭ cu capul gol... Trecea trenul și apoĭ se luaŭ și eĭ încet în urma luĭ... Iar în gară la Litenĭ s'a oprit... Și era Vodă așezat în sicriŭ, într'un vagon deschis, împodobit cu cununĭ de florĭ și cu perdele negre... Și

cum s'a oprit vagonul, a inceput a sui norodul: bătrînĭ, femeĭ, copiĭ, barbaţĭ, tot se suiaŭ ca să-l vadă şi să-l sărute... M'am suit şi eŭ—şi l-am văzut cît era de frumos, de voinic, şi tînăr încă... şi parcă dormea... şi parcă zîmbea ca atuncĭ în seara aceia, cînd a stat în faţa voiniculuĭ şi a zîmbit... M'a pălit aşa o jele pentru părintele nostru, că am inceput a plînge... Şi toţĭ pe cîţĭ i-a făcut el gospodarĭ pe pămîntul ista, toţĭ la cîţĭ a făcut dreptate şi eraŭ acolo—toţĭ lăcrămaŭ... Şi tot se petrecea lumea, şi-l sărutaŭ şi i se închinaŭ... Şi după aceia iar a pornit încet trenul acela, cu sicriul, printre ogoarele pline de holde, ogoarele oamenilor, de dînsul dăruite.

Ş'am pornit şi eŭ împreună, cu mulţĭ alţiĭ, cu capetele goale, pe drumul de fier—ca să ne ducem să-l vedem şi la mormîntul luĭ, acolo.

Iar prin sate, uniĭ din vornicĭ şi din ciocoĭ îndemnaŭ pe flăcăĭ să nu-şĭ lese hora,—şi să joace cu lăutarĭ, că-ĭ zi de sărbătoare... Da tinereţa asculta de bătrînĭ, şi mergea să vadă pe domnitor...»

Moş Grigore de mult îşĭ isprăvise istorisirea... Stam acuma supt lăicere în patul cel mare de sub culme şi nu puteam dormi; îmĭ stăruia înnaintea ochilor ca o icoană, cu zîmbet trist, cu ochiĭ închişĭ, într'o lumină de vis, domnitorul norodului....

Mihaĭl Sadoveanu.

Cronica literară

Profiluri femenine: Grazia Deledda.

M'am simţit mai întotdeauna stingherită, cetind operele literatelor celor mai de samă din literatura franceză. Mi se părea adesea că lipseşte sinceritatea şi spontaneitatea în operele lor. Cochetăria meşteşugită, atitudinea artificială care face triumfui lor în saloane, dovedeau şi aici că preocuparea de artă e la ele pe al doilea plan, căci pe planul întăi e aceiaşi dorinţă de a plăcea, a atiţa curiozitatea şi a trezi interesul pentru persoana lor, care le stăpîneşte şi în viaţă; e un fel de cochetărie ce nu se mai mulţumeşte cu scena restrînsă a saloanelor, ci se desfăşură prin personalitatea eroinelor lor în faţa lumii intregi. Acelaşi lucru îl spune şi Reny de Gourmont în unul din dialogurile sale, din *Mercure de France*, *„Nos mandarines"*. Şi cu toată indignarea mea firească în potriva brutalităţii, a cruzimii injurioase, cu care teribelul Reny de Gourmont se exprimă la adresa „Mandarinelor", în fond simţeam că tot avea pnţină dreptate.

In operile aceste, în care am căutat cu nerăbdare ceva din sufletul adevărat al femeei, în care aşi fi vrut să-i găsesc durerile, răzvrătirile, cele ce impută şi doreşte ea dela viaţă, ceia ce o doare sau o umple de nădejde; în operele aceste unde am căutat, ca într'o oglindă credincioasă, chipul ei *adevărat*, umanitatea ei, nu am întîlnit adesea decît masca de dantelă, pe care i-o pune cochetăria în veşnicul „bîlciu al vanităţilor",—care e salonul din Paris. Nu trebue, bine înţeles, să se răsfrîngă asupra tuturor literatelor franceze această părere, şi de n'ar fi decît *Rachilde*, încă ar trebui să nu ne credem în drept de a arunca asupra tuturor umbra unei asemenea judecăţi.

In literatura femeilor din Italia însă, în operele celor mai ilustre, ca Matilda Serao, caşi în operele mediocre, a începătoarelor şi a talentelor modeste, nimic din această artificialitate, din această poză, nu loveşte gustul şi simţul critic al cetitorului. E în opera lor, dimpotrivă, un aşa accent de sinceritate, o aşa dorinţă de a crea „viu" şi „adevărat",

o simpatie aşa de activă şi neîncetată, încît uită cu desăvîrşire „le beau geste", atitudinea estetică, în care literata franceză ţine să apară întotdeauna imaginaţiei cetitorului.

Acolo găseşte cetitorul accentul nou, culoarea, nota caracteristică a personalităţii femenine, şi, pentruca această originalitate să apară în toată sinceritatea ei, trebue să o căutăm în opera Graziei Deledda, una din cele mai tinere scriitoare din Italia.

Pentru Grazia Deledda literatura nu e o carieră, la care a pregătit-o şcoala şi societatea; talentul ei se revarsă spontan şi în mod firesc, în scrieri, isvorăşte din sufletul ei primitiv, ca un dar al naturii, şi farmecul scrierilor sale vin tocmai de aci. Pănă şi stîngăciile formei şi greşalele de compoziţii, în unele bucăţi, sînt încîntătoare: e ca un fel de tinereţă literară, care dispreţueşte fardul, meşteşugul, artificiul, fiind sigură că va învinge numai cu frăgezimea şi vivacitatea ei. E născută la Nuoro, în Sardinia, a primit o instrucţie mediocră şi a trăit într'un mediu de oameni simpli, departe de frămîntările intelectuale ale lumii noastre moderne; şi această Sardinie, insulă izolată de lumea civilizată, cu oameni întunecaţi şi aspri, trăind o viaţă proprie, cu obiceiuri şi cu o mentalitate specială, e răsfrîntă mai ales în scrierile ei. Ce putere de talent e în aceste scrieri, se poate judeca după faptul că o literatură ca aceasta, relativă la o regiune atît de specială şi depărtată de viaţa noastră obişnuită, a putut totuşi să intereseze, să pătrundă şi să aibă răsunet în lumea intelectuală de pretutindeni.

Insula ne apare, în adevăr, în scrierile Graziei Deledda, cu o fizionomie foarte pronunţată, expresivă şi originală în peisagii, caşi în tipurile care se mişcă şi trăesc în aceste peisagii. E în peisagiile ei, caşi în aceste chipuri, bogăţia de viaţă, puterea de a simţi şi brutalitatea de a trăi a naturii de sud, plus ceva trist şi aspru, sălbatic şi pornit, ceva dela ţăranii aceia, în care pare a nu se fi amestecat încă pe deplin elementele arabe, spaniole şi italiene, care alcătuesc firea acestor insulari.

Descrierile admirabile în linii simple şi mari, cu cîte o pată de lumină sau de culoare violentă, care le luminează, le zugrăveşte şi le fotografiază în sufletul cetitorului, nu sînt numai ca o ramă, ca o podoabă a scenelor care se desfăşoară, ca un cadru al tipurilor. Natura aceasta e substanţa vieţii oamenilor, care par a fi răsăriţi din ea, caşi pădurile sălbatice şi plantele nebunatice care năpădesc în desişul ei. Ţăranii, păstorii şi fermierii, care trăesc în scrierile Graziei Deledda, îşi petrec viaţa în aceleaşi atitudini, cu aceleaşi gesturi şi în aceiaşi succesiune de ocupaţii, ca strămoşii şi răstrămoşii lor; ocupaţiile se îndeplinesc după acelaşi ritual de forme de ani şi ani, şi au ceva din statornicia veşnică a firii. Patimile lor sînt pline de pornire, dar pornirea aceasta e izvorîtă din plinul de sănătate şi de viaţă, din fierberea şi căldura sîngelui care curge iute prin vinele oamenilor acestora, care trăesc în aşa strînsă legătură cu firea. Puternici şi aspri, ei sînt bîntuiţi de patimi vijelioase, dragostea îi covîrşeşte, fericirea şi voluptăţile ei li se sue la cap şi-i ameţeşte, ca

vinul vechiu și tare, îi împinge la fapte eroice și mărețe și la crime înspăimîntătoare, la devotamente fără margini și la răzbunări crude de fiară. Fără milă și îndurare, în durerea lor se rostogolesc pe jos și urlă ca fiarele sălbatice rînite de moarte, iar în fericire ei găsesc dezmerdări de-o gingășie și de-odulceață rară: „Păsărică de primăvară" zice un păstor sardinian fetei căreia-i face curte. Dragostea le umple viața și populează singurătatea orizonturiior largi, în care ciobanii își pășunează turma, ea are pentru sufletul lor o însemnătate și o putere, pe care nu le putem încă bănui în viața noastră atît de frămîntată, atît de supusă împrejurărilor veșnic schimbătoare, atît de hărțuită în coace și în colo de existența noastră dela oraș.

Pătrunderea cu care redă ea firea acestor țărani, cunoștința adîncă și amănunțită a sufletului, viața și obiceiurile lor, și mai ales lumina în care ne prezintă pe briganzii acestei țări, pornesc din simpatia unui suflet care a trăit viața lor, sub cerul lor, vorbind graiul lor, și care și-a legănat copilăria cu legendele lor. E dintre ei, și-i descrie, îi judecă, și-i zugrăvește cu inima plină de iubire și de admirație pentru viața lor patriarhală, e plină de îngăduință și de milă largă, comprehensivă pentru păcatele lor, a căror cauze îndepărtate, mizeria, climatul, fatalitatea eredității, le leagă, le cuprinde și le pune în legătură cu ele. Briganzii, care sînt priviți de poporul sardinian ca niște eroi, deși nu ne sînt reprezintați în lumina romantică, în care sînt reprezintați haiducii din literatura noastră, ne sînt totuși redați în altă lumină, decît acea a unor hoți ordinari de drumul mare. Ei sînt oare cum o exagerare a personalității barbare, sălbatice, arzătoare, a sardului obișnuit, pornit la patimi și mînie. E în ei un exces de vigoare și un prisos de viață, care cere să se cheltuiască în acțiuni mari, în viață furtunatică de aventuri primejdioase, cu senzațiuni tari, nouă, neobișnuite. Ei nu sînt mînați spre brigandaj de dorința de a se îmbogăți, ci de excesul de viață care e în ei, un exces care nu se poate cheltui pe petecul acesta de pămînt, din care nu culeg decît sărăcie. Ei, cum zice Grazia Deledda, „își bat femeile și copiii, pentrucă nu-și pot bate soarta". Ea ascultă glasul durerii acestui popor întunecat, și deși descrie arareori viața în frămîntările și chinurile durerii, pentrucă de obiceiu o privește cu acea rezemnare liniștită a oamenilor simpli, printre care a trăit, —totuși accentele aceste vibrează cu atît mai puternic, suflarea milei e cu atît mai arzătoare, cu cît aceste accente sînt mai rare în scrierile ei. Războiul, violența, e în sîngele acestui popor, e o nevoe, o plăcere, o patimă, e poezia sufletului lor doritor de a-și încerca puterea și curajul; și Grazia Deledda înțelege foarte bine aceasta. Stilul cumpătat, puternic și plin, are ceva bărbătesc, dar se înlădie de odată, brusc, sub inspirația unei inteligenți arzătoare, sub revărsarea neașteptată a unei senzibilități ascuțite, tremurătoare, și capătă accente duioase, care sînt ca niște expanziuni scăpate din spiritul femeei, stăpînit, rușinat de a se da pe față, de a se desvălui publicului. Sub obiectivitatea voită și foarte scrupulos observată pretutindeni, un detaliu, o imagină, o observație, o reflexiune, a-

cea spontaneitate liberă şi uşoară care circulă iute în factura poeziei, pun o notă femenină de un farmec nespus, de o vioiciune şi o însufleţire încîntătoare.

Un caracter particular sufletului femeei, şi pe care Grazia Deledda îl posedă la un grad neobişnuit, este dragostea de viaţă, acea dragoste deosebită, acea tenacitate a nădejdii, acea aspiraţie de a renaşte de sub cenuşă, dacă a mai rămas acolo o scînteie cît de mică, acea preţuire a micilor ei bucurii, care nu poate să se găsească decît în sufletul femeei, în sufletul mamei care o creiază şi o urmăreşte cu interes şi dragoste, în mersul ei minunat şi triumfător, în fiinţa scumpă „a creaturii sale".

In sfîrşit, pentru prima oară în literatură întîlnim un tip de intelectuală, care nu e nici fiinţa hibridă, monstruoasă, fără sex şi aproape fără umanitate, nici „mandarina" preţioasă, preocupată de analiza senzaţiunilor celor mai artificiale şi mai extraordinare, prada unui senzualism bolnăvicios, trăind, nu după firea ei, ci după anume concepţii şi teorii afecţionate de literatura modernă. Carina, eroina Graziei Deledda, e o femee foarte obişnuită în viaţa de toate zilele, e impulzivă, capriţioasă, gata să facă sacrificii mari, dar descurajată în faţa suferinţelor mici, hotărîtă să sufere sărăcia alături de tovarăşul iubit, dar umilită pentru că-i e frig şi pentrucă trebue să facă acele mici sacrificii ale „prisosului" în viaţă, adesea mai greu de suportat decît lipsa celor necesare. Dar această femee obişnuită e un *talent*, a scris o operă, despre a cărei valoare are o conştiinţă de care e mîndră, în a cărei izbîndă crede, pentrucă crede în ea însăşi. Are în ea iubirea şi aspiraţia gloriei, semnul adevăratului talent, şi nu vrea să renunţe la visul de a-şi vedea cartea editată de o casă mare, decît sub apăsarea necesităţilor neîndurate ale vieţii. Lupta aceasta, capitularea încetul cu încetul, coborîrea dela visul editurii într'o casă mare la umilinţa de a solicita foiletonul unui jurnal popular, teribila necesitate a vieţii care strînge din ce în ce cercul în jurul tinerii perechi,— toate aceste sînt redate cu un realism, cu o ştiinţă a sufletului femeei, care pentru prima oară se întîlnesc în literatură. Foiletonul, care la început era privit ca o umilinţă, apare din ce în ce ca o mîntuire, ca singura mîntuire. Dar zeul Moloch, zeul vieţii, cere altă jertfă şi mai mare. Jurnalul refuză manuscrisul, şi pe cînd tînăra femee rătăceşte într'o zi pe străzi, în lumina stînsă a iernii, aşteptînd pe barbatul său să iasă dela biurou, pe cînd, descurajată, se gîndeşte cu tristeţă la toate micile mizerii, la toate jertfele pe care le fac amîndoi pentru a se feri de *vulgaritatea* sărăciei, fără să poată totuşi ajunge la nimic, simte trăsărind în adîncurile fiinţii ei noua viaţă pe care o zămislise. Atunci îi pare că în această primă tresărire a vieţii, „creatura" ei deja sufere: nu prea mîncase în ziua aceia şi-i era frig.... Ce însemna gloria, opera ei intelectuală, faţă de datoriile către „creatura" ei!.... Ce putea fi mai presus de dreptul micuţului de a găsi un cuib cald, ferit de mizeriile vieţii, cînd va sosi pe lume!... Şi atunci, fără şovăială, hotărîtă, aproape fără regret, merge să în-

tîlnească pe un prietin al lor, om de afaceri, căruia-i încredințează manuscrisul spre a fi vîndut să se publice pe numele altuia....

Naturalul, ușurința cu care darul, talentul, se altoește pe o ființă omenească, indiferent de sex, fără ca pentru aceasta să-i perverteasca instinctul, finețea cu care analizează și nuanțează tipul pentru a arata că o femee de talent este și rămîne totuși, ori ce-ar fi, *o femee*,—fac să ne apară, cetind nuvela Graziei Deledda, adevărul acesta simplu și vădit. Și totuși lucrul e nou în literatura noastră.

Sub vigoarea stilului, cunoștința serioasă, reală și cumpănită a vieții, opera Graziei Deledda resfrînge personalitatea ei femenină în focul pe care l pune în formularea judecăților, în unele accente mai arzătoare și oare cum mai înfiorate ale simpatiei, într'o senzibilitate mai vie care prin mobilitatea ei dă o vervă și o însuflețire deosebită povestirii, în înfrînarea expanziunii dintr'o discretă pudoare femenină și, mai ales, în cunoștința desăvîrșită a sufletului femeei în cele mai fine și mai delicate nuanțe ale umanității ei.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
1925
GEORGE EMIL PALADE

Izabela Sadoveanu.

Cronica Artistică.

Expoziţia Müntzner. Buletinul Monumentelor Istorice.

Expoziţia Müntzner. Vizitatorii acestei expoziţiuni au fost desigur surprinşi de vederea pînzelor acestui artist, care vine cu o notă deosebită, fie că e vorba de inspiraţie, fie că—aceasta e poate mai caracteristic—se are în vedere tecnica. Surprinderea ce ne-o cauzează acest artist e datorită faptului că el nu redă nici o impresiune perceptibilă în momentele cînd sîntem mai des în contact cu natura,—miezul zilei de pildă,—ci caută momente deosebite: zorii zilei, amurgul, pe care le dă cu mijloace deosebite de tecnică, a tecnicei *poantilismului*, sau citeodată a *impresionismului*.

Negreşit că opera d-lui Müntzner nu trebue judecată din punctul de vedere al tecnicei; şi nu în tecnică trebue căutată originalitatea acestui artist. Poate chiar, în această privinţă, artistul rămîne cu merite scăzute: un *pasticheur* vor zice mulţi, vor zice toţi cîţi au cunoscut opera unui Henry Martin, Manet sau altul. Mărturisim că şi noi am fost rău impresionaţi, la inceput, de această imitaţiune a tecnicei lui Henry Martin. Ne-am zis că d. Müntzner întăi de toate nu e *original*, apoi dă dovadă că încă nu e copt pentru artă, cînd crede că natura poate fi redată prin cîteva tonuri risipite în neştire pe pînză, cum am văzut în multe din peisagiile d-sale. Dar ne-am zis, la urma urmei, că puţin importă mijloacele de care te serveşti, numai ca ceia ce faci să redea impresiunea din natură. (Bine înţeles, cu rezerva că „mijloacele" întrebuinţate să nu fie *imprumutate*, căci aşa, chiar dacă izbuteşti—şi izbuteşte d. Müntzner citeodată—nu eşti „original").

Deci, nu pe această cale voiu critica lucrările d-lui Müntzner. D-sa dovedeşte că posedă darul coloarii în mai toate peisagiile d-sale, mai cu seamă în (No. 18) „Izbucniri de soare". De asemenea, chestiunea armoniei e o preocupare permanentă a autorului. Am văzut într'un peisaj, „Amurg", o problemă de armonie rezolvată cu pricepere. Pentru a lega o gamă de colori, deschisă, de o tonalitate generală verzui deschis—o reunire de culori ca acelea întrunite de luciul sidefului—cu tonalitatea

teroasă, ruginie, a solului, artistul a trecut peste această din urmă tonalitate, atingînd ușor cu o pensulă muiată în culoare violetă. Așa încît, la distanță, ai perfect impresia amurgului. E un *truc* foarte frecvent în lucrările poantiliștilor și impresioniștilor moderni, pe care am spus că-i pastișează d. Müntzner. Și pentrucă iar a venit vorba, să spunem că atît e de evident că artistul acesta pastișează, că arta sa trăește din *imitațiune*, încît toate pînzele unde d-sa evită această manieră,—încă o dovadă că nu are una a sa, proprie,—întrebuințînd un impresionism atenuat, sînt nule ca efect coloristic. Așa „Pe prispa unei case de țară" e o pînză care, așa cum e redată, pare mai mult o firmă decît un tablou executat de un artist. O excepțiune fericită e pînza „Terasieri", poate singura lucrare într'adevăr de valoare a artistului, care, studiată conștiincios, redă o impresiune justă, logică, a naturii. Ce păcat că d. Müntzner nu se ține de efectele obținute în această pînză, de impresionismul acesta logic, care a făcut faima iubitului nostru Verona. Imi vine să cred, tocmai pentrucă această pînză e unica în toată expoziția, că și această pînză e în maniera vreunui maestru cunoscut, pe care să-l fi văzut d. Müntzner. Să sperăm că cu vremea—artistul e încă tînăr—d-sa își va alege un mod al său de a vedea, care să ni-l arăte ca pe un pictor personal, la înălțimea talentului său.

Intre un impresionism moderat și între un poantilism extravagant, ar fi bine ca artistul să aleagă pe cel dintăiu, unde e poate și mai lesne să fie original, decît să rămîe la cea de a doua manieră, care cel mult ar putea împinge pe artist la acel poantilism acut, din pînzele unui Siméon Toudouze, cu care d. Müntzner are chiar oarecare asemănare.

Luate în total, lucrările d-lui Müntzner îți fac impresia unor lucrări necoapte, făcute ca pentru a părea senzaționale, de modă, așa cum se întîmplă cu mai toate lucrările începătorilor. Nu trebue să terminăm însă, fără a releva faptul că, în această privință, artistul a înțeles că tocmai această pictură ne mai lipsea, pentruca și arta romînească să fie în curent cu noile îndrumări de artă din Franța. N'aș fi sincer, dacă nu aș saluta în d. Müntzner pe reprezentantul poantilismului la noi.

Buletinul comisiunii monumentelor istorice. Cu numărul 4 al Buletinului se încheie un an de activitate publicistică a comisiunii monumentelor, care, drept text al buletinului, ne-a dat în acest an scurte descripțiuni asupra monumentelor restaurate, rapoarte și cronici. Au fost și articole, unele desvoltate, altele nu, datorite penelor d-lor: Lepădatu, regretatul Odobescu, Iorga, Baltazar, Gabrielescu, Ghika-Budești, etc.

Din cele ce se văd și se cetesc în cele patru numere ale Buletinului reesă îndeajuns însemnătatea acestei publicațiuni pentru țara noastră, publicațiune, căreia, tocmai pentru aceasta, i se cuvine tot sprijinul nostru. De aceia este bine să și trecem cu vederea unele lipsuri, care privesc numai textul, pentru a lăsa drum liber entuziasmului ce a cuprins pe toți,

încă dela apariţia primului număr al acestei publicaţiuni. Chestiunea este să vedem, dat fiind avîntul tot mai mare al acestei publicaţiuni, ce îmbunătăţiri s'ar putea aduce în viitor, „îmbunătăţiri pe care practica lucrului le va mai arăta", după cum se spune în chiar raportul comisiunii, pentruca Buletinul să corespundă pe deantregul menirii sale, trebuind să treacă peste marginile unui simplu monitor, care să nu facă altceva decît să raporteze asupra unor anumite lucrări.

In primul rînd constatăm că Comisiunea s'a gîndit la înfiinţarea unui Birou a parte, alipit pe lîngă Casa Bisericii, şi format din oameni competenţi, care să se ocupe de lucrările Comisiunii. Cu modul acesta şi Buletinul va avea oameni speciali ca să supravegheze apariţia lui, apariţie ce de astă dată se va manifesta printr'o mai îmbelşugată materie ştiinţifică. Pentru aceasta e nevoie ca Buletinul să-şi cîştige colaborarea persoanelor competente, care în mod absolut dezinteresat să participe la această desmormîntare a artei vechi, a artei întîlnite pe pămîntul ţării noastre. Aci se iveşte însă o mare dificultate. Care, şi cîte, sînt persoanele competente care ar putea colabora la Buletin, care ar consimţi să scrie pentru Buletin studii serioase? Din nefericire avem prea puţine persoane, care se ocupă cu studiul arhitecturii cu caracter ştiinţific. Vorbesc, bine înţeles, despre oamenii de ştiinţă, cum sînt în străinătate,— acei savanţi, a căror viaţă e un lung şir de studii şi cercetări într'un anumit domeniu, de pildă: Perate, Gabriel Millet, Camille Eulart, cîte-şi trei specialişti în arheologia creştină, în arta bizantină, şi cel din urmă în arhitectura pre-romană.

Pe lîngă domnii Iorga şi Tocilescu ne vor trebui cel puţin doi-trei arhitecţi culţi, stăpîni pe arhitectura bizantină, romană şi gotică,— stiluri, a căror influenţe sînt vădite în arta de pe pămîntul ţării noastre,— care să scrie studii întinse, documentate, cu privire la monumentele noastre. Căci asupra acestui lucru să fim bine înţeleşi: Buletinul nu are text, nu are materie ştiinţifică. Cu micile „note arhitectonice", care însoţesc descrierea oricărui monument din Buletin—adeseori, după cum am dovedit, lipsite şi acestea de cunoştinţi tecnice—nu se va face mare lucru.

(In No. 4 chiar se vorbeşte, la descrierea bisericii Sf. Ştefan, de trei brîuri: unul mai mare şi alte două mai mici, şi, iarăşi, că între aceste trei brîuri, unul mare şi două mici, s'ar afla două frize înguste,—(frize?)— De fapt aci e un singur brîu, iar celelalte presupuse brîuri nu sînt decît laturile arcaturilor, care privesc brîul cel mare, unicul. Dacă acum cineva ar voi să reconstitue decoraţia acestui monument după această descriere, apoi sigur că ar face o decoraţie cu trei brîuri, plus arcaturile cu laturile lor din vecinătatea brîului). Ne trebuesc *studii* complecte asupra monumentelor noastre, studii care să spună ceva mai mult decît un simplu *plan* care, ca şi „notele arhitectonice" ce le însoţeşte, nu ne dă decît descrierea elementară, rigidă, a monumentului.

Am dinnainte ultimul număr al Buletinului, cu planul bisericii Sf. Ştefan dela Hurez şi biserica Albă dela Baia. Mă uit şi mă gîndesc mai

departe la ceia ce'mi deşteaptă în minte vederea turlei cu arcaturi şi arcuri dinţate dela Schitul Sf. Ştefan. Văd departe, în trecut, în istoria arhitecturii romane, primare, a artei romane din prima ei fază, cînd încă era stăpînită de bizantinism, turla aceasta, cu aceleaşi arcaturi şi ferestre înguste, al cărei ecou a străbătut veacuri, până a apus şi la noi, în faimoasa noastra catedrală dela Arges, sau în, pînă mai ieri neştiută, mănăstirea Sadara. Apoi turla bisericii dela Baia cum seamănă cu turlele bisericilor Georgiene,—cea din Etchimiadzin... Mă gîndesc cîte s'ar fi putut spune, cîte s'ar fi putut clarifica, vorbind despre aceste două biserici. Evident, una din ştiinţile cele mai puţin cultivate la noi, aceia în care s'a scris mai puţin, este istoria arhitecturii. Şi nu e pentru prima oară cînd constat că tinerii noştri arhitecţi confundă partea practică a profesiunii d-lor cu partea ştiinţifică. Dar însfîrşit: tot ce s'a făcut până azi reprezintă un început, prima fază a Buletinului. De acum înnainte însă, prin noua organizare a Buletinului, să sperăm că vom avea studii complecte, în care rînd pe rînd partea tecnică va alterna cu partea ştiinţifică.

Dar nu am înlăturat încă „dificultatea" de care pomeniam mai sus. Este la noi, în arta noastră, un loc unde progresul cultural artistic se'mpiedecă de tocmai ceia ce e socotit că înlesneşte drumul acestui progres. Ne preocupăm de încurajarea artei, de propăşirea ei, şi nu băgăm de seamă că lucrăm contra. Cauza acestui non-sens stă tocmai în aceia că, dela început, încredinţînd destinele artei noastre, ne călăuzim adesea ma mult de consideraţiuni de complezenţă, decît de convingeri. De pildă, cutare profesor de zoologie sau silvicultură (e indiferentă profesiunea, de vreme ce numai artist nu e) e desemnat să se preocupe, într'un fel sau altul, de formarea unor viitori artişti. Mă 'ntreb, e serios acesta? Se lucrează pentru progresul artistic, lucrîndu-se astfel? Nu aşi fi spus poate acestea, dacă nu ar fi fost vorba de cea mai însemnată chestiune pentru istoria artei romîneşti.

Intr'un cuvînt, înţeleg că colaborarea la Buletin să se facă după anumite norme şi de către anumite persoane. Şi pentru a înlătura orice neajuns, ar fi nimerit ca cei ce vor scrie istoria trecutului nostru arhitectonic, după monumentele noastre istorice, să fi dovedit de mai înnainte, cu scrieri, că au însuşiri pentru aceasta. Să lăsăm deoparte complezenţele. Ştiinţa e una: aceia pe care o confirmă toţi oamenii de ştiinţă. Publicul cel mare sau cel mic să nu stea în calea ştiinţii cu simpatiile sau antipatiile sale. Astfel, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* nu va ajunge nici odată să fie aceia ce trebue să fie: *analele artistico-arheologice ale trecutului nostru şi oglinda vie a culturii artistice romîneşti din secolul prezent.*

*

In legătură cu lucrările comisiunii, constatăm cu o deosebită satisfacţie că din raportul general de lucrări, cît şi din sumarul şedinţelor,

lipseşte aceia ce noi, într'o cronică trecută, am atribuit-o unui svon, şi anume însărcinarea ce s'ar fi dat d-lui O. Smighelschi, profesor de desemn în Sibiu, pentru a restaura bisericile lui Ştefan Vodă. Lipsa acestei ştiri din rapoartele comisiunii confirmă judecata noastră, că comisiunea nici nu s'a gîndit să încredinţeze restaurarea frescurilor dela Baia unei persoane neexperimentate şi fără ştiinţă de meşteşugul frescului, ca şi a artei bizantine.

Prin compensaţie, ni se spune însă că restaurarea unor picturi vechi dela Govora a fost încredinţată unui tînăr absolvent al şcoalei de Arte Frumoase, d. Norocea (?) care s'ar fi achitat „cu pricepere" de această însărcinare. (Cine ne-o spune?) La şcoala de Arte Frumoase nu se studiază însă pictura bisericească. Cum atunci, dar, ar putea un „tînăr absolvent" al acestei şcoale să rezolve o chestiune atît de grea, ca aceia a unei restaurări picturale? Dar.. sînt încă multe de spus, multe de îndreptat.

Spiridon Antonescu.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ
19 25
GEORGE EMIL PALADE

Cronica Veselă.

CALEIDOSCOP

Poetul şi Primăvara.

Dramă în cinci sonete

Lui I. Botez.

Deschide-mi geamurile, primăvară!
Ia-mi foile pe care îmi notez
A mele versuri, smulse de Botez
Ca să uimească lumea literară!

Da, ai dreptate tu: nu mai lucrez!
E mult mai bine să te plimbi pe-afară....
Dar vai! nu pot, că trebue s'apară
Revista.... Ia-ţi un scaun dar, şi şezi.....

Împrăştie-un parfum de viorele
În jurul meu şi spune-mi ce mai face
Tot neamul tău pribeag de rîndunele?

. . . . . .

Mai cîntă cucul tău, ori şi el tace
Şi nu-şi găseşte nota lui de flaut,
Cum nu-mi găsesc eu rima care-o caut?

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ
GEORGE EMIL PALADE
19 25

II

O giuventa, primavera..... etc.
Metastasio.

Bine-ai venit! Mă ierți că te primesc
Ca Empedocle, numai în papuci....
Nu mă jenez de loc.... Ei, ce-mi aduci?
Ce-mi dai, cu rime noi să te cinstesc?

Dar stai puțin.... De ce vrei să te duci?
Mai stai, macar un rînd să isprăvesc.....
Pe cînd voiu scrie eu un vers burlesc
O lacrimă pe-obraz tu să-mi usuci.

Colaborează, dacă vrei, cu mine....
Agită-mă, că sînt într'un impas....
Dar pentruce, mă rog, cam strîmbi din nas?

Ce oare? Nu cumva ți-a fi rușine
Și crezi că te-a cîntat cu mult mai bine
Buonaventura Pietro Metastas?!....

III

Eram prieteni buni odată noi....
Tu-mi dădeai flori, și eu 'ți dădeam sonete
Și mîna ta mi-o petreceai prin plete,—
O, de mi-ai da azi pletele 'napoi!

Dă-mi inima de-atunci....
— O, nu, poete!
Deși sîntem amici buni amîndoi,
Mai bine e să porți în piept un sloi,
De vrei să mori octogenar ca Gœthe....

Dă-mi pletele măcar....
— O, rătăcire!
Dar nu 'nțelegi, cum ești de furios,
Că de te-aș face cum ai fost, pletos,

În goana ta, pe Pègaz, spre mărire,
Te-ai spînzura de creanga vre-unui pom
Ca lung-hirsutul biblic Absalom?!....

IV

De este-așa să știi că amputez
Din ale mele „Opere complete"
Ori și ce ode, orice cantonete
În care te-am slăvit....

— Infam burghez!
Socoți că țin eu să mă celebrezi?
Cînd m'a cîntat în splendide sonete
Pe mine-un Dante-Gabriel-Rosette —
Pot maclatura ta s'o ignorez!

Atît aș vrea să știu, poet-bancnotă,
Nenorocite boccengiu de rime,
Ce-ai să mai cînți, de nu mă cînți pe mine?

—Ce-am să mai cînt? mă 'ntrebi?! Ori și ce-mi vine!
Și voiu găsi accente mai sublime
Cîntîndu-mi soba mea de teracotă!

V

—Ieși dar, sulemenită peltitoare!
Cunosc a tale grații ancestrale
Și toate șiretlicurile tale
Și foaia ta de zestre-amăgitoare!

Ia-ți fardurile, că nu fac parale!
Ia-ți și esențele tulburătoare!
Căci tinerețea mea nemuritoare
E lacomă de lumi mai ideale!

Să-ți bați tu joc de-un biet poet sărac?!
Nu vreau să te mai văd, vreau să visez;
Mi-oi pune cărțile sub cap, drept pernă,

Și 'n ciuda ta, să vezi tu ce-am să fac:
Cu flori retorice am să-mi creez
O primăvară nouă și eternă!

A. Mirea.

Cronica internă.

Lecţii practice: organizaţia bisericii în Ardeal.

Sînt puţine chestiuni, în cari parerile sînt atît de unanime, ca în aprecierile pesimiste asupra stării clerului nostru.

Tot aşa de unanim este şi entuziasmul faţă de clerul romîn din Bucovina şi, mai ales, din Ardeal.

Am putea umplea volume cu descrieri indignate, filipici furibunde, sau satire muşcătoare, din partea oamenilor noştri politici, a publiciştilor, a literaţilor, sau chiar a clericilor înşişi, ale căror victime sînt „popii" noştri, în comparaţiune cu tablouri idilice şi ditirambe la adresa preoţilor din Bucovina şi Ardeal.

Dar unanimitatea, şi chiar orice judecată limpede şi precisă, încetează odată ce, de la simpla constatare a faptelor, trecem la căutarea remediilor, sau chiar la cercetarea cauzelor acestei deosebiri atît de jignitoare pentru Romînia *liberă*...

Cei mai mulţi se mulţumesc să releveze cultura superioară a preoţimii din aceste provincii subjugate,—şi, în consecinţă, mai multe legi consecutive au căutat să ridice „censul cultural" al preoţilor noştri.

Dar nu e, cel puţin, curios că acest cler al bisericii *dominante*, dintr'un Regat independent, cu un budget de 400 milioane, cu atîtea seminarii, cu o facultate de teologie etc., nu poate fi la înnălţimea culturală a clerului din biserica hulită şi duşmănită de puterile statului în Ungaria, şi întreţinută numai de contribuţiunile benevole ale credincioşilor ?...

Şi nici la înnălţimea lui morală...

O analiză însă cît de superficială a organizaţiunii bisericeşti din Ardeal ne poate deslega, cu uşurinţă, această taină.

***

Şi taina e foarte simplă.

Marele mitropolit Şaguna, prin *„Statutul organic al Bisericii greco-orientale romîne din Ungaria şi Transilvania"*, a reuşit să dea so-

cietății romînești întregi, în mijlocul statului oligarhic ungar, o organizație atît de largă și adînc democratică, încît nu i-am putea găsi o analogie, decît doar în organizația unei „parohii" engleze, sau a unui „township" american.

Mulțumită acestei organizațiuni, un membru al clerului de dincolo, de la preot de sat pînă la Mitropolit, nu poate degenera, fără sancțiune, într'un fel de *funcționar* ecleziastic, care nu apare în fața credincioșilor decît ca un costisitor, dar disprețuit manipulant al formelor rituale, ci își păstrează caracterul de adevărat „pastor", de conducător al poporului, cu toată autoritatea unui *ales* al său.

Dar să urmărim această organizație de la bază.

***

Statutul definește parohia ca o „comună bisericească" (art. 1.), menită să îndestuleze toate nevoile religioase, morale și culturale ale poporenilor.

Ca organ principal al parohiei apare *adunarea plenară a tuturor poporenilor vrîsnici*, numită „Sinod parohial" (art. 6).

Sinodul parohial e un organ deliberativ și în același timp un colegiu electoral.

În calitate de colegiu electoral,—prin *sufragiul universal* al poporenilor,—sinodul alege pe preoții, diaconii, profesorii și învățătorii, (bine înțeles, dintre persoanele ce întrunesc anumite condițiuni de admisibilitate), de cari are nevoe comuna bisericească, precum și organele executive ale parohiei: comitetul parohial și epitropia parohială.

Ca organ deliberativ, sinodul parohial, adică adunarea plenară a poporenilor:

1) Cercetează și aprobă proectele comitetului parohial, despre clădirea, repararea sau înzestrarea bisericii, a școalei, a casei parohiale sau a „altor realități bisericești, școlare și fundaționale".

2) Cercetează și aprobă proectele „pentru înființarea fondurilor spre scopuri bisericești școlare și *filantropice*".

3) Aprobă budgetul.

4) Priveghiază ca organele executive „să-și împlinească chemarea după prescrisele statutului organic".

5) Formulează deziderate și propuneri, care se aduc de către protopop înnaintea consistorului respectiv. Etc., etc. (art. 7).

Organele administrative ale parohiei, comitetul parohial cu 10—30 membri, și epitropia parohială cu 3—4 epitropi (după numărul populațiunii) se aleg pe trei ani și se pot realege.

E interesantă dispoziția articolului 28, relativă la *asociațiunea de parohii*:

„Acolo, unde mai multe *comune bisericești* împreună susțin una

„sau mai multe şcoli, se alege din comitetele acestor parohii un comi-„tet şcolar, şi prin aceasta o epitropie şcolară", etc.

Adică se crează un organ deliberativ şi executiv distinct al asociaţiunii de comune *).

Precum parohia nu e decît „o comună bisericească", tot aşa *protopresbiteratul* e o circumscripţie administrativă bisericească, corespunzătoare judeţului.

„Sinodul protopresbiteral" poate fi numit „consiliul judeţean" al acestei circumscripţii, sau, cum se exprimă statutul, „reprezentanţa preoţimii şi a comunelor parohiale din protopresbiterat" (art. 38).

Acest sinod se compune pentru o treime (8 sau 12, după populaţie) din preoţi, aleşi de către toată preoţimea circumscripţiunii, iar pentru două treimi (16 sau 24) din laici, aleşi prin sufragiul universal de către tot poporul din protopresbiterat. (Intrucît preoţii sînt ei însişi aleşi, vădit că şi membrii clerici ai sinodului îşi au în realitate obîrşia tot în sufragiul universal, dar exprimat indirect prin două grade de alegere).

Atribuţiunile sinoduiui protopresbiteral sînt:

„Toate interesele economico-bisericeşti, şcolare şi fundaţionale, privitoare la protopresbiterat", „îngrijirea pentru susţinerea vieţii şi autonomiei bisericei" (art. 50), alegerea protopresbiterului (protopopului) şi a altor organe bisericeşti şi administrative din circumscripţie, cum sînt:

1) „Scaunul protopresbiteral", —un tribunal eclesiastic de prima instanţă, cu atribuţiuni mai largi ca „consistoriile" noastre din Regat.

2) Comitetul protopresbiteral, şi

3) Epitropia protopresbiterală.

Aceste două din urmă sînt adevăratele organe executive ale sinodului.

În statut găsim şi o dispoziţiune, pe care abia acum, după 40 ani, încearcă să o introducă şi la noi, cu multă timiditate, noul proect pentru organizarea judeţeană, anume—*asociaţiunea de judeţe;*

Cînd mai multe protopresbiterate se asociază pentru susţinerea unui institut şcolar mai înnalt, se alege un comitet central şi o epitropie centrală, analog §-lui 28 (art. 15), citat mai sus, pentru asociaţia de comune.

Toate parohiile şi protopresbiteratele se împart între trei eparhii, care la rîndul lor sînt cîrmuite fiecare de sinodul ei eparhial şi de consistoriul eparhial.

„Sinodul eparhial este reprezentanţa eparhiei şi se compune din „deputaţii clerului şi ai poporului eparhial, şi, afară de episcopul, respective ar-

*) Comparaţi organizaţia embrionară a asociaţiunii de comune în legea noastră comunală. E caracteristic, că în Ardeal, cu 40 ani înnainte, legiuitorul a fost cu mult mai radical în această privinţă, decît la noi, în 1908.....

„hiepiscopul diecesan, constă din 60 membri, din care 20 sînt preoți, 40 „mireni“ (art. 87).

Bine înțeles, deputații laici se aleg prin sufragiul universal, iar cei clerici de către toată preoțimea diecesei.

Cum vedeți, sinodul eparhial este un fel de dietă provincială,— organ deliberativ superior al eparhiei, pentru toate interesele bisericești, școlare și culturale în genere (el se îngrijește între altele de „înaintarea culturii“, premiază opere științifice, etc.).

Sinodul alege pe episcopul diecesei și consistoriul eparhial, care „este organul administrativ și judecătoresc permanent în trebile bisericești, școlare și fundaționale, în diecesa întreagă“ (art. 110).

Consistoriul se subdivide în trei „senate“ :

a) Senatul strict bisericesc, compus numai din clerici (este instanța de apel față de „scaunul protopresbiteral“.

b) Senatul școlar, și

c) Senatul epitropesc.

Aceste două din urmă sînt alcătuite pentru două treimi din laici și numai pentru o treime din clerici.

În anumite chestiuni, consistoriul ține ședințe plenare.

Această organizație culminează în „metropolie, care formează provincia metropolitană, cu metropolitul în frunte“. (art. 142).

Organele metropoliei sînt Sinodul metropolitan sau *congresul național-bisericesc* și Consistoriul metropolitan.

„Congresul național-bisericesc este reprezentanța întregii provincii metropolitane a Românilor de religiune greco-orientală, din Ungaria și Transilvania“—(art 145),—adică acesta este un *Parlament* al Românilor ortodocși din statul ungar, în toată puterea cuvîntului.

Congresul național-bisericesc se compune din 90 membri, (30 clerici, 60 mireni), aleși după aceleași norme, cu sufragiul universal la bază.

Acest congres alege pe metropolit (pentru aceasta se complectează încă cu 30 membri din Ardeal) și Consistoriul metropolitan, care în diferitele sale subdiviziuni apare cînd ca tribunal suprem bisericesc, Curte de Conturi, cînd ca un adevărat consiliu de miniștri.

În sfîrșit, pe lîngă metropolie mai funcționează și un *„Sinod episcopesc“*, alcătuit numai din episcopi, sub președința metropolitului.

Însă, ar fi greșit să căutăm aici analogie cu Sfîntul Sinod din Regat, fiindcă Sinodul episcopesc din Ungaria nu are nici un fel de atribuțiuni judiciare sau administrative (acestea cad în sarcina excluzivă a consistoriului sau a Congresului)—ci competența lui se mărginește la chestiuni de ordine, cum se eprimă statutul, pur *spirituală, dogmatică și simbolică*—(art. 171); sau, în unele privinți, acest Sinod e un organ pur consultativ, care, cum spune categoric Statutul, are „a refera Con„gresului național-bisericesc ca cele de lipsă în linia aceasta *să se facă*

„cu aprobarea canonică a ierarhiei şi a poporului credincios".... (art. 174. al. 5).

***

Ca un fir roş, prin toată organizaţiunea înscrisă trece tendinţa de a crea o trainică legătură sufletească între poporul credincios şi ierarhia bisericească. Această ierarhie nu este numai electivă, în toate treptele ei,—şi printr'un sistem electoral, care are la bază votul obştesc al întregului popor,—dar *toate* interesele bisericeşti sînt încredinţate sau direct adunării plenare a poporenilor în parohie, sau unei reprezentanţe populare, în organizaţiile superioare. Elementul cleric nu se izolează decît în chestiuni pur spirituale şi chestiuni de disciplină ecleziastică, în scaunele protopresbiterale, în „Senatele" strict bisericeşti, sau în sinodul episcopesc (dar şi membri acestor organe îşi datoresc mandatul unei alegeri, care îşi are obîrşia tot în sufragiul universal). Bine înţeles, că un preot ales, nu mai poate fi îndepărtat decît pentru abateri grave, constatate judecătoreşte.

Autoritatea clerului, însuşirile lui înnalte, rolul lui de conducător al poporului şi misiunea lui culturală izvorăsc, în prima linie, din această organizaţie bisericească, care s'a experimentat de aproape jumătate de veac la un popor de foşti iobagi....

De aci rezultă, foarte lămurit, pentru orice om neprevenit, *în ce direcţie* trebue să căutăm şi noi asanarea clerului nostru.

E vădit, că într'un stat independent, care nu e silit să supleieze lipsa de organizaţie pur politică şi administrativă prin cadrele unei organizaţiuni bisericeşti, nu se poate, şi nici nu e nevoe să fie imitat întocmai Statutul Ardelean.

Dar un lucru e sigur: cîtă vreme nu va fi nici o legătură între preot şi poporul său, cîtă vreme preoţii vor fi un fel de slujbaşi la discreţia ierarhiei şi a administraţiei,—nici nu se vor pătrunde de caracterul înnalt, moral şi cultural, al misiunii lor, nici poporul nu va vedea în ei mai mult decît un fel de automaţi, cari pentru o anumită plată pun în mişcare ceremoniile rituale indispensabile.

Dar organizaţia bisericească din Ardeal nu numai că a asigurat Romînimii de dincolo un cler mai superior, dar a adus şi un imens şi direct serviciu poporului, şi de o altă natură.

Se poate spune că experienţa Ardealului se prezintă ca o pildă luminoasă a înrăutirii binefăcătoare a instituţiunilor democratice.

Pentru toţi cari cunosc masa ţărănească a Romînimii din Ardeal şi stratul popular inferior din satele ungureşti, nu poate fi îndoială, că ţărănimea noastră este şi mai rezistentă şi mai conştientă politiceşte, decît acea ungurească.

Să vă gîndiţi chiar la cazul recent al alegerilor din Oraviţa: Cu toate străşniciile administraţiei, cu toată dezerţiunea preoţimii şi a învă-

ţătorimii, (rezultatul patent al legislaţiunii recente, care tinde să dezagregeze *blocul* creat sub regimul Statutului), cu tot *votul de faţă*,—din 2800 de votanţi, *peste o mie* şi-au dat sufragiile candidatului naţional.

Să comparaţi cu practica noastră electorală....

Pentru ce ţărănimea aceasta stă, din acest punct de vedere, mai presus decît acelaşi strat al naţiunii maghiare, atît de covîrşitor şi brutal dominantă în stat?

Fiindcă ţărănimea ungurească, evident, nu are de unde căpăta acea educaţie cetăţenească şi cultural-naţională, pe care ţărănimii romîneşti i-o asigură viaţa în cadrele organizaţiunii sale *democratice, în* biserică.

Organizaţiunea administrativă în Ungaria tinde numai la un singur lucru: să asigure dominaţiunea excluzivă a *oligarhiei latifundiare* *)

In consiliile judeţene şi comunale, pe jumătate, sînt membri *de drept* reprezentanţii marii proprietăţi (iar cealaltă jumătate, prin combinaţiunea legii electorale şi a influenţii administrative, se alege tot dintre ei sau oamenii lor).

Cînd ne dăm samă, pe de altă parte, că în părţile locuite de Unguri predomină un groaznic sistem latifundiar, în repartiţia propietăţii funciare, pe cînd Ardealul e o ţară de mică proprietate,—vom fi pe deplin edificaţi.

Această stare de lucruri,—ori cît de grele ar fi momentele prin cari trecem,—ne poate inspira toată încrederea în viitorul elementului romînesc din Ardeal, cel puţin cîtă vreme nu va fi dărîmat edificiul clădit de Şaguna...

Am putea trage de aici şi oarecari învăţăminte şi pentru noi....

Dar asupra acestui aspect al chestiunii vom mai fi siliţi să revenim altă dată.

C. S.

*) *P. Agoston* et *P. Kerekes*: „L'administration hongroise" în „La Hongrie contemporaine et le Suffrage universel", p. 117 şi urm.

Cronica Externă.

Relaţiunile Anglo-germane.

Politica internaţională a fost turburată în ultimele luni prin încordarea, care exista în raporturile dintre Anglia şi Germania. La un moment dat chiar, nu se vorbea decît de un războiu anglo-german, şi de fapt, dacă cineva s'ar fi luat după tonul presei germane, sau al presei engleze, ar fi fost pe deplin îndreptăţit să creadă în probabilitatea unui asemenea războiu.

Din fericire, îndărătul acestei prese sgomotoase şi provocătoare, opinia publică sănătoasă şi ambele guverne veghiau ca nu cumva pacea să fie sdruncinată. Şi de ce pacea aceasta ar fi fost ea distrusă?

Recunoaştem că, dacă e vorba să judecăm după cauzele superficiale, erau o sumedenie de motive de conflict, şi din partea Englejilor şi din partea Germanilor, dar nu exista nici o cauză adîncă şi într'adevăr serioasă. Ştim că unii raţionau astfel: comerţul german creşte mereu în dauna celui englezesc, prin urmare războiul între aceste două state este fatal; aşa stînd lucrurile, Englejii au tot interesul ca să precipite declaraţia acestui războiu şi să nu aştepte vremea cînd flota germană va ajunge să se poată măsura cu flota britanică.

Dacă această premisă ar fi fost dreaptă, evident că războiul ar fi fost inevitabil, dar ea nu este exactă. Comerţul german face, netăgăduit, azi, comerţului englezesc, o concurenţă foarte dăunătoare, dar ea este aşa de dăunătoare, nu atît fiindcă comerţul german se desvoltă în nişte proporţii îngrijitoare pentru supremaţia comercială a Marii Britanii, cît fiindcă Anglia se află, în această concurenţă, într'o stare de vădită inferioritate. Cît timp graniţele Angliei vor fi prin liberul schimb, deschise mărfurilor germane şi cît timp piaţa germană va fi închisă mărfurilor englezeşti printr'un tarif foarte protecţionist, va fi firesc ca comerţul englez să fie într'o scădere simţitoare şi ca Anglia să fie bîntuită, aproape în permanenţă, de crize industriale, care să sporească fără încetare tristele convoiuri ale muncitorilor fără lucru. Oamenii lumi-

nați din Anglia nu pot, deci, să arunce asupra Germaniei vina crizei comerciale, de care sufere, și care își are mult mai mult isvoarele în condițiunile speciale ale insulelor britanice, decît în ambițiunile nesăbuite sau în uneltirile dușmănoase ale vre-unei puteri străine.

Și, dacă aceasta este adevărat, pe ce ar mai putea să se razime o vrăjmășie reală a Angliei împotriva Germaniei? Pe ambițiunile coloniale ale lui Wilhelm II? Nimeni, nici chiar inamicii cei mai înverșunați ai politicei Impăratului Wilhelm, nu-l poate învinui că se gîndește să răpească Angliei coloniile ei. Intăi, pentru că Wilhelm II știe foarte bine că dacă asemenea fantazii i-ar veni, ele s-ar izbi de flotele englezești, care șerpuesc mările în toate direcțiunile și care, întocmai ca fagocitele din corpul omenesc, aleargă de îndată ce pare amenințată cea mai neînsemnată insulă, deasupra cărcia plutește drapelul britanic. Al doilea, Wilhelm II știe că ceia ce face tăria coloniilor engleze este că ele sînt locuite de populațiuni engleze, atît de conștiente de naționalitatea lor și atît de mîndre de autonomia lor, încît unele din ele abia mai primesc epitropia patriei mume. Cum să creadă, atunci Germanii că aceste state, quasi distincte, vor primi o dominațiune străină, ori care ar fi ea? Cu fiecare cucerire de colonii, s'ar deschide și cîte un problem inextricabil de asimilare. Infine, nu trebue uitat că Germania are încă atît de mult de lucru în coloniile ei, încît n'are nici măcar vremea să rîvnească coloniile altora. Coloniile germane lasă foarte mult de dorit. Ele au fost administrate într'un spirit biurocratic și militar, iar nu într'un spirit comercial și colonizator, așa că ele n'au asigurat Germaniei foloasele pe care ea le aștepta. Tocmai ca să așeze acest regim colonial pe o temelie mai practică, tocmai de aceia Wilhelm II și Principele de Bülov au luat pe d. von Dernburg din capul unei mari întreprinderi financiare și i-au încredințat conducerea departamentului colonial, și tot pentru aceleași motive, d. von Dernburg a întreprins lungile sale călătorii prin coloniile germane din Africa și a întocmit, la întoarcerea lui, un întreg program de punere în valoare a bogățiilor acestor colonii. Inițiativa și banii germani au deci aci un cîmp de activitate, care va absorbi desigur pentru mulți ani încă, toate ambițiunile colonizătoare ale Imperiului German. Prin urmare e limpede că nici chestiunile coloniale nu pot fi o cauză serioasă de antagonism între Germania și Anglia.

Dar atunci cauza dezbinării să fie oare creșterea atît de repede a populațiunii din Germania, care atrage după sine o desvoltare proporțională a comerțului și a industriei? Nu negăm că nevoia de a hrăni o populațiune, care crește în așa mari proporții, împinge comerțul german la o desvoltare jignitoare pentru celelalte puteri, dar în acest caz de ce Anglia ar păgubi singură de pe urma progreselor comerțului german? Nu este mult mai logic să presupunem că daunele pricinuite de această desvoltare se vor repartiza asupra tuturor țărilor, că toate vor fi, într'o măsură mai largă sau mai restrînsă, atinse în interesele lor prin expansiunea comercială a Imperiului German? Și, dacă toate urmează să fie atinse, nu ni se pare de loc dovedit că

tocmai Anglia va avea de suferit paguba cea mai mare. Ni se pare mult mai firesc ca comerţul german să fie împins înspre ţările lipsite cu totul de o organizare industrială şi comercială, sau cu industrii abia începătoare, decît în spre o ţară ca Anglia, înzestrată cu o organizare economică puternică şi în stare să se apere cu energie împotriva oricărei concurenţe. Încă odată, dacă azi mărfurile germane iau atît de bucuros drumul Angliei, e fiindcă acolo nu sînt supuse nici unei taxe vamale, pe cînd pretutindeni aiurea au de luptat cu tarifele protecţioniste. In ziua, însă, în care Anglia va fi în aceleaşi condiţiuni ca toate celelalte ţări, mărfurile germane se vor îndruma mult mai mult spre o piaţă lesne de cucerit, ca cea orientală sau ca cea rusească, decît spre o piaţă închisă şi greu de cîştigat, ca piaţa englezească. Dealtminteri, n'ar trebui să ne închipuim că Englejii nutresc încă ambiţia de a fi stăpîni necontestaţi ai comerţului internaţional. Ei vreau, bine înţeles, să menţie comerţul lor la nivelul la care a ajuns, dar s'au obişnuit deja cu ideia că nu mai pot fi arbitrii lumii economice. Aşa încît, faptul că o ţară s'ar fi desvoltat economiceşte în dauna supremaţiei lor, aceasta nu va putea sluji vreodată drept cauză adîncă de antagonism între Anglia şi Germania. Dovada cea mai bună e că de ani de zile Statele-Unite fac Angliei o puternică concurenţă comercială, şi totuşi aceasta n'a împedecat ca relaţiunile anglo-americane să fie întotdeauna cît se poate de bune şi cît se poate de prieteneşti.

Dar ni se va spune: dacă nu există nici o cauză adîncă de duşmănie între Anglia şi Germania, de ce toată politica Regelui Eduard a fost îndreptată în potriva Germaniei? Pentru un motiv foarte simplu: Pacea—aceasta este o lege mecanică—nu poate să fie asigurată, dacă există un echilibru între diferitele puteri. Ori, acest echilibru nu mai există pe continentul european. Isbînzile strălucite ale Germaniei, geniul puternic al lui Bismarck, au adunat în jurul Germaniei toate puterile Europei continentale. Diplomaţii germani, ca orice oameni, au început prin a uza şi pe urmă a abuza de atotputernicia lor. Europa nu mai cunoştea altă voinţă decît a Cancelaratui de fer, el nu mai admitea nici o împotrivire şi nici o discuţie, şi astfel, sub autoritarismul său cam brutal, pacea europeană s'a transformat repede într'o adevărată tiranie.

Multă vreme această stare de lucruri a lăsat nepăsători pe oamenii de stat engleji, fiindcă, deşi prin situaţia ei geografică Anglia făcea parte din Europa, prin interesele ei politice ea era străină de continentul european şi putea cu oarecare mîndrie să stea în ceia ce s'a numit splendida ei izolare. De vre-o zece ani însă situaţia extremă a Angliei s'a schimbat cu desăvîrşire. Ne mai fiind marea uzină de transformare a materiilor prime ale lumii, prefăcîndu-se tot mai mult într'o putere comercială ca oricare alta, interesele ei au devenit identice cu ale puterilor continentale. Pe de altă parte, ajunsă la apogeul desvoltării ei coloniale, simţindu-se părăsită de marile ei colonii, întîlnind pe toate păr-

țile globului, unde înnainte nu întîlnea pe nimeni, o mulțime de concurenți sau de competitori, Anglia a simțit încetul cu încetul nevoia de a se apropia de statele continentale și de a căuta pe lîngă ele un punct de reazim.

Aproape în același moment Bismarck dispare de pe scena lumii și politica germană intrînd pe mîni mai debile, Franța și Anglia încep să se rîdice și se încearcă să restabilească printr'o alianță, echilibrul de atîta vreme distrus. Germania rămînea însă tot stăpînă a situațiunei europene, fiindcă, dacă cu aliatele ei, Italia și Austria, reprezinta o forță egală, sau abia mai mare decît alianța franco-rusească, avea totuși o superioritate asupra dublei alianțe, căci toate țările mici gravitau în jurul ei. Anglia, ca să restabilească pe deplin echilibrul, căuta în același timp, în care se apropia de Franța și de Rusia, să atragă de partea ei și micile puteri. Spania, Suedia, Portugalia, Norvegia, Statele balcanice și Turcia, au fost astfel rînd pe rînd cîștigate de Anglia, și aceasta cu atît mai lesne, cu cît toate erau nemulțumite de egemonia Germaniei și își îndreptau privirile către Imperiul Britanic, mai mult pentru a eși din orbita politicei germane, decît din dragoste pentru Anglia, deși această politică a Angliei se înfățișa ca o concepție atrăgătoare, neurmărind nici un scop cuceritor, avînd mai mult caracterele unei politici de păstrare a situațiunilor dobîndite, nefiind în opoziție cu interesele vitale ale nimănui, și ca atare neavînd nevoe să jignească nici o ambițiune, concepția englezească se prezinta ca o concepție însuflețită de un adevărat spirit de solidaritate și de pace internațională. Dar ea avea și un cusur: e că corespundea atît de bine mentalității și simțimintelor moderne, încît atrăgea pe toată lumea împrejurul Angliei și amenința, săpînd tot mai adînc șanțul dintre Germania și Anglia, să distrugă din nou echilibrul european, cu singura deosebire că centrul lui de gravitate se strămuta de la Berlin la Londra.

Așa fiind această politică, de unde urmărea scopul de a fi o politică de pace, ajungea să devie tot o primejdioasă politică de dezechilibru european. Ca să nu aibă acest caracter, trebuia neapărat ca Anglia să se apropie de Germania și ca astfel printr'o armonie obștească pacea europeană să fie așezată pe o temelie largă și sigură.

Iată de ce regele Eduard a făcut întăi o politică de izolare a Germaniei și de ce acum face acea politică, de apropiere, pe care vizita sa și a reginei Alexandra la Berlin a consfințit-o. Pentru un observator superficial această politică poate părea contradictorie. Cine își dă însă osteneala să adîncească puțin lucrurile, vede că ea este perfect logică și că printr'însa Eduard VII a realizat într'adevăr acea operă de pace care a fost idealul întregii sale domnii. Ceea ce dă însă politicii suveranului englez o notă cu desăvîrșire nouă, e că dacă au mai fost încă echilibruri europene, acele echilibruri însă erau întemeiate pe neutralizarea diferitelor dușmănii, pe cînd echilibrul regelui Eduard se bazează pe amalgamarea

tuturor amiciţiilor. Bismarck, de pildă, a ajuns la pace, repartizînd în grupuri, mai mult sau mai puţin egale, forţele europene, Eduard VII, asigură pacea, împreunînd aceste forţe, printr'o comună simpatie, de interese şi de aspiraţiuni. Concepţia lui Bismarck întindea deasupra Europei o atmosferă de bănueli şi de ostilitate; concepţia Regelui Eduard împrăştie peste dînsa un spirit de solidaritate şi prin aceasta îi şi este netăgăduit superioară. Dealtminteri, cea mai bună dovadă a superiorităţii concepţiunii regelui Eduard este că astăzi şi Germania a părăsit vechea ei politică. De cînd influenţa personală a Împăratului Wilhelm a scăzut şi de cînd diplomaţia germană este direct inspirată de Principele de Bülow, ea a încetat de a mai avea acel caracter provocator, care înstrăinase Germaniei simpatiile lumii întregi.

Lumea modernă iubeşte pacea şi are nevoe de pace. Numai sub scutul ei civilizaţiunea poate să dea toate roadele ei, numai la căldura ei se pot desvolta florile ei cele mai strălucite. Iar energia găseşte în febrilitatea activităţii moderne, în aprigile ei lupte economice, în nobila emulaţiune a progresului, în neobosita nevoe de cercetare, în setea de pătrundere a adevărurilor ştiinţifice, în sforţarea artistică, în nevoia lăuntrică de a crea frumosul, în goana după toate gloriile şi după toate vanităţile lumeşti, un cîmp îndestul de întins pentru a putea respinge cu un surîs despreţuitor, pe cei ce trăesc încă cu iluzia, că fără vărsări de sînge şi fără lovituri de pumn, vitalitatea oamenilor s'ar ofili şi s'ar atrofia.

I. G. Duca.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ
19 25
GEORGE EMIL PALADE

Scrisori din Bucovina.

Chestiuni politice şi economice

Timpurile de teroare politică ale faimosului guvernor Bourgignon se întorc iară, şi numai pana isteaţă a unui satiric de talia lui Teliman ne lipseşte, ca să le eternizeze pentru generaţiile viitoare. Şi că se întoc acele vremuri, avem semne care nu ne înşeală. Vom induce aci cîteva din ultimul timp, fără să vorbim de persecuţia consecventă a elementului romîn, pe toate terenele, căci în punctul acesta nici un guvernor nu s'a abătut dela calea bătătorită de înnaintaşul său,—numai că unul a făcut-o pe faţă, provocînd o reacţiune mai violentă a Romînilor, altul a practicat-o mai pe ascuns, stricîndu-ne mai mult.

Cu ocazia alegerilor municipale din Cernăuţi, s'a confiscat apelul adresat de către Romîni şi partidul creştin-social alegătorilor din colegiul al doilea, în care se arăta corupţia care domneşte în administraţia comunală, corupţie care isvoreşte din domnia exclusivă a elementului jidovesc.

Studenţii universitari romîni, care au demonstrat în mod academic la locuinţa baronului George Wassilko, căpitanul ţării, care, ca vezi-le Doamne Romîn, în mod ostentativ, cu butetin deschis, a votat,—el, unicul din toţi Romînii cernăuţeni—, contra listei Romînilor, pentru lista coaliţiei judeo-rudene, au fost arestaţi ca criminali ordinari, ca pe timpul demonstraţiunii contra mitropolitului Arcadie, şi au fost internaţi în localurile infecte ale poliţiei, deţinuţi mai multe zile, şi apoi înnaintaţi tribunalului, care, la ordinul expres al ministrului de justiţie, i-a pus în libertate.

Ziarul partidului naţional, „Patria", care a criticat în mod demn această procedare căzăcească a autorităţilor, arătînd că chiar pungaşi ordinari au fost trataţi cu mai multă indulgenţă decît studenţii universitari, a fost confiscat ca pe vremurile vechi, cînd pagina primă a Patriei apărea aproape regulat albă. Şi, ca să vadă şi cetitorii acestei reviste ce se confiscă în Austria, reproducem pasagiul confiscat :

„In concepţiunea camerei însă lucrurile se prezintă cu totul în altă

lumină, căci, pentru cîteva geamuri sparte unor indivizi, care cu trup şi suflet s'au pus la dispoziţia corupţiei, întregul aparat al poliţiei şi a procuraturii, ba şi organe de ale tribunalului, sînt mobilizate şi împinse la acţiuni excepţionale, uimitoare, pe cînd atunci, cînd e vorba de a extermina corupţia cumplită, care domneşte în această ţară, tot aparatul acesta nu mai poate funcţiona.

„Cînd era vorba de crima sperjurului, comisă de un Moki Fischer, şi de tăgăduirea frauduloasă a taxei, pe care trebuia să o plătească pentru suma de 285.000 cor., către stat,—aparatul procuraturii, dirijat de mînile ocultе ale camorei, n'a funcţionat atît de exact.

„Cînd foile au denunţat defraudările comise, sub ochii căpitanului ţării, de amploiatul Zachar, precum şi falşificările de acte publice, abuzul de oficiu şi celelalte năzdrăvănii ale numitului, protejat de patronii corupţiei, procuratura şi-a ţinut amîndouă urechile şi a închis amîndoi ochii, iar acum faţă cu o demonstraţie studenţească ea a devenit hiperzelul personificat.

„Tot aşa ne amintim şi de modul cum a procedat procuratura în afacerea protejatului lui Stocki, Eisenkraft, şi iarăşi trebue să ne mirăm de excesul de zel arătat faţă de studenţii romîni".

Patria, anul IV, No. 4 (18 Febr. 1909.)

Puţin după această confiscare a urmat confiscarea ziarului învăţătorilor, Buk. Neue Freie Lehrerzeitung, condus de de d. M. Chisanovici, care duce luptă aprigă contra corupţiei bucovinene. S'a confiscat un pasaj în care se critica activitatea lui Stocki unul din capii camorei.

Jidanii din consiliul comunal au încercat acum în urmă să ne mai deie o lovitură. Al doilea ajutor de primar în consiliul comunal din Cernăuţi e un Romîn, pe care Jidanii l-au promis încă de pe timpul campaniei electorale Rutenilor, şi acuma caută să-şi împlinească făgăduinţa. Aceste sînt numai puţine spicuiri din timpul din urmă.

Toate aceste încercări, puse la cale cu multă dibăcie, se sfarmă însă de zidul de apărare al partidului naţional romîn, care cuprinde azi, după atîtea lupte grele, pe întregul popor romîn din Bucovina.

Adunarea naţională din 19 Octombrie a anului trecut hotărîse ca partidul romîn să poarte numirea de partid creştin-social romîn, iar organul său să fie „Romînul". Deputaţii din parlament, cu excepţia d-lui A. Onciul, nu acceptau această numire, şi era pericol ca de o parte să rămîe poporul şi de altă parte cei patru deputaţi, care, fiind mandatarii poporului, reprezentau în corpurile legiuitoare aproape întreg poporul romîn. Din tendinţa de a ajunge la o unire deplină am fi fost iarăşi divizaţi. In aceste împrejurări nici dr. Iancu Flondor nu era dispus să primească conducerea partidului. Spre a se ajunge la o înţelegere, s'au început parlamentările cu deputaţii din parlament. Parlamentările au ţinut cam mult şi Jidanii au avut destul timp să iscodească crize şi desbinări în tabăra Romînilor, căutînd să producă încurcături în rîndurile partidului

nostru. Dar s'au înșetat: parlamentările au avut un rezultat bun, înțelegerea s'a făcut și s'au stabilit în comun acord următoarele puncte :

1). Dirigența ia act de raportul d-lui Aurel Onciul asupra înțelegerii cu partidul creștin-social și constată cu vie satisfacție deplinul acord dintre partidul romîn, prezidentul ei, deputații romîni și partidul creștin-social.

2). Drept aceia, ea, rezervînd adunării naționale ratificarea definitivă, aprobă modificările statutului, rezultate din compromisul încheiat și regulamentul comitetului național, prezidat de d. dr. Aurel Onciul.

3). Pe baza hotărîrilor acestora, d. dr. Iancu cav. de Flondor, fiind împlinite condițiunile puse de el, declară a primi definitiv funcția de prezident al partidului.

4). Se cooptează în dirigență, care conform statutului modificat se va numi pe viitor *„comitetul național"*, 46 domni, între care deputații și fruntașii politici.

5). Aprobă liga creștin-socială din dietă.

6). Imputernicește prezidentul să îndrumeze o alianță între clubul romîn al deputaților și cel creștin-social din cameră, pe baza următoarelor condițiuni :

a) Atît clubul creștin-social cît și cel romîn rămîn și mai departe corporațiuni parlamentare proprii.

b) In chestiile naționale, culturale și confesionale, ele își mențin cea mai deplină libertate.

c) In toate celelalte chestii ele vor proceda în comun acord.

d) Spre a mijloci prezidiului clubului creștin-social acordul ședințelor, în afacerile comune, va ființa un delegat al clubului romîn.

7). Prezidiul se somează să facă pașii necesari, ca să se întrunească dieta de Paști.

Înțelegerea făcută s'a probat în mod strălucit cu ocazia alegerilor municipale din Cernăuți. Romînii s'au aliat cu creștinii-sociali germani contra coaliției formată de Jidani, Ruteni, Poloni și Nemții jidoviți. Lupta a fost foarte vehementă ; partidul nostru a avut numai succese parțiale, n'a pierdut însă nici un mandat din cîte avusese în periodul trecut. Pe de altă parte partidul nostru a reportat la aceste alegeri o învingere morală strălucită, care a pus în uimire și pe adversarii cei mai îndîrjiți. La alegerea făcută în colegiul al doilea se concentrase aproape întreaga luptă, căci aici votează funcționarii, elementul inteligent, pe cînd în colegiul întăiu, colegiul restrîns de tot, puținii alegători se conduc de alte considerații decît principii statornice, iar în corpul al treilea Jidovimea e în majoritate absolută. Romînii votînd în suburbii, cei vr'o 180 alegători Romîni au votat toți, afară de trei împiegați, ca un om, lista romînească, cu toate influențile administrative exercitate, cu toate insistențele puse pe lîngă unii alegători. Această ținută frumoasă i-a scos din sărite pe adversarii noștri, care credeau că Romînii se vor prezenta dezorganizați, dezavuînd conducerea partidului.

Unicul Romîn care s'a exclus din această comunitate este baronul Wassilko, care a ajuns la demnitatea de căpitan al ţării, numai ca Romîn, ca deputat al ţăranilor din districtul Storojineţului. Ţinuta lui a provocat cunoscuta demonstraţiune studenţească. S'a încercat apoi să se ducă desbinarea în rîndurile tinerimii, căutîndu-se capii, care trebuiau să fie aspru pedepsiţi. Studenţimea a răspins această încercare, s'a declarat solidară, trimiţînd judelui de instrucţie o listă completă a tuturor „complicilor".

Nu mă îndoiesc că seria persecuţiilor odată începută, nu ne vom opri aici, ci vom avea de înregistrat încă multe fapte, care vor dovedi bunăvoinţa autorităţilor faţă de poporul autocton din ţară.

*

Centrala însoţirilor economice romîne din Bucovina şi-a publicat darea sa de seamă pe anul 1908. Centrala fiind instituţia cea mai fruntaşă pe terenul economic la noi în ţară, cred că va interesa pe cetitorii revistei să afle cîteva date din anul ultim de activitate a Centralei. Centrala, care s'a înfiinţat acum 5 ani, a vegetat trei ani de zile, lucrînd cu un capital de 150,000,—o ironie la adresa populaţiei noastre, zugrumată de tot felul de cămătari. De doi ani de zile, de cînd s'a organizat, Centrala, a făcut progrese aproape de necrezut. Creditul ei s'a urcat la 4 milioane, şi direcţiunea e în căutarea unor isvoare nouă de bani, ca să poată sprijini în mod eficace avîntul economic inaugurat în ţară. Merită o atenţiune specială activarea secţii de vădii şi cauţiuni. Graţie acestei instituţii, s'a putut ca mai multe consorţii romîneşti să reuşească la licitaţia de lemn, în pădurile fondului religionar. Pănă acuma numai Jidanii trăgeau folos din averile fondului religionar, format din moşiile mănăstireşti; ei arendau pămînturile arabile pe preţuri de nimic, subarendîndu-le apoi ţăranilor pe preţuri exorbitante; ei cumparau lemnul din pădure, îmbogăţindu-se peste măsură şi întrebuinţînd banul astfel cîştigat spre a ne zugruma politiceşte şi economiceşte. În anul acesta toate cinci pădurile, care au fost scoase la licitaţie, au fost luate de Romîni, între care şi de un consorţiu de ţărani. Numărul însoţirilor ataşate Centralei sau urcat la 158; aceste însoţiri au un total de 25516 membri.—156 sînt însoţiri de credit cu 23855 membri, iar două însoţiri de consum cu 1661 membri. Centrala are în ultimul an: *părtăşii*—84095.85 cor., *fondul de rezervă*—9722.94 cor., *depuneri*—871148.35 cor., iar profitul curat este de 12112.31 cor., dintre care 6000 trec la fondul de rezervă. Şi în ultimul an administrativ s'au înfiinţat mai multe bănci raiffeisiene şi 2 însoţiri.

O activitate deosebită de frumoasă a dezvoltat în ultimul an *secţia agricolă*, înfiinţată de abia în 1907, cu scopul de a organiza vînzarea directă a productelor agricole dela populaţiunea rurală la *consument*, excluzînd orice comerciu mijlocitor, dăunător economiei rurale, şi înfluenţînd preţurile productelor agricole pe pieţele oraşelor, în folosul

„ţărănimii". S'au înfiinţat în mai multe sate însoţiri pentru cumpărarea şi vînzarea productelor agricole, şi s'au făcut prin mijlocirea Centralei mai multe transporturi de vite, direct pe piaţa de la Viena, unde s'au vîndut cu preţuri foarte bune. Secţia agricolă a organizat în anul trecut şi vînzarea cerealelor şi a nutreţurilor ţăranilor romîni, direct la magazinele militare din Cernăuţi, excluzînd şi aici mijlocirea Jidovilor, care era în dauna ţăranilor. Centrala a furnizat membrilor însoţirilor lemne de foc şi de construcţii, şi mai multe vagoane de popuşoi de calitatea cea mai bună, lucrînd astfel la împiedecarea lăţirii pelagrei, care bîntuie în unele părţi cu multă furie. Să nu uităm şi frumoasa excursiune economică,—prima de felul ei la noi în ţară,—organizată de secţia agricolă a Centralei. Excursiunea s'a făcut cu ocazia expoziţiei de vite şi maşini agricole, care s'a făcut la Viena, în April 1908; la ea au participat foarte mulţi ţărani şi cîţiva învăţători. Excursionişti au avut ocazie să facă cunoştinţă cu multe lucruri folositoare şi să-şi lărgească mult orizontul, cunoscînd întocmirile moderne. Direcţiunea e hotărîtă să organizeze în fiecare an astfel de excursiuni. Secţia agricolă a înfiinţat, în anul 1908, 9 însoţiri, fie agricole, fie de cumpărare şi de vînzare în comun.

Un Bucovinean.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÎRGU MUREŞ
19 75
GEORGE EMIL PALADE

Scrisori din Ardeal.

Moartea deputatului Brediceanu.—Candidatura lui George Pop de Băseşti.—Adunarea Asociaţiunii aradane.—Condamnări. Iusth şi Maniu.

In apogeul activităţii sale pe toate terenele, dar mai ales ca şef recunoscut al Bănăţenilor,—deputatul Coriolan Brediceanu a încetat subit din viaţă, Duminică la 7 Februarie. Fusese bolnav cîteva zile, dar se întremase într'atîta, în cît însoţit de prieteni, pleca la Budapesta, pentru a se supune unei mici operaţiuni. Moartea l'a surprins în gară, înainte de a se urca în tren, pe cînd vorbea vesel şi glumind.

Implinise vîrsta de 58 ani. Era însă robust şi plin de vlagă. Inima, pe care mai mult a frămîntat-o în viaţă, căci Brediceanu fusese în deosebi om de inimă, inima aceasta bună i-a cauzat moartea şi-a adus jale nu numai peste întreg Banatul, ci în doliu sîntem toţi Romînii din statul ungar, pentrucă am perdut pe cel mai simpatic şi mai energic luptător naţional. Pierderea este cu atît mai ireparabilă, cu cît tocmai acum avem să suportăm luptele cele mai grele. Sînt multe de pus la cale mai ales în Banat, în diecesa Caransebeşului, unde episcopul ales la 4 Octomvrie, nici pînă azi nu este întărit şi introdus în scaun. Şi se ştie rolul mare pe care l'a avut Brediceanu, precum şi munca ce-l mai aştepta pe acest teren.

Inmormîntarea s'a făcut în ziua de 9 Februarie. A fost nu numai pompoasă, imposantă, dar şi emoţionantă. Mii de ţărani plîngeau perderea lui „taica Bredişeanu“, cum îi zicea în dialectul bănătenesc, al cărui reprezentant tipic era regretatul decedat. Prohodul l-a făcut protosingelul dr. T. Bădescu, asistat de protopopul Lugojului dr. G. Popovici, deputat, şi de numeroşi preoţi. Corul lui Vidu, vestitul cor bănăţenesc, nici odată n'a cîntat mai cu jale, căci se despărţea de Brediceanu, în jurul numelui căruia poporul făcuse versurile :

„Nu-i Romîn ca Bănăţeanu,
„Bănăţean ca Lugojanu,
„Lugojan ca Brediceanu.....

În numele Lugojenilor a vorbit protopopul dr. G. Popovici, amic și tovarăș de luptă al defunctului, iar în numele partidului național a vorbit dr. V. Lucaciu. Panegiricul rostit de părintele Lucaciu, a făcut aceiași profundă impresie pe care a produs-o în București în biserica Sf. Gheorghe, la parastasul marelui naționalist Grigore Brătianu. În numele camerei advocațiale a vorbit dr. Hausch, iar în numele cercului Oravița a vorbit părintele Popovici din Ticvaniul-mare; dr. V. Braniște a vorbit în numele tuturor societăților românești din Lugoj. Telegrame de condoleanțe au venit din toate părțile, de la toți fruntașii romîni; d'asemeni s'au depus numeroase coroane, între ele una a clubului parlamentar romîn, cu panglică tricoloră.

*

Sub influența împrejurărilor, deputații romîni prezenți aproape toți la înmormîntarea vice-președintelui lor, împreună cu fruntașii din Oravița și cu cei din Lugoj, au ținut îndată o conferință și au decis ca în cercul rămas vacant să candideze George Pop de Băseşti, venerabilul președinte al comitetului și partidului național, care deși e de 74 ani, se bucură însă de o sănătate și vigoare excelentă. Deputații Lucaciu, Vaida, Maniu s'au și dus îndată în cerc, unde la 11 Februarie s'a ținut adunarea de candidare. Numele candidatului e cunoscut pretutindeni, a fost deci primit cu entusiasm și se luptă din răsputeri pentru reușită.

Guvernul a pus candidatura lui dr. Iosif Siegescu, profesor în Budapesta, care are marele merit „patriotic" că a fost comisar guvernial la Caransebeș și a făcut un raport cum i-a plăcut lui Appony și Burdea, cerînd distituirea aproape a tuturor profesorilor dela seminarul și preparandia românească. În favorul acestui guvernamental lucrează Burdea și tot aparatul administrativ, începînd cu ministrul Andrassy și terminînd cu cel din urmă—jandarm. Cum înțelege și ministrul și jandarmul să-și exerciteze—„misiunea", se poate vedea din cele petrecute chiar în primele zile ale campaniei electorale, cînd au arestat pe o mulțime de alegători naționaliști, între ei și pe preotul Ioan Dobovici, sub pretext că „agită", în realitate pentru a teroriza pe aderenții partidului național.

*

La 11 Februarie s'a ținut în Arad adunarea generală a Asociațiunei naționale, o societate culturală înființată în anul 1862, pe cînd aveam în Arad ca prefect (comite suprem) pe mult regretatul George Popa. De atunci și pînă la 1875, Asociațiunea aceasta a dezvoltat multă activitate și a avut membri pînă și prin Satmar și Maramureș. Sub regimul lui Tisza și pînă mai anii trecuți, Asociațiunea a lăncezit. Adunarea generală din anul acesta, la care au participat vr'o trei mii de persoane, între cari toți fruntașii și cărturarii comitetului precum și nume-

roşi ţărani, e un semn de îmbucurătoare reculegere. Nu mai puţin e un semn de solidaritate culturală faptul că am avut prilegiul să salutăm între noi fraţi din Romînia, între care d. G. Vercescu, prefect din Craiova şi d. Paraschivescu, advocat în Bucureşti.

Adunarea a fost deschisă de protosingelul R. Ciorogaru, care ţinea locul preşedintelui, P. S. S. Episcopul I. Popp, impedecat de a lua parte la adunare din cauza boalei. A vorbit apoi d. V. Goldiş, directorul Asociaţiunii, căruia îi revine meritul că Asociaţiunea e pe cale de progres, ca'n primii ani după înfiinţarea sa. D. Goldiş a arătat importanţa Aradului ca centru cultural, aducînd omagii memoriei lui Cichindeal şi Moise Nicoară şi arătînd cum, chiar pe vremea cînd Asociaţiunea aradană părea stînsă, din comitetul Aradului, au răsărit doi scriitori: Ioan Slavici şi I. T. Mera, amîndoi din Şiria.

Din partea Asociaţiunii dela Sibiu a vorbit d. E. Ungureanu, stăruind asupra mijloacelor cu ajutorul căror ne putem susţine naţionalitatea şi cultura. D. P. Gimlescu, protopop, a salutat Asociaţiunea în numele societăţii pentru fondul de teatru; profesorul V. Mimla a cetit apoi raportul general; d. Virgil Antonescu, raportul despre starea financiară (Asociaţiunea are un capital pe 19,491 cor); d. Cornel Lazar a cetit raportul despre starea bibliotecii, iar d. Iosif Moldovanu raportează cum, în urma iniţiativei Asociaţiunii, mai mulţi învăţători distinşi au ţinut prelegeri poporale la sate, luminînd poporul şi combătînd în deosebi alcoolismul.

S'au ales apoi comisiile; d. Gliţă Pop a ţinut o conferinţă despre *limba literară românească în Ardeal*. S'a ales apoi biuroul adunării generale şi direcţiunea, iar, după acestea, comisia însărcinată să înscrie membri noi a raportat că s'au strîns de la membrii fondatori (noi) şi din cotizaţii—4460 cor.

Adunarea s'a încheiat la orele 12 şi jum. printr'o vorbire a preşedintelui, care a ţinut să mulţumească nu numai numeroşilor participanţi, ci şi primarului oraşului, Varjasy, care a pus sala festivă a primăriei la dispoziţia noastră. Preotul Popovici din Cermei a constatat succesul strălucit şi a mulţumit direcţiunii pentru cuvîntare şi jertfa adusă.

S'a ţinut apoi un mare banchet, la care s'au rostit mai multe toaste. Au vorbit: R. Ciorogaru, Dr. N. Oncu, P. Truţa, M. Velici, E. Ungureanu, Dr. St. Pop, Bosniev Paraschivescu (Bucureşti), T. Vercescu (Craiova), I. Suciu şi V. Goldiş.

Sara a fost un bal foarte reuşit.

*

În săptămîna trecută am avut de înregistrat două condamnări, amîndouă date la curtea cu juraţi din Tîrgul Mureşului: D. Victor Braniştе, redactor la „Gazeta Transilvaniei", pentrucă a reprodus un articol

al lui Björnson, a fost osîndit la *3 luni temniță* de stat şi 240 cor. amendă, iar d. dr. Casiu Maniu, pentru o scrisoare publică, ce a adresat-o în gazeta lui Björnson, a fost osîndit la *un an temniță* şi *1000 cor. amendă*. Notez că d. C. Maniu (fratele deputatului), într'un proces de presă al „Tribunei" din Sibiiu, a mai fost osîndit şi a stat în temniță un an de zile.

*

In ziua de 16 Februarie şi deputatul dr. I. Maniu era cît pe ce să o păţească, întocmai ca Vaida, acum doi ani. Pentrucă a combătut cu energie tendinţele şoviniştilor de a maghiariza cu ajutorul armatei, Kossuthiştii l-au insultat, au sărit asupra lui şi nu l-au lăsat să mai vorbească, iar Iusth, cel care mai săptămînile trecute pleda pentru împăcarea naţionalităţilor, n'a făcut nimic pentru apărarea deputatului romîn, ci în calitate de preşedinte i-a retras cuvîntul.

Ziarele ungureşti scriu cu o sălbăticie nemai pomenită împotriva lui Maniu, îndemnînd pe deputaţii unguri să nu-l mai rabde în parlament, iar pe Iusth îl laudă că i-a retras cuvîntul. E foarte probabil că multă vreme nici nu-l vor lăsa pe Maniu să vorbească.

*

Alegerea din Oraviţa s'a făcut Marţi, în 2 Martie, st. n., şi a fost o dureroasă înfrîngere pentru partidul naţional, ieşind învingător guvernamentalul dr. I. Siegescu, cu 1946 voturi, contra lui Ceorge Pop de Băseşti, care a întrunit 982 voturi. Adevărat că o teroare mai aziatică şi abuzuri mai revoltătoare rar s'au mai comis chiar în Ungaria. E un fapt însă sigur, că lupta s'a perdut din cauza trădării celor mai mulţi preoţi şi învăţători. Ceiace iarăşi nu s'ar fi putut întîmpla, dacă partidul naţional ar fi mai bine organizat.

Vom reveni asupra învăţămintelor ce trebue să tragem din această nenorocită alegere.

6 | 19 Februarie, 1909. I. Russu-Şirianu.

Miscellanea.

CUVÎNTAREA D-LUI IULIU MANIU.

Discursul d-lui deputat Iuliu Maniu în parlamentul din Budapesta, în discuţiunea chestiunii militare, are o însemnătate epocală, prin lămurirea *directivei politice* a Romînilor din statul ungar.

Reproducem, după „Tribuna" din Arad (No. 26 din 5 Februarie), pasagiile mai însemnate din acest discurs, relative la rolul istoric al Imperiului Habsburgic, care determină şi aspiraţiunile Romînilor:

Iuliu Maniu: In atmosfera politică actuală, poate zădarnic aşi încerca să tratez mai temeinic proiectul de lege la ordinea zilei, căci aşi întîmpina zidul invincibil al prejudecăţilor d-voastre. Mă voi mărgini deci să schiţez numai punctul de vedere al partidului meu.

Cînd ni se impune chestiunea sporirii efectivului armatei, e firesc să cercetăm înnainte de toate care este scopul armatei şi să examinăm organismul şi spiritul acestei armate, întrucît corespunde scopului căruia se meneste. Scopul armatei este să asigure monarhiei autoritatea necesară în acţiunile ei internaţionale, să chezăşuiască siguranţa ei externă şi internă.

De aici firească concluziune, că armata e cel mai efectiv mijloc întru menţinerea importantului rol ce-l are monarhia Austro-Ungară în istoria universală. Savanţi şi filozofi de renume necontestat au lămurit că în cursul veacurilor monarhia a împlinit o chemare de interes universal şi că monarhia stă în slujba anumitor scopuri naţionale şi culturale superioare. Intr'o vreme cînd eghemonia germană era în plină floare în Austria, un istoric slav a dovedit, cu întreg arsenalul de dovezi al istoriografiei, că existenţa Austro-Ungariei e atît de necesară, încît dacă acest stat dualistic n'ar exista, el ar trebui creiat. Toţi savanţii şi filozofii cîţi s'au ocupat de chestiunea existenţii acestei monarhii, au convenit întru a constata că ea împlineşte o problemă de cardinală importanţă în mijlocul Europei. De-o parte a asigurat popoarele mici, care, în urma puţinătăţii lor ca număr şi din pricina aşezării lor geografice nefavorabile, n'aveau putinţa propăşirii pe calea evoluţiunii, de-altă parte a apărat, în trecut, cultura apusoană faţă de invaziunile barbarilor din răsărit. Cercetînd din aceste puncte de vedere trecutul Austro-Ungariei şi al dinastiei de Habsburg, într'adevăr trebuie să recunoaştem că interesele micilor popoare care alcătuiesc monarhia au găsit în cadrele ei, totdeauna, adăpost, deşi—durere—nu în măsură egală.

Cultura apuseană a fost ferită deasemenea de primejdiile ce o amenințau dinspre răsărit.

Chestiunea e că, oare, monarhia va îndeplini și în viitor o chemare atît de măreață? Și, dacă da, care-i sînt mijloacele pentru aceasta? Eu cred că monarhia va avea un viitor mare, și sînt convins că istoria a rezervat încă pagini strălucite atît Austro-Ungariei, cît și dinastiei de Habsburg. Și, dacă e ceva care să-mi pricinuiască durere, e că cercurile conducătoare ale monarhiei, bărbații ei de stat, nu sînt îndeajuns de pătrunși de chemarea asta și n'au înțelegerea necesară în alegerea mijloacelor sigure, potrivite unui scop atît de măreț, de-o importanță istorică-universală atît de mare.

Că problema existenței Monarhiei Habsburgice e de-o importanță universală, se vădește strălucit prin recunoașterea ei de către bărbații de stat francezi, care de altfel în urma conjuncturilor internaționale nu sînt prieteni monarhiei, dar care totuși sînt nevoiți a recunoaște că problema de căpetenie a ei este să garanteze popoarelor de sub scutul ei o dezvoltare economică și culturală liberă, întru desăvîrșirea și înflorirea civilizațiunii universale.

O altă problemă de cardinală importanță a monarhiei, e problema inversă a trecutului ei. Pînă cînd, în trecut, apăra Apusul de invaziunile barbare, azi ea trebuie să stavilească așa numitul „Drang nach Osten"; să ație calea acelor puteri europene care, în urma expansivității lor și în urma ambițiilor politice, năzuiesc mereu spre răsărit. Azi Austro-Ungaria e garanția cea mai efectivă a concertului european. Ca să-și poată îndeplini această chemare universală, ea trebuie să se razeme pe forțe reale și trainice. Ea trebuie să se consolideze înlăuntru, prin armonizarea intereselor de viață ale popoarelor sale, prin garanția dezvoltării lor absolut libere. Cei care conduc azi destinele monarhiei au rătăcit calea acestor luminoase probleme. In 1867, și înnainte, Austria s'a pus pe temeliile eghemoniei germane, iar aici în Ungaria s'a deschis drum larg eghemoniei și exclusivismului de rasă al Ungurilor. (Sgomot în băncile din stînga).

Teza mea e că, din punctul de vedere al istoriei universale, s'a făcut atunci o mare greșală. Dovadă urmările. Eghemonia germană s'a prăbușit, și azi popoarele din Austria luptă cu toate mijloacele vieții de stat pentru dezvoltarea lor economică și culturală neîmpiedecată, pentru o egală sprijinire a intereselor lor din partea statului. Prin emanciparea lor definitivă se va împlini marele rost istoric al monarhiei....

Urmează analiza situațiunii intime din Ungaria și a tendinților de maghiarizare, cari caută a se servi în scopuri „particulariste" și de armata imperială.

Aici expunerea a fost întreruptă prin cunoscutul scandal al „patrioților", căruia i-a urmat retragerea cuvîntului de către președintele Justh.

Am reprodus cu deosebită mulțumire sufletească aceste pasagii din discursul inimosului deputat naționalist, din care cetitorii „Vieții românești" pot vedea că *oamenii de răspundere* de peste munți afirmă același punct de vedere, pe care l-a desvoltat în paginile revistei noastre și d. C. Stere.

Dacă „patrioții" din țară au întîmpinat articolul, la care facem aluzie, cu aproape aceiași furie cu care „patrioții" din Budapesta au primit cuvîntarea d-lui Iuliu Maniu,—sîntem mulțumiți de „compania", în care ne aflăm, și nu invidiăm pe... cealaltă...

MIRÉIO.

Cincizeci de ani de la apariţia poemului lui Frédéric Mistral.

În primavara anului acestuia se serbează în cîmpiile Comargue, sau Crau, cincizeci de ani de la publicarea poemului *Miréio*, apărut în anul 1859, Februarie 2, şi scris în dialectul provensal. Opera lui Frédéric Mistral nu e o operă izolată, o floare ciudată, apărută în lumina splendidă a sudului ca un produs întîmplător, ca un capriţiu al acestei naturi încîntătoare. Pe la 1850 mai mulţi tineri înzestraţi cu alese calităţi artistice se grupează în jurul lui Roumanille, povestitor provensal foarte talentat, formînd un cenaclu la Avignon, pentru propăşirea literaturii meridionale. În acest cenaclu intră Mistral în 1851, cînd operele lui Aubanel şi ale lui Roumanille îşi făcuseră renume deja în Franţa, şi aspiraţiuniile Felibrigiului începeau să devie realităte. De la începutul activităţii sale, adică de la intrarea lui în Felibrige, el e pătruns de menirea lui şi de scopul acestei activităţi.

„Am luat hotărîrea, zice el, întăi să ridic şi să reînviu în Provence sentimentul rasei, pe care o vedeam nimicindu-se sub educaţia falşă şi nefirească din şcoli; al doilea, să provoc această reînviere prin reîntărirea limbii naturale şi istorice a ţării, pe care şcoala o prigoneşte de moarte; al treilea, să fac drum în inime provensalului prin insuflarea şi flacăra dumnezeeştii poezii" (Mémoires et Récits, citat în Merc. de France). Şi el îşi începe alcătuirea operei sale de căpetenie, *Miréio*, încă de pe acele timpuri, lucrînd pe îndelete după inspiraţia, pe care i-o aduc virtejele Mistralului şi căldura soarelui, şi după răgazul ce i-l dă conducerea fermei, în locul tatălui său, devenit orb la optzeci de ani. *Mireille*, cum i-a zis Reboul la un banchet „est le plus beau miroir où jamais la Provence se soit mirée". Pare, în adevăr, că a izvorît din uimirea, cu care a răsfrînt poetul minunatele peisagii ce înconjurau ferma, *Le mas du juge*, despre care zice el însuşi că era în adevăr un cuib de poezie limpede, biblică şi idilică; e o răsfrîngere a vieţii pline şi bogate care se întrupa în copilele din satul Maillane, atît de ademenitoare şi pline de sevă arzătoare, pierdute în lanurile aurii de grîu, printre livezile de măslini şi butucii de vie, cu pieptul desfăcut şi adorabilele lor bonete albe înnodate atît de graţios pe chipul oacheş; în acele trupuri bronzate şi puternice de bouari, secerători şi ciobani care se perindau de dimineaţă pănă'n sară în acele peisagii de feerie pe dinnaintea poetului, în bătrînul frumos şi patriarcal, care era tatăl lui Frédéric Mistral şi căruia toată lumea, chiar şi maică-mea, zice poetul, îi spunea *stăpîne*. El trăeşte printre aceste suflete primitive şi bogate, exuberante în simţiri şi în limbă, printre frumos povestitori şi ciobani, care îi vărsau în suflet în fiecare clipă comoara poeziei populare şi bogăţiile necunoscute ale limbii lor plină de imagini, de un colorit asemenea peisagiilor în care s'a născut şi a trăit, palpitînd de viaţă, de putere, de imaginaţie şi simţire. Aceasta explică succesul covîrşitor, triumful strălucit care a întovărăşit pe poetul Mistral,

din clipa apariţiei poemului *Mireille*, şi s'a urmat până azi din ce în ce mai plin, revărsîndu-se mai îndepărtat peste hotarele Franţei, căci azi *Mireille* e un poem universal, tradus în englezeşte mai întâi de Suzanne Asselin şi apoi în nemţeşte, şi consacrat capo-d'operă mondială prin premiul Nobel, după cincizeci de ani de admiraţie universală. Şi, pe lîngă toate, el a ştiut, zice Frédéric Charpin, care-i consacră un articol în Mercure de France, No. din Februarie a. c., să realizeze şi capo-d'opera vieţii sale: fericirea în simplicitate.

Aceasta e figura senină şi genială a poetului Mistral, pe care Franţa se pregăteşte să-l sărbătorească în primăvară. Din lunga sa activitate totuşi nu au izvorît decît puţine opere: afară de cea mai desăvîrşită şi mai interesantă, care e Miréio, încă alte două epopee, căci, în potriva tuturor prevederilor, el a creiat în vremile noastre moderne, ca un al doilea Homer, *epopee*, Calendau şi Nerto; o dramă: La Reino Jano; o culegere de poiezii lirice: Lis Iselo d'or şi Memoriile sale, care nu alcătuesc decît un volum.

JEAN RICHEPIN LA ACADEMIA FRANCEZĂ.

Ceia ce trebue să recunoaştem în primul loc, e că spiritul Academiei franceze a... evoluat, am putea zice, mai bine, s'a revoluţionat, de pe vremurile nu tocmai îndepărtate, cînd această instituţie apărea ca o „stîngere" a tot ce sămăna măcar pe departe a fi îndrăzneală, a tot ce ar fi eşit în relief cu o originalitate mai.... pipărată, de pe vremurile cînd tot ce era talent şi voia cu mîndrie să-şi păstreze independenţa, părea că nu va călca în templul oficial al cugetării!

Sed quantum mutatus ab illo....

Azi cupolele sale au primit, fără să se cutremure, pe noul recipiendar, autorul versurilor „*Chansons des Gueux*", şi imaginea acestei energii neastîmpărate, chipul acestui uriaş răzvrătit, părea la locul lui în această casă, în care muza lui punea piciorul pentru prima oară, în haina-i brodată cu palmele verzi şi sabia, care, observă Ernest la Jeunesse, şedea cuminte în teacă, lipită de coapsele lui!... Şi bolţile nu s'au dărîmat.... finul şi ironicul Barrès a celebrat pe Richepin ca: *Roi de Gueux*, în decorul cîrciumilor de pe malul stîng al Senei, unde pe marginea meselor îşi creiona Raoul Ponchon hazliile sale cronici rimate, pe pereţii cărora se profilau umbrele tragice ale lui Gérard de Nerval şi Beaudelaire, şi ale atîtor alţi eroi „de la Bohème": Petrus Borel, marele Valles, Murger, etc. S'a făcut apologia Bohemismului şi s'a pomenit între aceste ziduri sacre şi solemne de balurile dela Bullier, acele petreceri nebuneşti, în care Bohema a cheltuit atîta putere de viaţă, atîta veselie nebună, atîta vervă şi fantezie, încît ele au devenit un simbol, aproape un monument consacrat puterii de viaţă, de expanziune şi de fantazie a unei generaţii întregi,—şi academia l-a consacrat pe J. Richepin demn de a intra în sînul ei, pentru acest trecut şi pentru puterea, suflarea violentă de viaţă şi originalitate din cîntecele întitulate *Blasphèmes!*....

CATULLE MENDÈS.

Un accident de tren a pus capăt existenţii strălucitorului Catulle Mendès, care la vîrsta de 68 ani,—pe cînd atîţia alţii dintr'o generaţie cu el s'au stins ori s'au resemnat la moarte şi la bătrîneţă,—era încă în plină activitate, în plină tinereţă sufletească, „maestrul" şi conducătorul unei generaţii tinere, după ce timp de 35 de ani a fost conducătorul şi însufleţitorul poeziei de elită a Parnasienilor, îndrăgostiţi de frumuseţa verbului,de bogăţia rimei şi armonia ritmului. Alături de Teodor Banville, Beaudelaire şi Leconte de Lisle, la revista lui, „Revue Fantaisiste", au debutat toţi din generaţia lui: F. Coppée, Sully Prudhomme, Leon Dierx şi Jules Claretie. Cu o vervă, cu o însufleţire şi o activitate neobosită, s'a războit el cu contemporanii săi, pentru poezia curată şi dumnezeească, aşa cum o concepeau Parnasienii, şi pentru întroducerea muzicii lui Richard Wagner la Paris. In afară de operele lui şi de neîntrecutul său talent de jurnalistică, neuitalele sale cronici dramatice din „Le Journal", în care, pe lîngă gustul subţire şi simţul ascuţit de critică, era şi un elan de entuziasm liric, care-i dădea o putere comunicativă de emoţie, unică în genul acesta,—influenţa lui asupra lumii intelectuale se explică şi prin darul lui de *„causeur"*.

Cu el se stinge tipul care întrupează mai desăvîrşit mentalitatea unei generaţii, felul ei de a simţi şi a concepe arta şi lumea, generaţia în admiraţia căreia am crescut, dar care... e, în clipa de faţă, deja din domeniul trecutului.

Voluptos admirator al formei în întrupările ei cele mai dumnezeeşti, arta şi femeia, în operele sale e, pentru gustul nostru, prea închinat cultului ei exclusiv, prea adorator al verbului, prea preocupat de strălucirea unei imagini, de preţiozitatea unui epitet, de armonia şi sonoritatea unei fraze. Graţia, eleganţa, muzica desăvîrşită a ritmului din madrigalele, rondelele şi villanelele lui, nu pot încînta decît un public rafinat, o elită restrînsă, preţuitoare, pînă la exces, a formei. Şi, deşi a fost un veşnic îndrăgostit, nici în elanurile lui de dragoste mistică şi curată, cum e în Sainte Thérèse, nici în acele voluptoase care întrec adeseori marginile celei mai largi îngăduinţi, nu izbuteşte să trimită, de sub strălucită furie a formei, o rază care să meargă şi să încălzească sufletul cetitorului, un accent în care cetitorul să recunoască glasul patimii omeneşti în toată sinceritatea ei. Operele lui nu au darul de a emoţiona, e prea largă în ele partea fantaziei şi a cultului formei, prea jigneşte în noi acea nevoe de adevăr şi observaţii scrupuloase ale vieţii, cu care ne-a obişnuit arta mai nouă.

Viaţa însuşi a lui Catulle Mendès pare a fi fost, printr'un fericit joc al întîmplării, anume aşa cum îi trebuia poetului: Amant pasionat al frumuseţii, sub formele ei cele mai ademenitoare, frumos el însuşi în

tinereță, ca „ún prince charmant“, și încă în plină viață și temperament la bătrînețe, a fost iubit de două din cele mai însemnate literate din timpul nostru și, în același timp, două frumuseți cu renume: Judith Gauthier, prima sa nevastă și fiica poetului Theophile Gauthier, autoarea unor curioase și splendide povestiri chinezești și a unor memorii pline de viață și desăvîrșite ca formă: Collier des Jours, și actuala d-na Mendès, poetă destul de apreciată.

Moartea însăși, cu toată cruzimea tragediei ei, pare a fi iarăși așa cum ar fi dorit-o poetul: o dispariție bruscă în plină tinereță a sufletului, în plină putere a talentului, fără boală, fără bătrineță, fără oribila și respingătoarea distrugere, atît de umilitoare și de degradantă.

P. Nicanor & Co.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
19 25
GEORGE EMIL PALADE

Recenzii.

Constanța Hodoș: *Departe de lume*—Biblioteca „Minerva", București.

O serie de povestiri, în care, însă, lipsurile din celelalte volume sînt și mai simțite. Tipurile, ce încearcă să se schițeze la începutul povestirilor cu oarecare putere, nu se susțin, acțiunea șovăe, sentimentele, în exprimarea cărora D-na Hodoș găsește uneori nota justă, accentul care merge la inimă și înduioșează,—se slăbesc în cursul povestirii, își pierd culoarea, se șterg. Sînt unele stări sufletești, care, abia indicate, în povestiri ar fi foarte interesante, dacă autoarea și-ar da osteneală să le adîncească, să le analizeze. Unele situații, cum e acea din „O căsnicie", redate în lumina în care ar fi trebuit, de către o femee de talent, ar fi de un dramatism infinit de dureros, însă, așa cum le scrie D-na Hodoș, ele sînt sarbede și banale. În sfîrșit, mai în toate povestirile aceste nu se realizează ceia ce ne făgăduește începutul, și, cînd ai terminat cartea, ești nemulțumit, decepționat.

*

Natalia Iosif-Negru. *O Primăvară.*—Biblioteca „Minerva", București.

Versurile D-nei Iosif sînt limpezi ca un adevărat cer de primăvară. Impresiile dela natură, iubirea florilor și a cîntăreților din pădure, se răsfrîng în drăgălașe icoane. Gingașe simțiri femeești, care, dacă nu sînt adînci și zguduitoare, trezesc totuși ecouri plăcute, în sufletul celitorului, ca de pildă versurile: „Unei Flori".

De colbul drumului bătută
Jelești sărmană floricică...
O rază nu te mai sărută,
Un strop de rouă nu-ți mai pică.

Podoaba darurilor tale
Trecută-i fără de mîngiere.
S'au stins culorile 'n petale
Mireazma sufletului piere.

Cum străluciai în cîmp odată
Înaltă, mîndră, pe tulpină,
Rizînd la soare răsfățată,
În lumea florilor regină!...

Cînd, rob căzînd privirii tale,
Te smulse călătorul 'n pripă
Și l'ai împodobit în cale
Cu viața ta numai o clipă.

Acum, murind, te înfioară
Un gînd: „Pe cînd te stingi în taină,
Ce sclavă a ta de-odinioară
Ajuns-a'n locul tău regină".

Nici patimă, nici dureri adînci, dar simțiri de o melancolie rezemnată, ca un parfum de regrete, adie în unele versuri foarte frumos nuanțate,—iar veselia e mai pronunțată și mai vie în imagini și în ritm. Nici cugetările nu au cine știe ce originalitate sau putere; ele sînt însă de multeori redate într'o culoare sufletească atît de personală, în cît își pierd banalitatea și sună cu o notă nouă și neașteptată.

Versurile sînt foarte bine făcute, iar cartea D-nei Iosif se cetește cu plăcere.

I. S.

***

Costică Ciobanu-Pleniță. *Cuvîntări adînci. Cîntece din vechime, culese dintr-un colț al Olteniei*, cu un Dicționar [sic!] de provincialisme. Craiova, Sache Pavlovici, 1909, 1 vol. de 327 p., prețul 3 lei.

Poeziile sînt clasificate după titluri curioase. Astfel, primul titlu sună „*De toate*: Dor, dragoste, doine, jale, mîhnire, reamintiri, cugetări, *etc.*" Autorul nu ne arată astfel care anume din poeziile citate supt această rubrică sînt *doine*. Iată deci o ocazie perdută de a înnainta cu ceva în obeștia doinei.—Glosarul final nu cuprinde unele cuvinte din text (d. p. *ocheșeă* p. 300, *abura* p. 303).

Pentru psihologia autorului observ următoarele: 1. Volumul, o colecție de *poezii* populare, e intitulat '*Cuvîntări* adînci';—2. Oridecîteori vorbește (prefață, pg. 2, 5, 307), autorul se exprimă tot în persoana I singulară, *eŭ*.

Colecția, întru cît ne vine dintr-o regiune așa de puțin cunoscută din punct de vedere folkloric ca Oltenia, este firește indispensabilă filologilor, și se va ceti cu plăcere și de publicul mare, deoarece cuprinde multe bucăți frumoase.

Volumul se prezintă plăcut și din punct de vedere tipografic.

Pentru munca depusă întru adunarea unui material așa de prețios și pentru jertfele bănești necesitate de tipărirea unui volum de 327 pagini, autorul e vrednic de toată lauda.

*

Pompiliu Pîrvescu. *Hora din Cartal, cu arii notate de C. V. Cordoneanu.* București, Academia Română, 1908, 1 vol. de 195 p., prețul 3 lei.

Cuprinde o introducere asupra horelor din punct de vedere coreografic. Urmează apoi descrierea diferitelor feluri de hori (una se numește *Hora lui Cuza*), apoi datini, legende, cimilituri, o descriere a nunții, diverse note, melodiile horelor și un glosar.—toate cu privire mai ales la satul Cartal din jud. Constanța.

Aruncarea notelor într'un capitol pe la mijlocul volumului îngreuează lectura.

G. P.

***

Constantin Litzica. *Catalogul manuscriptelor grecești.* Ediținea Academiei române, București, 1909, un volum de VI—563 p., în 8.

S'ar părea că nu-i nimic mai obositor decît cetirea unei asemenea cărți, și totuși un catalog, cum e acesta pe care-l am dinnainte, nu-i lipsit de interes și chiar de oarecare farmec.

Pe fiecare pagină răsar, evocate în cîteva vagi și șterse trăsături naive, figuri aproape uitate: alături de spătarul Nicolae Milescu, Ion Văcărescul, Dudescul, Neofit Duca, se înșiră sute de anonimi și necunoscuți, cu dorul lor de neperire a amintirei, printr'o iscălitură, și cu naivele afurisenii pentru cel care le-ar fura vre-o carte.

E, desigur, adevărată afirmarea d-lui Litzica, că s'ar privi cu alți ochi cultura greacă în țările române, dacă s'ar cunoaște exact ce se cetea ori, cel puțin, ce cuprindeau cărțile celite pe vremea influenței grecești.

Poate s'ar schimba vederile noastre, poate ar fi mai multă rezervă în judecarea acestei epoci; dar această judecată nu se va putea deosebi prea mult de cea actuală. Am cetit cu băgare de samă, de la un capăt la altul, catalogul cărților de școală, și, dacă e permis a induce de la titlu la conținut, apoi nu văd, exceptîndu-se matematicile care par a fi fost mai bine studiate și tratatele de logică și metafizică, nu văd întrucît a folosit desvoltării sufletești a Rominilor, exten-

siunii culturii în stratele largi sociale, toate acele retorici, tratate de stil epistolar, vocabulare, gramatici grecești, turcești, italienești, toate acele colecții de fraze și expresiuni clasice, unde nu e nimic românesc, nici o idee isvorită din observația directă a lumii, nici o legătură, sau poate una foarte slabă, cu mediul și nevoile societății, în care s'a importat această cultură străină și prin origină și prin aspirații. Și apoi, prea orbiți de strălucirea culturii lor clasice, Grecii de atunci au rămas aproape cu totul străini de curentele filozofice, care agitau și revoluționau Apusul.

Același lucru s'ar putea spune și despre tipărituri, cel puțin judecînd după cele cîte-va sute de cărți grecești, pe care am avut ocazia să le cercetez până acum.

Ar fi de dorit însă ca cineva, și d. Lilzicu pare a fi cel mai indicat, să studieze temeinic această cultură și rezultatele ei asupra spiritului românesc. Deocamdată însă autorul, prin o muncă podgioasă și vrednică de admirat, a pus la îndămînă celor ce ar voi să se ocupe, într'o ordine riguroasă și după toate normele științifice cerute unei asemenea lucrări, o parte din imensul material, existent în sălile bibliotecii Academiei.

M. J.

* * *

Dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr. *Schița monografică a Sălagiului.* Șimleul-Silvaniei, Editura „Victoria", 1908, 1 vol. de 326 p. fără preț.

Alcătuită cu ocazia adunării generale a *„Asociațiunii"* în Șimleu, comitatul Sălagiu, meritoasa monografie este expresia fidelă, și în același timp severă, a vieții economice și culturale a acestui comitat, unde 66% din populație sînt Români.

Cartea cuprinde 7 părți (partea privitoare la istoricul Sălagiului se datorește Parohului Grațian Flonta și profesorilor-pensionari: Victor Russu și Gavril Trif), un adaos, o tabelă statistică, o hartă a comitatului și mai multe ilustrații reușite.

Și cu toate că d. Russu-Șirianu a vorbit, în treacăt, în No. 8, din 1908, al acestei reviste de această monografie, totuși vom expune cîteva date din capit. VII, „Șimleul și Comunele", capitol care ni se pare cel mai important:

Românii în Sălagiu sînt în număr de 133.572, față de totalul de 207.000 de suflete. Starea lor materială, în general, e mulțămitoare. (E de observat că atît în satele curat românești, cît și în acele amestecate cu Unguri, acolo unde Românii își au școala lor confesională-românească, acolo ei progresează sub toate raporturile. Și tocmai contrar se întîmplă în satele, unde copii Românilor învață la școala ungurească, și unde elementul românesc e amenințat cu distrugerea).

După confesiunea lor, Românii sînt 127.991 greco-catolici și numai 5.581 greco-ortodoxi. În proprietatea lor, ei au vre-o 25.424 de case *(fumuri)*; 201 biserici, din care 80 sînt de piatră,— ceia ce face cîte o biserică la 643 de suflete; 179 de școli cu 167 învățători, pentru retribuția cărora poporul plătește 85,651 cor. iar statul 35,271 cor.

Din cei 133.572 de Români din Sălagiu, 25.515 sînt știutori de carte,— adică un procent de 20%. Negreșit că e un procent mic, însă, din nenorocire, el nu poate fi altfel, dată fiind nepăsarea „inteligenții" față de învățămîntul popular și, în sfîrșit, confuziunea care domnește în organele de control: statul, comitatul și confesiunea dispun, în același timp și fără nici o reguiă, de învățătorul sătesc!

În tot comitatul sînt 10.577 de alegători pentru dietă, adică cam 8%. Proprietari de pămînt, mari și mici, sînt în număr 20.850, și au aproape 280.000 „jugere catastrale" (a 1600 stîn-

jini pătrați),—ceia ce vine la 47% din suprafața întregului ținut, iar posesiunea variază între 1—3000 de jugere.

In sălagiu sînt 4 instituții de finanțe, românești, și anume: în Șimleu, Băsești, Jibou și în Tășnad; 2 case de credit, apoi 4 societăți de consum și vre-o 6 grînare bisericești. Numărul meseriașilor se ridică la 17.

Pe lîngă aceste informațiuni, care dovedesc munca și sîrguința autorilor, în monografie ni se face cunoscut și etnografia țăranului din Sălagiu și ni se vorbește pe larg de trecutul și prezentul poporului romîn sălăgean.

*

C. G. Costa-Foru. *Industria aurului în țările române.* 1909, Socec & Co., București. Preț. 25 bani.

Această broșură de cîteva pagini, cu toate că nu ne dă date suficiente privitoare la industria aurului în Romînia,—fiind numai o schițare sumară a chestiunii,—e totuși, prin originalitatea ei și prin raritatea unor astfel de cercetări, destul de importantă. Și, dat fiind că această ramură de activitate, la noi, e foarte puțin practicată și că, chiar ca scrieri, ea este foarte puțin cunoscută,—pînă acum avem numai un studiu geologic al d-lui Popovici-Hatzeg asupra regiunii Cimpulung-Sinaia, unde sînt notate și aluvioanele aurifere dela Gemenea; un raport oficial, din 1897, asupra aceleiași localități, al inginerului Neculici, acum decedat, și un capitol: „Mine și Cariere" iarăși dintr'un raport oficial al reposatului D. Olănescu, fostul comisar general al expoziției romîne la Paris,—credem că autorul, care, după cum ne spune, face de trei ani explorări la Gemenea, jud. Dîmbovița, ar putea, și chiar va trebui, să ne dea un studiu complect asupra industriei aurului la noi în țară, studiu care va aduce un real serviciu literaturii noastre economice.

Poate că d. Costa-Foru și-a adunat chiar materialul necesar...

Istoricește, industria aurului e foarte veche, și fiecare continent, la rîndul lui, a culminat în această direcție; America și Australia au azi întîietatea.

Se știe că explorarea aurului a dat naștere la două feluri de industrii: *filoniană* și *aluvionară* și că cea dintîiu e cea mai grea, mai costisitoare și mai aleatorie, dar și cea mai avantajoasă, cînd reușește.

In prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la noi, s'a exercitat industria aluvionară primitivă, prin ajutorul *copaielor*, dealungul Oltului, Lotrului, Argeșului, Dîmboviței, Buzeului și Bistriței,—și pentru acest drept de a „pîna" aurul, Țiganii, care aveau această meserie, plăteau o dare, în natură, Domnului, și o alta boerului, ai cărui robi erau.

Prin desrobirea Țiganilor și prin desvoltarea agriculturii, meșteșugul de aurar e părăsit, și azi se găsesc numai, la Gemenea, pe o întindere de 50 km. □, și în Transilvania, în sudul Arieșului, așa numitele *„gropi bătrîne"*, care nu sînt decît urmele unei vechi și importante exploatațiuni. In zilele noastre, mai la toate albiile rîurilor, dacă se ia și se spală cîțiva pumni de nisip, chiar dela suprafața solului, se găsesc fire de aur,—ceia ce arată că nisipurile aurifere sînt în plină abundență și că, prin ajutorul mijloacelor mecanice, moderne, de extracție, ele vor avea sorții unei mari rentabilități.

După socoteala autorului, dacă s'ar începe la noi o industrie aluvionară, prin întrebuințarea *dragelor* și a *escavatoarelor americane*, mașini, care pot sapa și spala în 24 de ceasuri pînă la 5000 m. c.,—extrăgînd din aluviun 90% aur, pe cînd cu mîna nu se putea extrage decît 30—60%,—cu o cheltuială maximă de 30—50 bani de metru, și scoțîndu-se 1 gram de aur, prețuit la

3 lei, dintr'un metru cub,—atunci am avea numai într'o singură zi frumosul beneficiu net de 2250 lei. Şi, într'o mică paranteză, autorul îşi exprimă părerea, că această industrie aluvionară s'ar putea face paralel cu canalizarea riurilor noastre, căci, săpîndu-se canale de 6 m. adîncime şi largi de 25, pe o lungime de 2000 kil., şi plătindu-se cîte 40 bani de metru cub,—preţuri stabilite prin experienţa altor ţări,—în totul s'ar necesita o cheltuială de 120 milioane. Şi, chiar dacă media aurului extras n'ar fi decît $^1/_7$ din gram la metru cub, tot s'ar putea acoperi, în întregime, cheltuelile, şi în plus s'ar avea şi un profit de 8½ milioane; iar dacă media aurului s'ar sui la ¼ din gram, atunci ar rezulta un cîştig de 105 milioane.

În munţii noştri se găseşte deasemenea şi quarţ aurifer, semnalat de inginerul Pascu la Valea lui Stan, jud. Rîmnicul Vîlcei, şi unde s'au făcut chiar oarecare lucrări de către un alt inginer, Braun.

Autorul ne vorbeşte şi de Transilvania, unde s'au deschis, după nişte urme vechi, cîteva mine, şi unde industria aurul ia, din ce în ce, o mai mare desvoltare. E destul să citim că la Ruda, comitatul Hunyad, o societate germană din Berlin produce anual 14—16 chintale de aur, adică o valoare de aproape 5 milioane.

Astfel fiind lucrurile, necontestat că industria aurului, ca fapt îndeplinit, va fi un deosebit progres pentru economia noastră naţională, şi ar fi de dorit ca ea să atragă, chiar de pe acum, cît mai mult spiritul Romînilor.

A. A.

***

Vicomte G. d'Avenel. *Aux États-Unis.* Paris, 1908. Librairie Armand Colin. Prix 3.50.

Noul vòlum al acestui scriitor, cunoscut prin cercetările sale istorice şi economice, nu e nici un simplu jurnal de călătorie, dar nici un adevărat studiu economico-social.

Chemat de către Federaţia Alianţei franceze din Statele-Unite ca să ţie o serie de conferinţe asupra istoriei sociale a Franţei, autorul a stat mai mult timp în Statele-Unite şi a avut astfel prilejul să viziteze mai multe oraşe şi aşezăminte, şi să cunoască viaţa şi obiceiurile din marea republică a continentului nou, adunînd multe şi interesante date şi observaţii.

Aceste impresii şi observaţii ni le dă în volumul de faţă.

Prin lucrarea sa, în afară de expunerea unor fenomene sociale interesante, autorul urmăreşte mai ales scopul de a atrage atenţia Francezilor din Europa asupra imenselor progrese, pe care le-au realizat Americanii în mai toate domeniile activităţii omeneşti, şi de a deschide orizonturi şi îndrumări noui vieţii economice şi sociale a Franţei.

Şi, în adevăr, impresia ce ţi-o lasă cartea aceasta e că bătrîna Europă are multe, foarte multe de învăţat de la tînăra, dar deja înaintata Americă. Iată, de pildă, progresele enorme, pe care le face agricultura din an în an în Statele-Unite, producînd în anul trecut cu 36 la sută mai mult decît în 1899 şi făcînd ca terenurile cultivabile să se ridice în ultimii cinci ani cu 33 la sută în valoare,—progrese datorite clădirilor şi îmbunătăţirilor aduse fermelor, culturii mai inteligente, mai intensive, metodelor mai bune, lucrărilor de drenaj şi irigaţiune, care se fac mereu. Iată rolul pe care statul îl joacă în agricultură: acela de a face experienţe agricole, de a procura seminţe, de a publica broşuri gratuite asupra tuturor chestiunilor care pot interesa pe cultivatori, de a aclimatiza plante străine pe pămîntul american, şi chiar de a da indicaţiuni şi sfaturi tuturor acelora care vor să cîştige prin muncă şi prin inteligenţă

lor. Iată și spiritul de inițiativă, puterea de voință, ușurința de a se adapta împrejurărilor, de care americanul dă dovadă, prin aceia că se aruncă în întreprinderile cele mai grele, învinge toate piedicele fără a se descuraja de la prima nereușită, și ajunge să facă agricultură pe locuri unde nu cad decît 25 centimetri de apă pe an, (în Franța cad de la 60 centimetri până la 1 metru și 30!), ba chiar transformă în pămînturi fertile deșerturile de „alkali“ (compuse din cloruri, carbonate și sulfate de sodiu, amestecate cu pămînt în proporție de până la 6 la sută), care în hărțile franceze figurează în aceiași categorie cu deșerturile Saharei!... Cu mijloacele de care se folosesc Americanii în agricultură, nu e de mirare că ei scot 28 hectolitri de ovăs pe hectar, pe cînd în Franța se scot 22 hectolitri, iar pentru popușoi Americanii scot 23 hectolitri, pe cînd Francujii deabia 14 și jumătate!...

Și trebue să cetească cineva capitolele, în care autorul se ocupă de cultura fructelor, de păduri, de bumbac, pentruca să vadă ce poate să realizeze inteligența și munca omenească, atunci cînd sînt bine și cu stăruință aplicate!

Toate aceste lucruri sînt pe larg și cu multe cifre expuse de autor în prima parte a lucrării sale, intitulată „Cîmpiile“.

În partea adoua se ocupă de „afaceri“. Aceiași impresie de energie neînvinsă, de voință neclintită, de admirabilă înțelegere și utilizare a împrejurărilor, ți-o dau și paginile, în care autorul se ocupă de „creatorii de căi ferate“, arătînd greutățile pe care au trebuit să le învingă și încrederea pe care au trebuit s'o aibă în ei acei care au făcut primele linii ferate prin regiuni nelocuite și expuse la tot felul de primejdii,—cum și acele, în care arată progresele realizate, în industrie și comerț, de marile companii și de trusturi, lucrările grandioase și îndrăznețe pe care le fac Americanii, foloasele pe care le trag din mijloacele pe care natura le pune la îndămînă, marile căderi de apă și toreute,—cum e Niagara a cărei capacitate e socotită de 1,200,000 de cai putere, și din care o parte lucrează deja mai demult pentru cîteva companii industriale.

A treia parte a lucrării—„Ideile“—dă prilej autorului să-și răzbune oarecum pentru admirația, pe care pînă aice i-au zmuls-o locuitorii noului continent. Cel puțin ca gust, rafinare, cultură intelectuală, Americanii sînt cu totul inferiori: gazetele lor, preocupările lor, felul lor de viață, clădirile și orașele lor, totul o arată. Și autorul are pagini, în care scoate bine în relief această inferioritate a Americanilor, pe care o datorește pe de-o parte lipsei de tradiție și de cultură veche, iar pe de altă parte preocupărilor aproape exclusiv practice, goanei după bani.

În schimb însă autorul, care nu poate ierta Franței republicane separația bisericei de stat și măsurile luate contra congregațiilor, laudă libertatea religioasă care domnește în America, unde statisticile nici nu se interesează de cultul cetățenilor, și dă Francejilor ca un exemplu bun de imitat respectul, pe care Americanii îl au pentru muncă, pentru orice fel de muncă,—respect care merge atît de departe, încît studenții săraci nu se simt de loc jigniți să se facă chelneri, ori chiar servitori la colegii lor bogați, pentru a-și cîștiga existența și pentru a-și ajunge scopul în viață. Din cauza acestui respect pentru muncă, în America categoriile sociale nu sînt așa de separatiste ca în Europa, muncitorul de rînd nu se simte jenat lîngă marele industriaș, milionarul stăpînitor al unei întregi industrii nu privește cu dispreț pe cel din urmă lucrător. Acest as-

pect al vieţii americane face pe autor să pună ca titlu unui capitol: „Absenţa claselor", — ceia ce desigur nu poate fi primit de acei care au cetit cel puţin marele roman al lui Upton Sinclair.... Dar vicontele d'Avenel e unul din acele spirite care visează aplanarea tuturor conflictelor sociale prin compromisuri şi concesii între diferitele clase, aşa că e cel puţin explicabilă această curioasă iluzie.

Fără a avea varietatea şi bogăţia de amănunte, şi fără a da impresia de viaţă reală, pe care ţi-o dau cărţile lui Jules Huret, lucrarea vicontelui d'Avenel se ceteşte cu interes, şi e o contribuţie însemnată la cunoaşterea vieţii locuitorilor noului continent.

M. C.

***

Dürer. *Nouvelle collection des classiques d'art. Hachette & C-nie Paris, 1908.*

O nouă ediţie a maestrului nurembergez, cuprinzînd opera sa întreagă, a apărut de curînd prin îngrijirea casei Hachette. Ediţia, foarte luxoasă, conţine 473 reproduceri după pînzele şi gravurile maestrului, între care se numără şi operele îndoioase, adică acelea care nu poartă monograma lui Dürer, şi care nu-i pot fi atribuite prin urmare cu preciziune, deşi factura le apropie de operele recunoscute ca fiind eşite din mîna lui Dürer.

Cartea începe cu o biografie şi un studiu asupra lui *Albert* Dürer, cum îl numeşte ediţia franceză. In această privinţă, e curios că pînă astăzi, deşi artistul a fost studiat în toată opera şi viaţa sa, nu i se ştie precis adevaratul nume: *Albert* sau *Albrecht*?—Ediţia germană, acea cuprinsă în *Künstler Monographien*, vorbeşte de un *Albrecht* Dürer, şi se pare că acesta e numele cel adevarat. E drept să credem că Germanii vor fi cunoscînd mai bine numele de botez al maestrului german. Asupra vieţii maestrului se spune tot ceia ce se putea şti cu privire la diusul, începînd cu intrarea sa, ca ucenic, în atelierele lui Michel Wolgemut, în anul 1486, adică la vîrsta de 16 ani, dată cînd Dürer nu era totuşi un naiv în ale desemnului, deoarece se ştie că artistul încă cu trei ani mai înnainte ştia să desemneze oarecum corect. Cine se îndoeşte, să privească „Portretul lui Dürer" de el însuşi, la vîrsta de 13 ani, păstrat în Albertina din Viena. Desigur, Dürer era şi o precocitate, un adevarat copil-geniu, urmînd expresia curentă. Oricine ştie că sentimentul proporţiei apare foarte tîrziu la copii,—adesea el întîrzie pînă către sfîrşitul epocei de adolescenţă. In portretul pe care şi-l face Dürer, la 13 ani, iese în evidenţă tocmai desvoltarea timpurie a simţului lui de proporţii, care ne va da mai tîrziu pe extrem de corectul compozitor al scenelor din „*Apocalips*", din „*Marea*" şi „*Mica pasiune*". Deci, contrariu părerilor arătate în această monografie, unde din contra se spune—cu privire la operele tinereţii lui Dürer—că „braţele şi mîinile sînt extrem de mici". Credem că Dürer nici în primele lui debuturi nu se făcea vinovat de greşeli de proporţii, cel puţin de acelea care i se reproşează în operele cunoscute ca fiind din epoca, care a precedat pe acea a intrării sale în atelierele lui Wolgemut. E de regretat că ne-a rămas atît de puţine lucruri din anii săi de ucenicie, pentruca să vedem pînă la ce punct s'ar putea crede în afirmările celor care văd lipsa proporţiilor în operele lui Dürer, din anii scurşi între 1484 şi 1490, cînd a fost trecut de Wolgemut ca tovarăş de lucru şi de afaceri, adică cînd Dürer împlinise abia 19 ani.

Asupra călătoriilor lui Dürer nu se dau multe deslușiri; sau, dacă se dau, ele sînt spuse pentru a se contesta chiar faptele ştiute. Aşa, de exemplu, se pune la îndoială cei patru ani

petrecuți de Dürer la Veneția, în tinerețea sa, și aceasta pentrucă se stabilește cu certitudine că Dürer a stat multă vreme la Bâle, în Elveția, unde, în epoca când se pune voiajul său la Veneția, a executat numeroase stampe și gravuri, între care bine cunoscutul „*Sfîntul Ieronim*", acel cu leul. Tot în sprijinul acestei păreri vine și faptul că la această epocă nu se găsește în operele lui Dürer decît slabe influențe venețiene, care, din potrivă, abundă în lucrările sale din epoca care a urmat cel de al doilea voiaj al său, acel din 1506.

Cu privire la portretul lui Dürer, monografia ne dă cele două portrete, cel din colecțiunea Leopold Goldschmidt, cu floarea „*Mannestreue*", când Dürer era de 22 ani, și cel din muzeul din Madrid (Prado), admirabil studiat, după cupă cum e și o lucrare de stil. Pe lîngă aceste două, ni se dă și un al treilea, acela care e și cel mai cunoscut și care se află în Pinacoteca din Münich: Artistul, de față, poartă părul în bucle, care se rostogolesc pe umeri. Finețea execuției din acest portret e aceiași ca și din celelalte portrete executate de el: Hans Tucher, Oswolt Krel, Carol cel mare, Sigismund, etc.

Cu privire la unul dintre marile tablouri eșite din atelierul lui Dürer: Tripticul Madonei cu copilul Isus, Sf. Antoniu și Sf. Sebastian, (Muzeul din Drezda) monografia spune că el poartă influența lui Mantegna, pe care artistul l-a văzut în voiajul său în Italia. Nu numai Mantegna, care ar fi putut împrumuta lui Dürer mai de grabă justețea perspectivei, decît „modelatul dur" sau „cutele mantalei" Sf. Fecioare,—dar și un Pinturicchio, cu expresiunea figurilor sale și magnificența fondului din tablourile sale, ar fi putut să exerciteze o influență asupra lui Dürer. Într'un cuvînt, Dürer a împrumutat dela maeștrii Italieni gustul acesta pentru peisagele cu vegetație abundentă, cu castele medievale, din fondul tablourilor. Să nu uit a spune că în „*Tripticul din Drezda*", pomenit mai sus, considerat ca eșit direct din mîna lui Dürer, bănuesc o revenire a unei mîni străine, care să fi adăogat la tablou pe acel copil minuscul, care apără pe copilul Crist de muște și zăduf. Nu e, cum am zice, *în scară*, și mai ales e de o stîngăcie, care contrastează cu admirabila factură a chipului Sf. Antoniu, din panoul din stînga.

O altă influență a maeștrilor Italieni asupra lui Dürer e și aceia, pe care marele pictor o are direct dela amicul său Iacopo dei Barbari, care se găsia și el la curtea lui Frederic Înțeleptul, tocmai în epoca când fusese chemat și Dürer la curtea acestuia. Cu Barbari își desăvîrși Dürer studiile sale asupra proporțiunilor. In această privință găsim în monografia, de care ne ocupăm aci, prețioase informațiuni, care explică mai bine rostul cîtorva pînze ale lui Dürer, mult deosebite de restul lucrărilor sale, în ceia ce privește proporțiunile. Aceste cîteva pînze: „*Patru femei goale*", Christ din „*Pasiunea verde*" și „*Salvator Mundi*", dovedesc influența, pe care a suferit-o Dürer dela maestrul italian Iacopo dei Barbari.

O serie de 15 gravuri desenează scenele bizare din *Apocalips*, și alte 18 gravuri ne dau scenele din *Viața Sfintei Mariei*. Tot astfel, dureroasele scene ale *Pasiunii* lui Christ. Dar să urmărim puțin textul planșelor.

La pagina 1 ni se dă portretul *tatălui* lui Dürer, acel din muzeul din Florența, de sigur cel original, deoarece celelalte două, unul din colecțiunea Ducelui de Northum-Berland și cel de al doilea din galeria Națională din Londra, sînt arătate ca copii după un original pierdut. Asemănarea trăsăturilor dintre aceste trei portrete ne dă

dreptul să credem că toate reprezintă trăsăturile fidele ale tatălui lui Dürer. Nu mai puțin, și alte două, unul din Pinacoteca din München, și un altul din Institutul Städel din Francfort.

Portretul lui Frederic Înțeleptul, bine reprodus, traduce până și tecnica marelui pictor care, în unele pînze, cum e și aceasta, are o tecnică atenuată, fără asperități, lăsînd citeodată să se vadă trăsătura pînzei. Dintre „Portretele de fete tinere", publicația aceasta dă și admirabilul portret din colecția Baronului Sternburg, o fată cu o privire adînc expresivă, care ține în mînă o ramură. Acesta este, credem noi, capodopera lui Dürer, în portretistică,—în această portretistică de stil, întîlnită destul de rar chiar la maeștrii renașterei. Ca manieră, ca limpezime de factură, se apropie mult de capetele lui Pisanello, ale acelui Giovanni Pisano, atît de încîntător în portretele sale, mai des în *Portretul unei Prințese din casa d'Este*, din Luvru.

Dintre picturile Pasiunei, spre deosebire de gravurile cele numeroase, avem două, reprezintînd pe *„Christ plins de cătră ai săi"*, două compoziții superioare ca desen și proporții.

Tot aci ni se dă și un subiect mitologic, unica pînză cu astfel de subiecte, semnat de Dürer. Pînza reprezintă pe *Hercule omorînd* păsările stimphalice. Acesta e tabloul, despre care d. Weisbach spune că are o mare analogie cu un tablou de Pollajnolo.

O prețioasă planșă este aceia dela pagiuile 20--24, căreia îi corespunde și numai puțin prețioasă notiță dela sfîrșitul volumului, cu privire la celebrul tablou triptic, cunoscut sub numele de *Altarul de Paumgartner*, numit așa după o legendă, care spune că cavalerii din dreapta și stînga tripticului sînt Ștefan Paumgartner și fratele său, Lucas. Cu privire la această planșă se știe că în urma unei restaurări abile, în 1902—1903, făcută de Alois Hauser, din inițiativa lui Charles Voll, s'a descoperit că „peisagiul, care servea de fond celor două panouri, era posterior personagiilor, și că a fost adăogat de o mînă străină, după indicațiunile destinate de Dürer însuși". Autorul acestei adăogiri este, după cum spune monografia, I. Fischer, pictor oficial la curtea Bavariei.

În tabloul restaurat s'a descoperit, în colțul din stînga și cîtorii, iar în dreapta cîteva călugărițe cu ecusoane, pe care se vede blazonul familiei Paumgartner. Tot astfel, în panourile laterale, Ștefan Paumgartner,—acel care e dat drept Sfîntul Gheorghe,—nu avea, după cum a eșit din restaurare, decît prapurul cu cruce în mîna dreaptă, și în stînga balaurul fioros; pe cînd vreme, înnainte de restaurare, Paumgartner avea o pavăză, și la spatele său un cal. Tot așa cu Lucas Paumgartner. (Sfîntul Eustație).

Printre atîtea alte, „portrete" Monografia ne dă și acel *„Portret de om tînăr"*, din colecțiunea Ducelui de Hessa, asupra căruia s'a discutat atîta. Evident, că dintre toate părerile, dintre toate comentariile, acelea care duc la încheerea că acest portret este de Dürer, sînt și acele care au șansa să fie mai mult crezute. Pentru un pictor, care a studiat opera lui Dürer, portretul acesta ar putea fi de Dürer. Zic pentru „un pictor", deoarece numai pictorii pot avea acel criteriu de judecată, care nu dă greș niciodată, format din examenul atent el execuției tecnice, cum și din acel nu știu ce al operei, care rezidă numai și numai în meșteșug. Degeaba vom zice despre un tablou, sau chiar despre tabloul cu pricina: „Lipsește de aci gradul înnalt de viață și energia expresiunei" (Friedländer). Aceasta o prea puțin lucru, pentru a te crede în drept să tăgăduești paternitatea operei unui maestru, în cazul de față a lui Dürer. Numai cel ce vede, cel ce ghicește nu numai

factura,—căci aceasta în mod *general* ar putea fi observată de oricine, cu sau fără înlesnire,—dar și imperceptibilele (pentru profani) punctulețe și limitele variate ca ton și dimensiune, care sînt atît de bine ascunse, încît nici nu pot fi bănuite într'un tablou. Și acestea nu le poate ști, nu le poate dovedi, decît acel care execută el însuși; nu poate ști decît pictorul. Hotărît: portretul din colecția marelui duce de Hessa este de Dürer, un Dürer asupra căruia s'a revenit, și de aceia poate s'au și putut înșela criticii. Că nu are „energia expresiunei", cum zice Friedländer, aceasta e altceva; Dürer e renumit și prin puterea sa de a pătrunde sufletul modelelor sale. Și o fi fost acest „Tinăr" vreun suflet bun, blînd, un temperament potolit, cum îl arată îndeajuns tabloul acesta. Detaliile de execuție, de care vorbeam, sînt abundente aci, sînt aceleași, ca și în faimosul *„Portret al lui Dürer de el însuși"*. Blana, care căptușește și formează gulerul mantalei, are aceleași firișoare aspre, care sînt trase cu destulă energie, cred. Distribuția valorilor este aceiași, ca și în portretul precedent. Aceste detalii, aceste scăpări de pensulă, sînt mai numeroase în pieptănătură, tot așa de caracteristică aci, ca și în portretul lui Dürer de el însuși. Dar, în sfîrșit, nu am intențiunea să mă silesc a dovedi, cu tot dinadinsul, aci, că acest portret e de Dürer și că, în urmă, un altul a revenit.—cum de altfel s'a întîmplat cu multe din lucrările lui Dürer. Am povestit mai sus cazul cu *„Altarul lui Paumgartner"*. Într'un cuvînt, sînt destule motive de a ne ralia la opinia lui Strezgowsky, care crede a vedea în acest portret mîna lui Dürer.

In 15 planșe ni se dă cele 15 plăci degravură, care au ca subiect *Apocalipsul Sfîntului Ioan*. Clișeele, bine executate, ne oferă cu destulă claritate grozăviile scenelor apocaliptice, pe care numai geniul lui Dürer a putut să le interpreteze. Nici Holbein, nici Rubens, cu a sa faimoasă *„Cădere a îngerilor"*, nu au ajuns puterea de concepție a lui Dürer, în redarea grozăviilor și ciudățeniilor din întunecatul Apocalips. In această privință, geniul creator a lui Dürer stă alături de acel al marelui Dante, care, ca poet ce era, ne-a dat descrieri asupra grozăviilor Iadului și Paradisului,—de sigur că, dacă Dürer ar fi ilustrat *Divina Comedie*, ar fi complectat pe Dante. Și nu știu pentruce ilustratorul Divinei Comedii, abilul Gustave Doré, nu a consultat pe Dürer, bine înțeles nu spre a-l pastișa, ci pentru a putea îmbogăți Divina Comedie cu figuri și scene cît mai bizare, cît mai înfiorătoare.

Incepînd cu „Martirul Sf. Ioan Evanghelistul", monografia ne dă toate celelalte scene din „Apocalips": *Sf. Ioan urcîndu-se la cer, Sfîntul zărind cele 7 sfeșnice, Cei patru cavaleri, Deschiderea celei de a șeasea peceți, Cei patru îngeri oprind vînturile, Cîntarea aleșilor în Cer*, unde se vede imaginea lui Christ, *Mielul* divin, încunjurat de simboalele evangheliștilor: Leul, Boul, Ingerul și Vulturul. Apoi dintre cele mai bizare: *Sf. Ioan devorînd cartea, Femeia din Soare și balaurul cu Șapte capete, Sf. Mihail doborînd balaurul, Fiara cu coarne de berbec, Curtezana Babilonului* și, însfîrșit, *Ingerul și cheia abisului*.

Deasemenea ni se dă seria gravurilor, care ilustrează *Viața Sfintei Fecioare*. Priviți aceste superbe compoziții; în ele Dürer apare ca cel mai mare artist al veacului său. „Căsătoria sfintei Fecioare" poartă chiar mult mai mult caracter decît aceiași compoziție a lui Rafael; „Nașterea" și „Adorarea Magilor" sînt compozițiunile unui geniu. Priviți „Fuga în Egipt", „Repaosul în timpul fugei în Egipt", „Isus în mijlocul Învățătorilor", „Isus

luindu-şi ramas bun dela mama sa" şi, insfîrşit, „Moartea şi Innălţarea Sf. Fecioare"... Execuţia impecabilă a clişeelor permite a urmări cele mai adinci amănunte ale fondului, ale acelor fonduri vecine, ani nate, studiate, cum nu sînt decît la puţini din clasicii contimporani cu Dürer; vorbesc, bine înţeles, sub raportul stilului.

Mica pasiune în 37 de planşe, toate redate cu îngrijire, apoi *Marea Pasiune*, cu zguduitoarea planşă a lui „*Isus pe muntele Măslinilor*", superba pagină din viaţa Mîntuitorului, redată de Dürer; *Arestarea lui Isus*, emoţionantă; *Flagelaţiunea*, Isus înnaintea poporului; Isus purtînd crucea, asupra căreia trebue să treci mai repede pentru a nu-ţi prelungi o adevarată şi dureroasă emoţiune; Isus pe cruce etc., etc. In această privinţă monografia aceasta e cea mai preţioasă dintre toate cîte s'au scris asupra lui Dürer. Ea ne pune dinnainte, în scene succesive, scenele Pasiunii, aşa cum le-a conceput genialul pictor şi gravor din Nürenberg. Scenele acestea, răsleţite, ar perde mult din farmecul lor.

Insfîrşit, Monografia ne mai dă şi decoraţiunile lui Dürer,—cu toate că pănă aci Dürer apare îndestul şi ca un mare decorator: *Arcul de triumf al Impăratului Maximilian*, în plan general şi în fragmente, cum şi monumentală operă decorativă: *Carul de triumf al Impăratului Maximilian*. Evident, Dürer era şi un mare decorator; aceasta se vede şi din Carul acesta, pe lîngă care faimoasa *Carassă a lui Napoleon* (vorbim de decoraţie) din Versailles, această copodoperă de *stil empire*, e nimic. Decoraţiunile Carului propriu-zis, a harnaşamentelor, a veşmintelor... etc., rămîn ca cea mai monumentală capodoperă de stil. Şi cu *Marşul triumfal al Impăratului Maximilian*, cu care se încheie monografia, admiraţia noastră umple măsura: rămîi mut.

A. B.

Revista Revistelor.

Convorbiri literare,—Ianuarie, 1909. București.

Acest număr e consacrat semicentenarului Unirii Principatelor. Pe copertă cetim cîteva nume ilustre, cari ispitesc pe cetitori,—din nenorocire, în corpul revistei, vedem că cuperta ne înșeală: găsim, de pildă, că numele d-lui Maiorescu e pus în deșert, fiindcă nu ni se dă decît un fragment dintr'un discurs vechiu (din 1899),—iar sub iscălitura d-lui T. Rosetti ni se servesc „amintiri", ce nici nu se referă la Unire, nici nu au vre-o însemnătate sau chiar.... „autenticitate" (Nu ni se spune, cărui ministru i s'a cerut demisia atît de drastic, pentrucă ar fi calificat pe Ardeleni de „faux frères". După date, acesta nu poate fi decît *Nicolae Golescu*,—dar e admisibil ca *acesta* să fi manifestat așa-fel de sentimente față de frații de dincolo?...)

Dl. S. Mehedinți ne dă o monumentală dizertațiune „Unirea Principatelor din punct de vedere geografic", din care, pentru urmașii lui Bluntschli din toate țările și toate timpurile, extragem:

„Statul e o „formațiune geografică", „cum e bunăoară și *stepa*, *tundra*, „*pădurea*, *savana*, *etc*" !...

De aci

„Unirea Principatelor a fost în mare „parte o.... *fatalitate geografică*" !...

Dar pierderea Bucovinei și a Basarabiei... tot o „fatalitate geografică" ?!...

Aici e de vină, vedeți, în toate, „fluxul și refluxul"... *geografic* !...

Și noi dormim, domnule !...

Dl. Barbu Catargiu pune o lăudabilă stăruință de a desvăli „sofismele" d-lui C. Stere. Distinsul economist și social-filozof promite de a urma pe această cale. Vom vedea.

Dl. D. Onciul ne dă un articol serios și fără pretenții „La XXIV Ianuarie". Din nenorocire și acest articol, în părțile lui mai esențiale, nu e decît o retipărire a unei conferințe, publicate încă în 1905.

Luceafărul, Ianuarie.

No. 4 al revistei Sibiene e consacrat Unirii; articole, amintiri, portrete.

In No. 5, o corespondență literară din București, de d. Bogdan-Duică.

Convorbiri critice, Ianuarie, 1909. București.

Dl. Dragomirescu și-a asociat la direcție pe tînărul profesor al facultății noastre de Drept, dl. I. Peretz. Am avea dreptul să nădăjduim că această colaborare va asigura revistei mai multă seriozitate, cu atît mai mult, că d. Dragomirescu scrie un întreg articol de fond spre a-și afirma...*obiectivitatea*.

Dar un specimen de obiectivitate ne poate da următoarea insinuare, *cu știință* (am dat doar de atîtea ori lămuriri trebuitoare !), calomnioasă, la adresa noastră:

„... revista fiind *oficială*, cei *cîteva*

„mii de învățători își vor întipări bine în minte"... etc.

Nu o relevăm, decît pentru a atrage atențiunea noului codirector.

Mai știi,—poate e fără știrea lui, și pe viitor nu se va mai repeta astfel de... „obiectivitate"...

Revista Generală a Învățămîntului. (Februarie, 1909. București).

Din o scrisoare a d-lui *Sp. Haret*, extragem următoarele date interesante pentru istoricul liceelor noastre: „Laurian este promotorul principal al ideii organizării actuale a liceului nostru; ideile sale în această privință, formulate pentru prima oară încă din 1883, după multe rezistențe și după ce au trebuit să triumfe contra înțelegerii greșite a multora, au ajuns să ia ființă prin legea din 1898. Franța a dat în 1902 liceelor sale o organizație aproape după aceleași principii ca și noi. In Germania, după lupte îndelungate, s-a realizat egalitatea absolută a învățămintelor clasic, modern și real, avînd cursul inferior comun. In Italia se pregătește un proect de lege în același sens, iar în Austria se consideră ca apropiată aceleași organizațiuni".

„Unirea Femeilor Romîne". *Publicație trilunară.* (Anul I. No. 1, 24 Ianuar 1909, Iași).

Noua revistă are un motto:

„Unire în cuget, unire în simțiri"; a apărut în ziua de 24 Ianuar; pe ultima pagină a ei se află tipărit: *„Fiecare membră este rugată să aducă prezent „Unirei Educatoarelor Romîne" cel puțin 3 membre nouă pentru ziua de 24 Ianuar"*. Titlul, motto, data apariției, activitatea de propagandă.... toate.... sînt inspirate de memorabila zi istorică.

Cine-și ia răspunderea direcției? Pe copertă nici o lămurire. Articolul program e iscălit *„Comitetul"*, care declară că se compune din *„toate membrele care lucrează activ (?) și la constituirea societății; și la redactarea publicației periodice. Atît"*. In *„Cuprins"* se anunță *„Lista membrelor"*, în care sînt trecute pe lîngă aproape 300 de nume de femei și vreo 30 de nume de barbați, între care și un Locotenent-Colonel. O glumă de gust îndoelnic. Ce înseamnă ascunderea membrelor sub nume bărbătești, ba încă sub epolete de militar? Evident, că bărbații n'au ce căuta aici: ei nu pot fi nici în *„Lista membrelor"*; nu-și pot găsi loc nici în *Comitet*, care se compune numai din *„toate membrele care lucrează activ"*; nu pot lua parte nici *„la întrunirile lunare ținute de membrele din Iași.... fie în lunile de ordine nepăreche ori de ordine părechе"*. Atunci... jos epoletele, d-nă Locotenent-Colonel! Iertați-ne dar v-am descoperit. Desigur, d-tră sînteți Presidenta, măcar că ați cercat să ne mistificați—din modestie, desigur — declarînd: *„Președintă nu avem; așteptăm să ne-o trimeată Dumnezeu și ne o va trimete"*. Noi declarăm că am găsit-o, și credem că temerara schismă stilistică și gramaticală, intitulată: *„Ce dorim noi"*, nu poate fi pusă în sarcina unui *„Comitet"* compus din profesoare, care știm că trebue să fie ascultătoare și supuse gramaticii și stilisticii. Tentativa e îndrăzneață și inoportună: și pentru pedagogie—care a secretat destulă supraproducție națională de acest fel; și pentru prestigiul intelectual al femeilor, în numele cărora se ridică prea multe binevoitoare. Ca să fii colaborator la această originală revistă nu-ți trebue decît act de naționalitate romînă (că trebue să fii de sex femeesc, se înțelege dela sine): *„Nicio romîncă să nu-și zică: „eu nu-s scriitoare, eu n-am talent. Scopul acestei publicații e să adune toate condeile femeești—ba și cît s'a putea mai mult din cugetul (?) femeilor fără condei—viitorul singur va alege unde a fost talent și unde nu"*. Colecția a-

ceasta de femei cu condei și fără condei, destinată aprecierii viitorului, are o menire și pentru prezent: ea trebue, cum zice „*Comitetul*“ (modestă prezidentă!), „*să creeze sufletului un mediu prielnic de dezvoltare.... căci există un curent, o tendință în sufletul omenesc care-l trage tot în sus spre continuă perfecționare.... și dacă femeile s-ar atrage unele pe altele, încetul cu încetul, cît de bine s'ar crea mediu! In fiecare oraș, în fiecare sat. Puțin altruism, puțină dragoste creștinească și ce bine ar putea ajunge la înțelegere și la comuniune morală între ele femeile Române. Și cum s-ar mai forma din toate părțile atmosferă intelectuală; și ce întruniri culturale; și ce conferințe publice sau restrînse; și ce audițiuni literare (?) sau muzicale—sau de amîndouă—nu s-ar putea înjgheba? Și nu rigide și convenționale și obositoare, ci cu toată intimitatea produsă de faptul că subiectele sînt vii pentru toți de față. Și ce conversații, și ce discuții nu s-ar îndruma, interesante și tot mai interesante; și ce putere de apreciare a producțiilor literare, și ce adevărat bun gust nu s-ar crea cu timpul, și deci cît profit pentru literații buni*“. Și ce... „*Atît*“... zicem și noi.

O rugăminte către onorabilul „*Comitet*“: Respectați acordul gramatical macar în titlurile articolelor; mai cu samă cînd acele articole sînt scoase din anuarele școlare din 1897. Le-ați putea *actualiza* în bună înțălegere cu *gramatica*.

La Nouvelle Revue. (Februar, 1909).

Sărbătorirea centenarului lui Darwin și ridicarea unui monument lui Lamarck, evenimente care se vor întîmpla încurînd în Anglia și în Franța, dau ocaziune lui **Gaston Bonnier** să facă o expunere repede a *evoluțiilor evoluției*, să arăte fazele prin care teoriile transformiste, evoluționiste, au trecut. Dăm un scurt rezumat al acestei priviri repezi, pe care învățatul academician francez o aruncă în trecutul filozofiei științelor naturale. Cel dintăiu cugetător din antichitate, la care se găsește primul germene al teoriei evoluției, e *Aritotel*, din ale cărui studii se degajează ideia unei legături între toate corpurile viețuitoare. La Romani, poetul *Lucretius* observă și el această legătură. Ca să mai găsim apoi oarecare indicii de concepție evoluționistă, trebue să sărim tocmai în sec. XIII, la lucrările de Istorie naturală ale învățatului dominican *Albert* și ale discipolului său *Thomas d'Aquin*, și apoi *Leonardo da Vinci* și *Bernard Palissy*, în sec. XVI. Dar în secolul al XVII se întîmplă o schimbare în spirite, și concepțiile evoluționiste sînt înlocuite prin noțiunea fixității absolute a speciilor, teorie expusă de *John Ray* și dusă la cea mai înaltă expresie de naturalistul *Linné*. De-abia *Buffon* încearcă cel dintăiu să determine factorii evoluției, cauzele transformismului, bazîndu-se pe observație și experiență și procedînd ca un adevărat și mare om de știință ce era (deși azi el e cunoscut mai mult ca literat și ca stilist). Continuatorul lui Buffon, acel care a adus mai multă precizie și unitate în concepția evoluționistă, a fost Lamarck; el a stabilit că „organismele inferioare au fost formate întăiu, și că cu încetul perfecționarea lor a dat naștere tuturor celorlalte forme viețuitoare“. Dar opera lui Lamarck, „adevăratul întemeietor al transformismului“, a rămas multă vreme necunoscută, și lupta între fixiști și transformiști a continuat,—*Cuvier*, marele paleontolog, fiind printre cei din prima categorie, iăr *Geoffroy de Saint-Hilaire* și poetul *Goethe* fiind între cei din a doua. In această stare de lucruri aruncă *Darwin*, ca o boambă celebra lui „Originea speciilor“. Un alt învățat, care susține evoluționismul, e botanistul *Naegeli*, după care

transformismul e pur morfologic, schimbările organismelor petrecîndu-se în combinația celulelor, care fac oul, pe cînd, se știe că Lamarck are ca principii ale transformismului: adaptarea la mediu și ereditatea. Teoriile lui Darwin sînt un fel de compromis între teoriile lui Lamarck și ale lui Naegli. Darwin atrage cel dintîi atenția asupra *luptei pentru existență* și asupra *selecțiunii naturale*. O nouă modificare în teoriile evoluționiste aduc experiențele lui Hugo de Vries, și teoria *mutațiunelor* a acestuia e pe cale de a revoluționa filozofia științelor. Ca încheere, întrebîndu-se dacă astăzi trebue să fim Naegeliști, Lamarckieni. Darwiniști ori Mutaționiști, autorul articolului declară că în starea actuală a științii, procedeele, prin care se efectuează evoluția, ne sînt necunoscute.

Asupra situației actuale a Polonilor, *I. Daugny* publică un articol intitulat „Chestiunea polonează", în care, după ce constată că prin crimele comise de Austria, Rusia și Germania, în 1772, 1793 și 1795, Polonii au fost puși în situația nenorocită de a nu avea măcar un singur stăpîn, ci sînt separați prin hotare artificiale și siliți să trăiască sub trei dominațiuni deosebite și în mijlocul unor civilizații cu totul diferite,—examinează starea de azi a provinciilor locuite de Poloni. În Galiția, sub dominația austriacă, Polonii stau relativ bine, au oare care autonomie, și chiar limba lor e cea oficială. În Prusia Polonii au stat la început bine, dar azi din cauza tendinților de desnaționalizare ale Germanilor și din cauza măsurilor aspre și jignitoare care se iau contra Polonilor, aceștia se găsesc într'o stare foarte nenorocită. Această situație a Polonilor din Germania, pe de-o parte, cum și nevoia Rusiei de a se industrializa și de a crea fabrici în regiunile Baltice, a adus o împăcare între Ruși și Poloni. Așa că azi Polonii din Rusia stau relativ bine și chiar au interes să fie uniți cu împărăția Țarilor. Astfel politica agresivă a Germanilor față de Poloni a întărit panslavismul, făcînd ca Polonii, Rușii, Cehii și Sîrbii, care sînt nemulțumiți ori se tem de Germani, să se apropie tot mai mult între ei,—ceia ce s'a văzut la Congresul dela Praga.

Emile Lessard studiază într'un articol chestiunea **automobilelor pentru zăpadă**, cărora un mijloc care să facă cu putință utilizarea și în timpul ernii ori în regiunile polare a acestui admirabil mijloc modern de transport.

Mercure de France (Februar, 1908).

Cu ocazia centenarului dela nașterea lui *Edgar Poë*, revista publică în fruntea numărului dela 1 Februar un articol al lui **Calvacoressi**, asupra *biografilor, editorilor și criticilor* marelui poet american. Autorul arată împrejurările, care au făcut ca nici pînă astăzi să nu fie cunoscută exact viața acestui scriitor, făcînd să ajungem în al douăzecelea secol fără să avem o ediție completă a operelor lui. În afară de lipsa de documente pentru viața lui Poe și de faptul că el și-a tipărit scrierile prin diferite reviste și adesea fără să le semneze, una din pricinile, care au făcut ca viața curiosului scriitor american să fie cunoscută sub o lumină falșă, iar operele lui să fie incomplect cunoscute și unele schimbate,—este faptul că primul biograf al lui Poë și primului editor a fost scriitorul Rufus Wilmot Griswold, căruia chiar Poë i-a lăsat sarcina de a-i publica operele după moarte. Acest Griswold, deși uneori în relații bune cu Poe, iar alte ori în polemică cu el, a rămas în fond un dușman al poetului, și din pricina aceasta i-a falșificat biografia, introducînd în ea lucruri, care aveau menirea să-l micșureze și să-l facă antipatic,

iar în operele poetului a făcut modificări, omițînd unele lucruri și adăugînd dela sine altele. Au trebuit să intervie protestările indignate ale unor oameni, care l-au cunoscut pe Poe, de aproape, cum au fost Iohn Latrobe, Wilis, Pabodie, D-na Whitman, cum și studiile îndelungate și pline de răbdare ale lui Ingram, Woodbery, Stedman, Harrison și alții, pentruca, pe de o parte, viața poetului să fie mai just cunoscută și ca falșificările lui Griswold să fie date pe față, iar pe de alta, operele lui Poë să fie scoase la iveală de prin reviste și manuscrise și să fie justificate de adaosurile și schimbările lui Griswold. Ceia ce e curios e că chiar admiratori de a-i lui Poe au fost înșelați și au luat de bune calomniile lui Griswold, căutând— cum a făcut între alții și Beaudelaire— să le atenueze și să-l scuzeze pe marele poet, până când adevărul a fost restabilit. Autorul articolului dă și o listă de scriitori străini, care au scris asupra lui Poë, deși lucrările acestora nu au în general decît valoarea unor isvoare de mîna a doua, sau sînt uneori însemnate numai ca critică, ca analiză a operelor marelui poet. Ca încheere, Calvacoressi arată că, pentru restabilirea adevărului complect asupra vieții lui Edgar Poë și pentru facerea unei ediții definitive a operelor lui, mai este încă de lucru, cu toată munca ce s'a depus până acum pentru aceasta.

Anul acesta Franța va sărbători semicentenarul dela publicarea poemei *Miréio* a lui *Frédéric Mistral*. Cu prilejul acesta, Fr. Charpin publică un studiu asupra genezei și soartei acestei poeme, care l-a făcut, dintr'o dată, celebru pe autorul ei și a stîrnit admirația tuturor scriitorilor și cetitorilor timpului. Autorul arată cum această operă „nu-i fructul unui geniu trăind departe de timpul său, ci cea mai frumoasă manifestație a unei mișcări literare conștiente de direcția și de forța sa, cea mai perfectă expresie a sentimentelor unei epoce, imaginea exactă a unui popor întreg". Mișcarea literară, pe care Mistral o reprezintă, este tendința de a ridica sudul Franței, culturalicește, și de a redeștepta sentimentul național, tendință care a dat naștere *Felibrilor*, acea asociație literară, a cărei unul din fondatori și șefi a fost Mistral. Cu numeroase citații din articolele scrise pe vremea apariției poemei Miréio, Fr. Charpin arată modul cum a fost primită genială creațiune și în special elogiile, cu care Lamartine a încărcat pe tînărul ei autor.

Într'un articol intitulat *Muzica și renașterea inconștientului*, J. R. Charbonnel, apreciind lucrarea de curînd apărută a lui Bazaillas, intitulată „Muzica și Inconștientul", scoate în relief caracterul de simbolism psihologic al muzicii. Muzica nu crează în noi decît o stare *generală* de suflet (bucurie, tristeță, etc.), pe care fiecare din noi o *particularizează* și o nuanțază potrivit dispozițiilor sale speciale. Ea răscolește inconștientul—„acele forțe psihice care sînt în afară de concentrarea și de unitatea lui„—cuget !... acele „stări pur afective care n'au fost localizate", „sentimente confuze care vegetează și nu ajung să se formuleze" —și de aceia muzica ne impresionează așa de puternic.

Sub titlul de „*Maurice Barrès profesor de lirism*", Tancrède de Visan ne dă un mic studiu asupra sufletului cunoscutului scriitor francez, scoțînd în relief dispozițiile sale lirice.

La Revue des Idées, 15 Februar 1909. *Instinctul* de **Georges Bohn**.

Instinctul, acest dar al evului mediu teologic și metafizic, care permite în cuprinsul sferei sale și gruparea fenomenelor disparate și separarea celor asemenea, a început să fie serios amenințat în existența lui, din cauza că

lipsit de preciziune ştiinţifică. Lamarck, schiţînd evoluţia mitală de la animalele cele mai simple până la om, nu-l pronunţă, iar Jaques Loeb în „*Dinamica fenomenelor vieţii*" îl respinge ca pe o rămăşiţă metafizică, compromiţătoare pentru precizionea ştiinţifică. De altfel, trecutul acestui cuvînt îl arată a fi mai mult de natură teologică, un dar al lui Dumnezeu; pe cînd Aristotel, Locke, Descartes, Condillac, nu-i dau nici o importanţă. Bossuet şi Leibnitz îi atribue un rol însămnat, caşi fraţii Cuvier, cu teoria lor asupra fixităţii speciilor. Deşi lucrul s'ar părea curios, însă, şi Darwin, şi Romanes, evoluţionişti, au primit noţiunea fixată a instinctului, fapt care a provocat multe neînţelegeri.

Cercetările asupra instinctului s'au făcut în două direcţii. Deoparte, de către *antropomorfişti*, care extind inteligenţa la întreaga serie de animale, chiar cele mai inferioare, şi care deosebesc *instincte primare*, rezultînd din obiceiuri neinteligente, ereditare, incapabile de adaptare, modificabile însă prin selecţie naturală, şi modificările transmisibile prin ereditate şi *instincte secundare*, rezultînd din adăptări inteligente, devenite automate, subconştiente şi chiar inconştiente. Acestei concepţii se opune de către Neodarvinieni *anti-antropomorfismul*. Aceştia, printre care *Ziegler* mai ales, au început prin a nega sensaţia la animalele inferioare, considerînd-o ca un lux inutil şi înlocuind-o prin tropisme, mişcări absolut mecanice, bazîndu-se pe legea economiei lui Morgan, dusă la exces. Au căzut însă în contraziceri şi au ajuns să admită şi elemente care presupun raţiunea, căzînd astfel într'un exagerat antropomofism.

Acestor concepţii, autorul, căutînd să definească modurile de activitate animală, le opune *tropismul*, „manifestarea unei tendinţi foarte generale la animale de a se aşeza astfel ca cele două părţi ale corpului, dreapta şi stînga, să primească aceiaşi excitaţie din partea mediului exterior", o chestiune de simetrie şi asimetrie deci, apoi *sensibilitatea diferenţială*, „care cuprinde diferitele răspunsuri ale animalului la o variaţie bruscă a unei puteri din mediul extern",—care nu-s decît reacţiuni directe, neînvăţate, faţă cu agenţii mediului exterior. Aceste fenomene, care se combină cu ritmurile vitale, nu-s decît fenomene mecanice, care mascheazâ însă adeseori rudimente de memorie asociativă, formînd astfel o trecere insensibilă spre o viaţă psihică.

Este creştinismul un sincretism? se întreabă într'un interesant articol abatele **Ermoni**. In lumea învăţaţilor începe de la o vreme a-şi face loc tot mai mult părerea că creştinismul, de parte de a fi ceva transcendental şi ireductibil la cadrul general al religiilor, nu-i decît un sincretism al culturilor anterioare, şi că unicul său merit ar fi că le-a dat o expresie mai înaltă şi o formă nouă şi mai originală. Părerea aceasta autorul îşi propune s'o discute, şi supune la o minuţioasă analiză diferitele culturi existente în epoca naşterii şi lăţirea creştinismului, şi constată că înadevăr există asemănări între tendinţele acestor religii şi cea creştină, aceste asemănări însă au putut cel mult favoriza lăţirea nouăi religii, care, în conţinutul său doctrinal, şi acesta-i lucru esenţial, nu e un sincretism. Aceleaşi obiecţii se pot opune şi potrivirilor dintre scriitorii profani şi evanghelişti, şi asămănărcii doctrinelor. Un sincretism, dacă există, nu se află decît între vechiul şi noul testament. De altfel, acest interesant articol nu-i încă terminat, şi autorul nu a pus concluziile sale.

La Revue du Mois. (Februar. 1909).

Asupra originii lumilor ne dă Emile Belot un studiu, în care, după

arată în scurt sistemele lui Laplace și Newton, cum și erorile făcute de ei din cauza imperfecțiunii mijloacelor de investigație și din cauză că pe vremea lor nu erau descoperite multe din legile fizice și mecanice cunoscute azi, —autorul expune în rezumat teoria sa cosmogonică, pe care a dezvoltat-o în diferite studii anterioare. Iată concluziunea studiului său: „Cosmogonia *tourbillonară* arată că sateliții au fost formați înnaintea planetelor, și acestea înnaintea soarelui; dar înnaintea sateliților a trebuit să fie subsateliți formați de *vîrtejuri*; și, după cum sînt mai mulți sateliți decît planete și mai multe planete decît sori, tot astfel numărul subsateliților se ridică la infinit cu ordinul lor de mărime. Atomul este cel din urmă subsatelit în ordinea mărimii și cel dintâi, ca dată, în ordinea genezii". Astfel „*calea lactee* ar fi atunci ecliptica sorilor formați în număr infinit din *napele* ieșite din vîrtejul universului nostru. Cu modul acesta ajungem să îmbrățișăm în aceiași sinteză *tourbillonară* atomul și calea lactee, dominați de aceleași legi, ca și sistemul nostru solar".

Un studiu interesant asupra activității de iarnă a plantelor publică Leclerc du Sablon. Plecînd dela constatarea că activitatea vieții pentru plante se caracterizează prin sinteza materiilor organice, și în special a hidratelor de carbon, autorul arată că iarna este pentru plante o epocă de activitate internă foarte vie, de oarece plantele acumulează în timpul ernii proviziuni, care le permit ca în primăvară să înfrunzească, să înflorească și să dele ramuri nouă. In adevăr, plantele au două feluri de activitate fiziologică: asimilația clorofiliană (clorofilul absoarbe o parte din radiațiile solare, descompune gazul carbonic din atmosferă și combină carbonul cu elementele apei din plantă, efectuînd astfel sinteza hidraților de carbon: zahar, dextrină, amidon, etc.) și respirația (descompunerea rezervelor acestora, aruncarea afară a gazului carbonic și formarea unor compuse, care formează țesuturile nouă). Aceste două funcțiuni, asimilația și respirația, sînt influențate în chip deosebit de căldură: frigul ernii nu împiedecă asimilația, dar reduce enorm respirația, iar căldura verii influențază puțin asupra asimilației, dar sporește enorm respirația;— de aceia iarna planta nu are activitate vizibilă (frunze, flori, creștere), dar acumulează rezerve, pe care le cheltuește primăvara și vara. Aceasta pentru plantele verzi. La acele, ale căror foi cad iarna, asimilația e mai mică, dar ele tot au o activitate iarna: rezervele se ridică din rădăcină în tulpină, pentruca primăvara să le găsească la îndămînă. Aceste fapte sînt foarte însemnate pentru cultura plantelor, și, de altfel, spiritul de observație popular a ținut samă de ele, fără să le cunoască, și a stabilit epoce anumite pentru altoirea, mutarea, și pentru curățirea diferitelor plante, la timpul cel mai potrivit. Experiența de sigur e aceia care a condus pe oameni la stabilirea practică a acestor epoce potrivite.

Sub titlul de „Un precursor al lui Petru cel Mare", Inna Lubimenko ne dă un articol, în care caută să restabilească, după ultimele date ale istoriei, personalitatea lui *Boris Godunov*, pe care drama lui Pușchin și opera lui Moussorgski o redau foarte schimbată. Autoarea articolului arată că Boris Godunov nici nu a fost amestecat în moartea lui Dimitri, moștenitorul tronului, și nici nu a fost ales Țar prin intrigi și uneltiri, ci s'a impus prin binele, pe care l-a făcut poporului, ca regent al lui Feodor,—și a fost în genere un împărat, care a avut cele mai bune intenții pentru poporul său, dar nu a avut energia ca să-și aducă la îndeplinire planurile lui de

civilizare a Rușilor, planuri, din care unele nu fost realizate mai tirziu de către Petru cel Mare.

Revue de métaphisique et de morale (Ianuarie 1909).

Se găsește un articol de Ch. Andler, un capitol dintr'o carte ce va apare asupra lui Frédéric Nitzsche. Articolul e intitulat: *Primul sistem al lui Nitzsche sau filozofia iluzionii.*

Expune în acest articol: iluziunea cunoștinței, iluziunea moralei și iluziunea artei, în concepția filozofică de la inceput a lui Nitzsche.

După Nitzsche, *adevărul* e o enigmă sau, mai degrabă, lui nu-i corespunde ceva în realitate, cu o existență absolută, ci el, bazîndu-se pe un complex de senzații, e un simplu produs intern al omului.

Pentruca omul să-și conserve viața sa, în mijlocul împrejurărilor protivnice ale vieții, pentru a dispune de o armă, care să-i fie mîntuitoare pentru selecțiunea fatală în natură, s'a desvoltat în om inteligența, cu ajutorul căreia să poată prinde legăturile între lucruri.

Această desvoltare a rațiunii, care are la bază memoria situațiilor încercate, îi servește de călăuză în complexul de fenomene naturale. Astfel, primele începuturi ale științii s'au născut din trebuința acomodării, slujind omului ca o funcțiune defensivă. Știința are deci izvorul în necesitățile practice.

Această trebuință organică a omului de a cunoaște, impusă de îmboldirea concurenții în viață, se menține și în organizările sociale, unde ea determină diferențiarea unor oameni cu însușiri deosebite, a căror menire e de a cercela și de a cunoaște.

Cunoștința lucrurilor pentru om joacă același rol, ca și mimetismul la unele specii inferioare.

La unii oameni, credința ce o au ei că dețin adevărul ultim, dă naștere unei exasperări a eroismului, care-i împinge la o luptă fără cruțare. Și totuși jertfa vieții lor e pentru o minciună!...

Ei, crezînd că luptă pentru adevărul în sine, în realitate luptă pentru triumful personalității lor, mînați fiind de eternul instinct de dominare.

Morala, nici ea nu ne statornicește adevărul, ci ne arată numai ce trebue să facem ca să nu jignim pe alții.

Origina moralei e departe de a fi îmbrăcată cu un veșmînt de idealism. O primitivă constrîngere grozavă, care apăsa asupra oamenilor trăind în societate, prin urmele ce le-a imprimat în curs de veacuri asupra mentalității oamenilor, a format ceia ce noi numim regulele de morală. După ce această constrîngere a dispărut, omul a continuat să lucreze în același fel ca și mai înainte, însă nu sub imboldul constrîngerii, căci aceasta se înlăturase, însă în virtutea unei inerții. Ceia ce omul facea înainte împins de frică, acum face sub determinarea unui imbold moral.

Deși morala, ca și adevărul, e o fantomă, totuși atleții virtuții sînt oameni aprinși de o dorință nespusă pentru triumful ideii lor.

„Dar omul consacrat descoperirii adevărului moral este acela care se apreciază în același chip, în care judecă pe ceilalți, și judecă pe alții cum se judecă pe sine, fără a se îngriji de pozițiile cîștigate, de privilegii; care concepe adevărul ca practică, ca trebuind să transforme imediat purtarea oamenilor,— ca fiind „dreptul sfînt de a muta toate marginele stăpînirilor egoiste". Iată omul care trebue să fie admirat, căci el nu-i „un demon răce al cunoștinței"; el nu-i un spirit încremenit într'o știință abstractă, care să dee groază. Omul drept nu cîrmuește oamenii în numele unei imposibilități, care ar fi afectată. El trăește viața celorlalți oameni. Rămîne, ca și dînșii, suferind și slab. Totuși el și-a făcut din aceas-

tă datorie de a fi veridic, pe care o impun oamenii, un sentiment destul de viu, pentru a asculta de dînsa, chiar cînd e vorba de a se judeca pe el însuși și de a asuma imediat consecințele hotărîrii, pe care a dat-o".

Arta, e și ea o iluzie, căci nu poate cunoaște esența lucrurilor, dar, dacă e o minciună, ea are sinceritatea că nu tăgăduește că e o himeră.

Tendința spiritului omenesc spre visare și imaginație sentimentală e tot atît de naturală, ca și trebuința abstracției, a descoperirei raționale a raporturilor între lucruri. O perioadă istorică de o intensă creațiune artistică ori religioasă, de predominare a puterii creatoare, a vieții, a puterii imaginative, este urmată de o firească reacțiune, îndrumînd spre cercetări abstracte, preocupări calculatoare. Această evoluțiune a rațiunii răci distruge vechile mituri, ce-au încîntat sufletele oamenilor de mai înainte, și vechile mitologii ori creații artistice sînt înlocuite cu altele noi, care-și au originea în structura nouăi mentalități pozitive.

Le Mouvement socialiste. (15 Decembrie 1908).

E organul teoretic al mișcării sindicaliste franceze,—fiind în al zecelea an de apariție. Contribuesc în măsura puterilor lor, cu munca, cei mai de sama luptători pe acest tărîm. Numărul, de care vorbesc, cuprinde afară de cîteva anchete și documente muncitorești și diferite studii critice, dintrecare mai însemnat e și acela al directorului acestei reviste, Hubert Lagardele,—intitulat: *Sindicalismul și politica socialistă*. De remarcat mai e articolul „*Congresul partidului socialist unguresc*", de E. Szobó, interesant prin faptul că întrînsul se vorbește și de mișcarea socialistă a Rominilor din Ungaria.

Acest congres a avut loc anul trecut, în Aprilie. Singura preocupare a partidului socialist ungar nu a fost în ultimul timp decît sufragiul universal. Chiar congresul nu s'a ocupat decît de această chestiune,—celelalte, cum e acea a naționalităților, chestiunea agrară și altele, au fost trecute pe al doilea plan.

Partidul are, ca și Germanii, o administrație centrală prea biurocratică și numeroasă, avînd multe întreprinderi comerciale.

Organizația lui a fost fortificată prin crearea unei școli a partidului, destinată să formeze propagandiști, dar care n'a dat rezultate satisfăcătoare, cum și printr'o propagandă neîncetată, la domiciliu, prin instituirea de noi secretariate regionale. Organizațiile Germanilor, Slovacilor, Rominilor și Serbilor, care toți au comitete naționale, au progresat și ele.

Presa partidului constă dintr'o revistă, care apare de două ori pe lună, o gazetă zilnică în limba ungară, trei jurnale ungurești, patru nemțești, două slovace, două romînești și unul sîrbesc,—săptămînale, de două ori pe lună, sau lunare.

Ordinea de zi a congresului cuprindea punctele următoare: lupta pentru votul universal, programul agrar, scumpirea alimentelor și a chiriilor și modificări în statutele partidului.

Dezbaterea asupra luptei pentru sufragiul universal a durat mai mult de o zi și jumătate. Cea mai mare parte din oratori au criticat cu asprime tactica comitetului dirguitor, pe care nu o găseau îndestul de energică și de subtilă. Au crezut că trebue să se încerce totul, pentruca să se prepare țara la o revoluție, și că nu trebue să se dea înnapoi, chiar dacă organizațiile ar fi dizolvate, tîrînd chiar și pe muncitorii agricoli și pe naționalități în vîrtej.

E cam suprinzător, zice autorul, că pentru sufragiul universal se crede că e de nevoe să se cheltuiască atîta e-

nergie. In sfîrşit, s'a adoptat o moţiune, care preconiza greva pe timpul seceratului şi greva generală, pentru cazul cînd nu s'ar depune un proect de reformă electorală. Înnainte de începutul toamnei.

Cu ocaziunea dezbaterilor modificării statutelor, tendinţele de centralizare ale comitetului s'au lovit de separatismul Germanilor. Regulamentul cel nou ridică cotizaţia de la 2 la 4 liarzi pe săptămînă, prevede crearea de organizaţii politice locale, cantonale, departamentale şi regionale, şi lasă comitetelor naţionale ale Germanilor, Slovacilor, Rominilor şi Sîrbilor, o oarecare autonomie. Dar e de prevăzut că centralizarea prea absorbitoare a comitetului conducător va sfîrşi prin a face ca naţionalităţile să-şi aleagă o organizaţie independentă.

Comitetul naţional al muncitorilor agricoli supusese congresului un program agrar, dar chestiunea a fost aminată pentru congresul următor, sub pretext că nu era îndeajuns de studiată.

Au fost adoptate cîteva moţiuni privitoare la ieftenirea alimentelor şi a locuinţelor, alcoolism, cooperaţiune, instrucţie publică, etc.

Nuova Antologia. (1 Februa- 1909). In acest număr se publică o interesantă dare de samă asupra **progreselor aeronauticei** în decursul anului trecut. In năzuinţa de a cuceri aerul, două mijloace pot fi întrebuinţate: baloanele dirijabile, alcătuite din material mai uşor decît aerul, şi aeroplanele, bazate pe principiul zborului păserilor, mai grele decît aerul. Ceia ce caracterizează activitea, în acest domeniu, a anului trecut, este punerea pe planul întăi a aeroplanelor. In timp relativ scurt, acestea au ajuns la o aşa perfecţionare, încît se pare că nu mai e departe vremea cînd ele vor înceta de a fi numai un sport, şi vor ajunge a căpăta o întrebuinţare practică, menită să provoace o adevărată revoluţie în mijlocele noastre de transport.

După prima fază a începuturilor, în care nu se puteau executa decît zboruri de scurtă durată, în linie dreaptă, reuşeşte Farman, în Noembrie 1907, să facă cele dintăi curbe şi, nu mult după aceia, în 13 Fevr. 1908, ajunge să poată îndeplini condiţiile premiului de 50,000 fr. pus de d-nii Deutsch şi Archdeacon. In acelaşi timp însă, Americanii Orville şi Wilbur Wright, cu tenacitatea rasei lor, lucrau în tăcere, în solitarele dune din Kitty-Hawk. Experienţele lor răbdătoare i-au adus să-şi perfecţioneze din ce în ce aparatul lor, aşa că atunci cînd, la 1905, unul din fraţi, Wilbur, veni în Franţa, el fu în stare să atingă succese, care păreau înnainte peste putinţă. In încercarea dela Anvours, la care asistă şi ministrul Barthou, Wilbur atinse un record, care n-a mai fost întrecut: el încunjură de 53 ori cîmpul de exerciţiu, în formă de triunghiu, avînd două laturi de cîte 1000 m. şi una de 200 m., şi parcurse astfel o distanţă de 124 km. 700 m. în 2 ore 20' şi 23''. Aparatul fraţilor Wright se deosebeşte de acela al aeronauţilor Francezi, fabricate de Voisin: e mai uşor, cîntăreşte numai 380 kgr.,—aparatul Voisin are 500 kgr; are 2 helice, cu un diametru de 2.30 mi. fiecare, făcînd 450 învîrtituri pe minută,—în deosebire de aparatul francez, care are numai o singură helice, cu un diametru de 2.30 m., dar cu 1110 învîrtituri pe minută; apoi are un motor mai slab, de 30 cai putere, pe cînd celălalt are unul de 50 cai putere,—plus alte deosebiri din punct de vedere tehnic. In privinţa dirijabilelor, recorduri nouă nu s-a atins. Catastrofa din 1907 a dirijabilului francez, *Patrie*, n-a descurajat pe nimeni, şi în curînd altele i-au luat locul: *Ville de Paris*, dăruit de Deutsch ministerului de războiu, *République*

construit de Lebaudy, și, mai nou, *Clément-Boyard*. In Germania, Zeppelin, după ce a obținut cu sistemul său rigid succese frumoase, a trebuit să sufere dezastrul din 5 August 1908, și totuși n-a renunțat de loc la sistemul său, cu care va mai încerca, mulțumită unei subscripții naționale. Nici partizanii celorlalte două sisteme: semirigid și flexibil, n-au încetat de a lucra la perfecționarea lor. In principiu, toate dificultățile navigației aeriene par rezolvite; ceia ce însă lipsește este construcția unui motor care să întrunească două condiții, care par că se opun: maximul de forță și minimul de greutate.

Rivista d'Italia (Ianuarie 1909). *G. Giuffrida-Ruggeri:* Un nou precursor al omului. De mult au afirmat unii învățați idea că tipul uman e dintre cele mai conservatoare tipuri din lumea zoologică. In urmă a afirmat aceasta și savantul naturalist Majewski, care se sprijină pentru susținerea acestei idei pe argumente trase din conformația mînilor și a dentației omenești, precum și din poziția verticală a corpului uman. In privința mînii, el aduce ca exemplu laba cu cinci degete a Branchiosarului salamandroid, care trăia în epoca carboniferă; tot astfel conformată se vede laba și la *Hatteria punctată*, care trăește actualminte în Noua-Zeelanda, dar care reproduce un tip demult dispărut. Cum se vede, forma mînii omenești e foarte veche. Un caracter distinctiv însă prezintă mîna omenească: degetul cel mare e oponibil. Și acest caracter însă se găsește deja la Pachilemure, care apar pe la începutul eocenului. In privința dinților: primele mamifere aveau 44 de dinți, a căror formulă științifică este $\frac{3}{3}\ \frac{1}{1}\ \frac{4}{4}\ \frac{3}{3}$; în curînd însă apar formule reduse tot la Pachilemure, și, de exemplu, la *Anaptomorphus homunculus cope* se găsește deja formula tipică omenească $\frac{2}{2}\ \frac{1}{1}\ \frac{2}{2}\ \frac{3}{3}$. Acest animal aparține miocenului inferior.

In privința poziției verticale, Majewski aduce un argument de natură logică: se știe că Pachilemurile aveau mînile mici și presile și că locuiau în copaci; cînd împrejurările s'au schimbat și au trebuit să trăiască pe pămînt, atunci au trebuit să ajungă la poziția erectă, iar mînile nu s'au putut atrofia ca la Cangur, căci erau deja mult întrebuințate. Conform acestei ipoteze, el atribue acestor animale petrele lucrate, instrumente primitive—găsite la Puy-Courny, în terenuri miocenice. Această ipoteză este acum întărită de descoperirea făcută în Argentina, în zăcămîntul fosilifer Monte Hermoso, de către *Florentino Ameghino*, directorul muzeului din Buenos-Ayres. Incă din 1887 găsise el în acest teren urme de o acțiune inteligentă: pietre cioplite, oase arse etc.. Găsind în urmă și două rămășițe fosile—un femur și o vertebră—a reconstituit după caracterele anatomice a acestora, întreg animalul, pe care l'a botezat *Tetraprothomo argentinus*, care trebue să fi avut poziția verticală și o înnălțime de 1.05 sau 1.10 m. După nume se vede că învățatul Brazilian consideră acest animal ca un strămoș de rangul al patrulea al omului, care a trăit pe vremea miocenului superior, admițînd astfel încă trei specii interdemediare pînă la apariția adevăratului nostru strămoș.

Deutsche Rundschau (Februar 1909). In ziua de 24 Februar și-a serbat, în locuința sa din Kantstrasse (Charlottenburg), marele romancier german Friedrich Spielhagen, a 80-a aniversare a nașterii sale. Cu această ocazie scrie prietenul și criticul operelor sale, *Karl Frenzel*, un mic studiu asupra însemnătății operei lui Spielhagen. Opera lui Sp. nu mai este as-

tăzi de actualitate: ea a devenit deja istorică, a trecut în domeniul istoriei literaturii. Pentru generația de astăzi Sp. rămîne neîntrecutul descriitor al societății și al poporului german din răstimpul dela 1860—1890. El trebue considerat ca un urmaș al creatorului romanului social în Germania: Karl Gutzkow. Cele două dintăi novele ale sale: „Clara Vere" și „Auf der Düne" sîntîncă supt influența școalei romantice: cu romanul „Problematische Naturev" se regăsește Sp. pe sine însuși. El judecă societatea, oamenii și lucrurile după idealul pe care el și-l formase despre felul cum trebue să fie o societate. În romanele sale el nu inventează lucruri netrăite ci își pune propriile sale experiențî; mai toate personajele sale sînt copiate după natură și cîte odată așa de fidel încît pot fi ușor recunoscute. Așa în „Reih und Glied" eroul Leo este Lassale; în „Freigeboren" eroina este Lina Duncer. Întîmplările timpului său, curentele de idei și de simțiri pe care le-a trăit el însuși împreună cu generația sa, se oglindesc în toate scrierile sale. În „Reich und Glied" el zugrăvește nașterea socialdemocrației germane; în „Sturmflut" zguduirea morală și zdruncinarea materială ca triste urmări ale războiului victorios; creșterea socialdemocrației și influența idealurilor ei de bine și dreptate asupra intelectualilor, o zugrăvește în „Opfer" și în „Was will das werden?". În toate scrierile sale se vede lămurit concepția politică a poetului; felul său de a gîndi este modelat de atmosfera plină de conflicte a epocei dintre 1860 și 1866; el este un radical progresist, un scriitor politic. El cîntă pe cei ce muncesc, are milă pentru toți apăsații și nedreptățiții și n-are admirație decît pentru acei care își îndeplinesc cu sfințenie datoria, luptînd pentru dreptate și adevăr. Conținutul operei sale și idealurile vieții sale formează o unitate ce nu poate fi separată.

Alăturea cu adînca pricepere a societății timpului său—așa cum a putut-o studia mai ales în Berlin, unde și-a petrecut cea mai mare parte din viață, dela 1862 încoace — se mai adaugă la Sp. un puternic sentiment al naturii. Fondul curat național-german al operii sale, capătă prin minunata redare a peizajului german, adevărata sa încoronare. Rügen și Norderney, coastele mării Ostului, văile și pădurile Turingiei, Pădurea Neagră etc. fac parte integrantă din viața eroilor săi, cum au fost o parte integrantă din viața, gîndirea și simțirea poetului.

Sozialistische Monatshefte. (Fevruar 1909).

Eduard Reunolds Pease: *Consolidarea partidului muncitorilor din Anglia.* La sfîrșitul lunei Ianuar a avut loc în Portsmouth congresul partidului muncitorilor. Toată lumea se aștepta la izbucnirea unei furtuni, care să aducă separarea socialiștilor de acest partid, și toți se așteptau ca această furtună să fie deslănțuită de către Victor Grayson, deputatul socialist din Jorkshire. Cum se știe, acesta s-a ales deputat în Iulie 1907, ca un candidat al partidul „Independen Labour", fără a fi fost recunoscut de candidat de către partidul muncitorilor. Grayson, fiind ales fără concursul sindicatelor, s-a simțit liber în conduita sa față de ele și cu timpul a ajuns chiar în opoziție față de ele. La Portsmouth, Grayson trebuind a fi de față ca delegat, era de așteptat ca el să aducă atacuri violente partidului muncitorilor mai ales că el e și un orator de mare forță. A fost mare mirarea tuturor, cînd în cele dintăi două zile ale congresului, în care s-au discutat tocmai punctele pe care le criticase Grayson, acesta nu s-a arătat de loc în sală. De nicăiri nu s-a ridicat nici o opo-

ziție, acțiunea comitetului a fost în totul aprobată, și toate propunerile nouă au fost primite de către cei 400 de delegați, care reprezentau vre-un 1.150.000 de membri. Poziția partidului muncitorilor astfel a devenit, după congres, cu mult mai puternică decît înainte. Au amuțit criticile, care i se aduceau, că prea merge alăturea cu liberalii, că prea face multe concesiuni. În adevăr, situația în Anglia e așa că, din 10 cazuri, în 9 partidul muncitorilor trebue să aprobe și să susție măsurile partidului liberal. Dar poate fi aceasta o acuzare? Ar putea partidul muncitorilor să se declare în contra măsurilor de asigurare a muncitorilor, de sprijinire a bătrînilor, de formare a unor mici proprietăți rurale, numai fiindcă aceste măsuri au fost propuse de liberali? De acum înainte, dar, partidul muncitorilor va reprezinta pe muncitorii, uniți, ai țării întregi, căci și cei 500.000 de lucrători minieri s-au hotărît să i se alipească. De acum înainte munca organizată, unită cu socialismul, va forma o singură masă compactă și unitară. Vechea deosebire dintre sindicate și socialism politic a fost desființată.

The Contemporary Review. (Ianuarie, 1909. London).—Profesorul Universității din Berlin, **Richard M. Meyer**,— *„Literatura Germană"*,— arătîndu-se nemulțumit de faptul că literatura germană n-are în Anglia același ecou răsunător, pe care îl are literatura engleză în Germania, ne dă un foarte interesant paralelism între însușirile caracteristice ale literaturilor celor două mari popoare germanice. Autorul constată că Shakespeare a ajuns un clasic german; Byron se bucură de o mai mare reputație în Germania decît în propria lui țară; Swift, Burns, Dickens, au în Germania același prestigiu literar cași în Anglia; pe cînd în Anglia abia au străbătut numele lui Goethe ori Schiller, și sînt complect ignorați autori ca: Friedrich Hebbel—scriitor de talia lui Carlyle ori Ruskin. Această deosebire între balanța importului și a exportului intelectual—cum zice autorul—a Germaniei față de Anglia e pricinuită de contrastul între cultura celor două popoare. Nu poate fi vorba aici de măsurarea valorii celor două literaturi confruntate, dar oricine poate spune că la numele: Walter Scott, Byron, Carlyle, Ruskin, Dickens, Thackeray, Eliot, Germania poate opune un echivalent în numele: Goethe, Schiller Novalis, Friedrich Hebbel, Gottfried Keller, Theodor Fontane, Hermann Grimm. Dintre toți acești luceferi ai literaturii germane, nici măcar Goethe n-a putut fi înțeles în Anglia, așa cum de pildă, a fost înțeles Schiller în Rusia, Keller în Franța, ori Grimm în Statele-Unite. Heine singur a putut fi înțeles de criticul Matthew Arnold tot atît de bine cași de Carducci, de pildă. Deosebirea de cultură între aceste două popoare a născut o deosebită concepție asupra artei. Toate literaturile moderne au o triplă origină, în: 1) *tradiția națională respectivă*,— 2) *literatura creștină*,— 3) *literatura veche clasică*. Proporția, în care unul din acești factori preponderează în literatura modernă a unui popor, variază, dar se poate afirma că popoarele latine au primit în mai mare măsură influența clasicismului asupra literaturii lor moderne, decît popoarele germanice, la care tradiția națională a preponderat. Literaturile vechi sînt aristocratice, din toate punctele de vedere (al alegerei *subiectelor*, al *publicului* la care se adresează, al *formei*).

Alături însă de literatura scrisă pentru *intelectualii* timpurilor, totdeauna a existat un gen de literatură *pentru cei mulți*, nesocotită și disprețuită,— care literatură, cu toate că era gonită din templul artei, avea în sine mai multă vigoare, căci reprezenta sufletul

viu al poporului, deşi încă nefasonat de tecnica artei. De cîte ori această literatură *neostelică*, de vigoare rustică, a forţat intrarea în templul artei, o nouă sevă a străbătut literatura, *democratizînd-o*: 1) din punct de vedere al *subiectului* (întreaga viaţă, cu toate banalităţile ei, poate intra în literatură);—2) din punct de vedere *al publicului* (care devine mai numeros);—3) din punct de vedere al *formei* (care rupe zăgazurile clasice). Procesul de *democratizare* a literaturii se identifică cu însuşi procesul de evoluţie, şi este comun literaturilor tuturor popoarelor moderne, dînd loc numai la mici variaţii caracteristice. Procesul acesta de democratizare a literaturii, cu adîncul lui înţeles social, e mai mult ori mai puţin stînjenit în diferitele ţări de puterea de tradiţie a vechii concepţii artistice. Amestecul între vechea şi noua concepţie estetică se găseşte la toate popoarele, în proporţii deosebite. Dostoiewski, Flaubert, Zola, Ibsen, Strindberg, Gerhart Hauptmann, Detley von Liliencron, sînt dintre acei care reprezintă în gradul cel mai înalt părăsirea vechii tradiţii literare; şi cu toate aceste nici aceşti mari scriitori moderni nu sînt cu totul lipsiţi de vechele forme ale poeziei solemne.

Din punctul de vedere al democratizării literaturii, Anglia este mult mai conservatoare decît Germania: *temperamentul artistic* al Englezului e mult mai artistic decît al Germanului. Artistul pentru Englez trebue să fie un *gentleman*. În *Roman* concepţia artistică a Englezului e pur epică: cere în primul rînd desfăşurarea artistică a activităţii eroului, pe cînd Germanul cere în primul rînd desfăşurarea vieţii sufleteşti a eroului. Liricul englez are pathos, grandoare, eloquenţă solemnă, pe cînd liricul german are tandreţă, muzică, sentimentalism feminin. Artistul englez cere condiţii mai severe auditorului său, de aceia nu admite decît un număr restrîns, cînd el *oficiază*. Dikens singur e mai democrat şi mai îngăduitor faţă de de public, pecînd liricul german se *confesează* în faţa tuturor. Din punct de vedere al publicului, literatură germană, dacă nu admite întreg poporul, admite de sigur o mai mare proporţie decît literatura engleză. Din punct de vedere al *formei*, libertatea în literatura germană a ajuns până a strica uneori limba, pecînd literatura engleză impune mult mai strict formulele consacrate. E o superioritate în literatura germană, din acest punct de vedere? Sacrificiile aduse în dauna *formei* au adus roade de altă natură? De sigur că da. Nimic nu poate fi comparat, în literatura mondială, din punct de vedere al fineţii şi al acuităţii analizei *vieţii*, cu operele lui Goethe, Grillparzer, Kleist, Hauptmann, Heine Brentano, Lenau, Otto Ludwig, Gottfried Keller, Conrad Ferdinand Meyer. Aceşti luceferi ai literaturii germane, din punct de vedere al adîncimii analizei psihologice, nu pot fi umbriţi decît de arca minune a lumei: de Sakespeare.

Autorul îşi încheie articolul, dorind din suflet ca raporturile literare între Anglia şi Germania să se schimbe pe o bază de dreaptă reciprocitate.

The North American Review. (Februarie, 909. New-York).—*D. Max Eastman.*—„Pentruce limba engleză nu-şi va simplifica ortografia"—se declară împotriva reformatorilor actualei ortografii a limbii engleze, cu toate că e dispus, prin temperamentul său, să fie totdeauna partizanul revoluţiilor şi al reformelor. În cazul de faţă, d. *Eastman* e pentru „reformarea reformatorilor". Partizanii simplificării ortografiei au în vedere numai scopuri practice: uşurinţa limbii scrise şi economia de timp realizată; partizanii păstrării or-

tografiei actuale privesc chestia din un punct de vedere mai înnalt. Simplificarea ortografiei, uniformizarea ei, duce la distrugerea varietății cuvintelor, —ceia ce aduce o sărăcie în mijloacele literare de impresionabilitate artistică. Limba engleză, e, după limba grecească, cea mai în stare a produce impresii subtile: aceasta tocmai din cauza varietății ei formale. Numai considerații de ordine estetică pot hotărî schimbările limbii. Considerații practice de simplificare, economie, înlesnire, nu pot influența asupra formei, în care se păstrează tezaurul sufletesc al națiunii engleze. Apoi simplificarea ortografiei ar îndepărta influența literaturii clasice asupra limbii familiare. ar avea un efect antedemocratic, în ce privește răspîndirea culturii literare în popor. In adevăr, literatura clasică sau ar trebui să-și păstreze ortografia actuală (exclusă din limba practică), sau ar trebui să fie mutilată și transcrisă în ortografia simplificată. In cazul întâi literatura clasică s-ar înstrăina de masa poporului, care ar ști numai limba practică simplificată; ea ar ajunge literatura unei limbi deosebite, care poate fi cetită numai de acei care o învață în școli. In cazul al doilea, prin transcrierea literaturii clasice engleze în limba simplificată, îi reducem puterea ei artistică și-o lipsim de acel respect și sentiment de neprofanare, care trebuesc să formeze elementele conservatoare necesare în dezvoltarea unei limbi.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ 19 25 GEORGE EMIL PALADE

Mișcarea intelectuală în străinatate.

FILOZOFIE. PEDAGOGIE.

B. Russell. *La Philosophie de Lëibniz.* Exposé critique. Paris, Alean, 3.75.

Traducere din englezește a cărții, în care e expusă în mod critic filozofia lui Leibnitz.

Joseph Boucher. *Psychologie.* Paris, Delagrave, 5 fr.

Un tratat de psihologie mai desvoltat decît obișnuitele manuale de școală.

Emilio Morselli. *Introduzione alla filosofia moderna.* Livorno. edit. Giusti.

E o carte mai mult pentru popularizarea decît aprofondarea problemelor de teorie a cunoștinței.

Lorenzo Pomatto. *Lotte pedagogiche e lotte civili.* Torino. Lates.

E o carte de polemică, în care autorul vrea să puie în evidență relația care trebue să existe între pedagogie și aspirațiunile democrației sociale.

Eduard Climet. *Les associations au point de vue historique et juridique.* Tome premier. Paris, Marchal et Billard, 1908, în—18.

E. Climet, plecînd dela principiul că prezentul nu se poate înțelege deslipit de trecut, și înarmat de o vastă erudiție, ne dă o operă de un înnalt interes, în care sînt abordate toate chestiunile relative la asociații.

ISTORIE.

Corespondence entre Alexis de Tocqueville et **Arthur de Gobineau** (1843—1859) publiée par L. Schemann, Paris, Plon-Nourrit 1909, în-18.

Conține știri interesante asupra epocii revoluționare. discuții interminabile de idei între Tocqueville și fostul său secretar de minister.

Pierre Rain. *L'Europe el la Restauration des Bourbons.* Paris, Perrin 7.50.

Cercetări asupra împrejurărilor, care au lucrat în favoarea Burbonilor în 1814 și 1815, greutățile cu care au avut ei de luptat, chiar din primul an al domniei lor, problemele economice și financiare, pe care au trebuit să le rezolve.

Frédéric Masson. *Autour de Sainte-Hélène,* I-re et II-e séries. Paris, Ollendorff, 7 fr.

Studii asupra captivității lui Napoleon și asupra personajelor, cu care marele captiv a fost în atingere acolo, cum și asupra vieții, pe care a dus-o, și a tratamentului la care era supus.

Paul Ardascheff. *Les Intendants de Province sous Louis XVI.* Paris, Alcan 10 fr.

Autorul nu face numai un studiu pur administrativ asupra modului recrutării și funcționării intendenților în provincii sub vechiul regim, ci

caută să scoată la iveală influența lor asupra epocii, adică legătura dintre administrația lor și ideile, doctrinele și opiniunile timpului.

Albert Verly. *Souvenirs du second Empire. Les Étapes douloureuses. L'Empereur, de Metz à Sedan.* Paris, Dragon, 6 fr.

O expunere a evenimentelor întîmplate între aceste două date. Autorul se folosește de documente de mîna întăia în lucrarea sa.

Louis Rousseau. *Les Rélations diplomatiques de la France et de la Turquie au XVIII-e siècle.* I (1700—1716). Paris, de Rudeval, 3.50.

Primul volum dintr'un studiu mare asupra legăturilor diplomatice dintre Turcia și Franța, în secolul al 18-a.

Adolf Hausrath. *Iesus und die neutestamentlichen Schriftsteller.* Erster Band. Berlin G. Grote 1908.

Acest volum cuprinde vestitele prelegeri ale marelui profesor din Heidelberg, asupra vieții lui Isus.

CALATORII.

Comte de Lesdain. *Voyage au Thibet par la Mongolie. De Pékin aux Indes.*

Deși într'o limbă și într'un stil cam neglijat, volumul acesta însă ne dă detalii interesante asupra acestor misterioase regiuni, pe care autorul le-a străbătut, însoțit de nevasta sa pe un drum nou.

ȘTIINȚA.

H. Poincaré. *Science et méthode.* Paris, Flammarion, 3.50.

O adunare de diferite studii, care sînt mai mult sau mai puțin în legătură cu chestiunile metodologiei științifice.

F. C. Charpeutier, *Les Microbes.* Paris, Vuibert et Nony, 10 fr.

Cea mai mare și mai completă istorie a microbiologiei. Autorul expune toate descoperirile făcute în această ramură a științii, urmărind pas cu pas progresele făcute de omenire în lupta contra microbilor.

Henri Laatard. *Zoophilie, ou symphatie envers les animaux.* Paris, Société française d'Imprimerie et de Librairie.

E o predică în folosul animalelor, pentru care autorul face apel la mila omului, fără a neglija să arate și drepturile, pe care le au și animalele la milă și cruțare din partea noastră, serviciile mari pe care ele ni le aduc.

D. Zolla. *Le Blé et les Céréales.* Paris, O. Doin. 5 fr.

Face parte din „Encyclopédie scientifique", care apare sub direcția lui Toulouse. Autorul se ocupă cu studiul economic, statistic și financiar al problemei producțiunii agricole.

SOCIOLOGIE. ECONOMIE POLITICA. DREPT.

Henri Coulon et René de Chavagnes. *Le Mariage et le Divorce de demain.* Paris, Flammarion, 3.50.

Propuneri pentru rezolvirea chestiunii care preocupă actualminte foarte mult pe Francezi: primejdia depopulării. Autorii caută să ușureze cît mai mult și să înlesnească pe de o parte căsătoriile, iar pe de alta să micșureze numărul despărțirilor.

Georges Deherme *La Democratie vivante.* Paris, Bernard Grasset, 4 fr.

Un studiu asupra avantajelor și desavantajelor democrației în comparație cu alte sisteme de guvernare.

Pierre Méline. *Le Travail sociologique: la méthode.* Paris, Blond, 0.60.

O mică broșură, în care autorul expune cele trei chipuri de a privi știința socială: al lui Durkheim, al lui E. Demolins și al lui Tarde.

A. Esmein. *Précis élémentaire de l'histoire du droit français de 1789—1814.* Paris, Larose et Tenin, 8 fr.

Adaus la lucrarea anterioasă a autorului, intitulată „Cours élémentaire de l'histoire du droit français". In acest nou volum autorul îmbrățișează epoca dela 1789 până la 1814.

CRITICA LITERARĂ ȘI ARTISTICA.

Edmond Lepelletier. *Emile Zola. Sa vie, son oeuvre,* avec un portrait en héliogravure d'après Lieure et

un autographe. Paris, „Mercure de France", 7.50.

Un studiu asupra vieţii şi operei lui Zola, cum şi asupra rolului social al scrierilor şi activităţii sale.

Gustave Reynier. *Le roman sentimentht avant l'Asirée.* Paris, Armand Colin.

Contribuţie la istoricul romanului în Franţa. Autorul scoate la iveală primele romane, care au apărut în Franţa în secolul al XVI şi care au pregătit apariţia lui Astrée.

Karl Mantzius. *Molière.* Paris, Armand Colin.

Traducere din limba daneză. Autorul e unul din cei mai mari actori din Copenhaga. El studiază aici epoca lui Molière: teatrele, publicul şi actorii de pe vremea aceia.

Edouard de morsier. *Etudes allemandes.* Paris, Plon-Nourrit.

E o culegere de diferite articole asupra unor chestiuni de literatură germană: studii asupra lui Wilhelm Tell, asupra lui Max Nordau etc. şi o privire repede asupra teatrului german în sec. XIX-a şi altele.

Aldo de Rinaldis. *La Coscienza dell'Arte.* Pervella, Napoli.

Observaţii asupra celor două sisteme de critică artistică: estetic şi istoric. Autorul încearcă o împăcare între ambele sisteme.

Eduard Karrodi *Enrica v. Handel Mazzetti. Die Persönlichkeit und ihr Dichterwerk.*

Münster, Alphonsus' Buchh. 1909.

Cuprinde biografia şi aprecierea critică a operei cunoscutei poete.

Iosef Hofmiller. *Versache.* Munich „Süddeutsche Monatshefte". M. 2.

Un volum de încercări critice asupra lucrărilor unor scriitori ca: Nietzsche, Maeterlinck, d'Emerson, Fogazzaro, etc.

Alfred Noyes. *William Morris.* London, Macmillan, 2 sh.

O monografie asupra vieţii şi operei marelui poet englez.

ENTOGRAFIE. FOLKLOR.

E. Doutté. *Magre et religion dans l'Afrique du Nord.* Alger, Jourdon, 10 fr.

Studii asupra magiei cu toate riturile ei, aşa cum se practică la populaţiile indigene din nordul Africei, şi a religiei curioase a acestor populaţii, religie care e un islamism special, amestecat tot felul de teorii şi practice berbere, creştine, evreeşti, etc.

Ch. Swinnerton. *Romantic tales from the Paujab with Indian night's Entertainement.* London, Constable 6 sh.

Colecţii de poveşti însemnate pentru studiul literaturii populare.

Antovin Jautsen. *Coutume des Arabes au pays de Moab.* Paris, Lecoffre, 1908.

Nu e o simplă culegere, căci autorul comentează cele expuse şi dă şi câteva capitole asupra unor chestiuni de religie, superstiţii, etc.

ARHEOLOGIE. VOIAJURI.

Jean Capart. *L'Art Egyptien.* Paris. Guilmoto.

O carte, care constă mai mult din reproduceri în tablouri. Textul e redus la nişte simple notiţe explicative ale tablourilor.

Pierre Denis. *Le Brésil au XX-e siècle.* Paris, Armand Colin, 1909.

Autorul, care a stat mai mult timp în Brazilia, ne dă, pe lîngă descrierea naturii şi a peisajelor, o expunere a vieţii economice şi culturale din marea republică a Americei de sud.

Péladan. *Les Idées et les Formes.* Paris, Mercure de France, 3,50.

Un rezumat al cunoştinţelor actuale asupra vechilor civilizaţii ale Orientului: Egipt, Chaldea, Asiria, Persia etc.

J Delebecque. *A travers l'Amérique du Sud.* Paris, Plon, 4 fr.

Descrierea obiceiurilor, vieţii şi locuriior de prin ţinuturile Americei de sud: Equator, Peru, Amazon, etc.

M. A. de Bouet. *Trois mois en Irlande.* Paris, Hachette, 4 fr.

Impresiuni dintr'o călătorie, pe care autorul a făcut-o în curs de trei luni prin Irlanda.

H. M. von Wede. *Indische reisherinneringen.* Haarlem, Tjeenk Nillink en Zoon, 13,80.

Amintiri din călătoria, pe care a întreprins-o autorul prin unele părți din India.

CHESTIUNI MILITARE.

Van Vlijmen. *Vers la Bérésina (1812),* d'après des documents nouveaux. Paris, Plon-Nourrit, 5 fr.

Un studiu asupra acestei părți din campaniile lui Napoleon, făcut după memoriile contemporanilor și ale unora dintre acei care au luat parte la lupte.

* * * *Honneur militaire. Italie, 1859. Conchinchine, 1862. France, 1870.* Paris Plon-Nourrit, 3,50.

Pe baza corespondenței membrilor unei familii de militari, morți pe cîmpul de luptă, autorul anonim al cărții face interesante observații asupra onoarei militare.

Albert Pollio. *Waterloo (1815).* trad. de l'italien. Paris, Charles Lavanzelle, 12,50.

O lucrare de vulgarizare. Evenimentele zilei de 18 Iunie 1815 sînt redate după cele mai însemnate lucrări făcute în această chestiune.

LITERATURA

J. H. Rosny. *Marthe Baraquin.* Paris, Plon Nourrit, 3.50.

Romanul unei tinere frumoase, dar de familie saracă, care are multe de suferit din cauza acestei situații.

Tristan Bernard. *Secrets d'Etats.* Paris, „Monde Illustré", 3 50.

Autorul arată în acest roman ridicolul unor fapte, pe care oamenii le iau adesea foarte în serios, și care în realitate sînt lucruri mici și foarte neînsemnate.

Maurice Strauss. *La tragique histoire des reines Brimehaut et Frédégonde.* Paris, Ollendorff, 3.50. E un roman istoric plin de peripeții și întîmplări mișcătoare.

L. Andro. *Das offene Tor.* Ein Wiener roman. Munich, „Süddeutsche Monatshefte", 2 M.

Povestirea vieții unui muzicant, care sfîrșește prin sinucidere, în urma multor nemulțumiri și deziluzii, pe care le întîmpină în viață.

Hans Heinz Envers. *Die Besessenen.* Munich, Georg Müller, 3,50 M.

O nouă colecție de nuvele ale acestui scriitor, care scrie în felul lui Edgar Poë.

Fiona Maclead. *The Immortal Hour.* A drama in two acts. London, Foulis, 3 sh, 6 d.

Lucrare postumă a poetului William Sharp, care a scris sub acest pseudonim de Fiona Maclead.

Compilator.

Bibliografie.

A. I. Odobescu. *Mihnea Vodă cel Rău şi Doamna Chiajna.* Scene istorice din Cronicele Romineşti. Bucureşti. Bib. p. Toţi. Preţ. 30 bani.

Nicolae S. Ionescu. *Plagiatul d-lui G. Murnu: „Monumente antice din Roma".* Bucureşti, Baer, 1908. 1 broşură de 40 p., fără preţ.

N. I. Dumitraşcu-Reny. *Cîntece ale Poporului.* Vălenii-de-Munte, 1908, 1 broşură de 16 p. Preţ. 50 bani.

D. Vasiliu-Bacău. *Istoria Civilizaţiei, Viaţa fericită, Educaţia femeei.* „Bib. Naţională". Preţ. 30 bani.

M. Gorki. *Inhita.* (Trad. de A. Luca). Preţ 15 bani

Dr. I. Ursu *Die auswärtige Politik des Peter Rareş. Fürst von Moldau.* (1527—1538) Verlagsbuchhandlung Carl Konegen, Vien. 1908.

P. Ciorogariu. *Cîntece din popor.* (Cu note muzicale). Bib. romînească „Socec". Preţ. 80 bani.

Svatopluk Cech. *Cîntecele sclavului.* (Trad. de P. Listeveanu) Bib. pentru toţi. Preţ. 30 bani.

Gheorghe Simionescu. *Chestiuni de învăţămînt.* Bucureşti. 1909.

M. Lermontov. *Un erou al timpului nostru* (Tradus de B. Marin). Biblioteca pentru toţi. Editura Librăriei Leon Alcalay. Bucureşti. Preţ 60 bani.

L. Andreiew. Minciuna (Trad. de A. Luca). Bib. „Lumen". (No. 16). Bucureşti. Preţ. 15 bani.

Ioan Gorun. *Robinson în Ţara Romînească.* (Povestiri din zilele noastre). 1909, C. Sfetea, Bucureşti. Preţ 1 leu.

Dare de seamă a Consiliului de Administraţiune al Casei Rurale, pe timp de 3 luni, 1 Oct.—31 Dec., 1908. 1909, „Universala", Bucureşti. Fără preţ.

Mite Kremnitz. *Regele Carol al Romîniei.* (Trad. de C. Graur). Bib. pentru Toţi. Preţ 60 bani.

Const. Ciobanu-Pleniţa. *Cuvîntări adînci, Cîntece din vechime* (Culese dintr'un colţ al Olteniei). cu un dicţionar de provincialisme. 1909. Craiova. Preţ 3 lei.

Benedetto de Luca. *Limbele străine la Congresul dela Craiova.* 1909. Bucureşti.

Dr. F. Grünfeld. *O mie şi una de cugetări.* Bib. populară „Lumină pentru toţi". Bucureşti. Preţ 50 bani.

Al. Tzigara-Samurcaş. *Muzeul Neamului Romînesc.* „Minerva". 1909. Bucureşti. Preţ. lei 1.50.

Al. Tzigara-Samurcaş. *Arta în Romînia, Studii Critice (I.)* „Minerva". 1909. Bucureşti. Preţ. 4 lei.

V. Rastic. Icoane din Razboiu, 1877—1878. (Teatru Sătesc). „Clemenţa", Bucureşti, 1909. Preţ 50 bani.

Alexandru Russo. *Scrieri.* (Publicate de P. V. Haneş) Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ. 5 lei.

Tit. Bud. *Poezii populare din Maramureş.* Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ. 1 leu.

Tudor Pamfile. *Cimilituri romîneşti.* Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ 1 leu.

Pompiliu Pîrvescu. *Hora din Cartal.* Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ. 3 lei.

I. Borcea. *Contribuţiuni la Catalogul Aphidelor din Romînia.* Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ. 50 bani.

Const. Litzica *Catalogul manuscriptelor greceşti.* Ediţ. Academiei Romîne. Bucureşti. Preţ. 12 lei.

Constanţa Hodoş. *Departe de lume. (Nuvele).* „Minerva". Preţ. lei 1.50.

Gh. Silvan. *Valea Albă. (Roman istoric, 1476)* „Minerva". Preţ 1 leu 50.

A. Vlăhaţă. *Poezii.* „Minerva". Preţ 2 lei.

Natalia Iosif-Negru. *O primavară.* „Minerva", Preţ 1 leu.

Ivan Turgheniev. *Povestiri vînătoreşti.* Bib. „Minerva" (No. 21). Preţ 30 bani.

Camille Flammarion. *Visuri înstelate*(Trad. de Sofia Nădejde). Bib. „Minerva" (No. 20). Preţ 30 bani.

I. Slavici. *Din valurile vieţii.* Bib. „Minerva" (No. 19). Preţ 30 bani.

R. Festeticz. *Ţărmuri bizare* (Trad. de I. Raduţ). Bib. „Minerva" (No. 22). Preţ 30 bani.

Grazia Deledda. *Valurile vieţii (Nuvele).* (Trad. de Izabela Sadoveanu) Bib. „Minerva" (No. 23). Preţ 30 bani.

Mumuleanu, Hrisoverghi, Caciureanu. *Scrieri alese.* Bib. „Minerva" (No. 24). Preţ 30 bani.

Colonel H. S. Olcott. *Catehismul Bisericii budiste din miazăzi.* (Trad. de Gr. Goilav). Bib. „Minerva" (No. 25). Preţ. 30 bani.

M. Kogălniceanu. *Deschiderea cursului de istorie naţională.* Biblioteca Romînească, Bucureşti, 30 bani.

Kurcaviţa. *Dreptatea mării.* (Nuvele) Traducere din greceşte de V. Xostopol, Bucureşti, Biblioteca Romînească, 1908. 30 bani.

I. A. Bassarabescu. *Noi şi Vechi.* (Schiţe şi Nuvele) Bucureşti, Biblioteca Rom., 1908, 55 bani.

A. Fagazzaro. *Den Anto.* Povestiri. Traducere din italieneşte de D. Tomescu. Bucureşti; Bibliot. Rom., 1908. 30 bani.

I. Dragoslav. *Povestea Copilăriei.* Amintiri. Bucureşti. Bibliot. Rom. 1908. 30 bani.

Parohul Teodor Bălăşel. *Casele şi Curţile ţărăneşti.* Bib. „Dragostea Creştină". Preţ. 20 bani.

L. Tolstoi. *Revoluţionarii.* (Trad. de Paul Ionescu). Bib. Nouă. Bucureşti. Preţ 75 bani.

Dr. Ioan Simionescu. *Didactica Ştiinţilor Naturale.* Iaşi, Grünberg, 1904, 1 broş. de 50 p., fără preţ.

Paul Bourget. *Cuvîntul dat; o spovedanie* (nuvele). (Trad. de I. Gr. Pecieţeanu), „Bib. pentru Toţi". Preţ. 30 bani.

D-r Dionisie Stoica şi Ioan P. Lazăr. *Schiţă monografică a Sălagiului.* „Victoria". Şimleul-Silvaniei. 1908.

C. G. Costa-Foru. *Industria aurului în ţările romîne.* Bucureşti. Socec & Co. 1909. Preţul 25 bani.

Vucol C. Dornescu. *Un discurs,* cu ocazia lui 24 Ianuar 1909, ţinut în piaţa Precista-Mare din Roman. Roman, 1909.

Const. Graur. *„Factorul cel nou", înainte şi după răscoale,* „Moldova", Galaţi, 1909 Preţ. 50 bani.

George P. Grinţescu. *Contribuţiuni la flora jud. Neamţ. Plantele recoltate pe muntele Măgura.* „Speranţa", Bucureşti, 1909. Fără preţ.

N. Vaschide. *Ce sînt visurile?, din punct de vedere psihologic.* „Lumen", Bucureşti, 1909. Preţ. 15 bani.

N. Dobrescu. *Defectuozitatea alegerii Episcopilor şi a Mitropoliţilor, la noi. Studiu istoric-critic.* „Universala", Bucureşti, 1909. Preţ. 50 bani.

MARMOROSCH, BLANK & C-IE

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, şi Sucursală în CALEA VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREŞTI—BRAILA—CONSTANŢA—CALAFAT—GIURGIU SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operaţiunile de bancă în general. Cumpără şi vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor ţărilor.

Avansuri asupra valorilor în depozit şi orice fel de transacţiuni financiare.

Sucursalele din Brăila şi Constanţa afară de operaţiile de bancă mai sus citate, se ocupă şi cu vinderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai înainte Banca Rominică, fondată în 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat
Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA. — SUCURSALA: BUCUREŞTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough, C. V. O., C. B. — Vicontele Goschen.
Domnul E. W. H. Barry — Sir R. Hamilton Lang. K. C.M. G.
„ Demetre de Frank. — Domnul P. Naville.

BUCUREŞTI: **E. E. Goodwin** Director, **Al. Lucasiewicz** Director-Adjoint.

CENSORI: D-nii **Jean Kalendero, Dem. I. Ghica** şi **Arthur Green**

Libraria Franceza H. Kohn

fost director al Librăriei *l'Indépendance Roumanie*, situată în Calea Victoriei, **Pasagiul Romfu** No. 19—Bucureşti.

Este cea mai bine asortată în cărţi de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărţi ce i s'ar cere şi n'ar avea în depozit.

Toate revistele franceze se trimet la domiciliu chiar în ziua sosirei lor de la Paris.

Abonamente la toate ziarele şi revistele străine.

Face abonamente la revista:

„*VIAŢA ROMINEASCA*"

şi trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

„CREDIT PETROLIFER"

Soc. pentru favorizarea desvoltării industriei Petrolifere din Rominia

SEDIUL: BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI, 10

Adresa telegrafică: **Credipetro**, Bucureşti.

Sucursala: Ploești.—Agenții: Buștenari, Găgeni, Constanța, Brăila.—Conducte: Buștenari, Grîușor, Băicoiu, Ploești; Buștenari, Găgeni, Ploești; Băicoiu, Țintea, Găgeni.

CAPITAL SOCIAL: 6.000.000 Lei (din care 5.000.000 Lei vărsați).

CASE DE BANCĂ: Direction der Disconto-Gesellschaft, Berlin; S. Bleichröder, Berlin; Banca Generală Romînă, Bucureşti.

Avansuri şi împrumuturi. Participațiuni în întreprinderi petrolifere, Vînzări şi cumpărări de petrol brut, precum şi toate derivatele petrolului.

○ ○ ○ ○ Intreprinderi de conducte şi de rezervorii. ○ ○ ○ ○

Atelier Mecanic şi Cazangerie Câmpina.—Orice fel de instrumente pentru sondagiu.

EXPEDIERI, INCHIRIERI DE VAGOANE-CAZANE

Orice fel de afaceri relative la exploatarea şi industria Petrolului.

Exportațiune de benzină, petrol lampant, gaz-oil, esențe şi uleiuri pentru motori, uleiuri lubrifiante şi păcură.

Furnisorul Curții Regale — Casă fondată în Anul 1865

W. STAADECKER

BUCUREȘTI — 20, STRADA SMÎRDAN, 20

SUCURSALE — BRAILA, CRAIOVA, BOTOSANI

PIUCURI UNIVERSALE

DE TOATE CURSELE

Originale „RUD. SACK" cu 1, 2 şi 3 brazde

Singurele aprobate de guvern şi premiate la toate concursurile oficiale

Refuzați imitațiunile cu totul inferioare oferite sub denumirea

„SISTEM SACK"

GARNITURI DE TREERAT, ENGLEZESTI

RUSTON, PROCTOR & Comp. L-td Lincoln

Cele mai răspîndite în țară, recunoscute că treeră fără risipă, mai curat ca oricare alt sistem. Speciale pentru o producțiune extra-mare. Prevăzute cu noile lagăre mobile cu cercuri ungătoare. Locomobile de 9 atmosfere presiune, cu aparat de ars paele, cu mare presiune, extra-întărite.

BATOZE DE BATUT PORUMB CU ABUR „RUSTON"

PRODUCTIUNE: 180 SI 380 CHILE PE ZI

Grape, Semănătoare, Secerătoare Cormick, Vînturătoare,

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ Trioare Mayer Etc. Etc. ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30.000.000 pe deplin vărsaţi

Fabrice de petrol şi a derivatelor sale, la
BUCUREŞTI, CONSTANŢA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrice de bidoane de tinichea, la CONSTANŢA.

Produsele Fabricilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină farmaceutică, Benzină pentru motoare, Rezidiuri de petrol pentru ars şi unsul căruţelor, Parafină, Ulei pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară. Valvolină pentru cilindre şi maşini.

Ne avînd nici un reprezentant în ţară, orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie să se adreseze numai către:

Direcţiunea Generală, BUCUREŞTI, Bulevardul Carol No. 5

„AGRICOLA“

SOCIETATE ANONIMĂ DE ASIGURARI GENERALE IN BUCUREŞTI

Sediul: 2, STRADA SĂRINDAR, 2

Capital statuar: Lei 4,000,000
Prima emisiune: Lei 2,500,000
Vărsaţi: Lei 2,000,000

CONSILIUL DE ADMINISTRAŢIE:

Preşedinte: *C. COLLIBAŞEANU*

Mare proprietar, Vice-preşedintele consiliului de administraţie al Băncei Comerciale Romîne, Bucureşti

VICE-PREŞEDINŢI:

BASILE M. MISSIR
fost ministru, mare proprietar, Bucureşti.

LUCA ELEFTERESCU
mare proprietar, Ploeşti

MEMBRI:

Dr. N. Anghelescu, mare proprietar, deputat şi membru al Camerei de Comerciu, Bucureşti.

Léon Costiner, mare proprietar Botoşani.

Dr. I. Dimitrescu, mare proprietar Bucureşti

C. Dissescu, fost ministru, mare prop., Bucureşti.

M. Helder, comerciant, Galaţi.

Dimitrie Ionescu, primarul oraşului Brăila, mare proprietar, Brăila.

Al. Lucassievicz, Directorul de la The Bank of Roumania Ltd., Bucureşti.

Sigmund Prager, mare comerciant şi Vice-Preşedinte al Camerei de Comerciu, Bucureşti.

Ad. Salomon, mare industriaş, Bucureşti.

Louis Timmermans, directorul Băncei Comerciale Romîne, Brăila.

DIRECŢIUNEA:

TH. FRITSCH, Director, A. STEINER, Sub-Director.

ASIGURĂRI ÎN RAMURELE:

Incendiu, Viaţa, Grindina, Transport, Accidente.

REPREZENTANŢA: In Bucureşti: Str. Doamnei 11.
In Iaşi: D-nii N. Cozadini şi Lupu Weisengrün.

„NAȚIONALA“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00
Fonduri de rezervă . . . . . Lei 18,160,435.46
Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:
A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE:
P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU
I. M. ELIAS
O. GENTILOMO
D. MARINESCU-BRAGADIRU
C. NACU
J. NEGRUZZI
EM. M. PORUMBARU
G. de ORMODY
PRINȚUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL
B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR
I. A. BERENDEI

„Națională“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiunile usitate:

Caz de moarte, Supraveţuire, Zestre şi Rente

Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENȚII IN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

Se recomandă fiecăruia firma:

A. BRAUNSTEIN

Cu centrala IAȘI str. Golia 87 și sucursalele

București Str. Carol No. 62
Pitești Str. Serbau-Vodă No. 30
Craiova Str. Unirei No. 62
T. Măgurele Str. Independenței No. 31
Calarași Str. Principală No. 34

cu cele mai mari depozite de HAINE GATA pentru Barbați băeți și copii, Blăni de oraș, voiaj, blănuțe, cort vînat, Pelerine și Mantale impermiabile, etc.

Cu Deviza:

Confecțiuni din stofele cele mai bune, Ultimul Jurnal și prețuri reduse

Asemenea la Centrala Mare depozit de stofe pentru comande.

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL CURȚII REGALE

7.—STRADA COLȚEI—7 (Casa proprie)

CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE

NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru Rominia a celor mai mari Fabrici din lume.

PIANE ȘI PIANINE

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Iulius Feurich; Blüthner, Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Pianele originale Schiedmayer sînt cele cu marca Schiedmayer et Sohne, (adică bătrînul și fiii), Casa fondată la 1781 fapt aprobat și recunoscut de toate somitățile muzicale din întreaga lume.

Nu le confundați cu fabrica I. P. Schiedmayer Pianoforte Fabrik care le oferă concurența drept renumitele Schiedmayer bătrînul, pentru ca astfel să înducă publicul în eroare.

Prețuri și condițiuni foarte avantajoase.

Reprezentant general pentru Rominia al veritabilelor

GRAMOFOANE Marca „ÎNGER"

Cele mai perfecționate din lume, neîntrecute în claritate și sonoritate

Revînzătorilor se acordă prețurile și condițiunile fabricei.

PREȚURI MAI EFTINE CA ORI UNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITE GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

Mare Economie de Cărbuni

se realizează numai prin celebrele:

SOBE CALORIFERE

Garantate Belgiane veritabile

Godin MODEL 1907

Cele mai ingenioase, elegante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor se găsesc numai la:

Marele Magazin de Lămpi, Sobe și Articole de Menaj:

M. LITTMANN: S^SOR I. WAPPNER

BUCUREȘTI,—Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI

Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștiincios și prompt.

„Dacia-România“

— Societate generală de asigurare în București —

Cu un capital în acțiuni de 4,000,000 lei aur și cu reserve în sumă de lei 16,000,000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra daunelor de incendii, grindină, transport fluvial și maritim, precum și pentru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea mai veche societate romînească de asigurare.—„Dacia-România“ a plătit dela 1871—1907, despăgubiri în toate ramurile de

Lei 186,669,731

Informațiuni și prospecte se dau atît la Direcțiunea generală din București, strada Vienei (Vămei) No. 3, cît și la toți agenții din țară.

Tapete **Linoleum** **Covoare**

Cele mai bogate asortimente din țară la:

Wiedeman

BUCUREȘTI: Bul. Elisabeta (telefon) Palatul Băilor Eforiei

MINISTERUL FINANȚELOR

DIRECȚIUNEA DATORIEI PUBLICE ȘI A PENSIUNILOR

DATORIA PUBLICĂ

PUBLICATIUNE

No. 133057 din 12 Ianuarie 1909.

A 12-a tragere la sorți a titlurilor de rentă 5% amortizabilă din 1903 împrumutul de lei 185.000.000 se va efectua în ziua de 16 Februarie (1 Martie) 1909, ora 10 a. m. în sala specială a Ministerului de Finanțe, conform dispozițiunilor stabilite prin regulamentul publicat în Monitorul Oficial No. 245 din 7 Februarie 1906.

La această tragere se vor amortiza titluri în valoare nominală de lei 977.000 în proporția următoare:

35	titluri a	5.000	Lei	174.000
118	„	2.500	„	295.000
290	„	1.000	„	290.000
434	„	500	„	217.000
877	titluri în valoare de :			977.000

Publicul este rugat a asista la tragere.

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ŞI ELECTRICITATE OOOO

AVIZ

Pentru a evita eventuale întîrzieri de predări de cok pricinuite din prea mare aglomerare de comande de la începutul toamnei, şi din timpul iernei.

SOCIETATEA DE GAZ ŞI ELECTRICITATE

se crede datoare a invita pe onor. Public ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantagiu, şi un simţitor folos pentru cumpărători dacă să grăbesc se adreseze *Societăţii de Gaz şi Electricitate* comandele lor cît e timp frumos.

Preţurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant" şi Cokul mărunt No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunt special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste preţuri se înţeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiţi conţinînd 40 kgr. de cok net, precum şi pentru depozitatul la locul de destinaţiune, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comandele adresate fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore.

Societatea de Gaz şi Electricitate nu are nici o sucursală: toate publicaţiunile contrarii sunt menite a induce Publicul în eroare.

DIRECŢIUNEA

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ŞI ELECTRICITATE OOOO

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREŞTI, BRAILA, GALAŢI, CONSTANŢA

LOCATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'instalation.

Une cléf spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, conue de lui seul, qu'il etablit et varie a son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle und grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

BAUCHE-CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE.

„Generala"

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII PESTE LEI 19.000.000

SEDIUL: **BUCUREȘTI, Strada Corăbiei 2**

Dela Sf. Dumitru 1908 în edificiul propriu:
Strada Smîrdan prelungită.

AGENȚII: ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURA CONTRA DAUNELOR DE:

Incendiu, Grindină și Transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURARI ÎN RAMURILE:

Viața

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantagioase.

Asigurări cu bonificare de 3% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și amînate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.
Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.
Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

Pentru Autori

Se aduce la cunoştinţa autorilor că manuscrisele primite la redacţie nu se înnapoiază ; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înştiinţaţi, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugaţi să ne comunice şi onorarul dorit ; în caz contrar, acesta se va fixa de către Direcţiunea Revistei.

Pentru tot ceea ce priveşte redacţia : manuscrise, reviste, ziare, cărţi, etc., a se adresa **Redacţiei Revistei „Viaţa Romînească" strada Golia 52, Iaşi.**

Numai articolele ştiinţifice (ştiinţi naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite d-lui **Dr. A. Slătineanu, str. Ştirbey-Vodă, 111 bis, Bucureşti.**

Pentru tot ceea ce priveşte administraţia : cereri de abonament, mandate, inserare de anunciuri, etc., a se adresa **Administraţiei revistei „Viaţa Romînească" strada Golia, 52, Iaşi.**

D-l **I. Botez** va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a incasa sumele ce ni sînt datorite, şi a face angajamente în privinţa anunciurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viaţa Romînească,* sînt rugate să se adreseze Administraţiei prin mandat postal.

A apărut:

În editura revistei „VIAŢA ROMÎNEASCĂ“ din Iaşi

G. IBRĂILEANU

SPIRITUL CRITIC

ÎN CULTURA ROMÎNEASCĂ

PREŢUL 2 LEI

PREŢUL 2 LEI

A apărut:

ÎN EDITURA „MINERVA“:

IMPRESII LITERARE

DE

IZABELA SADOVEANU

PREŢUL 1 LEU 50 BANI

TIPOGRAFIA „DACIA“ ILIESCU, GROSSU & Comp.—IAŞI